

T.C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

VARNALI SÜLEYMAN VEHBÎ EFENDİ'NİN *RİSÂLE-İ FEZÂ'İLÜ'L-GÂZÎ*
VE'Ş-ŞÜHEDÂ FÎ-TAFSÎL-İ BEYÂN-İ HASÂ'İSİL-GAZÂ'SI

(İNCELEME, ÇEVİRİ YAZI, SÖZLÜK)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Esra DEMİR

Danışman:

Prof. Dr. Orhan BİLGİN

İSTANBUL

2019

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

VARNALI SÜLEYMAN VEHBÎ EFENDİ'NİN
RİSÂLE-İ FEZÂ'İLÜ'L-GÂZÎ VE'Ş-ŞÜHEDÂ FÎ-TAFSÎL-İ
BEYÂN-İ HASÂ'İSİ'L-GAZÂ'SI
(İNCELEME, ÇEVİRİ YAZI, SÖZLÜK)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

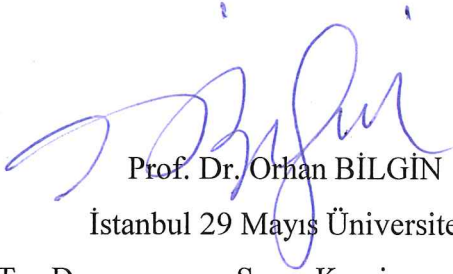
Esra DEMİR

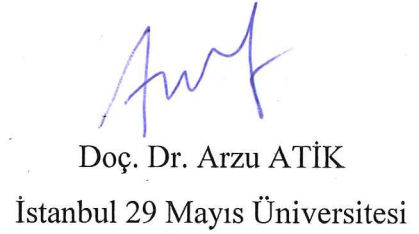
Danışman:
Prof. Dr. Orhan BİLGİN

İSTANBUL
2019

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda 010115YL14 numaralı Esra Demir'in hazırladığı "*Varnalı Süleyman Vehbî Efendi'nin Risâle-i Fezâ'ilü'l-Gâzî ve's-Şühedâ Fî-Tafsîl-i Beyân-i Hasâ'isi'l-Gazâ'sı (İnceleme, Çeviri Yazı, Sözlük)*" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı 02/05/2019 günü (15.00-16.00) saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Orhan BİLGİN
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Doç. Dr. Arzu ATİK
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Ümran AY
Marmara Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Esra DEMİR

02/05/2019

ÖZ

Yazar adı ve soyadı:	Esra DEMİR
Üniversite:	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Enstitü:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı:	Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı:	Eski Türk Edebiyatı
Tezin Niteliği:	Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı:	XI + 174
Mezuniyet Tarihi:	02/05/2019
Tez Danışmanı:	Prof. Dr. Orhan BİLGİN

**VARNALI SÜLEYMAN VEHBÎ EFENDİ'NİN *RİSÂLE-İ FEZÂ'İLÜ'L-GÂZÎ*
VE'Ş-ŞÜHEDÂ FÎ-TAFSÎL-İ BEYÂN-İ HASÂ'İSİ'L-GAZÂ'SI
(İNCELEME, ÇEVİRİ YAZI, SÖZLÜK)**

Bu tezin amacı, on dokuzuncu yüzyılda yaşayan; fakat yaşadığı dönemin kaynaklarında adına rastlanmayan Varnalı Süleyman Vehbî Efendi'nin "*Risâle-i Fezâ'ilü'l-Gâzî ve'ş-Şühedâ Fî-Tafsîl-i Beyân-i Hasâ'isi'l-Gazâ*" adlı eserini gün ışığına çıkarmaktır. Eser; gazânın, gâzîliğin ve şehitliğin önemini vurgulayarak anlatan, nesir olarak kaleme alınan, didaktik bir risâledir. On dokuzuncu yüzyılda istinsâh edildiğini düşündüğümüz bu eser, *İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi*'nde olup T 4655 numaralı bölümde bulunmaktadır. Çalışmamızda eserin transkripsiyonlu metni ortaya konmuş ve çeşitli yönlerden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: gazâ, gâzî, cihat, şehitlik, şehit, risâle

ABSTRACT

Name and surname:	Esra DEMİR
University:	Istanbul 29 Mayıs University
Institute:	The Institute for Graduate Studies in Social Sciences
Field:	Turkish Language and Literature
Branch:	Classical Turkish Literature
Degree Awarded:	Master of Arts (with thesis)
Page number:	XI + 174
Degree Date:	02/05/2019
Supervisor:	Prof. Dr. Orhan BILGIN

**SULEYMAN VEHBİ EFENDİ OF VARNA'S *RİSÂLE-İ FEZÂ'İLÜ'L-GÂZÎ*
VE'Ş-ŞÜHEDÂ FÎ-TAFSÎL-İ BEYÂN-İ HASÂ'İSİ'L-GAZÂ
(TEXTUAL ANALYSIS, TRANSCRIPTION, GLOSSARY)**

The aim of this thesis is to demonstrate the manuscript titled as “*Risâle-i Fezâ'ilü'l-Gâzî ve'ş-Şühedâ Fî-Tafsîl-i Beyân-i Hasâ'isi'l-Gazâ*” written by Varnalı Suleyman Vehbî Efendi about whom we don't have any information except that he lived in the 19th century. The manuscript is a didactic work in prose and it explains the importance of martyrdom holy war, martyr and veterans. The manuscript that we think it was scribed in the 19th century has been found in Istanbul University Rare Books Library, registered with no. T 4655. In this study, the work has been transcribed to Roman alphabet and analyzed in various ways.

Key Words: holy war, veteran, martyrdom, martyr, pamphlet

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın amacı, Varnalı Süleyman Vehbî Efendi'nin “*Risâle-i Fezâ'ilü'l-Gâzî ve's-Şühedâ Fî-Tafsîl-i Beyân-i Hasâ'isi'l-Gazâ*” adlı eserini incelemektir. Bunu yaparken, gazâ, cihâd gibi konuları incelemenin yanı sıra eserde geçen darb-ı mesel, iktibas, seci ve aliterasyonların da üzerinde durulmuştur.

Varnalı Süleyman Vehbî Efendi'nin “Risâle-i Fezâ'ilü'l-Gâzî ve's-Şühedâ Fî-Tafsîl-i Beyân-i Hasâ'isi'l-Gazâ'sı” başlıklı bu yüksek lisans çalışması, giriş, inceleme, metin ve sözlük bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş, inceleme, metin ve sözlük bölümlerinden meydana gelen tezin giriş bölümünde yazma, yazmanın yazarı, yazmanın muhteviyâtı, eserde ele alınan âyetler ve hadîsler hakkında bilgi verilmiştir. Eserin inceleme bölümünde; şehitlik, gazâ, gâzî, cihâd, şehâdet konuları ön planda tutularak verilmiş olan âyet-i celîlelerin sebeb-i nüzûlleri ele alınmıştır. Bu kısımda âyetlerin iniş nedenleri, hangi olay neticesinde nâzil ettiği, kişi ve sahâbelerin rivâyetleri vardır. Bunu takiben eserde geçen darb-ı mesel, iktibas, seci ve aliterasyonlara da örnekler verilmiştir. Metin bölümünde, Arap harfleriyle yazılmış olan eserin transkripsiyon harflerine dikkat edilerek Latin harflerine aktarımı yapılmıştır. Sözlük bölümünde, alfabetik olarak, metinde geçen kelimelerin kullanıldıkları yerlere göre kazandıkları anlamlar da göz önünde bulundurularak, kelimelerin bu anlamlarına riâyet edilerek, sözlük anlamlarından da hareketle metindeki anlamları verilmiştir.

Tez konusunun seçiminde ve yazım aşamasında çalışmama destek veren başta tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Orhan Bilgin hocama, benden hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen Sayın Dr. Öğr. Üyesi Raşit Gündoğdu hocama, yüksek lisansa başladığım ilk zamanlardan itibaren her türlü bilgi, tecrübe ve güler yüzüyle bana her dâim yardım elini uzatan Sayın Doç. Dr. Arzu Atik hocama, yüksek lisans eğitimim boyunca bilgilerinden istifâde edebilme imkânı bulduğum ve bana verdikleri bilgiler ışında yolumu aydınlatan Sayın Prof. Dr. Ayşe Emel Kefeli, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Oğuz, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Y. Alphan Akgül hocalarıma, çalışmamın her aşamasına tanıklık edip bilgi ve yardımlarıyla bana her zaman destek olan Sayın Abdullah Esen'e, eserde geçen Arapça ibâreler hususunda samimiyetle yardımcı olan Sayın Sami Turan

Erel'e, bana her zaman güler yüzü ve samimiyetiyle destek olan Sayın Prof. Dr. A. Ayhan Çitil hocama, tez çalışmamda benden desteklerini eksik etmeyen ve tez jürimde olmayı kabul eden Sayın Doç. Dr. Ümran Ay hocama ve emekleri bende sonsuz olan bütün hocalarıma, maddî ve manevî yönden bana dâima destek veren ve bu desteklerini her ne koşul olursa olsun benden hiçbir zaman eksik etmeyen başta kıymetli annem, babam ve âilemin her bir ferdine, ayrıca benim için âilem kadar kıymetli olan ve her zaman yanımda bulunan arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Esra DEMİR
Ataşehir / 2019

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
BEYAN	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
İŞARETLER VE KISALTMALAR	x
TABLolar	xi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
ESERİN İNCELENMESİ	1
1.1. Cihâd, Gazâ, Gâzî ve Şehitlik Konularına Genel Bir Bakış	1
1.2. Klasik Türk Edebiyatında Gazâ ve Cihâd.....	3
İKİNCİ BÖLÜM	
VARNALI SÜLEYMAN VEHBÎ EFENDİ'NİN " RİSÂLE-İ FEZÂ'İLÜ'L-GÂZÎ	
VE'Ş-ŞÜHEDÂ FÎ-TAFSÎL-İ BEYÂN-İ HASÂ'İSİ'L-GAZÂ'SI.....	5
2.1. Süleyman Vehbî Varnavî Hakkında Bilgi	5
2.2. Eserin Genel Özellikleri.....	6
2.3. Eserin Kaynakları	7
2.3.1. Kur'an-ı Kerîm	8
2.3.2. Câmi' u 's-Sagîr	8
2.3.3. Meşârik-ı Envâr	8
2.3.4. Râmûzü'l-Ehâdis.....	9
2.3.5. Şifâ-i Şerîf.....	10
2.3.6. Tefsîr-i Tibyân.	10
2.4. Eserin Yapısının İncelenmesi.....	11
2.4.1. Nesir Türleri	12
2.4.1.1. Sade Nesir	12
2.4.1.2. Orta Nesir	13
2.4.1.3. Süslü (Süslü/Sanatkârâne) Nesir	14
2.5. Edebiyatımızda Seci	15
2.5.1. Seci Türleri.....	16
2.5.1.1. Mutarraf Seci	16
2.5.1.2. Mütevâzin Seci.....	16
2.5.1.1. Murassa' Seci.....	16
2.5.2. Eserde Geçen Seci Örnekleri	17
2.6. Eserde Kullanılan Aliterasyon Örnekleri.....	18
2.7. Eserde Geçen Darb-ı Mesel ve İktibaslar	19
2.8. Eserin Üslup Özellikleri ve Muhtevâsı.....	21
2.9. Eserin Kısımları ve Muhtevâsı	22

2.10. Eserde Geçen Sûre ve Âyetler.....	28
2.11. Eserde Geçen Sûre ve Âyetlerin Sebeb-i Nüzûlleri	29
2.11.1. Âl-i İmrân Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	29
2.11.2. Bakara Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	33
2.11.3. Fetih Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	33
2.11.4. Furkan Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	34
2.11.5. Hacc Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	34
2.11.6. Kamer Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	35
2.11.7. Kehf Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	36
2.11.8. Muhammed Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	36
2.11.9. Mücâdele Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü.....	38
2.11.10. Nasr Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü.....	38
2.11.11. Nisâ Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	39
2.11.12. Rûm Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	40
2.11.13. Saff Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	41
2.11.14. Tahrîm Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü.....	42
2.11.15. Tevbe Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	43
2.11.16. Yûsuf Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	45
2.11.17. Zilzâl Sûresi'nin Sebeb-i Nüzûlü	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Metnin Kurulmasında İzlenen Yöntemler	48
3.2. Transkripsiyonlu Metin	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK	88
SONUÇ.....	121
KAYNAKLAR	123
EK (Metnin Tıpkıbasımı)	126
ÖZGEÇMİŞ	171

İŞARETLER VE KISALTMALAR

A. : Arapça

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

DİA: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

EAT: Eski Anadolu Türkçesi

F. : Farsça

H. : Hicrî

Haz. : Hazırlayan

Hiz. :Hazreti

M. : Mîlâdî

s. : Sayfa

SAV. : Sallallahu Aleyhi Ve sellem

T. : Türkçe

vb. : ve benzeri

TABLÖLAR

Metinde Kullanılan Transkripsiyon Alfabeti

أ	a, e, ' , ā, A, E	ش	ş, Ş
آ	ā, Ā	ص	ş, Ş
ب	b, B	ض	z, Z, đ, Đ
پ	p, P	ط	t, T
ت	t, T	ظ	z, Z
ث	s, S	ع	'
ج	c, C	غ	ğ, Ğ
چ	ç, Ç	ف	f, F
ح	h, H	ق	k, K
خ	h, H	ك	k, K, g, G, ñ
د	d, D	ل	l, L
ذ	z, Z	م	m, M
ر	r, R	ن	n, N
ز	z, Z	و	v, V, o, ö, u, ü, ū
ژ	j, J	ه	h, H, a, e
س	s, S	ی	y, i, ı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu tezin amacı, 19. yüzyılda yaşadığı düşünülen; fakat yaşadığı dönemin kaynaklarında adına rastlanmayan Varnalı Süleyman Vehbî Efendi'nin “*Risâle-i Fezâ'ilü'l-Gâzî ve's-Şühedâ Fî-Tafsîl-i Beyân-i Hasâ'isi'l-Gazâ*” adlı eserini gün ışığına çıkarmaktır. Eser; gazânın, gâzîliğin ve şehitliğin önemini vurgulayarak anlatan, nesir olarak kaleme alınan didaktik bir risâledir. Eser, Osmanlı Türkçesi ile yazılmasının yanı sıra Arapça âyet ve hadîsler de ihtivâ etmektedir. Giriş, inceleme, metin ve sözlük bölümlerinden meydana gelen tezin giriş bölümünde yazma, yazmanın yazarı, yazmanın muhteviyâtı ve eserde ele alınan âyet ve hadîsler hakkında bilgi verilmiştir. Eserin inceleme bölümünde; eserde geçen seci örneklerinden hareketle seci hakkında bilgilere, aliterasyonlara, darb-ı mesel ve iktibaslara yer verilmiştir. Daha sonra şehitlik, gazâ, gâzî, cihâd, şehâdet konuları ön planda tutularak verilmiş olan âyet-i celîlelerin sebab-i nüzûllerine yer verilmiştir. Bu kısımda âyetlerin iniş nedenleri, hangi olay neticesinde nâzil ettiği, kişi ve sahâbelerin rivâyetleri vardır. Bu kişiler; olayı ya bizzât yaşamış ya da başkalarından duyarak detaylı bir şekilde nakletmişlerdir. Metin bölümünde, Arap harfleriyle yazılmış olan eserin transkripsiyon harflerine dikkat edilerek Latin harflerine aktarımı yapılmıştır. Sözlük bölümünde, eserde geçen bazı kelimelerin anlamları, metinde geçen kelimelerin kullanıldıkları yerlere göre kazandıkları anlamlar göz önünde bulundurularak verilmiştir.

1.1. Cihâd, Gazâ, Gâzî ve Şehitlik Konularına Genel Bir Bakış

Cihâd; kelime olarak nefisle mücâdele, İslâm'ı tebliğ ve düşmanla savaşma anlamlarında kullanılan bir terimdir. Ahmet Özel'e göre cihâd: Arapça'da “güç ve gayret sarfetmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkânları kullanmak” mânasındaki cehd kökünden türeyen cihâd, İslâmî literatürde “dinî emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslâm'ı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek” şeklindeki

genel ve kapsamlı anlamı yanında fıkıh terimi olarak daha çok müslüman olmayanlarla savaş, tasavvufta ise nefis-i emmâreyi yenme çabası için kullanılmıştır.¹

Gazâ, Osmanlı Devleti'nde din için yapılan savaşları ve fetih düşüncesini aktarmaktadır.

Eski sözlüklerde dar anlamda “düşmanla savaşma” şeklinde tarif edilen kelime, Osmanlı Beyliği'nin ortaya çıktığı XIII. yüzyıl sonları ile XIV. yüzyıl başlarında Anadolu uç boylarında yaşanan çatışmalarda, Türkmen beylikleri ve derviş toplulukları arasında çok defa hem bir motivasyon hem de bir meşruiyet unsuru olarak kullanılmış; İslâmiyet'i yaymak, müslümanların yönetimindeki toprakları yahut nüfuz alanını genişletmek gibi gayretler uğrunda akınlara katılmak ve “cengetmek” anlamını kazanmıştır. Orta Çağ müslüman toplulukları arasında kullanımı çok daha eskilere giden bu kavramın Anadolu'da nasıl yayıldığı ve Türk dilinde kahramanlık ifade eden alplık ile örtüşmeye başladığı tam olarak bilinmemekte, ancak XIII. yüzyılın sonlarında Anadolu'nun batı ve kuzeybatısında kullanılmakta olduğu kesin olarak tesbit edilebilmektedir.²

Gâzî kelimesi, genel anlamda din için yapılan savaşlar için özellikle de Türklerde İslâm dini için yapılan savaşlar için kullanılan bir tâbirdir. Abdülkadir Özcan, gâzî kelimesine şu şekilde açıklık getirmiştir: Gâzî kelimesi, sözlükte “hücûm etmek, savaşmak, yağmalamak; din uğrunda cihâd etmek” mânasına gelen gazânın (gazve) ismi-i fâili olup savaşta başarı kazanan kumandanlara, hatta hükümdarlara şeref unvanı olarak verilmiştir. Gâzî kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de bir yerde çoğul olarak yer almakta (Âl-i İmrân 3/156), başka bir yerde de îma yoluyla şehitlikle birlikte zikredilerek övülmektedir (et-Tevbe 9/52). Ancak Kur'ân'da bu anlamda daha çok mücâhid kelimesi geçmektedir. Hadîslerde ise gâzînin ve çoğulu guzâtın sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bunların bir kısmında “el-gâzî fi-sebîlil-lâh” (Buhârî, “Ta'bir”, 12; Tirmizî, “Zekât”, 18, “Da'avât”, 5), bir kısmında yalnızca gâzî şeklinde yer almaktadır (Müsned, I, 20, 53; Buhârî, “Humus”, 13). Hemen tamamında övülen gâzîlik mefhûmunun Allah yolunda savaşan kimseler için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in şehitlik ve gâzîliğin fazîletleri hakkındaki sözleri gâzîliğin değerini arttırmış ve “Ölürsem şehit, kalırsam gâzî” düstûrunun ortaya çıkmasına vesile olmuştur.³

¹ Ahmet Özel, “Cihâd”, *DİA*, VII, 527.

² Cemal Kafadar, “Gazâ”, *DİA*, XIII, 427.

³ Abdülkadir Özcan, “Gâzî”, *DİA*, XIII, 443.

Şehit kelimesi, anlam olarak bir şeye tanık olmak iken dinî literatürde bir savaşa katılıp öldürülmek, savaştan geriye dönememektir.

Sözlükte “bir olaya şahit olmak, bildiğini söyleyip tanıklık etmek, bir yerde hazır bulunmak” gibi anlamlara gelen şehâdet (şühûd) masdarından türeyen şehîd (çoğulu şühedâ) dinî bir terim olarak Allah yolunda öldürülen müslümanı ifade eder. Kelimenin sözlük ve terim anlamları arasındaki bağı “görülen, tanıklık edilen” (meşhûd) mânasına göre açıklayan âlimler, canını Allah yolunda fedâ eden kimsenin hemen cennet nimetlerine erişmesine Allah ve melekler tarafından şahitlik edilmesinden dolayı, “gören, tanıklık eden” (şâhid) anlamını esas alanlar ise Allah’ın vaad ettiği nimetleri hazır olarak görüp onlardan yararlandığı yahut kıyamet gününde kendisinden Hz. Peygamber’le birlikte geçmiş ümmetler hakkında şahitlik etmesi isteneceği için ona şehid dendiğini belirtirler.⁴

1.2.Klasik Türk Edebiyatında Gazâ ve Cihâd

İslâm Tarihçiliği, "Siyer" ve "Megâzî" yazıcılığı ile başlamıştır. Müslümanların, Hz. Peygamber’in yaşantısını, savaşlarını ve diğer davranışlarını bilmek ve muhafaza etmek düşünceleri, "Siyer" ilminin doğmasını sağlamıştır.⁵ Müslümanların kahramanlık duygularını geliştirmek ve onları her an savaşa hazır hale getirmek düşüncesi ile de "Megâzî" kitaplarının yazıldığı bilinmektedir.⁶ Bu tür eserlerin ortaya çıkış nedenlerinin başında *Kur’an-ı Kerim*, hadis ve Hz. Muhammed’in örnek hayatı olmuştur. Siyer, insanın huy ve ahlakı anlamına gelirken ilerleyen zamanlarda Hz. Muhammed’in hayatını anlatan eserlerin genel adı olmuştur. Hz. Muhammed’in gazâlarını anlatan eserler de megâzî adıyla anılmaya başlanmıştır. Bununla beraber, İslâmiyet’in ilk devirlerinde fethedilmiş olan ülkeleri ve bu uğurda yapılan savaşları anlatan eserlere de *Fütûh* adı verilmiş ve genel olarak bu türde yazılan eserler de fütûhat kitapları denilmiştir.⁷

Arapça “gazâ/gazve” kelimesi ile Farsça “nâme” kelimesinden meydana gelen gazavâtnâme kelimesi düşmanla yapılan savaşları konu alan eserlerin genel adıdır. Gazavat, gaza kelimesinin çoğuludur. Gaza; cenk, savaş, din düşmanı üzerine yapılan sefer ve saldırı, din düşmanlarına karşı zafer kazanmadır. Nâme kelimesi, mektup, kitap, mecmûa

⁴ Fahrettin Atar, “Şehîd”, *DİA*, XXXVIII, 428.

⁵ Sabri Hizmetli, *İslam Tarihçiliği Üzerine*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı. Yayınları, 1991, s. 49.

⁶ A. Vehbi Ecer, *İslam Tarihi Dersleri (Metod-Kaynak-İlk Devir)*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Basımevi, 1991, s. 28.

⁷ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, s. 192.

anlamlarına gelir. İsimlere eklenerek o isme dâir kitap, risâle ve varak anlamını da ifâde eder ve edebiyatımızda bir edebî türün genel adı olan eserlere ek olarak kullanılır.⁸

Cihâd; Arapça'da gayret etmek, bir şey için çabalamak, elinden geleni yapmak anlamında olup c-h-d kökünden türemiştir. Genel itibariyle cihâd; gayrimüslimler ile yapılan, Allah için sahip olunan mallarla, mülklerle ve eldeki bütün imkanlarla yapılan savaş anlamına gelmektedir. Cihâd, manevî olarak kalp ve dil gibi uzuvlarla yapılmakla birlikte bil-fiil silah, ok gibi araçlar kullanarak mücâdele etmek anlamlarına da gelmektedir.

Gazâ, kelime anlamı olarak “cenk etmek” mânâsındadır. Gazavât kelimesi gazânın çoğul halidir. Gazâ kelimesi, bir süre sonra gayrimüslimlerle yapılan savaş anlamına gelen “cihda” kelimesiyle aynı anlamda kullanılmaya başlanmıştır.

İslâm dünyasında ve dolayısıyla Türk dünyasında bu iki kelimenin, yani gazâ ve cihâd kelimelerinin manaları birbirinden farklıdır; fakat bu farklılık son devirlere gelindikçe azalmış ve bir yerde her ikisi de eş anlamlı olmuş, ama Osmanlı sahasında gazâ kelimesi ötekinin yerine geçmiştir.⁹

İncelediğimiz eser, bu konuları da ihtivâ ettiğinden dolayı bu kavramlar üzerinde durulmaya gerek duyulmuştur.

⁸ Kürşat Şamil Şahin, “Gazavâtnâmeler Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi”, *Turkish Studies* 7/2 (2012): 997-998.

⁹ Şinasi Tekin, *İştikâkçının Köşesi: Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler*, İstanbul: Simurg Yayınları, 2001, s. 157.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Süleyman Vehbî Varnavî Hakkında Bilgi

Süleyman Vehbî'nin doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Fakat eserde 5a ve 5b numaralı sayfalarda geçen ve II. Abdülhamid'e dua ettiği bölüme istinaden Varnalı Süleyman Vehbî Efendi, II. Abdülhamid döneminde yaşamış olup aslen Varnalıdır. Aktarılan kısım şu şekildedir:

[...] *Pādişāhımız pādişāh-ı rūy-ı zemīn-i zamān-ı 'an müselsel-i 'Osmāniyān şehinşāh-ı cihān kişver-i şāhib-kıran cūyāne-i kaḥramān ḥarīş-i icrā'i'l- 'adālet-i lā-şekk ve'l-gümān ḥilāfeti āyet-nişān es-sultān bin es sultānū'l-sultānū'l-gāzī 'Abdülhamīd ḥān bin es-sultānū'l-gāzī 'Abdülmeccīd Ḥān eyyedeḥu'llāhu eyyāme devletiḥi ilā āhiri'd-devrān efendimiz ḥazretleriniñ hemīşe vücūd-ı hümāyūnlarını āfāt-ı semāviyye ve āfāt-ı arzıyyeden maşūn u maḥfūz ve hemīşe teveccühāt-ı āyāt-ı ḫudsiyyet-i tāc-dārānelerini kemal-i şevket ü 'azametle dīhīm-i ḥilāfet-i vesīm-i şehriyārilerine ile'l-ebedi'l-ebed galebe-i cūnūd-i zafer mev'ūd-i mülūkānelerini daḥı yevmen-fe-yevmen teksīr-i sūd ve cümle bendegānını rehīn-i faḥr-ı mes'ūd buyursun. [...]*

Resmî görevinin dışında Lâleli Camii imamı Hoca Hafız İsa'dan ilm-i akayid ve ilm-i hikmet derslerini almıştır. Daha sonra camiin önde gelen hocalarından olan Yahya Efendi'den izin ve icâzetini almıştır. Süleyman Vehbî Efendi, askerî matbaada çalışmasının da etkisiyle askeriyyenin önemini vurgulamak adına bir eser yazmak istemiştir. Bunun netîcesinde de bu eseri kaleme almıştır. Eser cihād, gazâ, gâzilik ve şehitlik konularına açıklık getirerek bunların önemine dikkat çekmeye çalışmıştır. Eserde 2a numaralı sayfada kendisi hakkında aktardığı bilgiler şu şekildedir:

[...] *Lâleli Cāmi-i şerīfi imām-ı evveli Ḥāce Ḥāfız 'Isā nevvera'llāhu ḫabreḥu fi'ş-şubḥ ve'l-mesā ve ḫalledeḥu fi'l-cenneti 'Isā ḥazretlerinden 'ācizāne okuyup ve 'ilm-i 'akā'id ve 'ilm-i ḫikmet vesā'ir dersleri daḥı üstādü'l-küllü zümreti'l-muḥakkıḫīn ve ekmelü'l-müdaḫḫıḫīn esbaḫ ders vekili Yaḥyā Efendi ḥayyihallāhu'l-muḥyī ḥayyen fi'l-cenneti kemā aḥyāhu ḥazretlerinden izin ve icāzetimiz naşīb olmuş olduğunu beyān ve rüz u şeb ifā-yı farīze-i teşekkürümden lisān-ı ḥāl ve zebān-ı bāl ile 'acziḥi i'tirāfım ile berāber el-yevm bāb-ı ḥazret-i ser- 'askerī cerīde maḥba'ası ser-mürettibi bulunduḡum ecilden [...]*

Ceride, 1864 yılında yayım hayatına başlamış olmakla birlikte II. Abdülhamid'e sunulana kadar birden fazla emekçinin elinden geçmiştir. İncelediğimiz risâlenin müellifi Varnalı Süleyman Vehbî Efendi eserinde ceridenin ser-mürettibi olduğunu iletmektedir. Müellif hakkında derin bir bilgiye sahip olunamadığından bu tarihler göz önünde

bulundurulduğunda Süleyman Vehbî Efendi'nin 1900'lü yıllarda ceridenin başında bulunup ser-mürettibi olabilmesi için 1870 yılları civarında doğmuş olabileceği düşünülmektedir. Çünkü ceridenin başında ser-mürettib olabilmek için otuz yaş civarında olup belli bir tecrübe ve birikiminin olması gerektiği kanaatindeyiz.

Ceride-i Askeriye'nin ilk sayısı 16 Ocak 1864 tarihinde yayınlanmıştır. *Ceride-i Askeriye*, haftalık olup Pazartesi ve Perşembe günleri yayımlanmıştır. *Ceride-i Askeriye*'nin günümüze kadar tarih araştırmalarında ve özellikle askerî tarih çalışmalarında çok az kullanılmış olup içeriği şu şekildedir:

Ceride-i Askeriye'nin, ilk yayınlandığı 1864 yılında yapmış olduğu yayın şekliyle Takvim-i Vekayi'ye ye benzediği söylenebilir. Yani resmi gazete vasfını üstlenmiş gibidir. Devletin tüm resmi yazışmalarını, çıkarılan kanunları ve ilanları yayımlamaktadır. Aynı zamanda askeriyenin içinde var olan gelişmelerle dış dünyada, özellikle Batı'da ortaya çıkan her türlü askeri yenilik bu gazete sayesinde Osmanlı sınırları içindeki askeri birliklere duyurulmaktadır.¹⁰

2.2. Eserin Genel Özellikleri

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi katalogunda nüsha hakkında şu bilgiler verilmektedir:

Başlık: Risale-i fezaili'l-gazi ve'-ş-şüheda fi tafsil-i beyan-ı hasaisi'l-gaza
Dil: Turkish, Ottoman
Dil Kodu: OTA
Yazar: Vehbî, Varbeli Süleyman
Yayın Bilgileri: [Y.y. yayl.y.]
Fiziksel Tanımlama: 37 yk., 17 st. 227x145, 163x90 mm.
Genel Not: 3b yk.'da takriz vardır.
Nüsha Özellikleri: Söz başları kırmızıdır. Duraklar yaldızlıdır.
Serlevha: Mihrabiyeli ve müzehhebdir.
Kağıt: Aharlıdır.
Cilt özellikleri: Yeşil meşin kaplıdır. Yaldızlı zencerekli ve çiçeklidir.
Mühür: 3b yk.'da 1 adet şahıs mührü vardır.
Konu Başlığı: İslâm Ahlakı¹¹

¹⁰ Alper Yıldırım, "Askeri Bir Süreli Yayın; *Ceride-i Askeriye* (15 Aralık 1880 / 20 Mart 1881 Yılları Arasındaki Sayıları)" (Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s.79.

¹¹ http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=varbeli&te=

Çalışmaya konu olan ve 19. yüzyılda yazılmış olduğu düşünülen bu eser, *İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphânesi*'nde olup T 4655 numaralı bölümde kayıtlı bulunmaktadır. Kütüphâne, eserin müellifini “Varbeli Süleyman Vehbî” olarak belirtmesine karşın yapılan incelemede müellifin tam olarak adının “Varnalı Süleyman Vehbî” olduğuna kanaat getirilmiştir.

Eser, 19. yüzyıl Osmanlı Türkçesi'ne ait bir el yazmasıdır. Eserin yazı türü nesihdir. Eserin başlığı tezyinatlı olup cetvelleri tezhiplidir. Eser, toplam 44 varaktan oluşmaktadır. Her bir sahife ise 17 satırdan oluşmaktadır. Çalışmamızda eserin transkripsiyonlu metni ortaya konulmuştur. Eser, konu itibariyle öğüt verici bir risâledir. Eserde âyetler ve hadisler Arapça olarak verilmiş olup bu yazılar koyu punto ile belirgin hâle getirilmiştir. Metinde koyu renkle belirtilmiş olan yerler, esere içerik ve şekil açısından uyulduğunu göstermektedir.

Eserde 8a ve 8b numaralı sayfalarda bir halk geleneğinden söz edilmektedir. Aktarıldığına göre, Rumeli ve Anadolu'da bir kadın doğum yaptığında çocuğu daha emzirmeden “Ya Rabbi, benim bu evladıma ya gâzî ya da şehitlik nasîb eyle.” diye Allah'a niyâz eder. Bunun akabinde çocuğu emzirme faslına geçer. Eğer ki çocuk annesinin sütünü içmek istemiyorsa, annesinin iyice ve hâlisâne niyet etmediği düşünülüp çocuğun annesi ayıplanmakta idi. Bundan sonra kadın, sütünü çocuğuna verirken ya gâzî ya da şehit olmasına tüm kalbiyle dua eder ve emzirmeye geçer. Çocuk azar azar sütü içmeye başlar. Böylelikle düzenli bir şekilde annesinin sütüyle beslenir. Bu sürenin bazen üç güne kadar sürdüğü de nakledilmektedir.

Eserin 18b numaralı sayfasında ise bir der-kenâr bulunmakta olup şu şekildedir: “*Bu hadîs-i şerîf dîvân-hânedede vâkı‘ câmi‘-i şerîfiñ içinde celî altun yazu ile yazılıdır.*”

2.3. Eserin Kaynakları

Süleyman Vehbî Varnavî, eseri tertip ederken bazı eserlerden faydalanmıştır. Bu eserler şu şekildedir:

2.3.1. Kur'ân-ı Kerîm:

Müellif, eseri tertip ederken birden fazla âyet ve sûreden faydalanmıştır. Eserde 17 sûre ve bu sûrelerden toplam 37 âyetten istifade etmiştir. Bu âyet ve sûreler, “Eserde Geçen Sûre ve Âyetlerin Sebeb-i Nüzûlleri” bölümünde detaylı olarak ele alınmıştır.

2.3.2. Câmi'ü's-Sagîr:

Eserin müellifi Süyûtî'dir. Eser, Süyûtî'nin (ö. 911/1505) derlediği kısa hadisleri ihtiva etmektedir.

Süyûtî yetmiş bir hadis kitabını Cem'u'l-Cevâmî' adıyla bir araya toplamaya başlamış, fakat buna ömrü yetmemiştir. el-Câmi'ü's-Şagîr, tamamlanamayan bu büyük eserin bir çeşit muhtasarıdır. Müellifin 28 Rebülevvel 907'de (11 Ekim 1501) bitirdiği ve *el-Câmi'ü's-Şagîr min Hadîsi'l-beşîri'n-nezîr* adını verdiği eser alfabetik olup hadîsler genellikle kelimenin ilk iki harfine göre sıralanmış ve takip edilen metodun gereği olarak senedler alınmamıştır. Eserde kavî hadisler bulunmakla beraber fiilî hadislere de küçük bir bölüm ayrılmıştır. Hz. Peygamber'in yasakladığı şeylere ayrılan bir bölümde ise “nehâ” fiiliyle başlayan hadisler nakledilmiştir. Umumiyetle bir veya birkaç cümlelik kısa hadislerden meydana gelen eser daha çok akaid, âdâb, tıp, tergîb ve terhîb, ilim, dua ve zikir, tövbe ve istiğfar, şemâil ve fezâil konularına dairdir. Ahkâm hadisleri yok denecek kadar azdır. Hadîslerin kimler tarafından rivâyet edildiği ve hangi kaynaklarda yer aldığı, hadîslerin sonuna konan bazı rumuzlarla belirtilmiştir.¹²

Varnalı Süleyman Vehbî Efendi eserde faydalandığı hadîs-i şerîfleri ele alırken hadîslerin bir kısmını Süyûtî'nin bu eserinden almıştır.

2.3.3. Meşârik-ı Envâr:

Meşârik-ı Şerîf olarak da bilinen eser, Radiyyüddin es-Sâgânî'ye (ö. 650/1252) âittir. Sâgânî, eserini bazı sahih hadisleri nahiv konularına göre düzenleyerek oluşturmuştur.

Eserin tam adı Meşâriku'l-Envârî'n-nebeviyye min 'alâ sıhâhi'l-ahbâri'l-Mustafaviyye'dir. Müellif, daha önce Misbâhu'd-dücâ min sıhâhi hadîsi'l-Mustafâ ve eş-Şemsü'l-münîre mine's-sihâhi'l-me'sûre adıyla kaleme aldığı eserlerinin yoğun ilgi görmesi üzerine bunlara daha başka sahih hadisleri de ilâve ederek Meşâriku'l-envâr'ı meydana getirmiştir. Eserine ayrıca Sahîhayn

¹² Mücteba Uğur, “el-Câmi'uş-şagîr”, *DİA*, VII, 113.

hadisleriyle Kudâî'nin Müsnedü'ş-Şihâb'ından ve Uklîşî'nin en-Necm min kelâmi Seyyidi'l- Arab ve'l- Acem'inden derlediği bazı sahîh haîsleri eklemiştir. Hadîslerin çoğunluğu Sahîhayn'dan alındığı için eser Meşâriku'l-envâr fi'l-cem'i beyne's-Sahîhayn olarak da anılır. Meşârik'in şârihlerinden Afîfüddin el-Kâzerûnî'nin verdiği sayıya göre eser 2246, Eşref b. Abdülmaksûd'un el-Cem' beyne's-Sahîhayn adıyla yaptığı neşirde ise 2267 hadîs ihtivâ etmektedir.¹³

Varnalı Süleyman Vehbî Efendi eserde faydalandığı hadîs-i şerîflerin bir kısmını Sâgânî'nin bu eserinden almıştır.

2.3.4. Râmûzü'l-Ehâdis:

Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'ye (ö. 1893) âit olup derlediği hadisleri ihtivâ eden eseridir.

Hadîsi bir eğitim aracı olarak esas alan Gümüşhânevî, tasavvufun toplum üzerindeki gücünü kullanıp son dönemin en çok okunan hadis kitaplarından birini ortaya koymuştur. Eserin ihtiva ettiği 7103 hadisin 6402'si kavli ve fiilî merfû rivayetlere, 701'i Resûlullah'ın hilye ve şemâiline dairdir. Gümüşhânevî bu eserini dostlarının isteği üzerine yazdığını belirtmekle birlikte onun bu kararında hocası Trablusşam müftüsü Ahmed el-Ervâdî'nin Ayasofya Camii'ndeki hadis derslerinde tasavvufî terbiye vermesi de etkili olmuştur. Kitapta günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde muhtasar, veciz ifadeli hadisleri seçen Gümüşhânevî bunların dinin temel esaslarını ihtiva etmesine, te'vile ihtiyaç duyulmayacak derecede açık olmasına özen göstermiştir. Rivayetlerin güvenilirliğine dair hadis âlimlerinin kanaatlerini nakletmekle birlikte bazen kendisi de işaret veya istihâre yoluyla hadislerin muteber olup olmadığı konusunda fikir beyan etmiş, bazı hadislere zann-ı gâlibe veya şahsî kanaate göre mu'teber hükmü vermiştir. Âlimlerin mevzû veya zayıf saydığı rivâyetler hakkında farklı kanaat taşıyorsa bunu da belirtmiştir. Her hadîsin sonunda onun kaynağını ve sahâbî râvilerini zikreden müellif, münekkidlerin uydurma dedikleri hadisleri eserine almadığını ve münker rivâyetlerden kaçındığını ifade etmiştir.¹⁴

Varnalı Süleyman Vehbî Efendi eserde faydalandığı hadîs-i şerîflerin bir kısmını Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin bu eserinden almıştır.

¹³ İbrahim Hatiboğlu, "Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye", DİA, XXIX, 361.

¹⁴ İbrahim Hatiboğlu, "Râmûzü'l-Ehâdis", DİA, XXXIV, 454.

2.3.5. Şifâ-i Şerîf:

Kadı İyâz'ın (ö. 544/1149) Hz. Muhammed'e olan bağlılığı ve müslümanlar üzerindeki haklarına dâir kaleme aldığı eseridir. Adı tam olarak eş-Şifâ bi-(fi)ta'rîfi hûkûkî-(fi-şerefi)'l-Muşţafâ'dır.

Müellif kendisinden Resûl-i Ekrem'in yüceliğini, ona gösterilmesi gereken saygıyı, bu saygıda kusur edenlerin durumunu anlatan bir kitap yazması istendiği için bu çalışmayı yaptığını ve Resûlullah'ın müslümanlar üzerindeki haklarını da ortaya koyduğu eserini 535 (1140-41) yılında kaleme aldığını belirtmektedir. Ayrıca eş-Şifâ'yı Resûl-i Ekrem'in peygamberliğini inkâr eden ve mucizelerine dil uzatanlar için yazmadığını, kitabını Resûlullah'ın davetini kabul edenlerin ona olan sevgisini arttırmak, sünnetine daha fazla sarılmalarını sağlamak ve imânlarını kuvvetlendirmek amacıyla te'lif ettiğini söylemektedir. Dört bölümden meydana gelen eserin birinci bölümünde Hz. Peygamber'e gerekli saygının gösterilebilmesi için onun maddî ve mânevî güzellikleri, Allah katındaki üstün yeri ve mucizeleri ele alınmakta; ikinci bölümde ona inanıp itaat etmenin, onu bütün gönlüyle sevmenin, kendisine salât ü selâm getirmenin gereği vurgulanmaktadır. Kitabın asıl konusunun üçüncü bölümde ele alındığını, ilk iki bölümün buna giriş niteliği taşıdığını söyleyen müellif burada Resûl-i Ekrem'de bulunabilecek ve kesinlikle bulunmayacak husûsları, Allah Teâlâ'nın onu günahlardan ve kötülüklerden koruduğu gerçeğini ve insan olması itibariyle yaptığı şeyleri anlatmaktadır. Dördüncü bölümde Resûlullah'a dil uzatanlara uygulanacak hükümler incelenmektedir. Her konuya âyetlerle ve müfessirlerin bu âyetlerle ilgili açıklamalarıyla başlanmakta, ardından gelen hadîslerde ilk hadîs senediyle, diğerleri senedsiz olarak verilmekte ve zaman zaman âlimlerin meseleye dâir görüşleri nakledilmektedir.¹⁵

Varnalı Süleyman Vehbî Efendi eserde faydalandığı hadîs-i şerîflerin bir kısmını Kadı İyâz'ın bu eserinden almıştır.

2.3.6. Tefsîr-i Tibyân:

Eser, Mehmed b. Hamza ed-Debbâğ (ö. 1111/1699) tarafından kaleme alınmıştır. Mehmed b. Hamza, Ayıntâbî ve Sivâsî nisbeleriyle bilinmekle birlikte Tefsîrî Mehmed Efendi lakabıyla da anılmaktadır. Eser, Tercüme-i Tibyân, Tercüme-i Tefsîr-i Tibyân, Tefsîr-i Tibyân şekillerindeki adlandırmalarla da anılmıştır. Eser, başta Ferrâ el-Begavî, Kâdî Beyzâvî ve Fahreddin er-Râzî'nin tefsirleri başta olmak üzere birçok kaynaktan faydalanmıştır.¹⁶

¹⁵ M. Yaşar Kandemir, "eş-Şifâ", DİA, XXXIX, 137.

¹⁶ Recep Arpa, "Tibyân Tefsîri", DİA, XLI, s. 126.

Oldukça serbest bir yöntem benimseyen Ayıntâbî çoğu zaman âyeti tefsir etme yerine tefsirî tercüme ile yetinmiştir. Tefsirde halkın seviyesini aşan ilmî tartışmalara girmekten kaçınmış, dil tahlillerine ve edebî sanatlara yer vermemiş, buna karşılık Ezdî'nin eserinde kısaca geçen, halkın ilgi duyacağı kıssaları uzunca anlatmış, bazı İsrâiliyat türü rivayetlere, günlük hayatla ilgili fikhî konulara yer vermiştir. Sûrelerin faziletleriyle ilgili olarak Zemahşerî ve Beyzâvî'nin tefsirlerinde bulunan çoğu zayıf ve uydurma rivayetlerin benzerleri bu tefsire de alınmıştır. Eser “avamî” bir üslûpla yazıldığı için Osmanlı toplumunun dinî hayatına ve Kur'an anlayışına büyük ölçüde tesir etmiş, geniş halk kitlelerinden rağbet görmüş, Cumhuriyet'in ilânına kadar en çok basılan ve okunan tefsir olma özelliğini korumuştur. Arap harfleriyle ilk matbu tefsir olması, üslûbunun kolaylığı, muhtevasının Osmanlı toplumunun geleneksel İslâm anlayışıyla uyuşması ve muhtasar bir tefsir niteliği taşıması esere gösterilen rağbetin başlıca sebepleridir.¹⁷

Varnalı Süleyman Vehbî Efendi eserde faydalandığı hadîs-i şerîflerin bir kısmını Ayıntâbî'nin bu eserinden almıştır.

2.4. Eserin Yapısının İncelenmesi

Eserin incelemesine geçmeden evvel Klasik Edebiyatımızda nesrin genel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Dil, konu ve tür açısından Arap Edebiyatı ve İran Edebiyatının etkisinde kalmıştır.
- Konu ve düşünceden daha ziyâde söyleyiş güzelliği ön planda tutulmuştur.
- Dil, Arapça ve Farsçadan geçen sözcük ve tamlamalarla yüklüdür.
- Söz sanatları ve mecazların kullanımına önem verilmiştir.¹⁸
- Cümleler uzun olup belli bir paragraf düzeni bulunmamaktadır.
- Cümlelerin içerdiği secilerle şiirdeki âhenge benzer bir âhenk oluşturulmaya özen gösterilmiştir.
- Mensûr eserlerde dînî ve ahlakî konular ağırlıklı olmasının yanı sıra târîhî vakalar, seyâhatlerdeki izlenimler, toplumsal sorunlar, bireysel duygu ve düşünceler de işlenmiştir.¹⁹
- Noktalama işaretlerine yer verilmemiştir.

¹⁷ Recep Arpa, “Tibyân Tefsîri”, *DİA*, XLI, s. 127-128.

¹⁸ Filiz Kılıç, *Klasik Türk Edebiyatının Peşinden*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2011, s. 354.

¹⁹ Hasibe Mazıoğlu, *Eski Türk Edebiyatı Makaleleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009, s. 73.

- Mensûr eserler, Münşeat adı verilen kitaplarda bir araya getirilmiştir.
- Klasik edebiyatımızda mensûr eserlere nazaran daha çok manzûm eserler kaleme alınmıştır.²⁰

Edebiyatımızda mensûr eserlere inşâ, eseri kaleme alana ise münşi adı verilmiştir. Münşeat terimi de düzyazılar anlamında olup inşânın çoğulu olarak kullanılmıştır. Mensûr eserlerde genel olarak sanattan çok, öğreticilik esas olmuştur. Biz de özellikle Fahir İz'in *Eski Türk Edebiyatında Nesir* adlı eserinden faydalanarak eseri ele aldık. Bu bakımdan mensûr eserler dil ve üslup açısından üç ayrı bölüme ayrılmaktadır.²¹

2.4.1. Nesir Türleri:

2.4.1.1. Sade Nesir:

Halkın konuştuğu dili esas alan nesir türüne “*Sade Nesir*” adı verilmiştir. Bu nesir türüyle oluşturulan eserler, geniş halk kitlelerine ulaşmak, halkı bilgilendirmek ve onlara bir şeyler öğretip eğitmek amacıyla yalın ve sanatsız bir dille yazılmıştır. Kur'an-ı Kerîm tefsirleri, hadîs kitapları, İslâm tarihlerinin çoğu, fütüvvetnâmeler, menâkıbnâmeler, masallar, dînî halk kitapları, destanî halk kitapları, efsaneler, halk hikâyeleri, destanlar, halka yönelik dînî-tasavvufî eserler, destanî nitelikteki gazavâtnâmeler, fetihnâmeler gibi eserler sade nesirle kaleme alınmıştır. Bu eserler sade nesirle yazılmasının yanı sıra didaktik bir üslupla kaleme alınmıştır. Halka hitap ettiği için sade nesrin dili ağır değildir. Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalara nadiren yer verilmesine karşılık anlaşılması zor olan söz sanatlarına yer verilmemiştir.²² Mercimek Ahmed'in Farsça'dan çevirdiği Kâbusnâme, Kul Mesud'un Kelile ve Dimnesi, Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme'si sade nesir örnekleridir. Aşağıdaki eserler halk diliyle yazdıkları için sade nesir çerçevesinde ele alınabilmektedir:

Kelile ve Dimme Tercümesi: Kul Mesud (14. yy)

Kâbusnâme Tercümesi: Mercimek Ahmed (15. yy)

Tevârîh-i Âl-i Osman: Âşık Paşazâde (15. yy)

Mir'âtü'l-Memâlik: Seydi Ali Reis (16.yy)

²⁰ Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi: Edebiyat Tarihi-Metinler*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1994, s. 19-23.

²¹ Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nesir*, İstanbul: Osman Yalçın Matbaası, 1964, s. 7.

²² İz, *Nesir*, s. 7.

Heşt Behişt: Sehi Bey (16. yy)

Kitâbü'l-Muhit: Seydi Ali Reis (16. yy)

Seyahatnâme: Evliya Çelebi (17.yy)²³

2.4.1.2. Orta Nesir:

Orta nesir, günlük konuşma dilinden ayrılmakla birlikte arada süslü nesrin niteliklerini de taşımaktadır. Anlatılmak isteneni, anlaşılır bir biçimde ortaya koyan nesir türüdür. Öğretici bir amacı vardır. Bilim ve kültür konularında yazılan eserlerin büyük çoğunluğu orta nesirle kaleme alınmıştır. Zaman zaman süslü nesre yaklaşmakla birlikte asıl amaç konuyu anlatıp öğretmektir. Bu yazı dili ile halkın konuşma dili birbirinden ayrıdır. Fakat yine de bu nesir türünde asıl amaç sadece sanat kullanıp hüner göstermek değildir. Müellifin asıl amacı anlatmak istediği şeydir. Orta nesir, Klasik debiyatta sıklıkla kullanılmıştır. Târîhî konudaki eserler, seyahatnâmeler, siyasetnâmeler, sefâretnâmeler, fetvâlar, bilim, coğrafya ve din kitapları bu türde yazılan örneklerdendir.²⁴

Osmanlı yazı tarzı içinde en çok rağbet gören bu nesir de halkın dilinden oldukça uzaklaşmış, hüner gösterme özentisiyle lafız sanatlarına başvurularak secili ibareler kullanılmıştır. Arapça ve Farsça kelime ve terkiplere yer verilmekle birlikte asıl maksat bilgilerin ve düşüncelerin aktarılması olduğundan süslü nesre oranla anlaşılması daha kolay olan bir üslûba yer verilmiştir. Âlim ve sanatkârların çoğu bu nesir tarzını tercih etmiştir.

Orta nesir örnekleri olarak aşağıdaki eserlerden söz edilebilmektedir:

Âsafnâme: Lûtfi Paşa (16.yy)

Naima Târîhi (17.yy)

Peçevi Târîhi (17.yy)

Koçi Bey Risâlesi (17.77)

Mîzânü'l-Hak: Kâtip Çelebi (17.yy).

Düstûru'l-Amel: Kâtip Çelebi (17.yy).²⁵

²³ Mustafa Uzun, "Nesir", DİA, XXXIII, s.9-10.

²⁴ İZ, Nesir, s.13.

²⁵ İZ, Nesir, s. 10.

2.4.1.3. Süslü (Sanatlı/ Sanatkârâne) Nesir:

Süslü nesir, sanatlarla süslenmiş uzun cümlelerden oluşan secili nesirdir. Süslü nesirde genel olarak Arapça ve Farsça kelimeler kullanılır. Bu kelimeler, gramer kurallarına göre oluşturulan tamlama ve anlam gruplarıyla pekiştirilir. Süslü nesirde anlam ve kelimeyle ilgili sanatlar yoğun olarak kullanılır. Benzer seslerle oluşturulan secilerle kelimelerde ritm ve âhenk elde edilir. Buradaki amaçlardan biri de hüner göstermektir. Kısacası süslü nesir; söz ve anlam sanatlarıyla yoğrulmuş, uzun uzun bağlaçlardan cümleler kurulmuş, biraz zor anlaşılabilen bir nesirdir. Klasik Edebiyatımızda süslü nesir türüne “inşâ” da denilmektedir. Klasik edebiyatta nesir denilince genel olarak inşâ anlamındaki süslü nesir akla gelmektedir. Devlet erkânına sunulan yazılarda, şair ve üdebânın yazıştıkları mektuplarda, yazarların sanatlarını göstermek istedikleri dîbâce ve mukaddemeler ve bazı edebî eserlerde genel olarak süslü nesir türü tercih edilmiştir. Ahlaki ve felsefi kitaplar, risâleler, bazı mektuplar süslü nesir türüyle kaleme alınmıştır. Süslü nesrin ilk örneklerine on beşinci yüzyılda rastlanmaktadır. Süslü nesrin ilk temsilcisi sayılan ve bu nesir türünde örnek sunan kişi Sinan Paşa’dır (1440/1486). Sinan Paşa gerçeklikten kopmadan Arapça ve Farsça kelimelerle dilin söz dağarcığını zenginleştirmiştir Bunu Tazarru-name adlı eserinde görmek mümkündür.²⁶

Tazarru-nâme: Sinan Paşa (15.yy)

Şikâyet-nâme: Fuzûlî (16.yy)

Münşeât: Veysî (17.yy)

Münşeât: Nergisî (17.yy)²⁷

İncelediğimiz eser, Klasik Türk Edebiyatı’nda kullanılan sade, orta ve süslü gibi türleri olan nesrin, orta nesir türünde kaleme alınmış mensûr bir eserdir. Fakat içeriğinde beyt-i murabba başlıklı bir murabba da bulunmaktadır:

Beyt-i Murabba ‘

Taḥşîl-i ‘ilmde hücre-i gūşe-nişîn

Ekl ederek zāviye-i nān ‘aşın

Rāḥat terkiyle biter cümle işin

Ḥür u gîlmān ola cennetde eşin

²⁶ İz, Nesir, s.10.

²⁷ Ahmet Kartal ve Zafer Koylu, *Sivrihisarlı Sinan Paşa ve Nesir Edebiyatı*, Eskişehir: Sivrihisar Belediyesi Kültür Yayınları, 2017, s. 435.

Orta nesrin öğretici bir amacı vardır. Orta nesir, Arapça ve Farsça kelimelerin sıklıkla kullanılmasına rağmen süslü nesre kıyasla daha kısa ve anlaşılması daha kolaydır. Bunun nedeni ise asıl amacın sanat olmayıp ele alınan konu hakkında bilgiler vermektir. Bilim ve kültür gibi konularda yazılmış olan eserlerin çoğu orta nesir niteliği taşımaktadır.²⁸ Ele aldığımız eser de orta nesirle yazılmış olup birden fazla yerde seci içermektedir. Orta nesir olarak belirlememizin nedeni ise eserin dilinin çok süslü ve ağıdalı olmamasıdır.

2.5. Edebiyatımızda Seci

Seci, tam olarak cümlelerin içindeki sözcüklerin sonlarındaki ses benzerliğine denir. Sec', seci ya da iç kafiye olarak adlandırılmasının yanı sıra nesirde kullanılan kafiye olarak da tanımlanmaktadır. Klasik Türk edebiyatında düzyazıda secili anlatıma önem verilmiştir. Seci, Arap ve İran edebiyatından edebiyatımıza girmiştir. Klâsik edebiyat metinleri bu sanatların etkisinde kalınarak oluşturulmuştur.²⁹

Sözlükte sec' "güvercin, kumru vb. kuşların sonlarda aynı ses ögesini tekrar ederek ötmesi, dişi devenin tek düze ve uzun sesler çıkarak inlemesi, iki şeyin doğrulup düzgünleşerek birbirine denk ve benzer hale gelmesi" mânalarına gelir. Terim olarak "daha çok nesir halindeki metinlerde ifade bölüklerinin (fikra) sonlarının aynı kafiye veya aynı vezinde ya da her ikisinde aynı olması" diye tanımlanır. Nesirde seci şiirdeki kafiyeye tekabül eder.³⁰

Seci kumru, güvercin ve benzeri kuşların aynı sesleri tekrarlayarak ötüşmeleri gibi anlamlara gelmesine karşılık nesirde fâsıların sonlarının aynı seslerle bitmesidir. Fâsıla, cümlenin sonuna denilmektedir. Şiirde ise kafiyenin bulunduğu mısra sonuna fâsıla denilmektedir. Nesrin kafiyesi de secidir. Seci, daha çok nesir halindeki metinlerde ifade bölüklerinin (fikra) sonlarının aynı kafiye veya aynı vezinde ya da her ikisinde aynı olması diye tanımlanır. Nesirde seci, şiirdeki kafiyeye tekabül eder.³¹ Belâgat kitaplarında

²⁸ İz, Nesir, s.13.

²⁹ Kartal ve Koylu, Nesir Edebiyatı, s.83.

³⁰ İsmail Durmuş, "Seci", DİA, IIIVI, 273.

³¹ İsmail Durmuş "Seci", DİA, XXXVI, s. 273.

tasrî‘, muvâzene, mümâsele, lüzûm-ı mâ lâ yelzem, tarsî‘ gibi seci ile ilgili ve ona bağlı sanatlardan da bahsedilmiştir.³²

2.5.1. Seci Türleri:

Seci, sözcüklerdeki ses tekrarlarının yanı sıra kelime ve vezinlerinin de kullanılmasıyla üç gruba ayrılır:

2.5.1.1.**Mutarraf Seci:** Vezinleri farklı kelimelerin kafiye vazifesindeki seslerinin aynı olması durumudur. Eserin 38a sayfasında geçen sonundaki “mutlak” ile “felak” kelimeleri arasında buna örnek bir seci vardır. Her iki kelimenin de “k” harfi ile bitmesi mutarraf secii meydana getirmiştir.³³

2.5.1.2.**Mütevâzin Seci:** Fâsılalardaki sözcüklerde hem kafiyelerin hem de secii oluşturan sözcüklerin vezninin aynı olmasıdır. Eserin 31b numaralı sayfasında geçen “vâbeste” ve “vâreste” kelimeleri, kafiyelerinin yanı sıra vezinlerinin de aynı olması nedeniyle mütevâzî secii meydana getirmiştir.³⁴

2.5.1.3.**Murassa‘ Seci:** Fâsılalardaki sözcüklerin haricinde önceki sözcüklerin de karşılıkları olan sözcükler ile secili ve aynı vezinde olmasına denilmektedir. Eserin 37b numaralı sayfasında geçen “hâkîr-i ahkâr” ve “şagîr-i aşgâr” buna örnek gösterilebilir.³⁵

Müellif, eserde bu seci türlerini kullanmıştır. Bu seciler, genellikle konu hakkında bilgiler verildikten sonra bölüm sonlarına yerleştirilmiştir. Eserde birden fazla yerde seciler kullanılmıştır. Bu seciler, 30a ve onu takip eden sayfalardan sonra yoğunluk kazanmıştır. Müellif, bu sayfalarda secinin olanaklarından güzel bir şekilde istifâde etmiştir.

2.5.2. Eserde Geçen Seci Örnekleri:

Yukarıda türleri hakkında bilgi verilen secileri, türlerini ayırmadan örnekleyecek olursak:

³² M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1989, s. 334-342.

³³ Kartal ve Koylu, *Nesir Edebiyatı*, s. 141.

³⁴ Kartal ve Koylu, *Nesir Edebiyatı*, s. 143.

³⁵ Kartal ve Koylu, *Nesir Edebiyatı*, s. 142.

- [...] mu‘cizātın vuķū‘u taşdıķe pek münāsib-i vā-beste vü i‘tikād eylemege şāyeste vü şekk ile inkārı ‘aķıldan vāreste olduğu ‘ämme-i nās ‘indeinde āşikār ve bedīhīdir. [...] (31b)
- [...] icmālen taşdıķe kāfī vü imānen ‘amele vāfī vü cevāben münkirīne şāfī [...] (33b)
- [...] beyne’l-mü’minīn ve mu‘arīzu’l-müslimīn [...] (36a)
- [...] sedd-i sedīd-i ķavī vü metn-i metīn-i İskenderī [...] (36a)
- [...] li’l-‘ibād ve fā’idetü’l-mufād ve ilzāmen li’l-‘inād ve bedāhatī sebebü li’l-cihād [...] (36a)
- [...] ħulūş-ı ħāl ü lisān-ı ķāl ü zebān-ı bāl [...] (37a)
- [...] nefer-i neferāt ü ferd-i efrādına [...] (37a)
- [...] Ĥulāsā-yı kelām ü netīce-i merām āsar-ı kilik-i ħaķīr-i aĥķar ü kesīr-i zunūb-ı ekber ü şaġīr-i aşġar [...] (37b)
- [...] maķşad-ı aķsā vü maţlab-ı a‘lā [...] (37b)
- [...] hemān dūnyevī vü uĥrevī murād ancak emel-i muţlak u muĥaķķaķ rızā-yı Bārī-yi Rabb-i felak [...] (38a)
- [...] lü’lü’-i le’ālī misilli ħāme-i ķāker-i ‘ācizī ile teştīr-i satr ü keşīde-i sūtūr [...] (38a)
- [...] Elţāf-ı celīle-yi Sübhāniye’ye mütevekkilen ve rūĥ-ı rūĥāniyet-i ħazret-i peyġamberīye mütevessilen [...] (38a)
- [...] sāye-i saltanat-ı seniyye-i ħazret-i ħilāfet-penāhı vü vāye-i füyüzāt-ı cenāb-ı ħamīdü’l-māye-i nā-mütenāhī [...] (38a)
- [...] ekmel-i nizām ü ecmel-i intizām [...] (38b)
- [...] resīde-i ħüsn-i ħitām-gīr ü tedvīnine muvaffaķıyyet-i kemterānem ħuşul-pezīr olmaġla cenāb-ı mucībū’s-sā’ilīn olan mevlā hedef-i icābetiyle ülü’l-‘azm cemī’-i enbiyā-yı ‘izām ve rusūl-i kirām ħürmetine siyyemā mafĥar-i cümle cihān ümmeti ünsle cān peyġamber-i āĥirü’z-zamān taşdıķine hem teşne-gān-ı ‘ālemiyān şefķati ümmetine sāyebān ‘aleyhim şalavātü’r-Raĥīm ü er-Raĥmān ħazretleriniñ nübüvvet-i ‘uzmāsı ħürmetine vāşıl-ı aşl-ı merām ü ħaşıl-ı maţlūb-ı bi’t-temām ü nā’il-i maķbūl-i enām [...] (38b)

- [...] kesb-i derecāt-ı ‘ālī-makām ü ‘uluvvi ‘aliyyü’l-‘ālī’l-fehḥām ü ibkâ-yı (2) nîk-nâm ü nâzırîne vird-i zebânla ezber-i rahmet-h’ânı in‘âm [...] (39a)

2.6. Eserde Kullanılan Aliterasyon Örnekleri:

Şiirde ya da nesirde ahenk oluşturmak amacıyla aynı seslerin ya da hecelerin uyumlu olarak yinelenmesine aliterasyon adı verilir. Bir edebî sanat türüdür. Esere ahenk kattığı için biz de aliterasyon örneklerini ele aldık. Eserde geçen aliterasyonlara aşağıdaki kelime gruplarını örnek göstermek mümkündür.³⁶

- [...] zümretü’l-muḥaḳḳıḳîn ve ekmelü’l-müdaḳḳıḳîn [...] (2a)
- [...] **derk-i idrāk** ederek [...] (2a)
- [...] **silk-i suḫûra taştîri** [...] (2a)
- [...] **li ‘asākiri’l-İslâmi’l-muḥlişîn** [...] (3b)
- [...] Resûluhu’l-kibriyâ ve ‘alâ âlihi ve aşḥâbihi’**llezîne** [...] (4b)
- [...] ve’l-kemâlât **ḳudret-i kemaliyle** [...] (4b)
- [...] fi’l-**kelâmi’l-ḳadîm** ve’l-**ḳidem** [...] (5a)
- [...] **es-sultân bin es-sultânü’s-sultânü’l-gâzî** [...] (5a)
- [...] ‘**aleyhi’ş-şalât** u ve’**s-selâm** [...] (7a)
- [...] **silk-i sūḫûra taḫrîren mestûr** ve **kilk-i keşîde** ile muḫtaşaran **maḳdûr** [...] (7a)
- [...] Resûlu’**llâh şallâ’llâhu** te’**âlâ ‘aleyhi** ve **sellem** [...] (13a)
- [...] **cemî’-i envâ’-ı ni‘metlerle mütene‘‘im** [...] (14b)
- [...] **ṭayb-ı ṭînet-i ṭayyibe** [...] (22b)
- [...] **rîḥ-ı rāyihâ-yı ravḥ-ı reyḥân** [...] (22b)
- [...] **ebedü’l-ebed** ve’l-**âbâd** [...] (23b)
- [...] **ḥaḳâyıḳ-ı daḳâyıḳına kemâl-i vuḳûf** ile **vâḳıf** [...] (30a)
- [...] **hüviyyet-i hey’et** ü **mâhiyyeti** [...] (30a)
- [...] **ḥaḳḳ-ı ḥaḳîkatini kemâliyle taḥḳîki** [...] (30a)
- [...] **müslimîn-i müslimât** ü **mü’minîn-i mü’minât** [...] (33b)
- [...] **vâḳı’ât-ı ḥaḳîkatini ḥaḳḳen** ü **yâḳînen ḥaḳḳıyla taḫḳîk** [...] (34a)
- [...] **başt-ı basîṭ** ve **taştîr-i saṭr** [...] (35b)

³⁶ Mustafa İsen ve diğer., *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2002, s. 172.

- [...] le**b**-i le**b**îb ü edîb [...] (36b)
- [...] ‘avâ**r**if-i me‘â**r**if-mendân nezdinde ma‘rû**f** [...] (36b)
- [...] **h**akk-ı **h**akîkatini **h**akkıyla ta**h**kîk [...] (36b)
- [...] mü‘**m**inîn-i muva**h**hidîn ü müca**h**idîn [...] (36b)
- [...] ne**f**er-i ne**f**erât ü ferd-i e**f**radına [...] (37a)
- [...] **h**akk-ı **h**akîkat-i şehâdeti **H**akkân ta**h**kîk ve i‘tikâden **H**akk [...] (37b)
- [...] lü’lü’-i le‘âli misilli [...] (38a)
- [...] ne**f**s-i ne**f**is-i en**f**es [...] (38b)
- [...] kemâl-i ted**k**îk ve di**k**katle [...] (38b)
- [...] şalavâtü’**r**-Ra**h**îm ü er-Ra**h**mân [...] (38b)

2.7. Eserde Geçen Darb-ı Mesel ve İktibaslar

Edebiyatımızda faydalandığımız sanatlar, dilin gerçek ve sembolik her türlü anlamını kullanabilmek, az sözle çok şey ifade edebilmek, çağrışım kurabilmek gibi amaçlarla üretilmiş sanatlardır. Edebî sanatlar, his, düşünce ve ince duygulardan doğmuştur.³⁷ Eserde darb-ı meseller de bulunmaktadır. Mesel kelimesi Arapça kökenli olup sözlük anlamı olarak benzer, sıfat, halk tarafından kabul görmüş olan özlü söz anlamına gelmektedir. Darb ise yerine koymak, vurmak gibi anlamlara gelmektedir. Darb ve Mesel sözcüklerinin birleşiminden oluşan darb-ı mesel terkihi; hakkında fikir beyân edilen konu, olay ve duruma uygun olacak bir örnek vermek, oluşan bir durum için örnek vermek gibi anlamlara gelen kalıplaşmış, öğüt verici söz anlamlarına gelmektedir.³⁸

H. Muhammed’in birçok özlü, mecaz yüklü ve kinaye içeren sözü darb-ı mesel haline gelmiştir. Eserin 18a numaralı sayfasında geçen “*ke’ş-şemsi fî-vaşati’n-nehâri ve lâ yedurru’l-kamera fi’l-bedri bi’l-inkâri.*”³⁹ cümlesi buna örnek olarak gösterilebilir. Eserin 1b numaralı sayfada geçen “*‘Âkıl oldur ki ‘âkıbet bırakır bir eser eger bırakmaz ise yerinde yeller eser.*” ve yine 1b numaralı sayfada geçen “*Râhat terkiyle biter cümle*

³⁷ H. İbrahim Şener ve Alim Yıldız, *Türk İslâm Edebiyatı*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003. s. 284.

³⁸ Bayram Ali Kaya, “Atasözleri ve Deyimlerin Dîvân Şiirinde Kullanımı ile Dîvânların Bu Söz Varlıklarımız Bakımından Önemi” *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 6, (2011): 13.

³⁹ Gün ortasında güneşin, dolunay zamanında ayın olmadığını inkâr etmek gibidir.

işin.” ve 18b sayfasında geçen “*Cennet kılıcıñ gölgesiniñ altındadır.*” darb-ı meseli eserde kullanılan darb-ı mesellere örnektir.

Hız. Peygamber’in pek çok hadîsini iktibâs olarak görmek mümkün olmakla birlikte eserde müellifin aktardığı hadisleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Allah yolunda kâfirlerle savaşarak şehit olan kişi; fânî olan yaşantısını, sonsuz bir hayata tebdîl eder ve cennet rızıklarından sonsuza kadar rızıklanır.
- Bir kişi kendi malının telef olmaması için düşmanla savaşsa ve sonrasında şehit olsa, hakîkaten şehâdet mertebesine erip, mükâtele edip şehit olanlar gibi aynı mertebeye nâil olur.
- Bir âdem; hâlisâne niyetle gazâyâ gidip, düşman ile savaşıp, dini için çabalasa ve bu gayretleri sonucunda yine de şehit olursa işte bu şehâdetin ta kendisidir ki yüce olan Allah o kişiyi daha mahşer yerine varmadan ta kıyâmete kadar cennet rızıklarıyla rızıklandırır ve onu cennetin yüksek derecelerine nâil eyler.
- Bir kişi gazâda ya da kalbini temiz tutup dünyanın kirine ve riyâyâ bulaşmadan yatağında ölse, o kişi kabir azâbından emîn olur ve kıyâmet gününe kadar amel defterine ecirler yazılır.
- Bütün amellerin başı niyettir.
- Bir kişi nefsinin kurtarmak için, malı için, ailesi için, Allah için savaşır ve katledilirse şehittir.
- Bir kişi düşmana bir ok atsa, o ok düşmana ister isâbet etsin ister isâbet etmesin yine de Allah yoluna bir kul azâd etmiş gibi sevâba nâil olur.
- Bir kişi gazâyâ gidecek bir kişinin ihtiyâçlarını ona tahsîs edip ikrâm eylese, gazâyâ gitmiş gibi olur.
- Bir kişi ihlâslı bir şekilde sâfîyâne kalple şehâdet mertebesini Allah’tan isteyip dua ederse, yatağında ölse dahi o sevâbı almış olur.
- Bir kişi gazâyâ niyet edip ona hazır halde bulunursa, o kişi ölse dahi şehâdet mertebesine ulaşır; ölmez, sağ kalırsa da gâzî mertebesine nâil olur, dilediğini elde eder.

- Bir kişi Allah için gazâya katılsa, Allah için çabalasa, ayakları bile toz olursa ben o kişiye cehennem ateşini haram kılarım.
- Bir kişi gazâ niyetiyle ahırındaki atı beslese, o gazâ niyetiyle eliyle verdiği arpa, saman ve her ne yedirirse herbir tanesine birer hasene sevâp manasına gelir.
- Bir kişi gazâda bir kâfiri öldürürse, o kâfirin üstündeki her şey o kimsenin malı olur. Kişi eğer o kâfiri diri tutarsa; esîr, o kişinin malı olur. Dilerse âzâd eder, dilerse satar. Lâkin öldürmesi câiz değildir.
- Şühedânın en efdali; askerinin en önüne geçip, ön tarafında bulunarak kavga eden kişidir.
- Şühedânın en efdali, Allah'ın yoluna hâlis muhlis şehit olandır.
- Ben kıtâl ile emrolunmadım.

2.8. Eserin Üslup Özellikleri ve Muhtevâsı

Eser, Klasik Türk Edebiyatı'nda ele alınan konulardan gazâ, gâzî, şehitlik hakkında bilgiler ihtivâ etmektedir. Müellif; kaynak olarak Kadı Beyzavî ve İbn-i Abbas'ın eserlerinin etkisinde kalarak eseri oluşturmuştur. Bunu 37a numaralı sayfadan itibaren dile getirmiştir. Eserin 4a numaralı sayfasında eserin tam olarak adı açıkça belirtilmiştir. Esere besmele ile başlanmıştır. Eserin muhteviyâtında şehitlik, gâzîlik, gazâ hakkında bilgiler bulunmaktadır. Ana bölümler fasıllardan oluşmakta olup her konu yedi fasılı ihtivâ etmektedir. Her bir bahse birer fasıl ile açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Eserde ilk olarak bu konuları ihtivâ eden âyetler ele alındıktan sonra aynı gidişatla bu konuları içeren hadîsler ele alınmıştır. Birinci fasıl şehitler, ikinci fasıl gâzîler ve üçüncü fasıl gazâ hakkındadır. Şehâdet bahsinde yedi adet âyet-i kerîme, gâzîler bahsinde yedi adet âyet-i kerîme ve gazâ bahsinde yedi adet âyet-i kerîme ele alınmıştır. Daha sonra şehitlik, gâzîlik ve gazâ hakkında toplam on beş hadîs-i şerif aktarılmıştır. Müellif, 6b ve 7a numaralı sayfalarda eserinin önemine vurgu yapmaktadır.

Eserin 3b numaralı sayfasında bir damga bulunmaktadır. Damganın üst kısmında Hâce kelimesi bulunmakta olup damgada "Abdülkerim" ismi yazılıdır. Mühürdeki tarihin esere ait olmayıp mührün eser yazılmadan önce var olan bir mühür olduğu kanaatindeyiz.

2.9. Eserin Kısımları ve Muhtevâsı

Müellif, esere belli başlı konulara göre açıklık getirmeye çalışmış ve bunları örneklendirmiştir. Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

- **Sebeb-i Cem ‘ u Te ‘ lif:** Müellif, Lâleli Câmî ‘ i imâmlarından Hoca Hâfız Îsâ ‘ nın talebesi olan Yahya Efendi ‘ den ilm-i akayid ve ilm-i hikmet gibi dersler almıştır. Bunun akabinde hocasından izin ve icâzetini de almıştır. Edindiği bu bilgileri ise paylaşma gereksinimi duymuştur. Bunun nedeni ise şehitlik, gazâ, gâzî, gazâ ve cihâd gibi çok mühim olguların lâyıkiyla idrâk edilememesinden duyduğu üzüntüdür:

[...].Çünkü gerek şehâdetiñ ve gerek gûzât u gâzâniñ esâsen hâl-i şân-ı hakîkatini bir âdem bilmeyince gavgâya lâyıkiyla gögüs veremez ve ammâ eger bilir ise ol ‘ askeriñ dağı önüne hîçbir vakit durulmaz ve geçilmez. Zîrâ dîn-i ‘ akâyıdca şehîd hâzır ma ‘ nâsına ki ile ‘ l-ebed onuñ için ölüm yok demek ma ‘ nâsınadır. [...] [2b]

- **Takrîz:** Eserde, şehidin kelime anlamı olarak ‘hazır’ anlamında kullanıldığı vurgulanmaktadır. Müellif, bu eserin okunup anlaşılmasıyla şehâdetin gerçek boyutunun kavranabileceği boyutunun üzerinde durmaktadır.

Bu kısımlardan sonra eser, üç ana mukaddime bölümüyle devam eder:

- **Mukaddime-i Evvel:** Bu kısımda, müellif eserin içeriğini genel olarak ele almıştır. Bu kısım, bir nev ‘ i eserin kısa bir özeti mahiyetindedir.
- **Mukaddime-i Sâni:** Mukaddimenin ikinci kısmında, genel olarak şehâdet, cihâd, gazâ ve gâzîlik gibi konuların üzerinde durulup gelecek fasıllar hakkında bilgiler ihtivâ etmektedir.

- **Mukaddime-i Sâlis:** Mukaddimenin üçüncü kısmında şehâdetin mertebesi üzerinde durulmuştur. Kişinin sâfiyâne niyetli olup şehâdete önem vermesiyle iki cihânda da kazançlı olacağı ve hüsrâna uğramayacağı dile getirilmiştir.

Eser, bu üç mukaddime kısmından sonra fasıllarla devam etmiştir:

- **Birinci Fasil:** ‘Birinci Fasil’, şehâdet hakkında buyurulmuş olan yedi adet âyet-i kerîmeyi ihtivâ etmektedir. Bu âyet-i kerîmeler sırasıyla şu şekildedir:

1. Âl-i ‘İmrân Sûresi » (3/169-170)
2. Bakara Sûresi (2/154)
3. Âl-i ‘İmrân Sûresi (3/157)
4. Saff Sûresi (61/4)
5. Tevbe Sûresi (9/111)
6. Hacc Sûresi (22/58)
7. Âl-i ‘İmrân Sûresi (3/195)

- **İkinci Fasil:** ‘İkinci Fasil’, gâzîler hakkında buyurulmuş olan yedi adet âyet-i kerîmeyi ihtivâ etmektedir. Bu âyet-i kerîmeler sırasıyla şu şekildedir:

1. Âl-i ‘İmrân Sûresi (3/139-140)
2. Furkân Sûresi (25/52)
3. Muhammed Sûresi (47/4)
4. Muhammed Sûresi (47/7)
5. Tahrîm Sûresi (66/9)
6. Hacc Sûresi (22/39)
7. Hacc Sûresi (22/39)

- **Üçüncü Fasil:** ‘Üçüncü Fasil’, gâzâ hakkında buyurulmuş olan yedi adet âyet-i kerîmeyi ihtivâ etmektedir. Bu âyet-i kerîmeler sırasıyla şu şekildedir:

1. Rûm Sûresi (30/47)
2. Mücâdele Sûresi (58/20)
3. Tevbe Sûresi (9/14)
4. Tevbe Sûresi (9/16)

5. Tevbe Sûresi (9/41)
6. Saff Sûresi (61/10)
7. Saff Sûresi (61/13)

Bu kısımdan sonra, şehitlik ve gazâ hakkında buyurulmuş olan yedi adet hadîs-i şerîf ele alınmıştır. Birinci, ikinci ve üçüncü hadîs-i şerîf kısmı şehit hakkında olup dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci kısım ise şehâdet hakkındadır. Bu hadîs-i şerîfler şu şekildedir:

- **Hadîs-i Evvel:** “Allah yolunda kâfirlerle savaşarak şehit olan kişi; fânî olan yaşantısını, sonsuz bir hayata tebdîl eder ve cennet rızıklarından sonsuza kadar rızıklanır.”⁴⁰ hadîs-i şerîfine açıklık getirilmeye çalışılmıştır.
- **Hadîs-i Sâni:** Peygamber efendimizin “Bir kişi kendi malının telef olmaması için düşmanla savaşsa ve sonrasında şehit olsa, hakîkaten şehâdet mertebesine erip, mükâtele edip şehit olanlar gibi aynı mertebeye nâil olur.”⁴¹ hadîs-i şerîfi üzerinde durulmuştur.
- **Hadîs-i Sâlis:** Peygamber efendimizin “Bir âdem; hâlisâne niyetle gazâyâ gidip, düşman ile savaşıp, dini için çabalasa ve bu gayretleri sonucunda yine de şehit olursa işte bu şehâdetin ta kendisidir ki yüce olan Allah o kişiyi daha mahşer yerine varmadan ta kıyâmete kadar cennet rızıklarıyla rızıklandırır ve onu cennetin yüksek derecelerine nâil eyler.”⁴² hadîs-i şerîfi aktarılmıştır.
- **Hadîs-i Râbi:** Hazret-i Muhammed’in “Bir kişi gazâda ya da kalbini temiz tutup dünyanın kirine ve riyâyâ bulaşmadan yatağında ölse, o kişi kabir azâbından emîn olur ve kıyâmet gününe kadar amel defterine ecirler yazılır.”⁴³ sözüne açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

⁴⁰ Enver Baytan, *Meşarîku'l-Envar ve Tercemesi*, İstanbul: Enver Baytan Kitabevi, 1971, s. 738-739.

⁴¹ Baytan, *Meşarîku'l-Envar*, s. 701.

⁴² Baytan, *Meşarîku'l-Envar*, s. 818-819.

⁴³ Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevi, *Râmûzu'l-Ehâdis*, İstanbul: Pamuk Yayınları, 1976, s.490.

- **Hadîs-i Hâmis:** “Bütün amellerin başı niyettir.”⁴⁴ hadîs-i şerîfine örnek verilerek hadîs-i şerîfin içeriği ve önemi aktarılmaya çalışılmıştır.
- **Hadîs-i Sâdis:** “Bir kişi nefsini kurtarmak için, malı için, ailesi için, Allah için savaşırsa ve katledilirse şehittir.”⁴⁵ hadîs-i şerîfinin önemine değinilmiştir.
- **Hadîs-i Sâbi:** “Bir kişi düşmana bir ok atsa, o ok düşmana ister isâbet etsin ister isâbet etmesin yine de Allah yoluna bir kul azâd etmiş gibi sevâba nâil olur.”⁴⁶ hadîs-i şerîfi ile bir şeyin tasarlanması ve sonucu kötü olsa dahi niyette istikrârın olmasıyla kişi, niyetini yerine getirmiş kadar olur.

Bu yedi adet hadîs-i şerîften sonra gazâ ve gâzî hakkında aktarılmış olan sekiz adet hadîs-i şerîfe yer verilmiştir:

- **Hadîs-i Evvel:** “Bir kişi gazâyâ gidecek bir kişinin ihtiyâçlarını ona tahsîs edip ikrâm eylese, gazâyâ gitmiş gibi olur.”⁴⁷ hadîs-i şerîfi ile hayra destek olup vesîle olmanın üzerinde durulmuştur.
- **Hadîs-i Sâni:** “Bir kişi ihlâslı bir şekilde sâfiyâne kalple şehâdet mertebesini Allah’tan isteyip dua ederse, yatağında ölse dahi o sevâbı almış olur.”⁴⁸ hadîs-i şerîfine açıklık getirilmeye çalışılmıştır.
- **Hadîs-i Sâlis:** “Bir kişi gazâyâ niyet edip ona hazır halde bulunursa, o kişi ölse dahi şehâdet mertebesine ulaşır; ölmez, sağ kalırsa da gâzî mertebesine nâil olur, dilediğini elde eder.”⁴⁹ hadîs-i şerîfi açıklanmıştır.

⁴⁴ İsmail Mutlu, Şaban Döğen ve Abdulaziz Hatip, *Câmiü's-Sagîr: Muhtasarı, Tercüme ve Şerhi*, İstanbul: Yeni Asya Araştırma Merkezi Yayınları, 1996, s.357.

⁴⁵ Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-Ehâdis*, s.615.

⁴⁶ Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-Ehâdis*, s.560.

⁴⁷ Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-Ehâdis*, s. 571.

⁴⁸ Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-Ehâdis*, s. 601

⁴⁹ Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-Ehâdis*, s. 442.

- **Hadîs-i Râbi**: “Bir kişi Allah için gazâyâ katılsa, Allah için çabalasa, ayakları bile toz olursa ben o kişiye cehennem ateşini haram kılarım.”⁵⁰ hadîs-i şerîfinin önemi üzerinde durulmuştur.
- **Hadîs-i Hâmîs**: “Bir kişi gazâ niyetiyle ahırındaki atı beslese, o gazâ niyetiyle eliyle verdiği arpa, saman ve her ne yedirirse herbir tanesine birer hasene sevâp manasına gelir.”⁵¹ hadîs-i şerîfi açıklanmıştır.
- **Hadîs-i Sâdis**: “Bir kişi gazâda bir kâfiri öldürürse, o kâfirin üstündeki her şey o kimsenin malı olur. Kişi eğer o kâfiri diri tutarsa; esîr, o kişinin malı olur. Dilerse âzâd eder, dilerse satar. Lâkin öldürmesi câiz değildir.”⁵² hadîs-i şerîfinin ince husûsiyetleri üzerinde durulmuştur.
- **Hadîs-i Sâbi**: “Şühedânın en efdali; askerinin en önüne geçip, ön tarafında bulunarak kavga eden kişidir.”⁵³ hadîs-i şerîfi üzerinde durulmuştur.
- **Hadîs-i Sâmin**: “Şühedânın en efdali, Allah’ın yoluna hâlis muhlis şehit olandır.”⁵⁴ hadîs-i şerîfi açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Gazâ ve gâzî hakkında aktarılmış olan bu sekiz adet hadîs-i şerîften sonra ihtâr-ı hâtîme kısmına geçilmiştir:

İhtâr-ı Hâtîme

Eserin bu kısmında gazâyâ katılanların cesurluğu, korkusuzluğu, tam olarak îmân etmesi gibi önemli unsurların üzerinde durulduktan sonra şehâdetin tasdîkinin beyânı aktarılmaya çalışılmıştır. Şehâdetin tasdîkinin tam olarak yapılması için dört vech üzerinde durulmuştur. Bunlar:

1. İ’tikâden
2. Îmânen

⁵⁰ Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-Ehâdîs*, s. 544.

⁵¹ Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-Ehâdîs*, s. 571.

⁵² Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-Ehâdîs*, s. 625.

⁵³ Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-Ehâdîs*, s. 360.

⁵⁴ Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-Ehâdîs*, s. 124.

3. Aklen
4. Kıyâsen

Bu dört başlık üzerinde durulduktan sonra Fâide-i Mahsûsa kısmına geçilmiştir.

Fâide-i Mahsûsa:

Eserde ele alınan konular, insanlar için birer tembihdir ve insanı gaflet uykusundan uyandırabilecek mâhiyettedir. Burada anlatılanlar, mucizeye mütevakıf olup mucizeler ile ispat olunur niteliktedir.

Eserde bu kısımdan sonra hâtîme kısmına geçilmiştir:

Hâtîme

Eserin son kısmı olan Hâtîme kısmında müellif, eserin konusunu genel itibariyle değerlendirip konunun önemine mesaj niteliğinde bir göndermede bulunur:

İnsanlar bu risâleyi hep yanlarında taşıyıp boş vakitlerinde, dost meclislerinde, herhangi bir yer gerekmeksizin istedikleri zaman okumalıdır. Hatta askeri taburlardaki neferlere birer adet tashîh edilip onların daha iyi anlaması için uğraşılmalıdır. Böylelikle askerler cihâdın, gazânın, gâzîliğin ve şehâdetin önemini daha detaylı öğrenme şansını bulur. Bu şekilde hiçbir asker, hiçbir zaman top, gülle, kurşun, mermi gibi tehlikelerden korkup geride durmaz; tam tersine cengâver olup cephenin en önünde savaşmak için daha da cesâretlenir.

2.10. Eserde Geçen Sûre ve Âyetler

Eserde istifâde edilen sûre ve âyetler şu şekildedir:

- Âl-i ‘İmrân Sûresi: 3/9, 3/139, 3/140, 3/157, 3/169, 3/170, 3/172, 3/195.
- Bakara Sûresi: 2/154.
- Fetih Sûresi: 48/28.
- Furkân Sûresi: 25/52.
- Hacc Sûresi: 22/39, 22/40.
- Kamer Sûresi: 54/1.
- Kehf Sûresi: 18/109.
- Muhammed Sûresi: 47/4, 47/5, 47/6, 47/7.
- Mücâdele Sûresi: 58/20, 58/21.

- Nasr Sûresi: 110/1.
- Nisâ Sûresi: 4/95.
- Rûm Sûresi: 30/47.
- Saff Sûresi: 61/4, 61/10, 61/11, 61/12, 61/13.
- Tahrîm Sûresi: 66/9.
- Tevbe Sûresi: 9/14, 9/15, 9/16, 9/41, 9/111.
- Yûsuf Sûresi: 12/21.
- Zilzâl Sûresi: 99/7.

2.10. Eserde Geçen Sûre ve Âyetlerin Sebeb-i Nüzûlleri

“Eserde Geçen Sûrelerin ve Âyetlerin Sebeb-i Nüzûlleri” başlığı altında, eserde geçen sûre ve âyetler alfabetik olarak verilmiştir. Bu kısımda asıl aktarılmak istenen, eserde geçen sûrelerin hangi vak‘a netîcesinde nâzil ettiği ve bunu anlaşılır bir şekilde aktarmaktır. Bu kısımda âyetlerin iniş nedenleri, hangi olay neticesinde nâzil ettiği, kişi ve sahâbelerin rivâyetleri vardır.

2.10.1. Âl-i İmrân Sûresi’nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Medine-yi Münevvere’de nâzil olan bu sûrenin iniş nedeni olarak Yahudiler ve Hıristiyanlar olarak belirtilmiştir. Sûreye Ali İmrân adı dışında el-Emân, el-İstiğfar, el-Kenz, el-Ma’niyye, el-Mücâdele isimlendirmeleri de bulunmaktadır. İki yüz âyet, üç bin dört yüz seksen kelime ve on dört bin beş yüz yirmi harften müteşekkildir.

Bu sûre dört kısımdan oluşmuştur:

Birinci Kısım (1-32 âyet) : Bedir savaşı sonrası nâzil olmuştur.

İkinci Kısım (33-63 âyet) : Hicretin dokuzuncu yılında Necran Hıristiyan halkını temsilen gelen heyetin ziyareti sonrası nâzil olmuştur.

Üçüncü Kısım (64-120 âyet) : Birinci kısmı tâkiben nâzil edilmiştir.

Dördüncü Kısım (121-200 âyet) : Uhud savaşından sonra nâzil edilmiştir.

ربنا انك جامع الناس ليوم لا ريب فيه ان الله لا يخلف الميعاد ﴿٩﴾

9- Rabbimiz! Şüphesiz sen, hakkında şüphe olmayan bir günde insanları toplayacaksın. Şüphesiz Allah va'dinden dönmez.⁵⁵

Âl-i İmrân Sûresi’nin ilk seksen âyeti Necrân halkının Hazret-i Peygamberi ziyâreti ile ilgilidir. Âl-i İmrân Sûresi’nin dokuzuncu âyetinde ise aralarında geçen Hazret-i İsâ hakkındaki konuşmalar konu edilmiştir.

Bu âyet-i celîle, ilimde rûsûhu olanların duâlarının devâmıdır. Onlar, Allah’tan kalplerini îmândan çevirmemesini, hidâyet ve îmân üzerinde

⁵⁵ Âyetlerin mealleri verilirken Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’ân-ı Kerîm Meali tercih edilmiştir. Bundan sonraki meallerde kaynak olarak tekrar gösterilmeyecektir.

olmalarını istediler. Bu istek; din ve dünyâ, maslahat ve faydalarındandır. Sonra onlar, bu son âyet ile önceki duâya ittibâ ettiler.⁵⁶

ولا تهنوا ولا تحزنوا وانتم الاعلون ان كنتم مؤمنين ﴿١٣٩﴾

139- Gevşemeyin, hüzünlenmeyin. Eğer (gerçekten) îmân etmiş kimseler iseniz üstün olan sizlersiniz.

Âyet-i celîle, Uhud muhârebesinin yapıldığı gün Hazret-i Peygamber'in yaralı durumda olan sahâbesine düşmanı tâkip için emir verdiği zamân nâzil edilmiştir.

Bu âyet-i celîle, Uhud Savaşı'nda yaşanan yenilgi üzerine Hazret-i Resûl ve mü'minler için Allah tarafından verilmiş bir tesellî mahiyetindedir.

Ey mü'minler! Sizin hâliniz, onlardan üstündür ve onlara gâliptir. Zîrâ siz, Bedir günü onların size Uhud'da yaptığından daha fazlasını yaptınız. Sonunda yardım ve zaferle siz onlara üstünsünüz. Bu âyet-i celîle, bu ma'nâ ile galebe ve yükseklikte mü'minlere müjdedir. Fi'l-hakîka bu âyet-i celîle nâzil olduktan sonra ashâb-ı Resûl (s.a.s) bütün savaşlarda müşriklere gâlip gelmiştir. O kadar ki, içlerinde sahâbe bulunan herhangi bir İslâm ordusu, düşmanına her zamân üstün gelmiştir. Bu hal, İslâm ordusunda sahâbe kalmayınca kadar devâm etmiştir.⁵⁷

ان يمسسكم قرح فقد مس القوم قرح مثله وتلك الايام نداولها بين الناس وليعلم الله الذين امنوا ويتخذ منكم شهداء والله لا يحب الظالمين ﴿١٤٠﴾

140- Eğer siz (Uhud'da) bir yara aldıysanız, şüphesiz o topluluk da (Müşrikler de Bedir'de) benzeri bir yara almıştı. İşte (iyi veya kötü) günleri insanlar arasında (böyle) döndürür dururuz. (Bazen bir topluma iyi ya da kötü günler gösteririz, bazen öbürüne.) Allah, sizden îmân edenleri ayırt etmek, sizden şahitler edinmek için böyle yapar. Allah, zâlimleri sevmez.

Âyet-i kerimede, dünyanın bir imtihan yeri olduğu; insanın bazı günler mesud olurken bazı günler de mahzun olabileceğini aktarır. Dünyâ hali de böyle olup birbirine devrolur.

⁵⁶ H. Tahsin Emiroğlu, *Kur'an Âyetlerinin İnış Sebepleri: Esbâb-ı Nüzûl*, 2. Cilt, Konya: Yasin Yayınları, 2013, s. 18.

⁵⁷ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 2. C. s.167.

Bazı günler mü'minlerin lehine, müşriklerin aleyhine; bazı günler de müşriklerin lehine ve mü'minlerin aleyhine olur. Bazen de bir günün bir kısmı birinin lehine, diğer bir kısmı da aleyhine olur. İşte âyet-i celîlenin bu fıkrası da bu ciheti beyân etmektedir.⁵⁸

ولئن قتلتم في سبيل الله أو متم لمغفرة من الله ورحمة خير مما يجمعون ﴿١٥٧﴾

157- Andolsun, eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah'ın bağışlaması ve rahmeti onların topladıkları (dünyalıkları)ndan daha hayırlıdır.

Allahu Teâla, bu âyetleri mü'minleri uyararak ve doğru yola iletmek için inzâl buyurmuştur.

Savaşta Allah yolunda öldürülmeniz ve va'denizle seferde ölmeniz sebebiyle Allah'ın size vereceği rahmet ve mağfiret, dünyâda sağ olduğunuz müddetçe topladığınız ve toplayacağınız dünyâlıkların hepsinden hayırlıdır. Teâlâ ve Tekaddes hazretleri; mü'minleri, münâfikların söz ve hareketlerinden men' ve tahzîr etmiş ve mü'minlere ihsân eylediği mağfiret ve rahmeti beyân buyurmuştur⁵⁹

ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله أمواتا بل أحياء عند ربهم يرزقون ﴿١٦٩﴾

فرحين بما آتاهم الله من فضله ويستبشرون بالذين لم يلحقوا بهم من خلفهم إلا خوف عليهم ولا هم يحزنون ﴿١٧٠﴾

(169-170)- Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında Allah'ın, lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar. Arkalarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehit olmamış) kimselere de hiçbir korku olmayacağına ve onların üzülmeyeceklerine sevinirler.

Âyet-i celîlenin Bedir, Uhud ve 'Bi'r-i Maûne' şehitleri hakkında nâzil olduğuna dâir başlıca üç rivâyet vardır:

Bedir şehitleri; altısı muhâcirlerden, sekizi ensârdan olmak üzere on dört zât idiler. Allah azze ve celle onların derece ve fazîletlerini bildirmek üzere bu âyet-i celîleleri inzâl buyurduğu rivâyet edilmiştir. Fakat esah olan Uhud şehitleri hakkında nâzil olduğudur.⁶⁰

⁵⁸ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 2. C, s.169.

⁵⁹ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 2. C, s.201-202.

⁶⁰ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 2. C, s.224.

الذين استجابوا لله والرسول من بعد ما اصابهم القرع للذين احسنوا منهم واتقوا اجر عظيم ﴿١٧٢﴾

172- Onlar yaralandıktan sonra Allah'ın ve peygamberinin davetine uyan kimselerdir. Onlardan güzel davranıp iyilik edenlere ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara büyük bir mükâfat vardır.

Bu âyetin Uhud günü nâzil olduğu bildirilmektedir. Âyet-i celîle, Ebû Süfyân'ı takîp için yaralı bir şekilde yola koyulan ashâb-ı kirâmın nâ'il olduğu büyük ecri iletmektedir.

فاستجاب لهم ربهم اني لا اضيع عمل عامل منكم من ذكر او اثنى بعضهم من بعض فالذين هاجروا
واخرجوا من ديارهم واوذوا في سبيلي وقاتلوا وقتلوا لاكفرن عنهم سيئاتهم ولادخلنهم جنات تجري من تحتها
الانهار ثوابا من عند الله والله عنده حسن الثواب ﴿١٩٥﴾

195- Rableri, onlara şu karşılığı verdi: “Ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden hiçbir çalışanın amelini zayi etmeyeceğim. Sizler birbirinizdensiniz. Hicret edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolunda eziyet görenler, savaşanlar ve öldürülenlerin de andolsun, günâhlarını elbette örteceğim. Allah katından bir mükâfat olmak üzere, onları içinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Mükâfatın en güzeli Allah katındadır.

Ümmü Seleme “Hazret-i Resûl’e (s.a.s) ‘Yâ Resûlallah! Allah azze ve celle hazretlerinin, kadınlar hakkında hicret husûsunda Kur’ân-ı Kerîm’de bir şey zikrettiğini duymadım.’ dedim. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes, bu âyet-i celîleyi inzâl buyurdu.” demiştir.⁶¹

Bu âyetlerle Allah, kullarına nasıl duâ edileceğini bildirmiştir. Burada yüce Allah; inanan, iyi işler yapan, Allah için işkence çektirilen, öldürülen, öldüren kulları için ihsanda bulunacağını belirtmiştir.

2.10.2. Bakara Sûresi'nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Bakara Sûresi Medine’de nâzil olmuştur. İki yüz seksen altı âyetten müteşekkil olmuştur. Altı bin yüz yirmi bir kelime, yirmi beş bin beş yüz harf olup Ku’ân-ı Kerîm’in en uzun sûresidir.

⁶¹ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 2. C, s.280.

ولا تقولوا لمن يقتل في سبيل الله اموات بل احياء ولكن لا تشعرون ﴿١٥٤﴾

154- Allah yolunda öldürülenlere ‘ölüler’ demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz.

Bu âyet-i celîle; altısı muhâcirlerden, sekizi ensârdan olmak üzere Bedir muhârebesinde şehit düşen on dört kişi hakkında nâzil olmuştur. Nâs, Bedir muhârebesinde şehit olan mü'minler için “Fılan öldü, dünya nimetleri ve lezzetleri ondan gitti.” dediler. Bunun üzerine Allah azze ve celle hazretleri bu âyet-i celîleyi inzâl buyurdu. Diğer bir kavle göre: Kâfirler ve münâfıklar “Muhammed’i memnûn etmek için insanlar kendilerini faydasız yere öldürüyorlar.” dediler. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu.⁶²

Bu âyet-i kerîme Allah yolunda öldürülüp şehit olan kimselerin ölü olmayıp diri olduklarını bildirmektedir.

2.10.3. Fetih Sûresi’nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Fetih Sûresi Medine’de, Hudeybiyye Seferi’nin dönüşünde hicretin altıncı senesi Mekke civârında nâzil olmuştur. Yirmi dokuz âyet; beş yüz altmış kelime; iki bin dört yüz otuz üç harftir. Yardımlaşma ve zafer anlamına gelen ‘Fetih’ kelimesi ile başlamaktadır. Sûrenin başında bağışlanma bildirilmekte olup fetih müjdesiyle devam etmektedir.

هو الذي ارسل رسوله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله وكفى بالله شهيدا ﴿٢٨﴾

28- O, Peygamberini hidâyet ve hak dîn ile gönderendir. (Allah) o hak dini bütün dinlere üstün kılmak için (böyle yaptı). Şâhit olarak Allah yeter.

Bu âyet-i kerîme, Hudeybiyye Barışı hakkındadır. Âyette Mekke’nin fethedileceği ve müminlerin Mekke’ye gireceğine delâlet vardır.

Âyet-i celîlede mü'minlerin kalplerini tesellî vardır. Şöyle ki Hudeybiyye Barışı yapıp Allah’ın Resûlü ve mü'minler Ka’be’yi tavâf etmeden

⁶² Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, I. C, s.117.

Medîne'ye döndükleri zamân müşrikler “Muhammed, Allah'ın Resûlü olmuş olsaydı biz onu beyti tavaftan men' edemezdik.” diye dedikodu yapmışlardı ki mü'minler bundan çok müteessir olmuşlardı. Bunun üzerine Allah azze ve celle, bu âyeti inzâl edip bizzât kendisinin Hazret-i Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şâhid olduğunu beyân edince mü'minler bununla mütesellî olup sevindiler.⁶³

2.10.4. Furkân Sûresi'nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Furkân sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. Yetmiş yedi âyet, bin sekiz yüz yetmiş iki kelime, üç bin yedi yüz otuz üç harften müteşekkildir.

فلا تطع الكافرين وجاهدكم به جهادا كبيرا (٥٢)

52- Öyle ise kâfirlere itaat etme, onlara karşı bu Kur'ân'la büyük bir mücâdele ver.

Bu âyetin sebeb-i nüzûlü hakkında üç rivâyet vardır: Bunlardan birincisi, müşriklerin Müslümanlara çektiği eziyetler; ikincisi, Hazret-i Muhammed'in uyarılarının önemi; üçüncüsü ise Hazret-i Hamza'nın kâtili olan Vahşi'nin Hazret-i Peygambere yaklaşmak istemesidir.

2.10.5. Hacc Sûresi'nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Hacc sûresi esâs itibâriyle Mekke'de nâzil olmaya başlanmıştır. Bunun yanında Medine'de nâzil olan âyetleri de bulunmaktadır. Yetmiş sekiz âyet, bin iki yüz doksan bir kelime ve beş bin yetmiş beş harften oluşmuştur.

اذن للذين يقاتلون بانهم ظلموا وان الله على نصرهم لقدير (٣٩)
الذين اخرجوا من ديارهم بغير حق الا ان يقولوا ربنا الله ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لهدمت صوامع وبيع وصلوات ومساجد يذكر فيها اسم الله كثيرا ولينصرن الله من ينصره ان الله لقوي عزيز (٤٠)

39- Kendilerine savaş açılan müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihâd için izin verildi. Şüphe yok ki Allah'ın onlara yardım etmeye gücü yeter.

⁶³ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 11. C, s.146.

40- Onlar, haksız yere, sırf, ‘Rabbimiz Allah’tır’ demelerinden dolayı yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah’ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmesi olmasaydı, içlerinde Allah’ın adı çok anılan ma’nâstırlar, kiliseler, havralar ve mescitler muhakkak yerle bir edilirdi. Şüphesiz ki Allah, kendi dînine yardım edene mutlaka yardım eder. Şüphesiz ki Allah, çok kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir.

Allah’tan hicret emri gelip de Allah’ın Resûlü ve mü’minler Mekke’den Medîne’ye hicret edince, Allah azze ve celle, bu âyet-i celîleleri inzâl ile mü’minlere, müşriklerle kıtâl yapmaları için izin verdi. Hem de onlara yardım vâ’detti. Kıtâl hakkında nâzil olan ilk âyet de bu âyet-i celîleler oldu.⁶⁴

Sebeb-i nüzûlde belirtildiği gibi Mekkeli müşrikler mü’minlere devamlı zulmediyorlardı. Bunlara rağmen mü’minler yetmişden fazla âyet-i kerime ile kıtâlden uzaklaştırılmıştır. Sonraları bu âyet-i celîlenin inzâliyle mü’minler müşriklerle savaş yapabilmişlerdir.

2.10.6. Kamer Sûresi’nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Kamer Sûresi, Mekke’de Hazret-i Muhammed Mekke’den Medine’ye hicretini gerçekleştirmeden önce nâzil olmuştur. Mekkeli müşriklerin Allah’ın Resûlü’nden bir mu’cize göstermesini talep etmeleri üzerine ‘Ayın İkiye Bölünme Mu’cizesi’ gerçekleşti. Müşrikler, bu hâdiseyi gözleri ile bizzat görmelerine rağmen bunu kabul etmeyip sihir olduğunu iddia etmişlerdi. Bunun üzerine Allahu Teâlâ bu sûreyi inzâl buyurdu. Elli beş âyet, üç yüz kırk iki kelime ve bin dört yüz on üç harften müteşekkildir.

اقتربت الساعة وانشق القمر ﴿١﴾

1- Kıyâmet yaklaştı ve ay yarıldı.

Bu âyet, hicretten bir süre önce bir gece gökte bulunan ayın ikiye bölünmesi hâdisesi üzerine nâzil olmuştur. Bu hâdisenin nedeni ise müşriklerin Hazret-i Peygamberin mucizelerini inkâr etmeleri ve onu sihirbazlıkla itham etmeleri idi. Bunun neticesinde Hazret-i Muhammed gökteki ayı parmağıyla işaret ederek ikiye bölmüş ve Şakkü’l-

⁶⁴ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 8. C, s. 45-46.

Kamer hâdisesi meydana gelmiştir. Fakat müşrikler, bunu görmelerine rağmen yine îmân etmemişlerdir.

2.10.7. Kehf Sûresi'nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

El-Kehf sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. Yüz on âyet, bin beş yüz yetmiş kelime, altı bin yüz altmış kelimedenden müteşekkildir.

قل لو كان البحر مدادا لكلمات ربي لنفد البحر قبل ان تنفد كلمات ربي ولو جئنا بمثله مددا ﴿١٠٩﴾

109- De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa ve bir o kadar da ilave etsek (denizlere deniz katsak); Rabbimin sözleri tükenmeden önce denizler tükenirdi.

Yahûdiler, Tevrât'ın kendilerine verilmesine, Tevrât'ta hayr-ı kesîr olduğuna ve bunlardan dolayı dünyâ ve âhirette bütün milletlerden üstün olup herkesten ve her varlıktan müstağnî oldukları zehâbına kapıldılar ve büyüklendiler de büyüklendiler.⁶⁵ Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil olmuştur.

2.10.8. Muhammed Sûresi'nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Bu sûrenin Mekke'de ya da Medine'de nâzil olduğu hakkında ihtilâf vardır. Genel kabul Medenî olduğuna yöneliktir. Bu sûrenin bir diğer adı Kıtâl Sûresidir. Otuz sekiz âyet, beş yüz kırk kelime, iki bin üç yüz kırk dokuz harften müteşekkildir.

فاذا لقيتم الذين كفروا فضرب الرقاب حتى اذا اثخنتموهم فشدوا الوثاق فاما منا بعد واما فداء حتى تضع الحرب اوزارها ذلك ولو يشاء الله لانتصر منهم ولكن ليبلوا بعضكم ببعض والذين قتلوا في سبيل الله فلن يصل اعمالهم ﴿٤﴾

سيهديهم ويصلح بالهم ﴿٥﴾

ويدخلهم الجنة عرفها لهم ﴿٦﴾

يا ايها الذين امنوا ان تنصروا الله ينصركم ويثبت اقدامكم ﴿٧﴾

4- (Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığımız zamân boyunlarımızı vurun. Nihâyet onları çökertip etkisiz hâle getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ

⁶⁵ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 7. C, s.359.

kalanlarını esîr alın). Artık bundan sonra (esîrleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin. Savaş sona erinceye kadar hüküm budur. Eğer Allah dileseydi, onlardan öç alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek için böyle yapıyor. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların amellerini asla boşa çıkarmayacaktır.

5- Onları doğruya ve güzele erdirecek ve durumlarını düzelterektir.

6- Onları, kendilerine tanıttığı cennete koyacaktır.

7- Ey îmân edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz (emrini tutar, dînini uygularsanız), O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam bastırır.

Âyet-i celîleler, Uhud Savaşı'nda müslümanların şehit edilmeleri ve yaralanmaları üzerine nâzil olmuştur.

Uhud Dağı'nın güney eteğinde müşrik ordusu ile mü'minler karşılaştı. Savaş başlar başlamaz mü'minler, şiddetli saldırılarla müşriklerin üzerine yüklendiler; savaş çok şiddetli idi. Müşrikler, mü'minlerin saldırılarına dayanamadılar. Derhâl bozulup kaçmaya başladılar. Müşriklerin bozulduğunu gören müslümanlardan bir kısmı savaşı bırakıp yağmaya daldılar. Müşrik süvârîlerinin karşısında bulunan okçular kumandanlarının emirlerini tutmayarak onlar da yerlerini bırakıp yağmaya koştular. Evvelce birkaç defa saldırıya hazırlanıp da okçuların korkusundan hücum cesâret edemeyen düşman süvârî kumandanı bu durumu görünce hemen hücum emri verdi. Karşısına çıkan üç beş okçuyu şehit ettikten sonra mü'min ordusunu arkadan çevirdi. Süvârîlerin arkadan geldiğini gören ve kaçmakta olan müşrik ordusu da geri dönüp harekete geçti. İki müşrik kuvveti arasında kalan müslümanlar bozuldu ve ağır zâyîata uğradılar. Başta Hazret-i Resûl'ün amcası, şehitlerin efendisi Hamza olmak üzere müslümanlardan yetmiş sahâbe şehit düştü. Birçok da yaralı vardı. Okçuların vazîfelerini terkedip yağmaya dalmaları yüzünden mü'minler ağır yenilgiye uğramışlardı. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes hazretleri mü'minleri îkâz ve irşâd sadedinde bu âyet-i celîleleri inzâl buyurdu.⁶⁶

2.10.9. Mücâdele Sûresi'nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Bu sûre Medine'de nâzil olmuştur. Yirmi bir âyet, dört yüz doksan üç kelime, bin dokuz yüz doksan iki harften müteşekkildir.

ان الذين يحادون الله ورسوله اولئك في الانلین (٢٠)

⁶⁶ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 11. C, s.63.

كتب الله لاغلبين انا ورسلي ان الله قوي عزيز ﴿٢١﴾

20- Allah'a ve peygamberine düşman olanlar var ya, işte onlar en aşağı kimselerin arasındadırlar.

21- Allah, 'Şüphesiz ben ve peygamberlerim gâlip geleceğiz' diye yazmıştır. Şüphe yok ki, Allah çok kuvvetlidir, mutlak güç sâhibidir.

Bu âyetlerde, Allahu Teâlâ, şeytanla ve ordusuyla mücâdeleye dâir hükümleri bildirmiştir.

2.10.10. Nasr Sûresi'nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Bir diğer adları İzâ câe ve Tevdî Sûresi olan Nasr sûresi Medine'de nâzil olmuştur. Üç âyet, on yedi kelime, yetmiş yedi harften müteşekkildir.

إذا جاء نصر الله والفتح ﴿١﴾

1- Allah'ın yardımı ve fetih (Mekke fethi) geldiğinde.

Bir rivâyete göre Allah'ın Resûlü (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) fetih yılı Mekke'ye girdiğinde Halîd bin Velîd'i birliği ile berâber Mekke'nin alt tarafından göndermişti. Orada bulunan Kureyşliler; buna karşı koymuşlar, bu da onlarla çarpışmış, onları mağlûp ederek dağıtmıştı. Bu olayla berâber silah kullanma emri tamâm oldu. Kıtâl bırakıldı. Bunun üzerine Kureyş, bölük bölük gelerek İslâm dînini kabûl ettiler. Allah azze ve celle hazretleri de bu sûreyi inzâl buyurdu." denilmiştir.⁶⁷

Âyet-i kerîmede beyân edilen 'Fetih' kelimesinin üzerinde birçok görüş ileri sürülmüştür. Fakat bunların en genel kabul görüleni Mekke'nin fethidir. Çünkü bu fetih, sıradan bir yerin fethi olmamakla birlikte aynı zamânda Kâbe'nin de fethi olduğunun kabulüdür.

Kâbe'nin kapısının açılması, İslâm dinine nâsın kalplerinin açılmasını sağlamıştır. Bunun için bu fetih; maddî, mânevî, bütün fetihleri kendisinde topladığından ve kıyâmete kadar devâm edecek olan fetihlere yol

⁶⁷ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 14. C, s.445-446.

açtığından, bu fethe fetihlerin fethi anlamında “Fethü’l-fütûh” denilmiştir.⁶⁸

2.10.11. Nisâ Sûresi’nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Nisâ Sûresi, Medine’de nâzil olmuştur. Yüz yetmiş beş âyet, üç bin kırk beş kelime, on altı bin otuz harften müteşekkildir.

لا يستوي القاعدون من المؤمنين غير اولي الضرر والمجاهدون في سبيل الله باموالهم وانفسهم فضل الله المجاهدين باموالهم وانفسهم على القاعدين درجة وكلا وعد الله الحسنى وفضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما (٩٥)

95- Mü’minlerden özür sâhibi olmaksızın (evlerinde) oturanlarla Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşıyorlar bir olamaz. Allah, mallarıyla, canlarıyla savaşıyorları, derece itibariyle, oturanlardan çok üstün kıldı. (Gerçi) Allah hepsine de cenneti va’d etmiştir. (Fakat) Allah, savaşıyorlara oturanların üstünde daha büyük bir ecir vermiştir.

Âyet-i kerîme; bilfiil cihâda katılanlar ile cihâda katılmayanların kıyaslanamayacakları hakkında nâzil olmuştur. Savaşa katılmayanlar ikiye ayrılır: Bunlardan birisi özür durumları nedeniyle savaşa katılmayanlardır.

Bunlar özürleri yüzünden savaşa gidememişlerdir. Savaşa bizzat iştirâk edenlerle kıyas edilebilirler. Yine de aralarında bir derece fark vardır. Özürsüz savaşa iştirâk etmeyenlerin de çeşitleri vardır. Şahsî, mâlî, âilevî ve ihmalleri yüzünden gitmeyenlerden tut da nifâkları yüzünden gitmeyenlere kadar çeşitleri vardır. Bunlarla gâziler arasında derece farkları çok olduğu gibi, nifâk dolayısıyla savaşa gitmeyenler hem mü’minlere zararlı oldukları ve hem de münâfik ve kâfir olmaları dolayısıyla, tevbe etmeden ölürlerse cehennemdedirler. Hem de cehennemin en aşağı katında en şiddetli ‘azâb ile sonsuz ‘azâb olacaklardır.⁶⁹

2.10.12. Rûm Sûresi’nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Rûm Sûresi, Mekke’de nâzil olmuştur. Altmış âyet, sekiz yüz on dokuz kelime, üç bin beş yüz on dört harften müteşekkildir.

⁶⁸ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 14. C, s.453.

⁶⁹ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 3. C, s.209.

Bu sûre, Kur'ân-ı Kerîm'in kendisinin bizzât büyük bir mu'cize olduğunu ve Kur'ân-ı azîmin büyük mu'cizelerinden birinin gâibden haber veren büyük bir i'câzı ile başlamaktadır.⁷⁰

ولقد ارسلنا من قبلك رسلا الى قومهم فجاءوهم بالبينات فانقمنا من الذين اجرموا وكان حقا علينا نصر
المؤمنين ﴿٤٧﴾

47- Andolsun, senden önce biz nice peygamberleri kendi kavîmlerine gönderdik. Peygamberler onlara apaçık mucizeler getirdiler. Biz de suç işleyenlerden intikam aldık. Mü'minlere yardım etmek ise üzerimizde bir haktır.

Teâlâ ve Tekaddes hazretleri, bu âyetleri inzâl ile şirkin yeryüzünde fesâda sebep olduğunu ve şirk sebebi ile geçmişte birçok milletleri helâk ettiğini, kulları üzerinde bulunan ni'metlerini, eşyâ üzerindeki saltanat ve hâkimliğini kendisinden başka hiçkimsenin başka bir kimseyi hidâyette kılamayacağını beyân ile müşrikleri ikâz ve irşâd etmiş küfürleri üzerinde ısrâr ettikleri takdîrde Mekkelileri de helâk edeceğini ihtâr ile müşrikleri tehdîd etmiştir.⁷¹

Âyet-i kerîmede, düşmanlara karşı müminlere yardım ve bu yardımın sonunda zafer vesilesi ile Hazret-i Peygamberi tesellî anlamı vardır.

2.10.13. Saff Sûresi'nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

İsrail, İsa ve Havâriyyûn Sûresi gibi adları da olan Saff sûresi Medine'de nâzil olmuştur. On dört âyet, iki yüz yirmi bir kelime, dokuz yüz harften müteşekkildir.

ان الله يحب الذين يقاتلون في سبيله صفا كانهم بنيان مرصوص ﴿٤﴾

4- Hiç şüphe yok ki Allah, kendi yolunda, duvarları birbirine kenetlenmiş bir binâ gibi saf bağlayarak çarpışanları sever.

⁷⁰ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 9. C, s.91.

⁷¹ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 9. C, s.94.

Bünyân-ı mersûs terkîbinin anlamı; sağlam yapılmış muhkem duvar, parçaları birbirine giriftlenmiş binâ, duvarları kurşunla birbirine iyice bağlanmış yekpâre binâ demek anlamına gelir.⁷²

Bir diğer anlam olarak da saf halinde savaş yapan mü'minlerin sağlam bir binâyâ benzetilmesi de çıkarılmaktadır.

Bütün mü'min orduları, âyet-i celîlede vâfedilen ve bir terkîb ile beyân buyrulan bünyân-ı mersûs olacak hali almalı, hem dünya zaferlerini temîn etmeli hem de Allah'ın sevdiği kulları mertebesine ermelidir. Teâlâ ve Tekaddes, mü'minlerin savaşlarda bünyân-ı mersûs halini almaları lüzûmünü beyân ile savaşlarda bu hale gelen kullarını sevdiğini beyân etmiştir.⁷³

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا هَلْ أَدْلَكُم عَلَىٰ تَجْرَةِ تَنْجِيكِم مِّنْ عَذَابِ ٱلْأَلِيمِ ﴿١٠﴾
تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾
يَغْفِر لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلُكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٢﴾
وَآخِرَىٰ تَحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبِشْرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾

10- Ey îmân edenler! Sizi (hem bu dünyada hem de öteki dünyada) elem dolu bir azâptan kurtaracak bir ticaret göstereyim mi size?

11- Allah'a ve peygamberine inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihât edersiniz. Eğer bilerseniz, bu sizin için çok hayırlıdır.

12- (Bunu yapınız ki) Allah, günâhlarınızı bağışlasın, sizi içinden ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koysun. İşte bu büyük başarıdır.

13- Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih (Mekke'nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele!

Rivâyet olarak, bir gün mü'minler kendi aralarında “Allah'a amellerin en sevgilisini bilse idik, onunla amel ederdik.” dediler. Bunun üzerine Allah azze ve celle hazretleri bu âyet-i celîleyi inzâl buyurdu. Bu âyet nâzil olduktan sonra bir müddet beklediler. “Âh, ne olaydı da biz o ameli bilse idik?” dediler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes, mü'minlerin istedikleri

⁷² Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 12. C, s.545.

⁷³ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 12. C, s. 546.

amele, kavî-i şerîfîni inzâl ile delâlet buyurdu.⁷⁴ Cihâdın hem maddî hem manevî iki türlü ticâreti vardır. Öyle olunca mü'minler cihâda râğbet etsinler, cihâdın ticâretlerinden faydalansınlar, ondan hiçbir sûretle çekinmesinler.⁷⁵

2.10.14. Tahrîm Sûresi'nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

'Müteharrîm Sûresi', 'Lime Tüharrîmu Sûresi' gibi adları olan Tahrîm Sûresi Medine'de nâzil olmuştur., On iki âyet, iki yüz kırk dokuz kelime, bin altmış harften müteşekkildir. Sebeb-i nüzûlu peygamberimizin eşleri ile aralarında geçen tahrîm olayıdır.

يا ايها النبي جاهد الكفار والمنافقين واغظ عليهم ومأويهم جهنم وبئس المصير ﴿٩﴾

9- Ey Peygamber! Kâfirlere ve münâfıklara karşı cihâd et, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. Ne kötü varılacak yerdir orası!

Âyet-i celîlenin mü'minleri tevbeye teşvîk sadedinde nâzil olduğu umûmi anlamdan anlaşılmaktadır.⁷⁶

Âyet-i celîle tahrîm olayı üzerine peygamberin hanımları boşadığı ve Gassânîler'in Medîne'ye hücumları, şâyiaları yayılınca kâfirlerin ve münâfıkların mü'minler arasında erâcif yaymaya çalışmaları ve mü'minlerin mâneviyyâtlarını bozmaya gayret etmeleri üzerine nâzil olmuş ve nebîsine kâfirleri ve münâfıkları baskı altında bulundurmasını emretmiş ve mü'minlerin dâima uyanık ve hazır bulunmaları ve sırlarını kâfirlere duyurmamalarını ihtâr etmiştir.⁷⁷

Sebeb-i nüzûl olarak, Allah'ın Resûlü Mariyye'ye yakın oldu. Bunun üzerine Âişe ile Hafsa'nın, birbirlerine zâhir olmaları, Allah'ın Resûlü Mariyye'yi nefisine harâm kılincaya kadar devâm etti. Bu vak'a üzerine Allah azze ve celle, bu âyet-i celîleleri inzâl buyurdu.⁷⁸ Hülâsa, bu sûrenin sebeb-i nüzûlü üç esâslı bal kıssası üzerinde toplanmaktadır: Bunun hakkında üç rivâyet vardır: Biri bal şerbetini peygambere (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Hafsa'nın içirmesi, diğeri Sevde binti Zemâ'nın içirmesi, o biri de Zeyneb'in evinde içmesi rivâyetleridir.⁷⁹ Burada Teâlâ

⁷⁴ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 13. C, s. 5.

⁷⁵ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 13. C, s. 8.

⁷⁶ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 13. C, s. 147.

⁷⁷ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 13. C, s. 151.

⁷⁸ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 13. C, s. 128.

⁷⁹ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 13. C, s. 129.

ve Tekaddes hazretleri, peygamberine kâfirler ve münâfıklarla cihâd etmeyi emîr buyurmuştur.⁸⁰

2.10.15. Tevbe Sûresi'nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Diğer bir adı da “Berâe Sûresi” olan Tevbe Sûresi Medine’de nâzil olmuştur. Rivâyet olunduğuna göre Mekke, hicretin sekizinci yılı fethedilmiş; devrîsi yıl Allah’ın Resûlü Tebük Seferi’nden döndükten sonra Ebû Bekir’i hacılar üzerine emîr yaparak Mekke’ye göndermiş; sonra bu sûre nâzil olmuştur.⁸¹

Yüz otuz âyet, iki bin dört yüz yetmiş dokuz kelime, on bin seksen yedi harften müteşekkildir. Diğer isimleri: Berâe, Et-Tevbe, El-Mükaşkışe, El-Müşerride, El-Muhziye, El-Müşîre, El-Fâzıha, El-Hâfıra, El-Münekkile, El-Müdemdime ve Sûretül Azâb’dır.⁸²

قاتلوهم يعذبهم الله بأيديكم ويخزهم وينصركم عليهم ويشف صدور قوم مؤمنين ﴿١٤﴾
ويذهب غيظ قلوبهم ويتوب الله على من يشاء والله عليم حكيم ﴿١٥﴾
ام حسبتم ان تتركوا ولما يعلم الله الذين جاهدوا منكم ولم يتخذوا من دون الله ولا رسوله ولا المؤمنين وليجة والله
خبير بما تعملون ﴿١٦﴾

14- Onlarla muhârebe edin ki Allah sizin ellerinizle onları azâblandırsın, onları rüsvâ etsin, size onlara karşı nusret versin, mü'minler zümresinin göğüslerini ferahlandırsın.

15- Ve kalblerindeki gazâbı gidersin. Allah kimi dilerse ona tevbe nasîb eder. Allah hakkıyla bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sâhibidir O.

16- Yoksa; Allah içinizden, Allah’tan, Resûlü’nden ve mü’minlerden başkasını kendilerine sırdaş edinmeksizin cihâd edenleri ayırt etmeden bırakılacağımızı mı sandınız? Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdârdır.

Âyet-i celîleler, Mekke’nin fethinden önce Allah’ın Resûlü’nün halîfleri olan *Benî Huzâa*’dan birçoklarını öldürmeleri üzerine nâzil olmuştur. Bunun üzerine Allah’ın Resûlü, bir ordu toplayarak gizlice Mekke’ye hareket etmiş, Mekke’yi fethederek Benî Bekir kabîlesinden Huzâa’nın intikâmını almıştır.⁸³

⁸⁰ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 13. C, s. 151.

⁸¹ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 5. C, s. 281.

⁸² Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 5. C, s. 282.

⁸³ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 5. C, s. 304.

Bir kelime ile Allah Teâlâ, müşriklere dönüp de onlara müslümanların sırlarını veren münâfıklarla, amelleri yalnız Allah'a ihlâs eden mü'minleri bilir. İmtihân ile onların durumlarını meydana çıkarır ve halka da bildirir. Teâlâ ve Tekaddes hazretleri, ahîdleri bozan müşriklerle mü'minlerin kıtâl yapmalarını ve onlara gereken cezayı vermelerini beyân etmiştir.⁸⁴

انفروا خفافا وثقالا وجاهدوا باموالكم وانفسكم في سبيل الله ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون ﴿٤١﴾

41- Gerek yaya olarak, gerek binek üzerinde Allah yolunda sefere çıkın. Mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda cihâd edin. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

Bu âyet-i celîlenin Tebük Seferi'ne çıkmak istemeyen ve bu husûsta özür beyân eden kimseler hakkında nazîl olduğu rivâyet edilmektedir.

Âyet-i celîlenin yüksek anlamı çok şiddetlidir. Diğer âyetlerde neshi rivâyet edilmemiş olsa idi, altından kalkması mü'minler için çok ağır bir yük olurdu. Nitekim, bu savaştan geri kalan münâfıkların çoğu helâk oldu; savaştan geri kalan bazı mü'minler ise tevbeleri kabûl oluncaya kadar çok ızdırâblar çekmişlerdir.⁸⁵

ان الله اشترى من المؤمنين انفسهم واموالهم بان لهم الجنة يقاتلون في سبيل الله فيقتلون ويقتلون وعدا عليه حقا في التوراة والانجيل والقران ومن اوفى بعهده من الله فاستبشروا ببيعكم الذي بايعتم به وذلك هو الفوز العظيم ﴿١١١﴾

111- Şüphesiz Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır. Artık, onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler ve ölürler. Allah, bunu Tevrât'ta, İncîl'de ve Kur'ân'da kesin olarak va'detmiştir. Kimdir sözünü Allah'tan daha iyi yerine getiren? O hâlde, yapmış olduğunuz bu alışverişten dolayı sevinin. İşte asıl bu büyük başarıdır.

Mekke'de ensârdan yetmiş kişi peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile ikinci Akabe Bîati'ni yaptıklarında, İbn Revâha: "Ey Allah'ın Resûlü! Rabbin ve kendi nefsin için istediğini şart kıl." dedi. Bunun üzerine

⁸⁴ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 5. C, s. 308.

⁸⁵ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 5. C, s. 376.

Cenâb-ı Resûl: “Rabbim için ona ibâdet etmenizi ve ona bir şey şirk koşmamanızı şart kılarım. Nefsim için de nefislerinizden ve mallarınızdan men ettiğinizi şart kılarım.” buyurdu. Onlar: “Bunu yaptığımızda bize ne var?” dediler. Allah’ın Resûlü: “Cennet var” buyurdular. Ensâr: “Ne kârlı bir alışveriştir. Bunu ne bozarız ne de bozulmasını isteriz.” dediler. Bunun üzerine Allah azze ve celle hazretleri bu âyet-i celîleyi inzâl buyurdu.⁸⁶

Allah nâmına, Allah’ın Resûlü’nün yaptığı bu alışveriş ensâr ve muhâcirler hakkında cârî olduğu gibi, onlara tâbi olanlar ve onlardan sonra kıyâmet gününe kadar gelecek olan bütün mü’minlere de şâmindir. Ancak mü’minlerin âyet-i celîlede beyân edilen iki şartı ‘mallarını ve canlarını Allah yolunda sarfetmeleri’ şartlarını yerine getirmeleri lâzımdır. Ondan ötesi Allah’a aittir. O zât-ı ecel ve a’lâ da mutlaka va’dini îfâ edecektir.⁸⁷

2.10.16. Yûsuf Sûresi’nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Yûsuf Sûresi, Mekke’de nâzil olmuştur. Yüz on bir âyet, bin altı yüz kelime, yedi bin yüz altmış altı harftir.

وقال الذي اشترىه من مصر لامراته اكرمي مثويه عسى ان ينفعنا او نتخذه ولدا وكذلك مكنا ليوسف في الارض ولنعلمه من تأويل الاحاديث والله غالب على امره ولكن اكثر الناس لا يعلمون (٢١)

21- Onu satın alan Mısırlı kişi, hanımına dedi ki: ‘Ona iyi bak. Belki bize yararı dokunur veya onu evlat ediniriz.’ İşte böylece biz Yûsuf’u o yere (Mısır’a) yerleştirdik ve ona (rüyadaki) olayların yorumunu öğretelim diye böyle yaptık. Allah, işinde gâliptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

Âyet-i celîlede Allahu Teâlâ hazretleri, Hazret-i Yûsuf’un kardeşleri tarafından atıldığı kuyudan çıkarılıp köle olarak satıldıktan sonra, Mısır’a yerleştikten sonra azîzin evindeki hayâtını beyân etmiştir.

2.10.17. Zilzâl Sûresi’nin ve Âyetlerinin Sebeb-i Nüzûlleri

Diğer bir adı Zelzele Sûresi olan Zilzâl Sûresi’nin Mekkî veya Medenî olduğu hakkında ihtilâflı görüşler vardır. Fakat genel kabul Medine’de nâzil olduğudur. Sekiz âyet, otuz beş kelime, yüz kırk dokuz harften müteşekkildir.

⁸⁶ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 6. C, s. 514.

⁸⁷ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 6. C, s. 516.

7- Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse, onun mükâfatını görecektir.

Âyet-i celîlede zikredilen ‘zerre’ kelimesi, kulun amelinin küçüklüğünden kinâyedir. Sevâp olsun, günâh olsun; bunların azlığı küçümsenmemelidir. Az dâhi olsa, hayrı işlemeye gayret etmeli. Küçük dâhi olsa, şerden kaçınmalıdır. Âyet-i celîlenin ifâde ettiği zerrenin anlamı budur.⁸⁸

Sebeb-i nüzûl olarak, mü’minlerden birine bir dilenci geldi. Adam evindeki hurmayı, ekme parçasını ve cevizi dilenciye vermeyi azımsadı da ‘Bunlarda bir sevâp, bir ücret yoktur. Biz sevâbı sevdiğimiz malları vermekte buluruz.’ dedi. Diğer bir kimse de yalan söyleme, gıybet etme, harâma bakma gibi günâhları küçümsedi de ‘Allah azze ve celle ateşi, büyük günâh işleyenler için hazırladı. Bunlarda ise büyük günâh yoktur.’ dedi. Bunun üzerine Allah azze ve celle hazretleri bu âyet-i celîleleri inzâl buyurdu. Bununla da mü’minlerin aza rağbet edip vermeleri; çünkü azın sür’atle çoğalacağını, az günâhtan sakındırdı. Çünkü az sanılan günâhların sür’atle çoğalıp büyük günâhlar hâlini alacağını tâ’lîm buyurdu.⁸⁹

⁸⁸ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 14. C, s. 281.

⁸⁹ Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, 14. C, s. 282.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Metnin Kurulmasında İzlenen Yöntemler

Metnin transkripsiyonunda Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi transkripsiyon sistemine uyulmuştur. Transkripsiyon alfabesi ayrıca verilmiştir. (bkz. Tablolar)

Risâle-i Fezâ`ilü'l-Gâzî ve'ş-Şühedâ Fî-Tafsîl-i Beyân-i Hasâ'isi'l-Gazâ yazıldığı düşünülen 19. yüzyılın dil özellikleri göz önünde bulundurularak transkribe edilmiştir. Metin transkribe edilirken büyük ünlü uyumuna dikkat edilmiştir. Bunun neticesinde “idüb, heb, girü, dimek, itmek, getürmek, turmak, kendü, çünkü, mümkün” gibi kelimeler de “edip, hep, geri, demek, etmek, getirmek, kendi, çünkü, mümkün” şeklinde düzenlenip yazılmıştır. “içün, degül” gibi kelimeler ise değişikliğe uğratılmadan gösterilmiştir.

Eserde müstensihin metnin tamamında olmamakla birlikte sıklıkla “etmek, gitmek” gibi “t” harfi ile biten ve geçmiş zamânı belirtmeye çalıştığı yerlerde “-di” ekini dal “ﺩ” harfi ile yazdığı gözlemlenmiş olup bu durum muhafaza edilerek, ünsüz benzeşmesi kuralına uyulmamıştır.

Eserde, müstensih aynı kelimelere ait tamlamaları, bazen ye “ﻱ” harfi ile bazen de hemze “ء” sembolü ile göstererek tutarsızlığa düşmüştür. Eserde böyle ikili bir kullanım söz konusu olduğu için transkripsiyonlu metinde bu tür tamlamaların izâfet ye’li tamlama olarak gösterilmesi tercih edilmiştir. (imtinâ-yı imtinâ’-i)

Eser, II. Abdülhamid döneminde yazılmıştır. Eserde bir takım yazım yanlışlarının yanında imlâda da tutarsızlıklar da bulunmaktadır. Müellif, istediği kelimelerde yapıya uygun olarak tenvinler kullanmıştır. Bazı yerlerde uzun okunması gereken kelimelerde düzenli bir uzatma kuralı kullanılmamıştır. Eser, Klasik Türk Edebiyatı’nın son dönem eseri olarak tespit edilmesine karşılık yer yer dil ve üslup özelliği olarak EAT özelliklerine de rastlanmaktadır. Bunu örnekleyecek olursak: 20a numaralı sayfadaki edevüz, 22b numaralı sayfadaki yârlığaya, 28a numaralı sayfadaki kaçığı, 3a numaralı sayfadaki olamayorı, 33b numaralı sayfadaki oluyorı, yine 33b numaralı sayfadaki geliyorı kelimeleri örnek gösterilebilir. Müellif, istediği yerlerde şedde ve cezm gibi belirteçler kullanmıştır. Bazı kelimelerin imlâsında tutarsızlıklar bulunmaktadır: Mesela; kaçığa (8a) / kaçığā (15a). Eserde kelimelerin yazımında, harf birleşim noktalarında yanlışlıklar yapılmış olup birleşmeyen bazı harfler birleşik yazılmıştır. Yerel söyleyişlere de yer verilmiştir. Bunlara örnek olarak 10b sayfasındaki olmayuveri, gidemeyüveri, isteyüveri, 9b numaralı sayfadaki kendilerden, 22b numaralı sayfadaki yârlığaya gibi kelimeler örnek gösterilebilir. Eserin imlâsı, 19. yüzyıl dil özellikleri dikkate alınarak

düzenlenmiştir: bulunduğım>bulduğum (1b) gibi. Eserde günümüz Türkçesinde -d- harfi ile kullanılan (dur- vb.) kelimelerin özgünlüğü korunarak -ṭ- (ṭur-) harfi ile gösterilmiştir: Risâlenin 20a numaralı sayfasında Lokmân Sûresi olarak belirtilen sûre, Rûm Sûresi olarak tespit edilmiştir. Risâlenin 13a numaralı sayfasında Zelzele Sûresi olarak belirtilen sûrenin Hacc Sûresi 58. âyet olduğu tespit edilmiştir. Eserin 20b numaralı sayfasında istifâde edilen Mücâdele sûresinin 21. âyeti yazılırken müellif tarafından bir hataya maruz bırakılmıştır. Orijinali قوي şeklinde olan kelime ل قوي şeklinde yazılmıştır.

Eserin transkripsiyonlu metni oluşturulurken, satırlara verilen numaralar parantez içinde verilirken -()-, sayfa numaraları ise köşeli parantez içinde -[]- verilmiştir.

Metne olabildiğince az müdahale etme düşüncesiyle noktalama işaretleri nâdiren ve gerekli olduğu düşünülen durumlarda kullanılmıştır. Örneklenecek olursa, anlam karışıklığına mahal vermemek için cümle sonlarına nokta konmuştur. Buna neden olarak ise çoğunlukla devrik cümle yapısının kullanılması ve bazı cümlelerin son kelimelerinin bir sonraki cümlenin ilk kelimesi olarak anlaşılmasıdır. Bu tür anlam karmaşalarını engellemek için bu yola başvurulmuştur. Özel isimlerin ilk harflerinde büyük harf kullanılıp bu isimlere gelen ekler kesme işareti kullanılarak ayrılmıştır. Eserin imlasında ise Kubbealtı Lugati'nden faydalanılmıştır.

***RİSÂLE-İ FEZÂ'İLÜ'L-GÂZÎ VE'Ş-ŞÜHEDÂ
FÎ-TAFSÎL-İ BEYÂN-İ HASÂ'İSİ'L-GAZÂ***

3.2. Transkripsiyonlu Metin

[1b] (1) Sebeb-i cem' ü te'lif-i Risāle-i Ġāzī ve Şehīdān. 'An-şamīmi'l-hulūş (2) ve'l-viddān. Vesīle-i dībāce-i beyan-ı ma'āl-im'ān ve tercüme-i (3) hāl-i hāķīr-i pür-taķşīr-i mā-yekūn ü mā-kān. Şürū'-ı beyānına ibtidār (4) kılındı el-ān. Çünkü 'ömrüm āhīr olması lā-şek zāhīr u 'ayān. (5) Hāţırıma huţūr eyledi bir haţra-i nā-gehān. Nitekim söylemiş temsīl-i (6) bī-misāl-i üdebā-yı zamān. 'Āķıl oldur ki 'āķıbet biraķır bir eser eger (7) biraķmaz ise yerinde yellere eser fehvāsınca 'āķıbet bir eser matma'-i fuḥūl-i (8) aḥsenü'l-ma'ķūl, mü'esserü'l-'uķūl, ķarīne'l-ķabūl, ma'āl-ķuşūr, (9) sebebü'l-maġfūr, beyān-ı merġūb ve maķdūr olmaġla

(10) Beyt-i Murabba'

(11) Taḥşīl-i 'ilmde hücre-i gūşe-nişīn

Ekl ederek zāviye-i nān 'aşın

(12) Rāḥat terkiyle biter cümle işin

Hūr u ġilmān ola cennetde eşin

(13) Mışdāķınca taḥşīl-i 'ilm ārzüsunda bulunduġum hengāmda menba'-ı (14) 'ilm-i ķırā'at, vesā'ir fūnūn-ı 'ilmde ḥ'ācemiz ve üstādımız üstād-ı kāmīl (15) ķudvetü'l-'ulemā'i'l-'āmelīn ve 'umdet-i ekmelü'l-kāmīlīn. [2a] (1) Lāleli Cāmi'-i şerīfi imām-ı evveli H'āce Hāfız 'İsā nevvera'llāhu (2) ķabrehu fi'ş-şubḥ ve'l-mesā ve ḥalledehu fi'l-cenneti 'İsā ḥāzretlerinden 'acizāne (3) okuyup ve 'ilm-i 'aķā'id ve 'ilm-i ḥikmet vesā'ir dersleri daḥı üstādü'l-(4) küllü zümreti'l-muḥāķķıķīn ve ekmelü'l-müdaķķıķīn esbaķ ders vekīli (5) Yahyā Efendi ḥayyihallāhu'l-muḥyī ḥayyen fi'l-cenneti kemā ahyāhu ḥāzretlerinden (6) izin ve icāzetimiz naşīb olmuş olduġunu beyān ve rūz u şeb ifā-i (7) farīze-i teşekkürümden lisān-ı hāl ve zebān-ı bāl ile 'aczimi i'tirāfım ile (8) berāber el-yevm bāb-ı ḥāzret-i ser-'askerī cerīde maţba'ası ser-mürettibi (9) bulunduġum ecilden 'asākir-i şāhāneniñ şān u ķadrini ġāyet 'ālī (10) ve yüce olduġunu bilmem ile berāber ol daḥı nice 'ālī-ķadr ve muķaddes ise oña (11) ḥidmet daha 'ālī-ķadr olacaġımı derk-i idrāk ederek oña muķābil (12) bir ḥidmet-i müfteḥire olmasını ārzü-keş bulunduġumu ifāde zımnında (13) ol vech-ile silk-i suţūra taşţiri ve cemī'-i 'asākiri zıllu'llāha (14) ferden ferden neşr-i nüşuru ve farz mesābesinde zābiţān-ı 'askerī-i (15) şāhāneye eñ pek ehemmi elzemi ve yegān yegān neferāta bile lüzümü (16) ez-her cihet

melhūz u maṭlūb olması niyet-i ḥālisesiyle (17) şürū‘ u mübāderet kılındı. **[2b]** (1) Çünkü gerek şehādetiñ ve gerek ğuzāt u ğazāniñ esāsen ḥāl-i şān-ı (2) ḥaḳīkatini bir ādem bilmeyince ğavgāya lāyıkıyla göğüs veremez (3) ve ammā eger bilir ise ol ‘askeriñ daḥı (4) öñüne hiçbir vaḳit durulmaz (5) ve geçilmez. (6) Zīrā dīn-i ‘aḳāyıdca şehīd ḥāzır ma‘nāsına ki ile‘l-ebed onuñ (7) için ölüm yok demek (8) ma‘nāsındır.

[3b]⁹⁰ (1) **Taḳrīz** (2) Hāzā eserün cemīlün fi-fazīleti‘l-mücāhidīn ve risāletün şerīfetün fi-(3) beyān-ı derecāti‘ş-şühedā-yı ve‘l-ġāzīn ve tuḥfetün ğarībetün li-‘asākiri‘l-(4) İslāmi‘l-muḥlişīn ve mecelletün ḥāsenetün teşfi şudürü‘l-muvaḥḥidīn. (5) Hāce ‘Abdü‘l-kerīm. (6) Hafī olmaya ki ibtidā-i emirde bu risālenin āḥirindeki fā‘ide-i (7) maḥşūşasını ve iḥṭar-ı ḥātıme-yi okuyup müṭāla‘a etmedikce (8) ḥaḳīkat-i şehādetiñ ma‘nāsına dest-res olunamayacağı (9) iḥṭar olunur.

[4a] (1) Risāle-i Fezā‘ilü‘l-Ġāzī ve‘ş-Şühedā (2) fi-Tafşīl-i Beyān-i Ḥaşā‘işi‘l-Ġazā **[4b]** **Risāletü‘l-Ġāzī ve‘ş-Şühedā** (1) Bismillāhirraḥmanirraḥīm (2) Elḥamdulillāhi‘llezī enzele‘l-Ḳur‘āne ‘alā **Muḥammedini**‘llezī hüve seyyidü‘l-enbiyā‘-i (3) senedü‘l-aşfiyā ve beyyene fazīlete‘ş-şehīd ve‘l-ġāzī ve‘l-ġazā. (4) Kemāḳāla‘llahu te‘ālā

⁹¹ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله امواتا بل احياء عند ربهم يرزقون

(5) ve‘ş-şalātu ve‘s-selāmu ‘alā **Muḥammedi**‘llezī ḳāle fi-ḥadīsihi (6)

⁹²من قتل في سبيل الله فهو شهيد

şadaḳa Resūluhu‘l-kibriyā (7) ve ‘alā ālihi ve aşḥābihi‘llezīne kānū ba‘de hicretihi şühedā ve ğāziyān fi‘l-ma‘reke-i (8) ve‘l-ġazā ve ba‘de zā. Ol cenāb-ı Hālıḳu‘l-arz ve‘s-semāvāt (9) ve ol kūnende-i icād-ı ‘ālem-i mevcūdāt ve ol ketm-i ‘ademden (10) şahrā-yı vücūda āverde-i maḥlūḳāt ve ol müstecmi‘u‘ş-şifāt (11) ve‘l-kemālāt ḳudret-i kemāliyle mevşūf bi-bedi‘i‘l-mümkināt (12) ‘izzet-i celāliyle on sekiz biñ ‘ālemi ‘ālem-i kā‘ināt ki onu (13) yokdan var eylemesi beyne‘l-kāf ve‘n-nūn olduĝu bi‘l-beyyināt **[5a]** (1) olmasını zıkr u beyān olunduĝdan şoñra du‘āsı üzerimize lāzım-ı (2) elzem sebeb-i nizām-ı ‘ālem vesīle-i asāyiş-i nev‘-i benī ādem (3) ve vücūd-ı yegānesi vücūb-ı millet ü ümem rūḥu‘l-cesed mesābesinde (4) bulunması müslimīn ‘indinde müselleme ve teba‘a-i devletiñ iṭā‘at-i

⁹⁰ Bu varakta 3a sayfası boş bırakılmıştır.

⁹¹ Āl-i İmrān Sūresi (3/169)

⁹² ‘Allah yolunda öldürülen şehittir.’ Müslim, İmāre 165.; İbni Māce, Cihād 17

inkıyâdı (5) ehemmi-i himem lâ-siyyemâ itâ‘at-i ulü‘l-emr beyân olunması mültezem (6) kemâ-ğale‘llâhü te‘âlâ fi‘l-keleml-i‘l-ğadîm ve‘l-ğıdem. Este‘îzu billâh (7)

واطيعوا الرسول واولي الامر منكم⁹³

âyet-i kerîmi ve naşş-ı (8) celîli ile emir ü beyân buyurulduğı ve itâ‘at-i ulü‘l-emr hakkında fermân (9) vârid olması cihetiyle ‘âmme-i teb‘a-i devlet-i muvaħħidîn ve dîn-i mübîn (10) ve kâffe-i milleti‘l-mü‘minîn ve‘l-müslimîn üzerlerine ferden ferden itâ‘at (11) farz-ı ‘ayn olduğı müberhenün bi‘l-beyân ve‘l-‘ayân u müdellelün bi‘l-Furğân (12) ve mezkûrün fi‘l-ğur‘ân olan pâdişâhımız pâdişâh-ı rûy-ı zemîn-i zamân-ı (13) ‘an müselsel-i ‘Osmâniyân şehinşâh-ı cihân kişver-i şâhib-ğıran (14) cüyâne-i қаһramân ħarîş-i icrâ‘i‘l-‘adâlet-i lâ-şekk ve‘l-ğümân ħilâfeti (15) âyet-nişân es-sultân bin es-sultânü’s-sultânü‘l-ğâzî (16) ‘Abdülğamîd ħân bin es-sultânü‘l-ğâzî ‘Abdülmeçîd Ĥân (17) eyyedehu‘llâhu eyyâme devletihi ilâ âħiri‘d-devrân efendimiz ħazretleriniñ [5b] (1) hemîşe vücûd-ı ħümâyûnlarını âfât-ı semâviyye ve âfât-ı arzıyyeden maşûn (2) u maħfûz ve hemîşe teveccühât-ı âyât-ı kudsiyyet-i tâc-dârânelerini kemal-i (3) şevket ü ‘azametle dîhîm-i ħilâfet-i vesîm-i şehriyârîlerine ile‘l-ebedi‘l-(4) ebed ğalebe-i cünûd-i zafer mev‘ûd-i mülükânelerini daħı yevmen-fe-yevmen (5) teksîr-i sûd ve cümle bendegânını rehîn-i faħr-ı mes‘ûd buyursun. *Âmîn* (6) *yâ Mu‘în. Nes‘elu‘llâhe te‘âlâ et-tevfîk ve ħüve‘n- ni‘me‘r-refîk.*

(7) MUĞADDİME-İ EVVEL

(8) **Bu dâ‘î-i Süleymân Vehbî Varnevî-i kemîn-i kemterîniñ zikri.** (9) Çünkü bu risâlemiz ancak üç nev‘ şeyden bahs edecek olduğundan (10) icmâlen beyân edelim. Şöyle ki üç ‘aded muğaddime ve her bir bahse (11) birer faşıl ile beyân u ‘ayân olunacaktır. Faşıl-ı evvel şühedâ (12) hakkında ve faşıl-ı sâni ğuzât hakkında ve faşıl-ı sâlis ğazâ hakkında (13) olup ve bu üç mâddenîñ daħı aşıl-ı esâsi yalnız şecâ‘ate (14) mütevakkıfıdır. Ol şecâ‘at daħı ba‘zî insânda maħzâ cibillî olup (15) fıtrat u tînet-i aşıyyesinde peder [u] mâderinden mevrûs olmağın (16) lâkin bu şifât ile mevşûf u memdûh pek az kimse bulunup (17) ve ol şifât üzere üç ħaşlet daħı bulunur ise onuñ üzerine [6a] (1) ħiçbir vakit şecâ‘atından varılmaz. Zîrâ ol kimse ölmeden ħorğmaz (2) ve gavğaya gitmek onuñ ‘inde düğüne gider gibi mesrûr u ħandân (3) olarak gider. Ya‘nî öyle bilir ki i‘tikâdında bir dağıka (4) bir nefesine daħı mutaşarrıf olmadığı ve

⁹³ Nisâ Sûresi (4/59)

olamayacağını bildiği (5) vakit kendi hayat-ı nakd-i fânisini hayat-ı beka-yı ebedîye ya'nî (6) beka-bi'llâh ile bâkî olmasını hem şer'en ve hem i'tikâdında cezmen 'ilm-i (7) yakîni kalbinde bu kitabı okumasıyla tahşil eylemiş olacağından (8) ölmek için hiç vazîfe bile edinmez. İşte ol üç 'aded (9) haşlet ki beyân edilecek. Ya'nî insânîñ gayret ve şecâ'at (10) damarlarını tahrik ve harekete getirmege ziyâdesiyle sebep-i kavî (11) olur. Şöyle ki vatan muhabbeti ve vatan gayreti ve etfâl (12) ve hışım ve akrabâ ve ehibbâ muhabbeti ve gayreti dahı oña yardım eder. (13) Zîrâ bunlar cümlesi bir hamiyetden ve gayretten 'ibâret olduğundan (14) ölmek ile bunları zihinde kurup ve mülâhaza ve muvâzene (15) edildiği vakit cümlesinden insânîñ cânı 'azîzdir. Ya'nî (16) bunlarıñ yoluna insân cânını kolay kolay fedâ edemez. Meretebe-i (17) şehâdeti bilmedikçe zîrâ bir mertebeye kadar vatan muhabbeti ve şehâdetiñ [6b] (1) haqîkatini bilmek bunlar ziyâdesiyle şecâ'ate yardım eder de (2) lâyıkiyla şecâ'at kuvvet bulur.

(3) MUĞADDİME-İ SÂNİ

(4) Cümleden ol şehâdetiñ lâyıkiyla kitâblarıñ beyânı vechle şehâdet (5) ne demek ve onuñ haqîkati ve mâhiyyeti nedir? Ve Allâhu 'azîmü's-şân (6) kelâm-ı kadîminde şehâdetiñ haqqında kaç âyet buyurup beyân eylemiş (7) ise oñların cümlesini risâlemizde beyân edip yazılmışdır. (8) Şöyle ki kâffeten ü 'âmmeten cümle mü'minîn [u] mü'minât ve bâ-huşuş (9) kâffe-i 'asâkir-i İslâm üzerine lâkin evvelâ cümle zâbitân ki gerek (10) büyük zâbit ve gerek küçük zâbit olsun hemân başka kitabı (11) bile olmaz ise yalnız bu kitabıñ beyânı kâfidir. Zîrâ şehâdet ve (12) gûzât ve gâzâ haqqında hiçbir şübhe edecek yeri yokdur (13) ve bırakılmamışdır. Cümleten beyân olunmuşdur. Onun için her bir 'askere (14) hattâ nefer, neferâta varınca bu şehâdet maddesini tahşil etmek farz-ı (15) 'ayn râddesinde olduğunda ve beyânı dahı farz-ı 'ayn (16) mesâbesinde olduğundan beyânına şürü' olundu. Şol vechle ki (17) şehâdet haqqında ve şehâdet nasıl şeydir ve aşl-ı esâsı nedir? [7a] (1) Ve Allâhu 'azîmü's-şân ne va'd eylemiş ve ne buyurmuş ve Resûl 'aleyhi's-şalât u (2) ve's-selâm hadîs-i şerîfinde ne beyân buyurmuş ve gâzî olur ise onuñ (3) hükmü nedir ve oña dahı neler va'd olunmuşdur? İşte onları beyân (4) şadedinde bulunup şöyle beyân olunur ki üç muğaddime ile üç faşıl (5) ve bir hâtîme ile beyân olunacaktır. Evvelâ şühedâ haqqında yedi âyet-i (6) kerîme ve gâzî haqqında dahı yedi âyet-i kerîme ve gâzâ haqqında dahı yedi (7) âyet-i kerîme beyân olunup ve hâtîmede dahı şühedâ ve gâzî ve gâzâ (8) cümlesiniñ haqqında hadîs-i şerîfler ile beyân olunarak

silk-i (9) sūtūra tahrīren mestūr ve kilik-i keşide ile muhtaşaran maḳdūr-i (10) maḳāle-i ḥatm-i kelām olunacaḳdır.

(11) MUḲADDİME-İ SĀLİS

(12) İbtidā şehādetiñ mertebesi cümlesinden muḳaddem bilmesi lâzım (13) u elzemdir ki onuñ ḥaḳıḳatini dīnen ve māhiyyetini i'tikāden ve fażiletini (14) beyānen taḥşıl lâzım olmaḳla her ne vaḳit 'asker bu şehīdliḡiñ ḥaḳıḳını tamāmen (15) ḥaḳıḳat-i vech üzere bilirse bir vaḳit ölümden ḳorḳup (16) geri durmaz. Zīrā insāniñ cānı cümleye müreccaḥdır. Lākin nefis-i (17) insān ḥayāt-ı ebedīyi ta'aḳkul ederse cümlesi vaḫan ve etfāl [7b] (1) ve aḳrabā ve eḫibbā geri ḳalır ve cümlesi hīçbir vaḳit ḥātırına gelmez. (2) Zīrā vaḫan ḡayreti pek aşıḡa ḳalır. Zīrā ben öldükden soñra hemān (3) her şey ne olursa olsun der. Lākin ammā eger bu naḳd-i fānī-i fenā (4) 'ömrünü beḳāya tebdīlini dīnen ve i'tikāden ve yaḳınen bilir ise onuñ (5) hīçbir şeyden bir füturu yoḳdur. Çünkü insān vaḫan içün (6) bir dereceye ḳadar ḥamiyyeti iḳtizāsından ḡayret-keş olup ḡayret (7) üzere bulunmasını ārzū eder ve bir dereceye ḳadar daḡı etfāllerini (8) ḥūlyā edip ḡayret eder. Ammā lākin naḳd-i 'ömrünü fedāya çok kimse (9) vardır ki cesāret edemeyip geri tırmayı gözetir. Ammā (10) zabıḫandan veyāḫud aḫbābından uḫanır geri tıramaz bir mertebeye (11) ḳadar ve lākin dīnen 'āḳıbetini veyā ḡāzī veyā şehādeti muḳābilinde (12) va'd u mev'ūd olan şeyleri ve ḥayāt-ı ebedīyi ve beḳā-bi'llāh ile (13) beḳāyı mülāḫaza ederse öyle mu'tekid bulunan zāt hīçbir vaḳit (14) ḳorḳu ḳalbine gelmez. Fütür u ḫuḫūr etmeyip hemān ol vaḳit şunu (15) mülāḫaza eder ki emānü'l-emān olmaya ki i'tikādımı bozmayayım (16) ve bozulmasın ve i'tikādı bozacaḳ şeyle iştiḡāl etmeyim diyü (17) dā'imā i'tikādımı gözetip 'acabā ḥayāt-ı ebedīyi ḳazanabilecek miyim deyip [8a] (1) hīç ḳavḡadan kendini geri biraḳmaz ve göḡsünü hīç ḳavḡadan döndürmez (2) ve hem dönmez. Zīrā ḳorḳar ki ḳuşūr ederim diyü soñra şehādet-i ebedīyi (3) ḳazanamam diyü bundan ḳorḳar, yoḫsa ölümden hīçbir vaḳit ḳorḳmaz. (4) Zīrā eger bir müslim ve muvaḫḫid ḡazāya gidecek olduḡunda şu vechle (5) ve şu şürette niyet-i şādıḳa ki ḫulūş-ı ḳalble ve ḫuzūr-ı şevḳle (6) ve şıḳla şöyle niyet etmelidir ki bu def'a şu seferde bulunacaḡım. (7) Bu ḡazā ḥaḳıḳımda yā Rabbī yā ḡāzī veyāḫud şehīd ya'nī naḳd-i fenā 'ömrümü (8) beḳāya ya'nī beḳā-bi'llāh ilā-yevmi'l-ebedi'l-ebed ḥayāt-ı ebedīye tebdīlimi (9) ve vuşlatımı niyet eyledim diyü niyet eylemelidir. Ḥattā Rūmeli ve Anadolu (10) ahālisi belki cümleten 'āmmeten cemī'-i müslimīn ḫaşralarda şöyle (11) bir i'tikādları vardır ki bir çocuk dünyāya geldiḡi vaḳit ibtidā vālide-i (12) māderleri memesini çocuḡuñ

ağzına vermeksizin şöyle niyet (13) eyler ki: yâ Rabbî, şu benim evlâdıma yâ gâzî veyâ şehîdlik naşîb (14) eylesin diyü niyet eder de ba‘dehu memeyi o niyet üzere verir (15) ve hem dağı o çocuk böylece niyet ederek anası memesini verirse (16) hiçbir vakit o çocuk memeyi emmemek olmaz hattâ eger çocuk memeyi (17) almaz ise derler ki seniñ niyetiñ niyet-i hâlişe degül imiş. Sen iyice [8b] (1) niyet etmemişsin ve edememişsin diyü. Anasını ta‘yîb edip (2) derler ki böylece yâ gâzî veyâ şehîd niyetine ver diyü ta‘lîm ederler. (3) Ba‘dehu çok vakit olur ki çocuk üç günden soñra memeyi aldığı (4) nakl ederler. Hattâ ‘âmmeten taşralarda bu i‘tikâd el-ân cârîdir (5) ve cümlesi bu i‘tikâd üzere dirler. Bundan soñra cümleden evvel (6) şehîdiñ haqqında vârid olup haqq-ı haqqı şarâhaten naşş-ı şarîh-i (7) kâtı‘-ı Kur‘âniyye ile sâbit olduğunu ve şühedâniñ şehâdeti mukâbilinde (8) kendisine Allâhu a‘zîmü’ş-şân ne günâ mu‘âmele ve ne va‘dler eylemiş (9) olduğunu ve ne en‘âm ihsân edeceğini ber-vech-i âtî beyân edelim.

(10) Birinci Faşıl (11) Şehâdet haqqında yedi ‘aded âyât-ı kerîmeden (12) birinci âyet: (13) Sûre-i Âl-i ‘İmrân’ın yigirmi beşinci şaħîfesinde vâkı‘ este‘îzubi’llâh (14)

ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله امواتا بل احياء عند ربهم يرزقون⁹⁴

فرحين بما آتاهم الله من فضله ويستبشرون بالذين لم يلحقوا بهم من خلفهم الا خوف عليهم ولا هم يحزنون⁹⁵

Buraya (17) gelinceye kadar bu bir âyet-i kerîmedir ki şehâdetiñ haqqında cennete girmezden [9a] (1) muqaddem cennetde nasıl rızıklanır ise ya‘nî bunca ni‘am-ı ilâhîye erip (2) merzûk ve istediği şeyleri Allâhu ‘azîmü’ş-şân hazretleri verirse (3) hemân şehîd olduğu vakit dürlü dürlü ni‘met-i ilâhîye der-‘aķab nâ‘il olur (4) demektir. Rızıklanır diyü Mevlâ-yı Mûte‘âl hazretleri hiçbir kuluna cennete (5) girmezden muqaddem *yerzûkûn* ya‘nî şehîdi rızıklandığı gibi hiç (6) bir kulunuñ ‘ibâdeti mukâbilinde *yerzûkûn* buyurulmamışdır. Hattâ evliyânıñ (7) nice nice dürlü dürlü ni‘am-ı ilâhîlerle müjdelenmişler. Lâkin *yerzûkûn* der-‘aķab (8) cennete girmezden muqaddem cennetden ya‘nî cennet ni‘metleriyle dâ‘im merzûkdurlar (9) diyü müjdelenmemişlerdir. Derece-i şehâdet derece-i evliyâyâ muntehî gibi (10) işâret-i âyet-i kerîmeden öyle fehm olunur. Ya‘nî mertebe-yi şehâdet (11) gâyet bir ulu mertebe ki hemân mertebe-yi evliyâ gibi olmağa şâyestedir (12) demektir ve her ne kadar evliyâ mertebesi fevķ-ı enbiyâ mertebesi ise de (13) buñun mertebesi oña kıyas olunmaz. Lâkin şu kadar var ki şehâdetiñ (14)

⁹⁴ Âl-i ‘İmrân Sûresi (3/169)

⁹⁵ Âl-i ‘İmrân Sûresi (3/170)

mertebesi enbiyā ve evliyādan soñra hıçbir büyük yüce maķām yok (15) demek olur.
Āyet-i kerīmeniñ ma‘nāsı

ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله امواتا ⁹⁶

(16) Allāhu ‘azīmü’ş-şāniñ yolunda ķatl olanları siz (17) emvāt ya‘nī öldü zann etmeyiniz
بل احياء عند ربهم ⁹⁷

belki onlar [9b] (1) rabbīleri celle şānuhu ‘indeinde ihyā vü muķarrebūnlardır. **Yerzeķūn**
cennetden (2) rızıklanırlar. Ya‘nī cennete girdiği vaķit ‘arş altında nice rızıklanırlar (3)
ise öylece merzūķdurlar.

فرحين بما اتاهم الله من فضله ⁹⁸

Mesrūr (4) u şādān oldukları hālide oña ki Hāķķ te‘ālā fazlından onlara şeref-i (5) şehādet
ve hayāt-ı ebediyeye fevz u na‘īm ve cennetle temettu‘ ve kerāmet-i (6) ķurb verdi

ويستبشرون بالذين لم يلحقوا بهم من خلفهم ⁹⁹

Ve ķatl (7) olunmayıp kendilerden soñraya ķalan ihvānlarına tebşīr etmek (8) dilerler onu.
Ki

الا خوف عليهم ولا هم يحزنون ¹⁰⁰

Onlar fi-sebīli’llāh (9) ķatl olunmağla bir hayāta erdiler ki onları vuķū‘-ı maħzūr havfi
vefāt-ı (10) maħbūb-ħüznü tekdīr etmez. Ya‘nī hıç onlar bir şeyden havf etmez (11) ve
onlara hıçbir keder ermez demekdir. İşbu āyet-i kerīme delālet eder ki (12) işbu şehīdlik
bir heykel-i maħsūs olmaya ya‘nī göz ile görölmez (13) ve ‘aķıl ermez. Lākin bir cevher
midir ki bi-zātihidir ki bedeniñ harābıyla fānī (14) ya‘nī ol daħı harāb olmaya ve onuñ
idrāk ü te‘emmül ü iltizāzı (15) oña mütevaķķıf olmaya

Birinci Faşıl (16) Şehādet haķķında yedi ‘aded āyāt-ı kerīmeden (17) ikinci āyet:

[10a] (1) Sūre-i Bakara’nıñ yigirmi birinci şaħīfesinde

ولا تقولوا لمن يقتل في سبيل الله اموات بل احياء ولكن لا تشعرون ¹⁰¹

(2) Fī-sebīli’llāh ķatl (3) olanlar haķķında siz emvāt demeyiñiz, belki oñlar ahyādır. Lākin
siz onlarıñ (4) keyfiyyetini ve hayātını bilemezsiniz. Zīrā onlarıñ hayātı cesed ile veyā (5)
hayvānāttan ħiss olunup göz ile görölüp bilinmez. Belki vahiy ile (6) bilinir. Ĥasan-ı Başrī

⁹⁶ Āl-i İmrân Sûresi (3/169)

⁹⁷ Āl-i İmrân Sûresi (3/169)

⁹⁸ Āl-i İmrân Sûresi (3/170)

⁹⁹ Āl-i İmrân Sûresi (3/170)

¹⁰⁰ Āl-i İmrân Sûresi (3/170)

¹⁰¹ Bakara Sûresi (2/154)

hazretlerinden rivāyet olunur ki işbu (7) şühedā Allāhu te‘ālā ‘indinde ahyādır. Rızıklarına rühlarına ‘arz (8) olunur. Ondan, onlara revh u ferah erişir. İşbu āyet Bedir’de (9) şühedānıñ haqqında nāzil olupdur ki onlar on dört kişi idiler. (10) Altısı muhācirinden sekizi enşārdan idi. Nās dediler ki (11) filān kişi öldü. Dünyānıñ ni‘am u lezzeti ondan zā’il oldu. Haqq te‘ālā (12) hazretleri onlara emvāt denilmesinden nāsı men‘ etdi. Zīrā (13) onlar hükümünde ahyā gibidir ki sevābları yevm-i kıyāmete degin cārī (14) olur. Nitekīm ‘Arafāt’da fevt olan hacı gibi ki yevm-i kıyāmete (15) degin huccāc ile her sene hacc sevābı defterine yazılır diyü rivāyet (16) olunur. Ya‘nī onun rūhu her sene huccāc ile berāber hacc eder (17) imiş diyü beyān u hikāye ederler.

[10b] (1) Birinci Faşıl (2) Şehādet haqqında yedi ‘aded āyāt-ı kerīmeden (3) üçüncü āyet: (4) Yine sūre-i Āl-i ‘İmrān’da yigirmi birinci şahīfesinde vākı‘ olan (5) āyet ki

ولئن قتلتكم في سبيل الله أو متم لمغفرة من الله ورحمة خير مما يجمعون¹⁰²

(6) Eger sizler Allāhu te‘ālānıñ sebīlinde katl olunsanız (7) veya fevt olmanız onuñla nā’il olduğunuz şehādet maqāmı ki (8) her kişiye müyesser olmayuveri ol maqāmı herkes isteyüveri. Lākin yoluna (9) gidemeyüveri. Ba‘dehu nā’il olamayuveri. İşte siziñ nā’il olduğunuz (10) maqām ki Allāhu te‘ālānıñ mağfīret ü rahmeti ya‘nī ol şehādet mertebesi (11) siziñ için hayırlıdır. Şundan ki onların vefāt etmedikleri (12) taqdir üzere şol dünyā menāfi‘inden ki onlar, onu cem‘ etmege uğraşırlar (13) ve cem‘ ederler. Ya‘nī demek olur ki onlar bu şehādet yolunu taleb (14) etmeyip dā’imā dünyānıñ cem‘i ve rāhatı için uğraşırlar ve hattā (15) rāhat üzere kendi yataklarında olurlar. Bu kimselerin gittikleri (16) yoldan bin kat hayırlıdır. Zīrā Allāhu te‘ālā hazretleri şehādet (17) haqqında ni‘met-i ilāhiyesini medh u senā ve va‘d buyurdu. Yoħsa **[11a]** (1) yatağında yatana degül. Nitekīm kelām-ı kadīmde

فضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما¹⁰³

(2) Ya‘nī fi-sebīli’llāh mücāhidine ecr-i ‘azīm ve ‘azamet-i (3) ilāhiyesiyle anı taqdim edeyorı. Her vechle dünyāda ve hem āhiretde.

(4) Birinci Faşıl (5) Şehādet haqqında yedi ‘aded āyāt-ı kerīmeden (6) dördüncü āyet:(7) Yigirmi yedinci qadsem‘ cüzün dördüncü sūresindeki sūre-i Şaff’ın (8) birinci şahīfesinde

ان الله يحب الذين يقاتلون في سبيله صفا كانهم بنيان مرصوص¹⁰⁴

¹⁰² Āl-i İmrān Sūresi (3/157)

¹⁰³ Nisā Sūresi (4/95)

¹⁰⁴ Şaff Sūresi (61/4)

(9) Allāhu te‘ālā hazretleri sever şol mü‘minleri ki (10) bünyân-ı merşüş gibi onuñ sebîlinde şaff olup kıtâl ederler. Mekânlarından (11) zâ‘il olmazlar. Merşüş demeniñ ma‘nâsı ya‘nî merşüşuñ luğatı birbirine (12) şıkı şıkı şıkışık şıkışık tırnak ma‘nâsına fi‘l-aşl (13) kuruşun ba‘zı luğate göre tunc ma‘nâsına diyü beyân etmişler. Lâkin (14) bu üç ma‘nâdan kangısı ma‘nâda mülâhaza olursa yine ma‘nâ toğru (15) olur. Ya‘nî demek olur ki Allāhu ‘azîmü’ş-şânîñ yolundaki i‘lâ-yı (16) dîn-i kelîmātu’llâh için yâ gâzî veyâ şehîd olmak niyetine ya‘nî bu niyetiñ (17) içinde cümlesi dâhilde ya‘nî vatan için memleketiniñ muhâfazası-çün [11b] (1) ve toğduğı yerin muhâfazası-çün ve hısm-ı akrabâ ve ehibbâ ve kavm-i kabîlesi (2) ve bunca yerlerin düşmân eline geçmemesi için fi-sebîli’llâh tuncdan (3) ve kuruşundan yapılmış ve dökme gibi etden ya‘nî insândan yapılmış (4) binâ olunmuş bir kal‘a ve bir tâbya gibi birbirine şık şık (5) tırnaklığı Allāhu ‘azîmü’ş-şân hazretleri sever demek ya‘nî râzî olur (6) ve rahmet eder de şehîd olursa ya‘nî ol adam hiç ölmez, hayât-ı (7) ebedîye erer ma‘nâsına nitekim zikri geçdi ve eger gâzî olursa (8) ‘avdet edip ne kadar ondan sonra yaşayıp yatağında ölse yine Allāhu (9) ‘azîmü’ş-şân hazretleri ol gâzîye fi-sebîli’llâh şehîd sevâbı (10) verir ma‘nâsınadır. Zîrâ ma‘nâda şehîd ile gâzîniñ ma‘nâsı (11) hep bir demek. Mâ-dâma ki ol kişi ol ma‘reke vü gâzâda bulunup (12) fi-sebîli’llâh mukâtele eyledi. Ol dağı ol şehîd gibidir demek (13) oldu. Lâkin şu kadar var ki Kur‘ân-ı Kerîm’in içinde mukâtele ve şehîd (14) hakkında nice nice âyetler vardır. Bu âyetiñ delâleti ve vazhiyyeti (15) ve feşâhati ve ma‘nâ cihetinden olan delâletiniñ sırrında ‘ağıllar (16) mütehayyir ü hayrân kalır. Zîrâ bu vâdide ve bundan efşâh ve bunuñ (17) fevkinde dağı kelâm-ı kadîmiñ içinde görülemez. Bunuñ feşâhatinde [12a] (1) ‘ağıllar şaşar, sırrına ‘ağıllar ermez ve eremez. Zîrâ Kur‘ân-ı Kerîm’in (2) ma‘nâsında Tañrı te‘ālâ hazretleri yine kendi sûre-i Kehfiñ (3) âhîrinde buyurur ki

¹⁰⁵قل لو كان البحر مدادا لكلمات ربي لنفد البحر قبل ان تنفد كلمات ربي ولو جئنا بمثله مددا

(4) Ya‘nî denizler mürekkebe farz (5) olursa insân u melâ‘ike yazmağa başlasalar bahrlar dükenir ve (6) dükendigi vaķit yine bir misli yaradılrsa yine bahrlar dükenir, âyet-i (7) kerîmeniñ ma‘nâsı dükenmez. Zîrâ her cism maħlûktur dükenir. (8) Allāhu ‘azîmü’ş-şânîñ kelâmınıñ ma‘nâsı dükenmez. Zîrâ maħlûk degüldür. (9) Ya‘nî kelîmetu’llâh a nihâyet yokdur ki onuñla murâdu’llâh evliyâsına va‘di (10) ve a‘dâsına

¹⁰⁵ Kehf Sûresi (18/109)

va'idi ve halkı üzere hükümdür demek oldu ki (11) şimdi bu beyân olunan âyet-i kerîmenîñ feşâhâti a'lâ mertebededir. (12) Allâhu a'lem bi-murâdihî.

Birinci Faşıl (13) Şehâdet hakkında yedi 'aded âyât-ı kerîmeden (14) beşinci âyet:

(15) Süre-i Tevbe'niñ onuncu şaḥîfesinde

ان الله اشترى من المؤمنين انفسهم واموالهم بان لهم الجنة ¹⁰⁶

(16) Allâhu te'âlâ ḥazretleri diledigi (17) mü'minlerden nefleriñ ve mâllarıñ onuñ sebîline bezl edip [12b] (1) muḳâbelesinde onlara cennetle cezâ vü sevâb ede. Ya'nî Allâh yoluna (2) neflerini ve mâllarını şarf etmeleriyle muḳâbilinde onlara cennet ya'nî (3) âhiretde yevm-i kıyâmet olmaḳsızın der-'aḳab cennet rızıklarını ya'nî (4) ḥayât-ı ebedîyi iḥsân eder, verir ve mesrûr eder.

يقاتلون في سبيل الله فيقتلون ويقتلون ¹⁰⁷

(5) ki onlar Allâhu te'âlânîñ rızasını (6) isteyü kâfirlere ğazâ edip onları ḳatlı ederler veyâ onda ḳatlı (7) olunurlar.

وعدا عليه حقا في التوراة والانجيل والقران ¹⁰⁸

onlar için (8) cennet sevâbı Allâhu te'âlâdan ḥaktır ki ol Tivrât'da ve İncil ü Ḳur'an'da (9) sâbit ü vâḳı'dır.

ومن اوف بعهد من الله ¹⁰⁹

Ol kimse ki Allâhu (10) te'âlâdan sevâb taleb edip cihâd emrinde 'ahdine vefâ ede. (11) Niyetinde ihlâş edip riyâ vü sem'adan ictinâb ede. (12)

فاستبشروا ببيعكم الذي بايعتم به ¹¹⁰

İmdi Allâhu te'âlâ ile etdiġiñiz (13) mübâya'aya ferḥân ve mesrûr oluñ ki siziñ şey-i yesîriñiz (14) muḳâbelesinde size celâ'il-i meṭâlibiñizi vermege va'd etdi. (15)

وذلك هو الفوز العظيم ¹¹¹

İmdi ol bey' ki onu Allâhu te'âlâ ile (16) mübâya'a etdiñiz. Yevm-i kıyâmetde ol size fevz-i 'azîmdir. Ya'nî Allâhu (17) 'azîmü'ş-şânîñ yoluna cân u baş u mâl ve her vechle ve sa'yiniñ [13a] (1) yetdigi mertebede bir âdem çabalar ise ol âdem Allâhu te'âlâ ile eyledigi (2) mübâya'a ve mü'âhedesinde ṭurup vefâ-yı 'ahd eder ise Tivrât'da, (3)

¹⁰⁶ Tevbe Süresi (9/111)

¹⁰⁷ Tevbe Süresi (9/111)

¹⁰⁸ Tevbe Süresi (9/111)

¹⁰⁹ Tevbe Süresi (9/111)

¹¹⁰ Tevbe Süresi (9/111)

¹¹¹ Tevbe Süresi (9/111)

İncil’de ve Qur’an’da cümle kütüb-i semâviyyede şöyle beyân olunur ki (4) oña Allāhu ‘azîmü’s-şân va’dini yerine getirmege va’d eyledi. (5) Zîrâ Mevlâ-yı Müte’âl hazretleri va’dinde hulf eylemez. Va’dinde (6) hulf eylemeyecegini kendi yine va’d ü beyân eyledi. Şöyle ki her (7) iki üç yerde beyân eyledi ki

ان الله لا يخلف الميعاد¹¹²

Allāhu (8) ‘azîmü’s-şân ne ki kulları hakkında va’d buyurdu ise cümlesini (8) i’tâ eder. Hiç va’dinde hulf eylemez diyü Furkân-ı kadîminde yine (10) kendi kendini tasdik u te’kîden beyân eylemiştir.

(11) Birinci Faşıl (12) Şehâdet hakkında yedi ‘aded âyât-ı kerîmeden (13) altıncı âyet: (14) Sûre-i Zelzele’niñ sekizinci şaḥîfesinde

والذين هاجروا في سبيل الله ثم قتلوا أو ماتوا ليرزقنهم الله رزقا حسنا¹¹³

(15) Şunlar ki (16) Allāhu te’âlânın tâ’atında ve Resûlu’llâh şallâ’llāhu te’âlâ ‘aleyhi ve sellem (17) hazretlerine yardım şadedinde ya’nî fi-sebîli’llâh demek ya’nî [13b] (1) evtân u ‘aşâ’irlerinden ve o yolda ve ol hâletde katl olundular (2) veyâhüd hatf-i ünfile ki bir başka yolda kıtâliñ gayrı ki yine ol (3) ma’rekede hastalık ile veyâ bir gayrı ‘illetle ki hemân yine fi-sebîli’llâh (4) giderken ve şavâşır iken ve ol yolda meşgûl iken ecel-i (5) mev’üdesiyle vefât ederse yine ol gazâda gavgâda şehîd (6) olanlar gibi onlara Allāhu te’âlâ hazretleri rızık-ı cennet verir ki ol (7) rızık onlardan ilâ-yevmi’l-kıyâme hiç kesilmez. Rabbîleri ‘indinde hayât-ı (8) ma’nevî ile ahyâdırlar. Dâ’imâ rızıklanırlar

وان الله لهو خير الرازقين¹¹⁴

(9) Allâh te’âlâ hazretleri rızıklarınñ hayırlısıdır ki rızkı diledigine (10) hesâbsız verir. İşte buraya gelince bu bir âyet yine yukarıda (11) geçen

ولا تحسبن الذين¹¹⁵

âyeti gibi öldükden sonra rızık vermemesi (12) ölü olan kimseye rızık-ı dünyada ki ya’nî ölmemiş gibi rızıklandıрмаk (13) hiçbir zâtın hakkında buyurulmamış. Yalnız bu yolda bu gazâlarda şehîdler (14) hakkında buyurulmuş olduğunu bu iki şehîd hakkında olan (15) âyetlerdeki şühedânın derecesi pek büyük ‘inda’llâh bir derecedir ki (16) hemân velî vü enbiyâ-yı ‘izâm derecelerine yakın ya’nî şühedâ (17) derecesiniñ üst tarafı hemân evliyâ

¹¹² Âl-i İmrân Sûresi (3/9)

¹¹³ Hacc Suresi (22/58)

¹¹⁴ Hacc Sûresi (22/58)

¹¹⁵ Âl-i İmrân Sûresi (3/169)

vü enbiyâ derecesidir [14a] (1) demek olur. Bu şühedâ derecesini beyânda kalemler 'âcizdir, (2) ta'rifde lisânlar kâşırır, ifâdede 'ağıllar şaşmışdır. Zîrâ (3) bu şühedânın hakkında nice nice âyetler dağı vârid olmuştur. Lâkin biz (4) bu yedi âyeti ifâdede pek vâzıh görüp ve pek ifâdede gâyet (5) mu'ciz olduğundan yedişer âyet beyânı ile iktifâ eyledik.

(6) Birinci Faşıl (7) Şehâdet hakkında yedi 'aded âyât-ı kerîmeden (8) yedinci âyet: (9) Sûre-i Âl-i 'İmrân'ın en şoñ şahîfesinde

فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَاخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَوَدُّوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا ¹¹⁶

(10) Şunlar ki (11) şirkden veyâhüd dinlerini şıyânet için vatanlarından çıkıp (12) hicret etdiler veyâ küffârı ve düşmânlarını gâvgâ ile diyârlarından (13) zor ile çıkarıp sürdüler ve benim yolumda baña itâ'at (14) ü inkıyâd edeceğim diyü ezâ vü cefâ görüp çekdiler ve bu sebep (15) ile bu gâzâ vü ma'rekede düşmânlarla uğraşarak şehîd oldular (16) ve bâkî gâzâdan şoñra kalanlar gâzâdan geri durmayıp çalışanları (17) Allâhu te'âlâ hazretleri dağı onları yine yatağında bile ölür ise [14b] (1) şehîd sevâbıyla taltîf eder, zîrâ Tañrı te'âlâ hazretleri nice (2) yerlerde buyurmuş, cümleden biri

ان الله لا يضيع اجر المؤمن ¹¹⁷

(3) Allâhu 'azîmü's-şân hazretleri mü'minîn-i muvaḥḥidîniñ ecrini ya'nî (4) vereceği sevâb u ucûru zâyi' kılmaz. Velev ki zerre miqdârı (5) ecri olsun defter-i a'mâlinde her ne yazıldıysa öylece kendine (6) i'tâ olunur, geri kıalmaz. Zîrâ

فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره ¹¹⁸

diye (7) buyurmuşdur. Nihâyet lâ-cerem elbette mevlâm kimsenin ecrini (8) vermede kuşûr etmez. Velev ki zerre miqdârı olsun dirîğ etmez, (9) iḥsân eder.

أكفرن عنهم سيئاتهم ¹¹⁹

Onların seyyi'elerini Allâhu (10) 'azîmü's-şân hazretleri elbette maḥv ederim diyü buyurur. Ya'nî hiç (11) günâhları kıalmaz, 'avf ederim

ولادخلنهم جنات تجري من تحتها الأنهار ¹²⁰

(12) ve onları elbette cennetlere kıoyarım ki altından nehirler cârî (13) olup dâ'imâ akar. Ya'nî öylece şehîdlere cennetde bir ikrâm-ı (14) iḥsânım olur ki ḥayât-ı ebedîyi bulduğda

¹¹⁶ Âl-i İmrân Sûresi (3/195)

¹¹⁷ Âl-i İmrân Sûresi (3/171)

¹¹⁸ Zilzâl Sûresi (99/7)

¹¹⁹ Âl-i İmrân Sûresi (3/195)

¹²⁰ Âl-i İmrân Sûresi (3/195)

ve ihsānıma nā`il (15) olduklarında ol altından şular akan cennet köşklerine ve sarāylarına (16) ve cemī`-i envā`-ı ni`metlerle mütene`im olurlar. (17) Bundan sonra ikinci faşlın beyānı ġāzī olanların hakkında dağı [15a] (1) yedi āyet olunacak idi. İşte ol yedi āyet ber-vech-i (2) ātī dağı beyān olunur.

(3) İkinci Faşıl (4) Ğāzīler hakkında yedi `aded āyāt-ı kerīmeden (5) birinci āyet: (6) Sūre-i Āl-i `İmrān`ın on sekizinci şāhīfesinden

ولا تهنوا ولا تحزنوا¹²¹

(7) yevm-i Uḡud`da size müşrikūndan işābet eden şey sebebiyle (8) cihāddan şaşımın za`ıf ü maḡzūn olmayınız ve sizden katl (9) olunanların üzerine dağı maḡzūn olmayınız. Zīrā ol ġün ya`nī (10) Uḡud ġavġāsında muḡācīrinden beş kişi ve enşardan yetmiş kişi (11) katl olundu.

وانتم الاعلون¹²²

Ve`l-hāl siz onlardan şānda (12) a`lāsız ki siz Ḥaḡḡ üzeresiz ve kıtālīniz Allāhu te`ālānın rızāsı-çün (13) ve ġavġā edip öylece niyet eylediğiniz idi ve şaġ olanınız (14) ġāzī ve öleniniz, ölmedi şēhīddir, ḡayāt-ı ebedī ile cennetdedir (15) ve onlar ise ya`nī müşrikūn cümlesi bāḡıl üzeredirler (16) ve kıtālīleri şeyḡān iġvāsıyladır ve katl olunanları cehennemdedir (17) veyā siziñ yevm-i Bedir`de onlara ġalebe ile onları kırıp geçirip [15b] (1) onları helākiñiz onlar ki siziñ ile muḡaddem Uḡud`daki olan ġavġā (2) bir şey degüldür pek aşāġa kalır. Nitekim ġālib olduñuz Bedir`de ya`nī (3) nuşret ü zafer ile yine ġālibiyet `āḡıbet siziñ olur.

ان كنتم مؤمنين¹²³

(4) Zīrā ki siz Ḥaḡḡ te`ālānın naşr u va`dine muşaddıḡlarsız. (5)

ان يمسسكم قرح فقد مس القوم قرح مثله¹²⁴

Eger yevm-i Uḡud`da onlardan (6) size cerāḡat ü elem erdiyse yevm-i Bedir`de onuñ misli sizden onlara (7) erdi, ma`a-hāzā onlar za`ıf ü cūbn izḡār etmediler. Lākin şu kadar (8) var ki imdi siz ol ḡaşletle onlardan yine `ind-i ulūhiyetimde evlā (9) ve biñ kat aḡrā vü a`lāsız. Şol sebebden ki onlar Allāhu te`ālādan (10) recā etmediġi şeyi sizler recā eder olduñuz. Zīrā onlar müşrikūn (11) oldukları içün beni bilip benden recā eder ve beni bir

¹²¹ Āl-i İmrān Sūresi (3/139)

¹²² Āl-i İmrān Sūresi (3/139)

¹²³ Āl-i İmrān Sūresi (3/139)

¹²⁴ Āl-i İmrān Sūresi (3/140)

bilip tevḥīd (12) üzere degüllerdür, ‘ind-i ulūhiyetimde recāları maḳbūl degüldür. Onuñ (13) içün cemī’-i zamānda yine ğālibiyet sizindir.

وتلك الايام نداولها بين الناس¹²⁵

(14) Zāfer ü ğalebe eyyāmını müslimūn u kāfirūn beyninde şarf (15) ederiz demek olur ki bir şınıfı bir ğün sevindiririz ve şınıf-ı (16) uḫrāyı yerindiririz. Hākezā demektir ki ba’zı kere müslimūn ḳazanır, (17) ba’zı kāfirūn. Ya’nī ḫarb uşūlü bu yoldadır. Ya’nī cemī’-i zamānda [16a] (1) müslimūn ḳazanır ma’nāsına degüldür demek ya’nī murādu’llāh ve ‘ādet-i (2) İlāhī bu yoldadır demek

وليعلم الله الذين امنوا¹²⁶

Ve tā ki Allāhu te’ālā (3) ḫāzretleri īmān üzere sābit olup ve olmayanları biri birinden (4) temyīz ede.

ويتخذ منكم شهداء¹²⁷

Ve tā ki sizden bir tā’ifeyi şehādetle (5) ikrām veyāḫūd sizden şühūd-ı mu’addilīn ittiḫāz ede. Şol sebeble ki (6) onlar īmān üzere ḳā’ime ve şedā’id üzere şabra ve miḫnet vü meşakkat (7) çekmekte oldukları ḫālde sābit-ḳadem olup bu sebepten mertebe-yi (8) şehādete nā’il ü ikrām olunurlar. Ya’nī şehādet mertebesinden (9) a’lā mertebe olmadıĝını beyāndan ‘ibāret olduĝunu isbātdır.

والله لا يحب الظالمين¹²⁸

(10) Ḥaḳḳ te’ālā ḫāzretleri zālimleri sevmez ki onlar izmār (11) ettikleriniñ ḫilāfiñ izḫār ederler. İşbunda tenbīh vardır ki (12) kāfirlere ‘ale’l-ḫaḳīḳa nuşret etmeye belki aḫyānen onlarıñ ğalebesi (13) onlara istidrācdır ve mü’mintlere ibtilā içün ola, ya’nī (14) başiret üzere bulunsunlar demek ma’nāsınadır.

(15) İkinci Faşıl (16) Ğāziler ḫaḳḳında yedi ‘aded āyāt-ı kerīmeden (17) ikinci āyet: [16b] (1) Sūre-i Furḳān’ın altıncı şaḫīfesinde

فلا تطع الكافرين وجاهدهم به جهادا كبيرا¹²⁹

(2) İmdi kāfirlere sen itā’at etme (3) ḫabībim. Ya’nī Ḳur’ān-ı Kerīm’in muḳtezāsıyla onlara cihād-ı şedīd et. (4) Ya’nī onlar seniñ ḫaḳḳını ibtālde ḫabībim ictihād ederler. İmdi (5) sen daḫı onlara muḫālefetde ve bāḫıllarını izālede cihād-ı şedīd ile (6) cihād edip

¹²⁵ Âl-i İmrân Sûresi (3/140)

¹²⁶ Âl-i İmrân Sûresi (3/140)

¹²⁷ Âl-i İmrân Sûresi (3/140)

¹²⁸ Âl-i İmrân Sûresi (3/140)

¹²⁹ Furkân Sûresi (25/52)

onlarıñ bāṭıl yolda bulduklarını kendilerine beyān (7) eyle, dīn-i müstakīmi ve i'lā-yı kelīmetu'llāh yolunu izhārda sa'y-i (8) belīg et. Zīrā sefih olan kimselere dīn-i Muḥammed'in Ḥaḳḳ (9) olduğunu izhār eylemede ḥüccet-i kātī'ā ile çabalamaḳ ve onlara āyet (10) ü mu'cizāt ve kendilerini ilzāma çabalamaḳ daha a'lādır ve kendilerini (11) hemān ilzām eylemeksizin seyf ile mu'āmeleden ekberdir. Zīrā (12) seyf ile mu'āmele eylemek ikinci mertebededir. İbtidā müşrikūn (13) ḥüccete ḳanmazsa ondan soñra seyf ile 'amel lāzımdır.

(14) İkinci Faşıl (15) Ġāzīler ḥaḳḳında yedi 'aded āyāt-ı kerīmeden (16) üçüncü āyet: (17) Sûre-i Muḥammed'in birinci şaḥīfesinde

فلن يضل اعمالهم¹³⁰ (1) [17a] والذين قتلوا في سبيل الله

Şunlar ki cihād edip sebīlu'llāhda şehīd (2) oldular. Allāhu te'ālā ḥāzretleri onlarıñ 'amellerini ve muḳābelesinde (3) verecegi ḥayāt-ı ebedīyi ḥiçbir gūnā žāyi' ḳılmaz.

¹³¹ سيهديهم ويصلح بالهم

(4) Ol Allāhu te'ālā ḥāzretleri onları toĝru yola hidāyet (5) eder veyāḥūd dünyāda olduĝu müddet ĝāzī olursa hidāyet (6) üzere sābit-ḳadem ḳılar ve hem daḥı ḥayātlarında olduĝa māllarını (7) 'ismet ile işlāh eder.

ويدخلهم الجنة عرفها لهم¹³²

Ve onları (8) şol cennete ḳoyar ki Allāhu 'azīmi's-şān onlara dünyāda kitāblarda (9) beyān etmiş, 'ulemā ḥaber vermiş ve beyān eylemiş idi. Şunuñ için (10) beyān etmiş idi ki dünyāda ol cennete müştāḳ olup (11) iştiyāḳından oña lāyık iyi 'amellere çabalayıp dā'imā 'acaba şu mansıba (12) naşıl nā'il olayım diyü ḥayır ile meşĝül ola veyāḥūd mü'min-i (13) muvaḥḥidīne yine şunuñ için peygamberler ḥaber verip beyān eyledi ki (14) ol mü'minler ol şehādet mertebesini ḥaḳīḳatiyle bileler de (15) ḥayāt-ı ebedī olan derece ki ḥūn-ı gül-gūn şūrb-i şehādeti (16) nūş etmeye teşne ve 'aşḳ ile nefis-i nefisini fedā yoluna rızā-(17) u'llāhı taleb için ḥaḳīḳaten 'āşık ve temennīde olup ve dā'imā [17b] (1) o yola sülük edeler demek ma'nāsındır.

¹³⁰ Muhammed Sûresi (47/4)

¹³¹ Muhammed Sûresi (47/5)

¹³² Muhammed Sûresi (47/6)

(2) **İkinci Faşıl** (3) Ġāzīler hakkında yedi ‘aded āyāt-ı kerīmeden (4) dördüncü āyet (5) Sûre-i Muḥammed’iñ birinci şaḥīfesinde

يا ايها الذين امنوا ان تنصروا الله ينصركم ويثبت اقدامكم¹³³

(6) Yā mü’ mīnler eger siz Allāhu te’ālā (7) ḥāzretleriniñ inzāl eylediği Qur’ān-ı Kerīm’iñ ḥükmü üzere ‘amel edip (8) ve Resūlü Muḥammed ‘aleyhi’s-selāma ġazā yolunda ḥidmet ederek yardım (9) ü nuşret ederseniz Allāhu ‘azīmü’ş-şān ḥāzretleri daḥı sizleriñ (10) a’ dāñız olan müşrikīn üzere ġalebe etmek şadedinde sizlere (11) nuşret ü yardım eder ve (12) ḥuḳūḳ-ı İslāmiyye kıyāmda ya’nī ḥuḳūḳ-ı İslāmiyye’yi muḥāfaza eylemek yolunda ve küffār ile kıtālde (13) iḳdāmıñızı sābit-ḳadem eder. Ya’nī Allāhu ‘azīmü’ş-şān ḥāzretleri (14) sizlere bir cesīm-i cesāret vü besīl-i besālet vü bir esedī şecā’at (15) ḥāşıl eder ve ḳalbiñize bir ḳuvvet ve ḳudret-i ḳudsī i’tā vü iḥsān (16) eder ki ol ḳudret-i mücerred elṭāf-ı İlāhī olduğunda ḥiç şübhe olunmaz. (17) Zīrā eger ki ol ḳudret-i ḳudsī vaḳt-i sa’ādetden bu āna gelinceye ḳadar [18a] (1) bu İslām gürūhunda olmamış olsa idi bu ḳadar şevket-i İslāmiyye (2) ve bu ḳadar fütūḥāt-ı ‘azīme nereden ḥāşıl olup meydāna gelirdi. (3) Ya’nī yalñız nuşret-i ilāhī olduğu bedīhī ve ġün gibi āşikār olduğu (4) *ke’ş-şemsi fi-vaşati’n-nehāri ve lā yedurru’l-ḳamera fi’l-bedri bī’l-inkāri*¹³⁴ (5) feḥvāsınca şemsi nehārda ḳameri bedirde inkār gibidir. Ya’nī inkār (6) ḳabūl etmez. Bu āyet-i kerīmede olan icāz u feşāḥat ve cevāmi’ü’l-(7) kelim olduğu ‘ayān olup erbābıñ ma’lūmudur.

(8) **İkinci Faşıl** (9) Ġāzīler hakkında yedi ‘aded āyāt-ı kerīmeden (10) beşinci āyet:

(11) Sûre-i Tahrīm’in āḥirinde

يا ايها النبي جاهد الكفار والمنافقين واغظ عليهم¹³⁵

(12) Ya’nī Allāhu ‘azīmü’ş-şān ḥāzretleri peyġamberimiz ‘aleyhi’s-(13) şalāt u ve’s-selām efendimiz ḥāzretlerine ḥiṭāben buyurlar ki “Ya nebīy-(14) Allāh, kāfirlere seyfle mu’āmele eyle ki onlara ḥiç ḳılıçdan mā’adā bir şey (15) kār eylemez. Ya’nī onları ḳılıç işlāḥ edip īmāna getirir. Nitekim (16) şallāllāhū ‘aleyhī ve sellem ḥāzretleri sa’ādetle buyurur. *بعثت بالسيوف* (17) ve yine ḥadīs-i āḥerde ileride ḥadīs baḥşinde gelecektir. *الجنة* [18b] (1) *تحت ظلال السيوف* Ya’nī ben süyūf ile ba’s olundum. Ya’nī ḳılıç (2) ile küffāra

¹³³ Muhammed Sûresi (47/7)

¹³⁴ Ġün ortasında güneşin, dolunay zamanında ayın olmadığını inkār etmek gibi.

¹³⁵ Tahrīm Sûresi (66/9)

cihād etmek üzere emr olundum. *Zīrā cennet kılıcıñ gölgesiniñ* (3) *altındadır*. Ya'nī gāziler cennete kılıç sāyesinde girerler demek olur (4) ve münāfıklara dañı ḥabībim ḥüccetle 'amel eyle ki münāfıklara bu gūnā mu'āmele (5) münāsibdir. *Zīrā* onların küfrü gizli, kalbi içindedir. 'Acabā müslümānlık mı (6) iyidir yoñsa müşriklik mi iyidir diyü şübheleri ve nifāklarını (7) kalblerinde olduğundan hemān onlara sen Ḥabībim ḥüccetle ya'nī her ne ki (8) senden talep edip Ḥaqq peygamber olduğuna bir burhān u mu'cize (9) isterler ise oña göre onlara ol mu'āmele eyle, onlara hemān kılıçla (10) mu'āmele eyleme. *Zīrā* münāfıklar mu'cizeyi görüp talep eyledikde (11) ekserisi imāna gelirler. İşte böyle mu'cizeyi görüp yine (12) imāna gelmez ise kılıç onlarıdır. Ya'nī onlara kılıç ile mu'āmele edesin (13) ve ba'dehu ol iki şınfa dañı gūlzet ü ḥuṣūnet üzere cihād et. Ya'nī (14) ol münāfıkın zümresiyle küffār zümresine şiddet ile cihāda sa'y eylesin. ¹³⁶

(15) İkinci Faşıl (16) Gāziler hakkında yedi 'aded āyāt-ı kerīmeden (17) altıncı āyet: **[19a]** (1) Sūre-i Ḥacc'ın beşinci şahīfesinde

اذن للذين يقاتلون بانهم ظلموا وان الله على نصرهم لقدير ¹³⁷

(2) Şol müşriklere kıtāl eden (3) mü'minlere cihāda izin verildi. Şol sebep ile ki onlar zulüm (4) olundular idi. Rivāyet olundu ki Mekke'niñ müşrikleri şahābeye (5) ezā vü cefā ederlerdi. Kimini darb ile ve kimisini başka dürlü ezā (6) ederlerdi. Ba'dehu cümlesi Peygamberimiz şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem ḥazretlerine (7) şikāyete gelecek, ol onlara şabr ediñ ki ben kıtāl ile emr olunmamışım (8) der idi. Ba'dehu bu āyet nāzil olup bu āyet ile ki kıtāle izin (9) verildi idi. İşbu āyetdir ki evvel emirde nāzil olupdur (10) ve denildi ki bu āyet ba'zı kavim hakkında nāzil oldu ki onlar Mekke'den (11) Medīne'ye hicret murād eylediklerinde müşrikler onları hicretten men' (12) ederler idi. Onuñ için hicretten men' eden müşrikler ile kıtāle (13) izin verildi. *Zīrā* Allāhu te'ālā ḥazretleri mü'minlere nuşrete kādirdir. Ol (14) Allāhu te'ālā ḥazretleri nuşret etmediği mü'minlere va'd eylediği ezā-yı küffārı (15) def'e va'd eylediği gibi.

İkinci Faşıl (16) Gāziler hakkında yedi 'aded āyāt-ı kerīmeden (17) yedinci āyet:

[19b] (1) Sūre-i Ḥacc'ın beşinci şahīfesinde

ولينصرن الله من ينصره ¹³⁸

¹³⁶ Bu sayfada bir der-kenar bulunup şu şekildedir: "Bu ḥadīs-i şerīf dīvān-ḥānede vākı' cāmi'-i şerīfīñ içinde celī altun yazı ile yazılıdır."

¹³⁷ Ḥacc Sūresi (22/39)

¹³⁸ Ḥacc Sūresi(22/40)

(2) Ya'nī Allāhu te'ālā hazretleri nuşret eder. Her kimseye ki onuñ dīnine (3) nuşret ede. Ya'nī dīn-i Muhammedīye nuşret edene ki her cihetden gerek (4) zāhiren ve gerek bāṭımen nuşret-i dīn, i'lā-yı kelīmetu'llāha çabalamağ gibi. (5) İmdi ol Bārī te'ālā hazretleri işbu va'dini incāz için (6) muhācirīn ü enşarı senā-dīd-i 'Arab ve ekāsire-yi 'Acem ve kayāşire-yi Rūm (7) üzere teslīt edip arz u diyārların onlara mīrās etdi. (8)

ان الله لقوي عزيز¹³⁹

Allāhu te'ālā hazretleri onlara nuşret etmeğ kavī (9) ve emrinde gālibdir. Ya'nī bu āyetde mü'minīn-i muvaḥḥidīne tenbih vardır ki (10) mü'min olan kimse şerī'at-i Aḥmediyyeniñ şehīd ḥaḳḳında ve gāzī (11) ḥaḳḳında her ne ki Qur'ān-ı 'azīmü's-şān haber verip onu yerine getirir (12) ise Allāhu te'ālā hazretleri ol mü'minlere yardım eder, hīç (13) kuşūr eylemez. Zīrā yardım etmede gāyet kavī vü emrinde (14) vü va'dinde ḥulf eylemez. (15) Bundan soñra gāzā vü ma'reke ḥaḳḳında daḫı yedi āyet (16) beyān edilecek idi. Ber-vech-i ātī (17) beyān olunur.

[20a] (1) Üçüncü Faşıl (2) Ğazā ḥaḳḳında yedi 'aded āyāt-ı kerīmeden (3) birinci āyet: (4) Sūre-i Lokmān'ın¹⁴⁰ āḫirki şaḫīfesinde

وكان حقا علينا نصر المؤمنين¹⁴¹

(5) Ve bizim 'ahdimize Ḥaḳḳ oldu ki mü'minlere nuşret edevüz. Ya'nī (6) bizim üzerimize vācib gibi oldu ki nice nice yerlerde va'd-i kavī ile (7) va'd olundu ki kāfirler üzerine mü'minler gālib olmasına Allāhu 'azīmü's-şān (8) şānıñ nuşreti sebebiyle çok yerlerde beyān olundu ki melā'ike ile (9) mü'minlere imdād olundu, biñlerce gözler görmez melā'ikeler ile ki (10) her tāriḥde ve Qur'ān-ı 'azīmü's-şānda Allāhu 'azīmü's-şān mü'minlere (11) melā'ikeler ile imdād eyledigini dört beş yerde zıkr ü beyān olunmuşdur, (12) tefsīrlere de beyān eder.

(13) Üçüncü Faşıl (14) Ğazā ḥaḳḳında yedi 'aded āyāt-ı kerīmeden (15) ikinci āyet: (16) Sūre-i Mücādele'niñ āḫirki şaḫīfesinde

ان الذين يحدون الله ورسوله اولئك في الاذلين¹⁴²

¹³⁹ Hacc Sūresi (22/40)

¹⁴⁰ Metinde Lokmān diye belirtilmiş olan sūrenin aslında Rūm Sūresi olduğu belirlenmiştir.

¹⁴¹ Rūm Sūresi (30/47)

¹⁴² Mücādele Sūresi (58/20)

(17) Şunlar ki Allāhu te‘ālāya ve Resūlüne [20b] (1) mu‘ādāt ya‘nī emirlerine muhālefet ederler, itā‘at etmezler. Onlar, Allāhu (2) te‘ālānıñ ezlāl-i zelīl etdiği kavm ve kötü kimselerdir. Onlar, nār-ı (3) cehennemıñ eñ alt katta olan ‘azābdadırlar.

كتب الله لأغلبن أنا ورسلي إن الله قوي عزيز¹⁴³

(4) Allāhu te‘ālā levh-i maḥfūzda yazdı ki (5) ben ‘azīmü’ş-şān ve resüllerim hüccetle gālibleriz düşmān üzerine. (6) Zīrā Allāhu te‘ālā enbiyāsına ve ümmetlerine nuşret etmekte pek kavīdir. (7) Zīrā irāde etdiği şeyde hiçbir eḥad ona gālib olmaz ve olamaz.

والله غالب على أمره¹⁴⁴ (8)

Allah, emrinde gālibdir.

(9) Üçüncü Faşıl (10) Ğazā hakkında yedi ‘aded āyāt-ı kerīmeden (11) üçüncü āyet: (12) Sūre-i Tevbe’niñ üçüncü şaḥīfesinde

قاتلوهم يعذبهم الله بأيديكم¹⁴⁵

(13) Siz onlara kıtāl edin ki Allāhu te‘ālā siziñ eliñiz ile (14) onlara ‘azāb ede. Kıtāl veya hezimetle¹⁴⁶ ويخزهم ve esīr eylemek ile (15) onları zelīl ede. Ya‘nī Allāhu ‘azīmü’ş-şān onları siziñ eliñizde (16) zelīl kılacak Ya‘nī ğazānıñ fā’idesini beyān ideyor. (17)¹⁴⁷ وينصركم عليهم ve sizleri onların üzerine gālib ede.

صدر قوم مؤمنين (1) ويشف [21a]

Ve mü’minlerden bir kavmiñ şudūruna şifā (2) vere ki onlar Yemen’den *Benū Huzā’a* denir bir t̄ā’ifedir kim Mekke’ye (3) kudūm edip İslām ile müşerref olacak ehl-i Mekke müşrikūn (4) cümlesi onlara ezā-yı kesīr eylediler. Peyğamberimiz şalla’llāhu ‘aleyhi (5) ve sellem onlardan şekvā eylediklerinde peyğamberimiz ‘aleyhi’ş-şalāt u (6) ve’s-selām efendimiz ḥazretleri onlara fetḥ-i qarīb ile ve cümleñiz (7) yakında mesrūr olursuñuz diyü onlara tebşīr eyledi.¹⁴⁸ ويذهب غيظ قلوبهم

(8) ve ol kavmiñ ehl-i Mekke’den mekkāre sebebiyle (9) qalblerindeki ğayzı gidere. Allāhu te‘ālā onlar içün işbu mevā‘ide (10) vefā eyledi.

ويتوب الله على من يشاء¹⁴⁹

¹⁴³ Mücādele Sūresi (58/21)

¹⁴⁴ Yūsuf Sūresi (12/21)

¹⁴⁵ Tevbe Sūresi (9/14)

¹⁴⁶ Tevbe Sūresi (9/14)

¹⁴⁷ Tevbe Sūresi (9/14)

¹⁴⁸ Tevbe Sūresi (9/15)

¹⁴⁹ Tevbe Sūresi (9/15)

Allāhu te‘ālā ehl-i Mekke’den (11) dilediği kimseye küfürden tevbe rüzī kılar. Oña binā (12) onlardan nice kimse İslām’a gelip onların şulbünden niceleri (13) İslām’ın kesretine sebep olup onların dağı İslāmları hüsn (14) oldu va’llāhu ‘alimü’l-Ḥakīm Allāhu te‘ālā ḥazretleri olmuş ve olacağa (15) ‘alimdir, hikmet u ‘ilmi muḳtezāsınca her işi yerinde işler.

(16) Üçüncü Faşıl

(17) Ğazā hakkında yedi ‘aded āyāt-ı kerīmeden [21b] (1) dördüncü āyet:

(2) Sûre-i Tevbe’niñ üçüncü şaḥîfesinde

ام حسبتم ان تتركوا¹⁵⁰

(3) Yā mü’minler, sizler zann eder misiz ki mücerred imānla hemān terk olunup (4) cihād ile emr olunmayasız.

ولما يعلم الله الذين جاهدوا منكم¹⁵¹

(5) Hālbuki sizden ihlāş ile cihād edenleri Allāhu te‘ālā bilir (6) ve gayret edip Allāhu te‘ālā yolunda çabalayanları ğayrınızdan tebyīn (7) etmeye, ya’nī sizler böyle mi zann edersiz, ḥāşā yok yok Allāhu (8) te‘ālā ḥazretleri ḳudret kemāliyle cümlesini bilir.

ولم يتخذوا من دون الله ولا رسوله ولا المؤمنين وليجة¹⁵²

(9) Şol vaşflı mücāhid (10) kimseler ki Allāhu te‘ālādan ve Resülünden ve mü’minlerden ğayrı evliyā (11) ve dost ittiḥāz etmediler ki ya’nī sırlarını hīç kimseye ifşā (12) edeler, ya’nī bunlar Allāhu te‘ālāniñ ḥāş ḳullarıdır demektir.

والله خبير بما تعملون¹⁵³

(13) Allāhu te‘ālā ḥazretleri siziñ a‘mālde ğarazınızı bilir.

(14) Üçüncü Faşıl (15) Ğazā hakkında yedi ‘aded āyāt-ı kerīmeden (16) beşinci āyet:

(17) Sûre-i Tevbe’niñ yedinci şaḥîfesinde

وجاهدوا باموالكم [...]

وانفسكم في سبيل الله¹⁵⁴ [22a] (1)

¹⁵⁰ Tevbe Sûresi (9/16)

¹⁵¹ Tevbe Sûresi (9/16)

¹⁵² Tevbe Sûresi (9/16)

¹⁵³ Tevbe Sûresi (9/16)

¹⁵⁴ Tevbe Sûresi (9/41)

Ve Allāhu te‘ālānıñ sebīlinde māl-i emlāklarıñız (2) u nefis-i nefisleriñizden gücünüñüz yetdigi kadar şeyle çalışıp (3) sa‘y ü ğayret ediñiz.

ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون¹⁵⁵

İmdi işbu (4) haşlet size hayırlıdır. Eger onuñ hayırlı olduĝunu bilirseñiz (5) zīrā ki Allāhu te‘ālā onu siziñ için ihtiyār eyledi. Öyle olduysa (6) oña sizler hemān tırmayıp mübāderet ü sür‘at ile çabalayıñız, (7) zīrā bu ğazāda sizler sağ qalırsañız naşıl şehīd olana ikrām (8) olunur ise yataĝında bile ölse yine oña ol rütbe verilecektir, (9) ya‘nī yine hayāt-ı ebedīye nā‘il olarak beķā-bi’llāh mertebesine (10) nā‘il ü vāşıl olacaĝını geride geçen āyetlerde beyān olundu idi.

(11) Üçüncü Faşıl (12) Ğazā haķķında yedi ‘aded āyāt-ı kerīmeden (13) altıncı āyet:

(14) Sūre-i Şaff’ıñ āhirinde

يا ايها الذين امنوا هل ادلكم على تجارة تنجيكم من عذاب اليم¹⁵⁶

(15) Yā mü’mīnler, sizlere bir ticāret haber verip (16) delālet edeyim mi ki ol sizi ‘azāb-ı elīmden kırtara. (17)

تؤمنون بالله ورسوله وتجاهدون في سبيل الله بأموالكم. [...]

وانفسكم ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون¹⁵⁷ (1) [22b]

İmdi Allāhu te‘ālāya (2) ve Resūlüne imān getiriñ ve Allāhu te‘ālānıñ yolunda mālalarıñız (3) ve nefisleriñiz ile şavaşıp cihād ediñ. İşbu mezkūr siziñ (4) haķķıñızda her işden size hayırlıdır. Eger cihādıñ ve şehādetiñ (5) ve ğazālıĝıñ haķıkatini bilip öğrendigin ise işte yine size (6) beyān ederek Allāhu ‘azīmü’ş-şān buyurur ki

يغفر لكم ذنوبكم ويدخلكم جنات تجري من تحتها الانهار ومسكن طيبة في جنات عدن ذلك الفوز العظيم¹⁵⁸

(8) Tā ki sizi Allāhu te‘ālā zūnūblarıñızı (9) yarlıĝaya ve sizi şol cennetlere kıoya ki ağaçları altından ırmaqlar (10) aķan köşk ve sarāylara ve daħı iķāmetle cennet bāĝçelerinde muħalled (11) olarak ebedü’l-ebed menāzillere idħāl eyleye. Ol menzillerde misk (12) ü ‘anber ve hūr-ı ĝılmān ve beķā-bi’llāh u liķāu’llāh ile bāķī qalırısıñız. (13) İşbu tayb-ı tīnet-i tayyibe ve rīḥ-ı rāyihā-yı ravḥ-ı reyḥān-āsā cennet (14) ğāyet a‘lā mertebe olup ve aķşā-yı murāda vāşıl olmada (15) ziyādesiyle zafer vāfirdir.

¹⁵⁵ Tevbe Sûresi (9/41)

¹⁵⁶ Saff Sûresi (61/10)

¹⁵⁷ Saff Sûresi (61/11)

¹⁵⁸ Saff Sûresi (61/12)

(16) **Üçüncü Faşıl** (17) Ğazā hakkında yedi ‘aded āyāt-ı kerīmeden [23a] (1) yedinci āyet:

(2) Yine Sûre-i Şaff’ın āhırinde

واخرى تحبونها نصر من الله وفتح قريب¹⁵⁹

(3) İşbu āyetde olan müjde pek çok a‘lā müjdedir ki (4) onuñ fevķinde hıçbir vechle müjde olmaz. Ya ‘nī demekdir ki (5) bundan muķaddem olan müjdelerden mā‘adā size bir müjde daha vereyim (6) ki ey kullarım sizler benim yolumda mücāhede ediyorsañız size ben (7) bir ihsān daķı edeyim. Şöyle ki a‘dāñız üzere galebede nuşret (8) etmekligim ile berāber zamān-ı karībde Mekke ve Fars ve Rūm’uñ (9) fethini daķı müjde edeyim, yaķın zamānda onlara daķı mālīk (10) olacaķsınız.

وبشر المؤمنين¹⁶⁰

Yā Muħammed sen mü‘minlere tebşīr et ki (11) zamān-ı ātīde veya şimdiki zamān-ı karībde her ne ki va‘d etmiş isem (12) onlara haber ver ki va‘dimi yerine getirip onlara nuşret edecegim (13) diyü buyurdu. (14) İşte buraya gelinceye kadar üçer faşıl ile ğazīler ve şehīdler (15) ve ğazālar hakkında buyurulan yedişer ‘aded āyāt-ı kerīmeler ile bir bir (16) beyān eylemiş olduğumuzdan bundan soñra daķı on beş ‘aded hadīs-i (17) şerīfler ile bu āyetleriñ mā-sadaķlarını ve delālet eylediği ma‘nālarını [23b] (1) müsbit ü mü‘eyyed *Şifā-i Şerīf*¹⁶¹ ve *Cāmi ‘-ü’ş-Şağır*¹⁶² ve *Rāmūzü’l-Eħadīs*¹⁶³ (2) kitāblarında mezkūr bulunan hadīs-i şerīfler ile isbāt ederek (3) ber-vech-i ātī beyān olunur.

(4) **Ĥadīs-i Evvel**

(5) Şehīd hakkında buyurulmuş olan yedi ‘aded (6) hadīs-i şerīfden birincisi:

(7) *Meşārık-ı Şerīf* de¹⁶⁴ Ebū Hureyre rađıyallāhu te‘ālā ‘anhu ĥazretlerinden (8) rivāyet olunup Peyğamberimiz şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem efendimiz (9) ĥazretleri şehādet hakkında buyurmuş ki

من مات في سبيل الله فهو شهيد¹⁶⁵

¹⁵⁹ Saff Sûresi (61/13)

¹⁶⁰ Saff Sûresi (61/13)

¹⁶¹ Kadı İyaz’a ait olan bir kitaptır.

¹⁶² İmām Suyûti’ye ait olan bir kitaptır.

¹⁶³ Ahmed Ziyâüddīn-i Gümüşhânevî’ye ait olan bir kitaptır.

¹⁶⁴ İmām Sagāni’ye ait bir kitaptır.

¹⁶⁵. Enver Baytan, *Meşārık-ı l-Envar ve Tercemesi*, İstanbul: Enver Baytan Kitabevi, 1971, s. 738-739.

(10) Ya'nī Allāhu te'ālā hazretleriniñ yoluna küffār ile muķātele (11) ve muđārebe ederek ve şavaşarak ve çabalayarak bu hāl üzere (12) şehīd olursa işte böyle olan kimse 'ömrünüñ bir sâ'atine (13) degül bir daķıķasına bile mutaşarrıf olamayan ādem külliyeñ fānī-i fenā (14) olan 'ömr-i fānīsi beķā-bi'llāha tebdīl olunur. Ya'nī hiç ebedü'l-ebed (15) ve'l-ābād ölmez ve kendine şehīd olduğu anda cennet rızıķları (16) erişir ve i'tā olunur demek ma'nāsına ya'nī cennete varmazdan (17) ve girmezden muķaddem hemān der-'aķab cennete girmiş mu'āmelesi olunur.

[24a] (1) Hādīs-i Sānī

(2) Şehīd haķķında buyurulmuş olan yedi 'aded (3) hādīs-i şerīfden ikincisi:

(4) *Meşārık-ı Şerīf* de Ebu Hureyre rađıyallāhu te'ālā 'anhu hazretlerinden (5) rivāyet olunup Peygamberimiz şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem efendimiz (6) sa'ādet ü iclāl ile buyurmuş ki

من قتل دون ماله فهو شهيد¹⁶⁶

(7) Ya'nī bir ādem kendi mālınıñ telef olmaması için düşmānla (8) muķātele eylese ba'dehu şehīd olsa haķıķaten şehādet mertebesine (9) erer. Ya'nī kendine fi-sebīli'llāh muķātele edip şehīd olanlar (10) gibi mertebeye yine nā'il olur.

(11) Hādīs-i Sālis

(12) Şehīd haķķında buyurulmuş olan yedi 'aded (13) hādīs-i şerīfden üçüncüsü:

(14) *Meşārık-ı Şerīf* de Ebu Hureyre rađıyallāhu te'ālā 'anhu hazretlerinden (15) rivāyet olunarak efendimiz şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem hazretleri (16) sa'ādetle buyurmuş

من قتل في سبيل الله فهو شهيد¹⁶⁷

Ya'nī bir ādem (17) ğazāya gidip niyet-i hālīşe ile fi-sebīli'llāh düşmān ile [24b] (1) ğavġā ederek i'lā-yı dīn, i'lā-yı kelīmetu'llāh için çabalasa (2) ve sa'y-i ğayret eylese ba'dehu ol ğazāda şehīd olsa işte aşl (3) şehādet odur ki ya'nī Allāhu 'azīmü'ş-şān ol şehīdi hemān (4) maşşer yerine varmazdan cennet rızıķlarıyla merzūk kılar, tā kıyāmete kadar (5) kabrinde cennetdeki gibi onu Allāhu 'azīmü'ş-şān kudret-i ilāhiyyesiyle (6) ve 'azāmetiyle hayāt-ı ma'nevī ile ihyā edip beķā-bi'llāh ile bākī (7) ve cennetde daħı a'lā derecelere nā'il eyler. *Allāhümme yessir lenā āmīn yā Mu'īn.*

(8) Hādīs-i Rābi'

(9) Şehādet haķķında buyurulmuş olan yedi 'aded (10) hādīs-i şerīften dördüncüsü:

¹⁶⁶ Enver Baytan, *Meşārıkü'l-Envar*, s. 701.

¹⁶⁷ Enver Baytan, *Meşārıkü'l-Envar*, s. 818-819.

(11) Selmān raḍiyallāhu te‘ālā ‘anhu ḥazretlerinden rivāyet: Kāle Resūlu’llāh (12) ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem

من مات مرابطا في سبيل الله او من من عذاب القبر ونمي له اجره إلى يوم القيامة¹⁶⁸

(13) Ya‘nī bir adam fī-sebīli’llāh (14) gāzāda her naşıl ise ölse lākin ḥulūş-ı ḳalb ile ḳalbini temiz (15) tūtop çirkāb-ı dūnyā ile ve riyā maḥlūt olmayarak ḥālīşen (16) muḥlişen olup bu minvāl üzere yatağında vefāt eylese ol (17) ādem ‘azāb-ı ḳabrdan emīn olarak ilā-yevmi’l-ḳıyāme defter-i a‘māline [25a] (1) ecir yazılır. Çünkū her bir āyet muḳābilinde ya‘nī āyet-i kerīmeniñ (2) ma‘nāsını ifādede birer ḥadīs-i şerīf buyurulmuş. Ya‘nī ol āyet-i (3) kerīmeyi müfesser olarak öylece nice nice Kūr‘ān-ı Kerīm’iñ ma‘nāsını (4) müfīd ü müfesser ḥadīs-i şerīfler beyān olunmuşdur. İşte bu ḥadīs-i (5) şerīf daḥı şehīd ḥaḳḳında olan ve müjde āyetlerini müfesserdür. (6) Ya‘nī tefsīr ederek beyān buyurulmuşdur.

(7) Ḥadīs-i Ḥāmīs

(8) Şehādet ḥaḳḳında buyurulmuş olan yedi ‘aded (9) ḥadīs-i şerīfden beşincisi:

(10) Ebī Mūsa raḍiyallāhu te‘ālā ‘anhu ḥazretlerinden rivāyet olunmuş ki: (11) Kāle Resūlu’llāh ṣallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem

من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله¹⁶⁹

(12) Ya‘nī bir ādem ḥālīşen gāzāda (13) dūşmān ile gāvḡā eylese yalnız murādı hīçbir şey degül illā (14) dīn-i Muḥammedī ve dīn-i Aḥmedī ya‘nī i‘lā-yı dīn, i‘lā-yı kelīmetu’llāh (15) içün gāvḡā eylese işte ol muḳātele hemān fī-sebīli’llāh (16) muḳātele olmuş olur. Yine şühedāya Allāhu te‘ālā ḥazretleri ne mu‘āmele (17) eder ise oña daḥı ol mu‘āmeleyi eder. Zīrā hemān niyeti [25b] (1) ḥālīş idi ki kelīmetu’llāh ‘ālī olsun içün gāvḡā etmiş idi. (2) Onuñ içün Allāhu zū’l-celāl ḥazretleri ol dereceyi iḥsān (3) edecektir.

إنما الأعمال بالنيات¹⁷⁰

Zīrā cemī‘-i ‘ameliñ başı niyettir.

(4) Ḥadīs-i Sādīs

(5) Şehādet ḥaḳḳında buyurulmuş olan yedi ‘aded (6) ḥadīs-i şerīfden altıncısı:

¹⁶⁸ Ahmed Ziyāüddin Gümüşhānevī, *Rāmūzu’l-Eḥādīs*, İstanbul: Pamuk Yayınları, 1976, s.490.

¹⁶⁹ İsmail Mutlu, Şaban Döğen ve Abdulaziz Hatip, *Câmiü’s-Sagīr: Muhtasari, Tercüme ve Şerhi*, İstanbul: Yeni Asya Araştırma Merkezi Yayınları, 1996, s.357.

¹⁷⁰ Mutlu ve diğeri, *Câmiü’s-Sagīr*, s.358.

(7) Rūviye ‘an İbn-i ‘Abbās rađıyallāhu te‘ālā innehu k̄al: K̄āle Resūlu’llāh (8) şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem

من قاتل دون نفسه حتى يقتل فهو شهيد ومن قتل دون ماله فهو شهيد ومن قاتل دون أهله فهو شهيد ومن قتل
في جنب الله فهو شهيد¹⁷¹

(10) Şadağa Resūlu’llāh (11) fi-mā-kāle Peygamberimiz şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem ḥazretleri sa‘ādet (12) ü iclāl ile buyururlar ki bir ādem nefsinı kırtarmağ ya‘nī nefsim (13) telef olmamağ sevdāsıyla dūşmān ile muķātele eylese de ḥattā (14) kıatlı olunsa ol ādem şehīddir ve dağı mālı iķün ğavgā (15) eylese yine şehīddir ve yine ehl ü ‘ıyālī iķün muķātele eylese (16) yine şehīddir ve yine bir ādem Allāhu ‘azīmü’ş-şān ḥazretleriniñ (17) yoluna muķātele eylese de yine kıatlı olunsa ol dağı şehīddir. [26a] (1) Ya‘nī bu mezkūrātıñ küllīsı kāffeten Allāh yoluna demektir. Allāhu te‘ālā (2) ḥazretleri onlarıñ cümlesine āḥiretde şühedāya naşıl mu‘āmele (3) olunursa öylece mu‘āmele olunacağdır demek ma‘nāsına.

(4) Ḥadīs-i Sābi‘

(5) Şehādet ḥağğında buyurulmuş olan yedi ‘aded (6) ḥadīs-i şerīfden yedincisi:

(7) Rūviye ‘an ‘Ömer rađıyallāhu te‘ālā ‘anhu ennehu k̄al: K̄āle Resūlu’llāh (8) şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem

من رمى العدو بسهم في سبيل الله فبلغ سهمه العدو أصاب أو أخطأ فعدل رقية¹⁷²

(9) Şadağa Resūlu’llāh (10) fi-mā-kāle ya‘nī efendimiz şallallāhu ‘aleyhi ve sellem ḥazretleri sa‘ādetle (11) beyān buyurur ki bir ādem dūşmāna oğ ile ğavgā eylese ya‘nī (12) bir oğ atsa da ol oğ dūşmāna gerek işābet eylesin gerek (13) eylemesin mādām ki ol oğ fi-sebīli’llāh olmağ üzere (14) atılmışdır. Ol oğ atmağ sevābı Allāh yoluna bir kıul azād eylemişce (15) sevāba nā’il olur. İşte her oğ ki dūşmāna atılmış ola her (16) birisi iķün Allāhu ‘azīmü’ş-şān ḥazretleri bir kıul azād eylemiş (17) sevābını i‘tā eder demek ma‘nāsınadır. [26b] (1) İşte buraya gelinceye kıadar şehīd ḥağğında vārid olan yedi ‘aded (2) ḥadīs-i şerīf tamām oldu. Bundan soñra şühedā vü ğazā (3) vü ğazīler ḥağğlarında vārid olan fezā’ili mutażammın sekiz ‘aded (4) ḥadīs-i şerīf dağı beyān olunacağdır.

(5) Ḥadīs-i Evvel

(6) Ğazā vü ğazī ḥağğında vārid olan ḥadīs-i (7) şerīflerden birincisi:

¹⁷¹ Gümüşhānevī, *Rāmūzu'l-Ehādīs*, s.615.

¹⁷² Gümüşhānevī, *Rāmūzu'l-Ehādīs*, s.560.

(8) *Fî-Kitâbi'r-Râmûz ve'l-fî-Câmî'i's-Şağîr* rüviye 'an Zeyd bin Hâlid (9) rağıyallâhu te'âlâ 'anhu ennehu kıale Resûlu'llâh şallallâhu te'âlâ (10) 'aleyhi ve sellem

من جهاز غازيا في سبيل الله فقد عز¹⁷³

Şadağa Resûlu'llâh (11) ve şadağa Hâbü'illâh Zeyd bin Hâlid rağıyallâhu 'anhu hâzretlerinden (12) rivâyet olunup Resûlu'llâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem hâzretleri (13) sa'âdetle buyururlar ki bir âdem ğazâya gidecek âdemiñ malzemesini (14) at gibi silâh gibi ve akçe gibi şeyler ile kendine ikrâm eylese (15) ol ğazîniñ çeyizini düzüvermiş olsa ol âdem fi-(16) sebîlu'llâh ğazâya giden âdemle berâber ğazâ etmiş gibi olur. Ya'nî (17) ol âdem ğazî olduğda ba'dehu geri şağlam olarak ğazâdan [27a] (1) gelip ba'dehu nice seneden şoñra ol âdem kendi kendine yatağında (2) ecel-i mev'ûduyla ölse yine Allâhu 'azîmü's-şân hâzretleri şehîde (3) ne ki ikrâm ü ihsân edecek ise yine ol ğazîye öylece ikrâm (4) edecektir. Ğazî demek, bu demektir. İşte şimdi ol ğazîye (5) her ne ki Allâh tarafından ikrâm olunacak şeyle bi'aynihi lâ-noķşân (6) ve lâ-ziyâde öylece ol ğazîye ikrâm olunmak sebebiyle bi'aynihi (7) ğazî gibi ikrâm olunur demek ma'nâsınadır. Ya'nî Allâhu 'azîmü's-şân(8) şânıñ maħzâ ihsânıdır. Ya'nî ğazîye ikrâmı sebebiyle kendi (9) ğazî gibi ikrâm olunur.

(10) Hâdîs-i Sâni

(11) Ğazâ vü ğazî hakkında vârid olan hâdîs-i (12) şerîflerden ikincisi:

(13) 'An-Ziyâd bin Cârîye et-Temîmî kıale Resûlu'llâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem (14)

من سأل الله الشهادة بصدق بلغه الله تعالى منازل الشهداء وإن مات على فراشه¹⁷⁴

(15) Şadağa Resûlu'llâh ev kemâ kıale Peyğamberimiz (16) şallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem hâzretleri sa'âdetle buyururlar ki bir âdem (17) şıdķ-ı şadâkatle ve hûlûş-ı ihlâşla mertebe-yi şehâdeti Mevlâ-yı [27b] (1) Müt'e'âl hâzretlerinden isteyip talep eylese Allâhu 'azîmü's-şân (2) hâzretleri ol kulumu fażl-ı ihsânından ve kerem-i bî-ğâyesinden (3) şühedâ mansıbına bâliğ eyleser. Her ne kadar dahı kendi yatağında olarak (4) ölse yine ol menzile vâşıl olur. Maħzâ kendiniñ (5) ihlâşı sebebiyle ol şühedâ mertebesini kazanır demektir.

(6) Hâdîs-i Sâlis

(7) Ğazâ vü ğazî hakkında vârid olan hâdîs-i (8) şerîflerden üçüncüsü:

¹⁷³ Gümüştânevî, *Râmûzu'l-Ehâdîs*, s. 571.

¹⁷⁴ Gümüştânevî, *Râmûzu'l-Ehâdîs*, s. 601

(9) *Cāmi'ü's-Şağîr* ve *Kitābü'r-Rāmūz*'da rüviye 'an Mu'āz rađıyallāhu te'ālā (10) 'anhu ennehu kâl: Kāle Resūlu'llāh şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem

من جاهد في سبيل الله كان ضامنا على الله¹⁷⁵

(11) Şadağa Resūlu'llāh ev kemā kâle (12) Peyğamberimiz şallallāhu 'aleyhi ve sellem hazretleri sa'adetle buyururlar ki (13) bir ādem fi-sebīli'llāh ġazāya niyet ederek ma'rekeye hāzır olsa (14) Allāhu 'azīmü's-şān hazretleri ol ādemiñ her hāline zāmindir (15) dūnyā vü āhıretde mesrūr eylemege va'd eylemiş demek olur. Ya'nī (16) ölürse şehādet mertebesi hāzır ü müheyyādır ve eger şağ (17) sālīm geri gelirse ġāzī mertebesine yine nā'il eylerim demek, [28a] (1) ya'nī her hālde ben 'azīmü's-şān oña yeterim, ya'nī her ne ki diler ister ise (2) maṭlūbuna nā'il eylerim demektir. Ya'nī mücāhid hakkında bundan büyük (3) müjde olmaz. Dāminü 'ala'llāh pek büyük müjdedir. Bu hadīs-i şerīf (4) pek cevāmi'ü'l-kelimidir ve pek faşīhdır.

(5) Hadīs-i Rābi'

(6) Ġazā vü ġāzī hakkında vārid olan hadīs-i (7) şerīflerden dördüncüsü:

(8) 'An Cābir rađıyallāhu te'ālā 'anhu ennehu kâl: Kāle Resūlu'llāh şallallāhu (9) te'ālā 'aleyhi ve sellem

من اغبرت قدماه في سبيل الله حرمه الله على النار¹⁷⁶

(10) Şadağa Resūlu'llāh ev kemā kâle şahābe-yi kirāmdan Cābir rađıyallāhu (11) te'ālā 'anhu hazretlerinden rivāyet olunaraq Resūlu'llāh şallallāhu (12) 'aleyhi ve sellem hazretleri sa'adet ü iclāl ile dūrer-bārlarından (13) şudūr birle buyururlar ki ümmet-i aşhābımdan her kağıs olursa (14) olsun fi-sebīli'llāh ayakları tozlanır ise ya'nī fi-sebīli'llāh (15) ġazā edip ayağı çamur ve toz misilli şeyler ile ayakları kirlenir (16) ise Allāh yoluna çabalayıp ve çalışırsa ya'nī i'lā-yı kelīmetu'llāh (17) için ġazā ederse ol kimseye ben 'azīmü's-şān nār-ı caḥīmi [28b] (1) harām kılarım. Nār onu yakamaz harām olduğu için.

(2) Hadīs-i Hāmis

(3) Ġazā vü ġāzī hakkında vārid olan hadīs-i (4) şerīflerden beşincisi:

(5) *Cāmi'ü's-Şağîr* ve *Kitābü'r-Rāmūz* 'an Tamīmi'd-dārī rađıyallāhu 'anhu (6) ennehu kâl: Kāle Resūlu'llāh şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem (7)

¹⁷⁵ Gümüşhânevi, *Rāmūzu'l-Ehādīs*, s. 442.

¹⁷⁶ Gümüşhânevi, *Rāmūzu'l-Ehādīs*, s. 544.

من ارتبط فرسا في سبيل الله ثم علفه بيده كان له بكل حبة حسنة¹⁷⁷

Ya'nī (8) şallallāhu 'aleyhi ve sellem hazretleri sa'adetle buyurlar ki bir ādem (9) bir atını aħuruna bağlasa fī-sebīli'llāh ğazā niyetiyle olarak (10) ba'dehu ol atı kendi eliyle beslese ol ğazā niyetiyle verdiği (11) arpa ve şaman ve daha her ne ki verip yedirdiyse onuñ her bir dānesine (12) birer ĥasene ki ol sevāb demek ma'nāsındır. Bu minvāl üzere ol (13) atı ol niyet ile beslediği için bu mertebeye nā'il olur demektir.

(14) Ĥadīs-i Sādis

(15) Ġazā vü ğazī hakkında vārid olan ĥadīs-i (16) şerīflerden altıncısı:

(17) *Cāmi'ü's-Şađīr* ve *Kitābü'r-Rāmūz* kāle Resūli'llāh şallallāhu 'aleyhi ve sellem [29a] (1)

من قتل كافرا فله سلبه¹⁷⁸

Şadaka Resūli'llāh ev kemā kāle Resūli'llāh (2) şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem sa'adetle buyurup ve iclāl ile (3) beyān ederler ki bir ādem ğazāda fī-sebīli'llāh ğavġā ederek bir kāfiri (4) öldürse ol kāfiriñ üstünde her ne ki var ise ol kimseniñ (5) mālī olur. Ya'nī ol kimse eger onu diri tutarsa bile ol (6) esīr onuñ mālī demek olur. Dilerse azād eder ve diler ise (7) şatar ve lākin öldüremez, cā'iz degüldür. Zīrā emāna gelmiş demek ma'nāsındır.

(8) Ĥadīs-i Sābi'

(9) Ġazā vü ğazī hakkında vārid olan ĥadīs-i (10) şerīflerden yedincisi:

(11) 'An Na'im rađıyallāhu 'anhu ennehu kāl: Kāle Resūli'llāh şallallāhu 'aleyhi (12) ve sellem

أفضل الشهداء الذين يقاتلون في الصف الأول¹⁷⁹

Şadaka (13) Resūli'llāh ev kemā kāle Resūli'llāh şallallāhu 'aleyhi ve sellem sa'adetle (14) beyān buyurlar ki şühedāniñ eñ efdali şol kimsedir ki (15) 'askeriñ eñ öñüne geçip öñ tarafında bulunarak ğavġā eden (16) kimsedir. Şaff-ı evvelde bulunan kimseleriñ hiç kalbine şecā'atinden (17) nāşī besāleti ve ğayreti sebebiyle kórku gelmez ve Allāhu 'azīmü's-şān [29b] (1) hazretleri ğayyūr kimseleri sever. İşte böyle şecā'at ü besālet (2) u ğayreti ziyādesiyle ve niyet-i ĥālişesi ile ğavġāya girer ise (3) onuñ üzerine varılmaz ve hiç onuñ 'aqlına bir şey gelmez ve hiçbir şey (4) gözüne gözükmeyiz. Ĥattā ol ğayret ü

¹⁷⁷ Gümüşhānevī, *Rāmūzu'l-Eĥādīs*, s. 571.

¹⁷⁸ Gümüşhānevī, *Rāmūzu'l-Eĥādīs*, s. 625.

¹⁷⁹ Gümüşhānevī, *Rāmūzu'l-Eĥādīs*, s. 360.

şecā'ati onuñ vücūdunuñ içine, (5) dışına sirāyet ederek 'aynı arslan gibi düşmāna şaldırır (6) ve arslanıñ 'aynı olur hemān. Mevlā cümlemize böyle şecā'at (7) naşīb eyleye. Āmīn.

(8) HADİS-I SĀMİN

(9) Ġazā vü ġāzī hakkında vārid olan hadīs-i (10) şerīflerden sekizincisi:

(11) *Cāmi'ü's-Şagīr* 'an Ebī Yezidi'l-Ġavsī rađıya'llāhu 'anhu ennehu kāl: Kāle (12) Resūlu'llāh şallallāhu 'aleyhi ve sellem

أفضل الموت القتل في سبيل الله ثم أن تموت مرابطاً¹⁸⁰

(13) Şadaқа Resūlu'llāh ev kemā kāle (14) Resūlu'llāh şallallāhu 'aleyhi ve sellem sa'ādetle buyururlar ki şühedānıñ (15) eñ efzalı Allāhu 'azīmu's-şānıñ yoluna hālīşen muhlīşen şehīd olmaқdır. (16) Bundan büyük mertebe 'ında'llāh yoқdur demek ve ba'dehu niyet-i hālīşe (17) ile yatağında kendi eceliyle ölürse lākin ma'reke vü ġazā yolunda [30a] (1) bulunarak ölürse hānesinden çıkıp ġazā diyü niyet eylediyse (2) demek ma'nāsınadır. Ya'nī naқd-i fānī-i fenā 'ömrünü hayāt-ı ebedü'l-ebed (3) olan hayāt-ı ma'nevīye tebdīl olunacaқdır. Ya'nī yatağında (4) ölürse bile yine bu dereceye nā'il olacaқdır demekdir. (5) Ya'nī işte buraya āyetler ile ve hadīs-i şerīfler ile beyānıñ (6) bahsi tamām olup bundan soñra ihtār ve hātimeniñ beyānına (7) şürü' olundu.

(8) İHTĀR-I HĀTİME

(9) Aşl-ı aşil şühedānıñ beyānı ve haқkıyla haқıkatiniñ isbātı ve tamāmıyla (10) esāsına vaşl u vuşülü ve gene haқāyık-ı daқāyıkına kemāl-i (11) vuқūf ile vāqıf olunması ve şehīdlik ne vechle hāşıl u huşülü (12) ve hüviyyet-i hey'et ü māhiyyeti ve şekl-i şemā'ili neden 'ibāret olduğı (13) ve maḥzā vuқū'unuñ haқk-ı haқıkatini kemāliyle taḥkīki ber-vech-i ātī (14) beyān olunur. Şol vechle ki bu şehādet māddesiniñ kemāliyle (15) izāhı mümkün olması dört cihetle isbāta muhtāc olup (16) **i'tikāden ve imānen ve 'aқlen ve kıyāsen** vāqı' u sābit olması [30b] (1) yalnız niyet-i hālīşe ile niyet eylemeden 'ibāret olup 'āmmeten (2) ve kāffeten cemī'-i ġāzī vü ġuzāt-ı mü'minün ü müslimīn şehādet māddesini (3) қalben ve haққан haқ bilip ve inanıp ve bātınen taşdıқ edip ba'dehu (4) yırtıcı hayvān şüretinde şecī'-i şecā'at ve celādet ve besīl-i (5) besāleti ve ḥamiyyet-mend ü ġayret-keş olması ve şalābet-i dīniyyesi (6) vuқū'uyla ferṭ-i muḥabbet-i vaṭanī ve kavm-i қabilesiyle ihtilāta muḥabbeti (7) olması ve ḥışm-ı aқrabā ārzusu ve etfālleriniñ telāşı hırz-ı (8) ḥimāyesine sa'y der-kār olması ve bu mezkūrātıñ küllisini muḥāfaza (9)

¹⁸⁰ Gümüşhānevī, *Rāmūzu'l-Ehādīs*, s. 124.

vü mülâhazasıyla ğayret ü hayret ve hâleti vü sa'y ü hamıyyeti birlikde (10) olarak elbette mu'tlakā ol ğāzīye bir şecā'at-i esedī ve ceng-i (11) ceng-āver cūyānı vü hıllkat-i şüret-i arslanı vü hubb-i muḥabbet-i (12) Rabbānī ki Esedu'llāhi'l-ġālib 'Alī bin Ebī Tālib ḥazretlerinde (13) olduĝu gibi kendisinde bir hāl-i hâlet-i zarūrī ḥāşıl olur ki (14) bilā-şekk ü lâ-şübhe āteşe bile şaldırır, onuñ gözü kızar da (15) gözüne hıçbir şey gözükmeyiz olur ve lâkin cümleden muḥaddem (16) dört vechle beyān u isbāt olunacaḳlardan biri budur ki

(17) Birincisi

[31a] (1) Şehādetiñ i'tikāden tasdīkiñ (2) beyānı: (3) Şehādeti i'tikāden taşavvur u ta'aḳkuluñuñ ḳalben u ḳāliben yolu şöyle (4) i'tikād eylemek lâzımdır ki evvelā ğāzī-i muvaḥḥid u mücāhid i'tikādını (5) taşhīh eylemeniñ ğāyeti şuna mütevaḳḳıfdır ki ibtidā i'tikād edecek (6) şey kitāblarıñ ve naşş-ı şarīḥ-i Ḳur'ān-ı Kerīm'iñ şehādet mādresi ḥaḳḳında (7) buyurduĝu ve beyān eylediĝi va'd u müjdeleriñ ḥaḳıḳati mu'tlakān (8) peyĝamberān-ı 'izām ḥazerātlarıñ mu'cizāt-ı bāhirātına şöyle i'tikād (9) eylemeli ki göz ile görür gibi bilip ve inanıp ve i'tikād ederse (10) 'acabādan ḳurtulmuş müslim ve Ḥaḳḳ'a mü'min olur ve hıç şekk (11) etmeyerek meselā Peyĝamberimiz 'aleyhi's-selāt u ve's-selām efendimiz (12) ḥazretleri mu'cizāt-ı a'zamından olarak cemādātıñ söyleyip (13) tekellüm eylemiş olduĝu gibi meselā taşlar ve ağaçlar kendine söyleyip (14) secde eylemiş olduĝu ve ḥaḳ peyĝamber idigini taşdīḳ eylemiş olduĝu (15) nitekim *Şifā-i Şerīf* kitābında mu'cizāt bahşinde beyān u tafşıl (16) olunmuşdur. Ḥattā şöyle ki geçen sene ve bu sene daḳı Ḳoca Muştafa (17) Paşa Cāmi'-i Şerīfi'nde bütün Ramazān-ı Şerīf de ikindi namāzıñdan [31b] (1) sonra bu mu'cizāt bahşini müzākere ile bitiremedim. *Şifā-i Şerīf* (2) öyle bir tafşıl eylemiş ki insān-ı kāmil ve mu'tekid olanlar hıç (3) dayanamazlar, zarūrī bükā ederler. İşte bunca mu'cizātıñ (4) vuḳū'u taşdīḳe pek münāsib-i vā-beste vü i'tikād eylemege şāyeste (5) vü şekk ile inkārı 'aḳıldan vāreste olduĝu 'amme-i nās (6) 'inde aşikār ve bedihīdir.

(7) İkincisi

(8) İmānen şehādeti taşdīḳ eylemeniñ (9) beyānı: (10) İmānen şöyle taşdīḳ lâzım gelir ki çünkü insān hıçbir şeyi (11) pek iyice bilmedikçe ḳalbi ḫurup mutma'in olamaz ve gözüyle (12) görmedikçe yaḳinen bir dürlü inanamaz. Ḥattā ba'zı olur ki gözüyle (13) görür de

yine pek albiyle inanamaz. Onuñ iun insana lazım olan (14) cümleden evvel albiyle bir şeyi yaknen inanıp tadin yolunu (15) bulup orup ve arayıp evvel albinde olan ‘acabayı (16) ve ekk  gumanı ber-araf eylemelidir ve bunuñ yolu öyledir ki (17) ‘aleyhi’-selat u ve’s-selam Efendimiziñ vatinde mu‘cizatı sebebiyle [32a] (1) nice nice biñ murikun na-ar aruri iman üzere olup (2) inkara yol bulamayıp na-ar yine tadik eylemilerdir ve ‘acaba (3) eylemiler mi ki denilirse eger eylememi olsalar idi bu adar (4) mü’minn nereden bizlere müteselsilen gelip vakı’ olan mu‘cizatı (5) ve olan vuku’at-ı ‘acbeler ki amerin iki ak olup (6)

اقتربت الساعة وانشق القمر¹⁸¹

süresiyle beyan olunmuş (7) olması ve develerin söylemesi gibi ki yedi yerde tekellüm (8) eylemilerdir. Her biri bir guna iaları vardır. *Cami ‘u’-agir* (9) kitabında ve *ifa-i erif*’de vesa’ir *Kutub-i Sitte* hadis kitablarının (10) beyanı gibi ki hiçbir vait inkar abl etmez ve inkarı daı (11) mümkün olmamış ve olamamış ve olamaz ve vat-i sa‘adetten (12) bu vate gelinceye adar ‘ulema vü uleha ve ür’an-ı Kerim’in beyanı üzere (13) ki nice nice kerraren merraren inkarına çabalayıp ve nice münkirler (14) inkara abalamı en ora yine imana gelmişler (15) ve iman etmeden ma‘ada kendilerine başka bir mezheb bulamamılar, (16) yine na-ar tadik eylemiler. unuñ iun ki mesela huur-ı (17) sa‘adete gelip mu‘cizesini gördükleri vait hiç kimse [32b] (1) almayarak cümlesi iman eylemesi gibi aruri yaknen herkese (2) tev‘an iman etdirmi olduğu zira herkes her ne ile ve her ne (3) mu‘cize ile anıp her ne ister ve her ne mu‘cize taleb ederlerse onu (4) göstererek aruri iman etdirip bir rivayetde üç biñ (5) ve bir rivayetde hadd  hesab yok la-yu‘ad  la-yuha böyle böyle (6) nice dürlü mu‘cizeler ile halkı andırarak mü’minler oalp (7) dunya az vait içinde iman ve Islam ile dolmuş, hatta ol adar (8) oalmı ki vat-i sa‘adetine Ceziretü’l-‘Arab’da pek ok yerler (9) imana gelmiş ki gurh gurh yüz ve iki yüz ve ba‘zı memleket mecmu’ı (10) birden bire cümlesi imana gelmiş, nitekim ur’an-ı Kerim’de insanlar fevc (11) fevc, fira fira gelip imana geldigini

اذا جاء نصر الله¹⁸²

sure-(12) sinin manunca beyanı ve daha nice buna beizer ur’an-ı Kerim’de (13) gelecekden haberi vererek beyan olunmudur ki nitekim sure-i Fetih’de (14)

¹⁸¹ Kamer Suresi (54/1)

¹⁸² Nasr Suresi (110/1)

(15) diyü buyurduğı yerde cümle müfessirîn-i ‘izām ليظهره kelimesiniñ (16) ‘ale’l-ittifāk tefsirinde كلب على الدين كله ile beyān u tefsir (17) eylemişler ki lā-şekk cemī’-i dīniñ üzerine ğalebesi vaḳtiyle [33a] (1) vāḳı’ olmuş ki hıçbir vaḳit kimse inkār edemez. Hattā ehl-i şalibiñ (2) ‘aleyhimize ittifākları vāḳı’ olup ve dīn-i Muḥammedī’de bulunanlarıñ (3) üzerine ğalebe edemeyip yine ehl-i İslām ğalib olması gibi ki (4) tārīhleriñ beyānı meydānda olup şimdiye kadar olan mu‘cizātı (5) vaḳt-i sa‘ādetden beri gün-be-gün, sā‘at-be-sā‘at, daḳīka-(6) be-daḳīka zāhir u bāhir olup meydāna gelmesi gibi ki mu‘cizātı gün (7) gibi āşikār ve kıyāmete kadar birer birer mu‘cizātı yevmen-fe-yevmen zāhir ü (8) ‘ayān olması ve yalnız Qur‘ān-ı Kerīm’iñ kendi bir vechle emsāl ḳabūl (9) etmeyip a‘zām-ı mu‘cizātından olduğı gibi kendiniñ daḳı ma‘nāsını (10) tefsir eden ve oḳuyan ve oḳutan ve yazan cümlesi ḥaḳīḳati vech (11) üzere añlamadan oḳumadan ‘āciz olduğı yeter ki içinde olan (12) mu‘cizeleri beyān olunduğda inkārı hıçbir güne ḳābil degüldür (13) ve ḳābil olamamış ve el-ān olamıyor ve el-yevm nice nice (14) münkirler ‘aleyhine çabalayıp inkāra yol bulmağā şavaşıp (15) çabalamada oldukları meydānda olup lākin kendi Allāh kelāmı (16) olduğundan ḥükmü kıyāmete degin bākī olduğun nice nice şad hezārān (17) deliller ve eḥādīs-i şerīfeler ile müsbit ü müberhendir ve el-yevm [33b] (1) cümleten kāffeten ‘āmmeten müslimīn-i müslimāt ü mü‘minīn-i mü‘mināt her birerlerimiz (2) bu i‘tikād üzere bulunduğumuz eçden bu i‘tikādın daḳı cümlemiziñ (3) etini kemiginden ayırarak parça parça eyleseler hıçbir kimseyi ve (4) şaḥīḥan bir müslimi bu i‘tikādan döndürmek mümkün ü ḳābil olmamağla (5) işte bu tafşil icmālen taşdıḳe kāfi vü imānen ‘amele vāfi vü cevāben (6) münkirine şāfi olduğun cümle nāsa yeter.

(7) Üçüncüsü

(8) Şehādetiñ ‘aḳlen taşdıḳ olunmanıñ (9) beyānı (10) aḣl-ı şehādeti ‘aḳlen taşdıḳ eylemek insāna ğāyet su‘ūbetli ve her (11) ne kadar güç ise de ve lākin yine isbātı pek ḳolay ve mümkündür. (12) Çünkü ‘aḳıl her şeyi mümkün görür ve her şeyi olur ve oluyor (13) ‘ādetā böyle görmüş ve böyle bilip böyle tefekkür u taşavvur eder (14) olmağla lākin bir ādem kendi kendine düşünüp demeli ki benden evvel (15) nice nice ‘āḳıl ü kāmil kişiler gelmişlerdir. Benden daha elbet ziyādesiyle (16) bilip aramış ve tecessüs etmişdirler

¹⁸³ Fetih Sūresi (48/28)

diyerek ben dağı tecessüs ü tefekkür (17) edeyim diyü benden evvel neler olmuş diyü ‘acaba onların hâli ve şâmı nedir diyüp [34a] (1) ve târîhleriñ ve kitâblarıñ beyânlarından göz ile görür gibi tefekkür ile berâber (2) ma‘mâfih geride geçenleriñ hâli kimisi inkâr yüzünde olup da peygamberlerini (3) taşdıķ etmedikleri sebep ile kimisini yere geçirmek ile kimisini (4) şulara ğark ile helâklerini ve kimisini yevm-i sebt mâddesinde (5) hınzır şüretine tahvîl ile üç gün yaşayıp üç günden sonra (6) cümlesini de helâk ederek gözleri önlerinde ğahr eyledigini (7) görmüş olduklarından ve bunları dağı bizim kitâbımızñ beyânı ve evvel (8) geçen peygamberleriñ kitâblarında mezkûr ‘alâ kavlin yüz yigirmi dört biñ (9) paygamberleri ve onların vaķtinde bulunanlara dürlü dürlü mu‘cizeler gösterip (10) niceleri hezâr kere şad hezârân kişiler îmân ile müşerref ve niceleri (11) münkir olarak böyle böyle vâķı‘alarıñ vuķu‘u ‘âķil olan kimselere (12) yakîni ifade eder ki el-yevm vâris-i enbiyâ bulunan ‘ulemâ-yı ‘izâm (13) vâsıtasıyla bizlere vâşıl olan kitâbımızñ dağı böyle böyle (14) nice vuķu‘âtı beyân eylemiş bâ-huşuş el-ân şadedinde bulunduğumuz (15) şehâdet bahsiniñ muhakkak kemâliyle esâsını ve vâķı‘ât-ı haķıķatini haķken (16) u yakînen haķkıyla taşdıķ olunmasını ülü’l-elbâb olan kimseye (17) netice verir ki bunu taşdıķ ‘aķlen lâzım geliyorı diyü inkârıñ [34b] (1) yolu yok olduğunu nâ-ĉâr zarûri taşdıķ eder.

(2) Dördüncüsü

(3) Şehâdetiñ kıyâsen taşdıķiniñ (4) beyânı: (5) Şehâdetiñ kıyâsen esâsını bilip taşdıķ eylemeklik tarîķi şöyledir ki (6) insân-ı kâmilin elinde bir mîzânı vardır ki her şeyi ve her şeyiñ esâsını (7) oña taṭbîķ eder. Ba‘dehu onuñ ile ‘amel eder oña biz kuvve-i müdrike deriz ki (8) havâş-ı hamse-i zâhiredir işitmek, görmek gibi. İşte ‘ulemâ-yı ‘izâm (9) hazretleriniñ okuyup gördüğü kitâblarıñ beyânıyla işidir ve görür (10) ve okur ve öğrenir. Şöyle ki her şeyi ‘aķlına urarak ve her şeyi (11) görerek ve düşünerek ve tefekkür ederek ve mütâla‘a ederek öyle (12) netice verir. Kâmil olan ‘aķl-ı müstaķim ‘âķille ki bu mezkûrâtı (13) ve kitâbları külliyyen inkârını ‘aķıl kabul etmez diyü zarûri taşdıķı (14) intâc eder. Zîrâ hezâr kerre hezâr yüz biñ kişiler taşdıķde (15) bulunmuşlardır. Ben bunu nice inkâr edebilirim der de der-‘aķab (16) ‘aķlı kıyâsen taşdıķ eder ve ammâ ‘aķlı kâmil olmayıp ‘aķlı müşevveş (17) olursa ki günü görüp bilemediği gibi ki gözü ĉapaklı olur, [35a] (1) görmez ve göremez, gözünüñ ĉapağındandır, oña da bir şey deñilmez. Zîrâ (2) i‘vicâc kendindedir. Kendinde olduğunu bilmez ve bilemez i‘vicâclı (3) olan göz her şeyiñ haķıķatini bilip taḥķîķ edemez, vâ esefâ (4) ve yâ hayfâ ki taḥķîķ edemediginden

nice nice çıkmaz şarp şarp (5) yollara şaparak dâlâletde kaldıklarından kimisi münkir, kimisi münâfık, (6) kimisi müşrik ve kimisi mu'tezile olup dürlü dürlü bâtıl bâtıl mezhebler (7) ile küllü mezhebin yezhebu kabîlinden olarak okuyup öğrenmediginden (8) ve 'akâyıd-ı dîniyyesini ve ehl-i sünnet mezhebini taḥkîk edemeyip (9) dâlâletde qalırlar ve oña dahı çok çok esef olunur. Maḥzâ 'ilm-i (10) 'akâyıdı okuyup öğrenmege muhtâc olduğu ve her hâlde 'ilm-i (11) zarûret-i dîniyyesini taḥkîk etmek cümle üzerine ehemmi elzem (12) ü lâzım ve farz-ı 'ayn, 'ayn-ı farz olduğundan münsifâne vü raḥîmâne (13) öyle bu kadarca tafşîl eyledim ki bu şehâdet bahsi gâyet ziyâdesiyle (14) rûhâniyatı ḥazret-i peygamberîyi tevessülüyle 'asâkir-i şâhâneniñ (15) celâdetine ve ḥiddet ü şavvet ve ḥamiyyet ü ceng-âverligine ve şevket-i (16) şecî'ânesine yardım ve ceng-cüyânesine gâyet kuvvet verecegi (17) cümle 'indinde müsellemler olduğundan onuñ için dört vechle isbât [35b] (1) ederek beyânına ictisâr u ibtidâr eyledim ki var kuvveti bâzûya vererek (2) ez-her-cihet cehd ü sa'y ederek şarf-ı mâ-ḥaşal ve qalîlü'l-bidâ'a-i (3) kemterânemi derk ü i'tirâfımla ber-â-ber itmâmı naşîb ü müyesser kılındı. (4) *Feli-llâhi'l-ḥamdu ḥamden yuvâfiku külle 'asîrin ve hüve ni'me'n-naşîr.*

(5) FÂ'İDE-İ MAḤŞÛŞÂ

(6) Ânifen zikri sebkat eden şehâdet mâddesiniñ isbâtı ez-her-cihet (7) günâ günâ temsiller ile ḥaḥk-ı ḥaḥikatini beyân zımnında kerrâren merrâren (8) ḥikâyesini ve ḥaḥkında olan nice nice âyât-ı kerîme vü eḥâdîs-i (9) şerîfeler ve defâ'ât ile tekrâr-be-tekrâr edilleleriñ serdiyle baş-ı (10) basîṭ ve taştîr-i satr ederek şarf-ı mâ-ḥaşal vüs'atimiziñ yetdigi (11) kadar ma'â'l-memnûñ tezyîn-i şaḥîfe-i sûtür eyledigimiziñ semeresi ve eñ (12) aşl-ı 'illet-i gâ'iyesi aşl-ı maḥşûd u matlûb-ı İlâhî olan emir (13) şundan 'ibâretdir ki kâffe-i münkirîn ü münâfıkîn ve aşḥâb-ı cüḥûd (14) ü 'unûd ve kefere-i fecere ve cümlesine bir tenbîhdır ki küfr 'inâdıyla (15) ḥ[~]âb-ı gâfletden ikâz olunmak üzere Allâhu 'azîmü'ş-şân mu'cizât-ı (16) peygamberîyi meydâna getirip beyân ve irâ'e ederek beyne'n-nâs (17) insâniñ muḥtedir olamayacağı şüretde ḥâriḳ-i 'âdî olan şeyleri [36a] (1) beyân ve izhâr ile beyne'l-mü'minîn ve mu'ârîzu'l-müslimîn münkir olanlar (2) inkâra yol bulamamak için ve münkir ü münâfık birbirinden fark ve (3) seçilip mümtâz u temyîz olup ayrılması üzere mu'cizât-ı peygamberî (4) maḥzâ hemân bir sedd-i sedîd-i kavî vü metn-i metîn-i İskenderî mesâbesinde (5) olduğundan mü'minîn ve muvaḥḥidîn cümlesiniñ qalbleri mutma'in (6) olsun ve münkirler inkâra yol bulamasın için der-'akâb hemân (7) taştîkden mâ'adâ qalblerine bir şey gelmesin diyü meydâna

gelmiş bir emr-i (8) kat'ıdır ki taşdıken li'l-'ibād ve fā' idetü'l-mufād ve ilzāmen li'l-'inād (9) ve bedāhatī sebabü li'l-cihād olduğu cümleye bāhir ü zāhir ve aşikār (10) u 'ayān u beyān olup bu sebebden lā-yu'ad ve lā-yuhsa nice kişiler (11) hezārān-şad-hezārān milyon ve trilyon ve katrilyon ve milyarlar (12) 'adedince hesāba gelmez ve hesāb kabul etmez ve kātibler yazamaz ve defterler (13) almaz. Nice kimseler imān edip ve imān ile müşerref olup imāna (14) gelmesi 'ämme-i nās 'indinde müselleme ve inkārı nā-kābil ve inkārı hīç (15) bir kimseniñ kalbine bile gelmez. Zīrā cümle nās 'indinde mütevātiren isbāt (16) olunmuş bir emirdir ki el-ān şimdi Mekke-i Mükerrema'niñ varlığını inkār (17) etmege beñzer ki hiçbir türlü inkārı mümkün degüldür. İşte bu mu'cize bahsi [36b] (1) onuñ gibidir ki şimdiye kadar bu bahsi isbāt eyledigimiz bunca sa'y (2) ü gayretimiz şunuñ içündir ki zīrā mu'cizeyi kemāliyle bilip taşdıķ (3) edilirse ol vaķit maķşūdumuz hāşıl olur ki kāffe-i evāmir-i İllāhī (4) taşdıķ olunmuş olur ki şehādet bahsi ve va'd-i va'idi ve her ne ki (5) beyān olundu ise cümlesi mu'cizeye mütevaķķıfıdır ki mu'cize ile isbāt (6) olunur hemān. Mevlā cümlemize hidāyet naşīb eyleye. Āmīn.

(7) HĀTİME

(8) Zümre-yi mücāhidine beyāndan müstağnī olmağla mezbūr şehīdān risālesini (9) leb-i lebīb ü edīb 'indinde mergüb ve 'avārif-i me'ārif-mendān (10) nezdinde ma'rūf u mevhüb olması ve neşr-i nüşuru maķşad-ı aķşā (11) olmaķ arzusuyla 'asākir-i zıllu'llāhiñ küllisi hemān mūmāileyh (12) risāleyi kırā'at birle ma'māfih müṭāla'a edip ma'nāsını fehm (13) eyleyip öylece imānen i'tikādını düzeltip ānifen beyān (14) olunduğu vechle 'ilmen ve 'amelen ve şer'en ve i'tikāden ve kıyāsen ez-her-(15) cihet şehādetiñ haķķ-ı haķıķatini haķķıyla taḥķıķ ederek her mü'min-i (16) muvaḥḥidīn ü mücāhidīn üzerlerine elzem-i lāzım olmağla ta'zīm ü tekrīm (17) ü tebcil ile bu risāle-i mergüb ü mevhübeyi nüşā edininip [37a] (1) vird-i zebānla gece ve gündüz yanında ve berāberinden ayırmayıp başında (2) veyā bāzūsunda şaķlayıp getirip hoş boş hāli vaķti (3) olduķda hulūş-ı hāl ü lisān-ı kāl ü zebān-ı bāl u fāl ile tekrār (4) edip ve hem daḥı yanında olan eḥibbā vü eşdıkā vü muşāhibleri cān (5) kulağıyla cān-ı gönülden cān fedā eder gibi diñleyip 'amel etmelidir. (6) Zīrā mezkūr risāle-i müsteṭābı cemī'-i müfessirīn-i 'izām ḥazerātlarınıñ (7) beyān ve ittifāķı üzere ve hattā seyyidü'l-müfessirīn ki ümmü'l-tefāsīr demek (8) ile ma'rūf İbn-i 'Abbās rađıyā'llāhu te'ālā 'anhumā ḥazeratleriniñ tefsīriñiñ (9) beyān ve üslubu üzere tefsīr olunup ve *Kāđī Beyzāvī* beyyeza-(10)'llāhu vechehu ḥazeratleriniñ te'vīl ve tevcīhi üzere daḥı tercüme (11) ve ekser yerleri *Tefsīr-i Tibyān*'dan aḥz

olunmuştur. Bināberīn kāffeten memālik-i (12) mahrūsada silāh altında bulunan ‘asākīr-i mu‘azzama-i šāhāne-yi rūy-ı (13) zemin-i zamān hāzretleriniñ taburlarına yegān yegān ve resmen imām (14) efendisi hāzerātlarına ve hattā bölükleriniñ bile nefer-i neferāt ü ferd-i (15) efrādına birer dāne meccānen i‘tāsı lāzım ve sezā-vār olarak vaqt-i (16) seferde her birerlerine ta‘līm ederek ve vaqt-i hāzarda bi’l-münāvebe (17) her onbaşıya ve bölük emīnlerine veyā bölük kātiblerine veyā mu‘āvinlerine **[37b]** (1) verip cümlesi ‘aķāyīd-ı dīniyyesini güzelce belleyip ve taṣṣīḥ (2) eyleyip ve ḥaqq-ı ḥaqqat-i şehādeti ḥaqqan taḥkīk ve i‘tikāden Ḥaqq bilerek (3) ğavġāya girerse bu vechle o mücāhid ġāzī-yi ‘asker hīçbir vaķit (4) top ve ğulle ve kurşun misilli mühlükelerden kırküp (5) geri tırmaz ve tıramaz. Belki daha ziyāde ceng-āver olarak (6) ileriye şaldırır. Kendisinde ölüm kırkusu olmadığı eçlden (7) pek ziyādesiyle cesāret gelir ki gözüyle gören insāna ta‘accüb (8) ve ḥayret fezā-baḥş eder. Hemān ‘indinde ḥūn-ı gül-gūn şürb-i şehādeti (9) nūş-ı hoş eylemek bir içim şu gibi olup ḥayāt-i ebedi’l-ebede teşne (10) olup şöyle ki der-‘aķab nūş itmegi min-ṭarafı’llāh her bār taleb (11) eder, ister ve çabalar ki anası memesini onuñ için vermiş olduğu (12) eçlden sütünüñ iktizāsındandır ki dīn-i mübīn uğruna cān (13) atarak terk-i cān ü fedā-yı cihān onuñ için her ān ve her zamān (14) hāzır ü amāde vü müheyādır. Hattā bu birinci emelimdir. Mevlā-yı Müte‘āl (15) hāzretleri hemān nasīb ü müyesser eyleye. Āmīn. Ḥulāsā-yı kelām (16) ü netīce-i merām āsar-ı kıl-k-i ḥaķīr-i aḥķar ü kesīr-i zunūb-ı ekber ü şaġīr-i aşġar (17) olan bu kemter dā‘ī-yi pūr-taķşīriñ maķşad-ı aķsā vü maṭlab-ı a‘lāsı **[38a]** (1) hemān dūnyevī ü uhrevī murād ancak emel-i muṭlaķ u muḥaķķaķ rızā-yı (2) Bārī-yi Rabb-i felāķ hāzretleri olup ve oķunup ve müṭāla‘a olunup (3) ve muķtezāsınca ‘amel olunduķça raḥmetle yād u tezkār kılınmayı cümleden (4) ricā vü niyāz olunmaķ şadedinde olduğumdan maḥzā her ān ve her bār (5) fart-ı izḥār-ı teşekkür ve ziyādesiyle maḥmedet ü ḥamd īsar-ı senā eylemede (6) ‘acziyi ibrāz ve i‘tirāfım ile berāber ḥitāma misk-i nazm-ı celīli (7) işāretiyle ḥitāma resīdesi lü’lü’-i le‘ālī misilli ḥāme-i (8) çāker-i ‘ācizī ile teṣṭīr-i saṭr ü keşīde-i (9) sūtūr kılınmıştır. (10) Elṭāf-ı celīle-yi Sübhāniye’ye mütevekkilen ve rūḥ-ı rūḥāniyet-i hāzret-i (11) peyġamberīye mütevessilen sāye-i salṭanat-ı seniyye-i hāzret-i ḥilāfet-penāhı (12) vü vāye-i füyūzāt-ı cenāb-ı ḥamīdü’l-māye-i nā-mütenāhī es-sulṭān ibnū’s-(13) sulṭānü’l-ġāzī ‘Abdü’l-ḥamīd Ḥān bin es-sulṭānü’l-ġāzī (14) ‘Abdü’l-mecīd Ḥān ḥalleda’llāhu ḥilāfetehu ilā āḥīrū’d-devrān efendimiz (15) hāzretleriniñ eyyām-ı mülükānelerinde eser-i ḥāme-i ‘ācizī-i kemteriyile işbu (16) risāle-i ḥüsn-i me‘āb ü aḥsen-i müsteṭābı şühedā vü ġāzī vü

ğazā [38b] (1) hakkında cem' ü tedvîn olunmasını 'alā-vechi'l-icmāl ve'l-ihtisār (2) ekmel-i nizām ü ecmel-i intizām u nefis-i nefis-i enfes olmak emel ve arzusuyla (3) baş-ı basit u temhîd olunup mümkün mertebe sehv ü haṭadan maşûn (4) u vâreste bulunmasının muhâfazasıyla cān-sipārâne şarf-ı mâ-ḥaşal (5) ü icrā-yı mâ-fi'l-zamîrimi kemāl-i tedkîk ve diğkatle inşasına ḥakkı (6) ile ḥaḳıḳaten fedākārâne çalışıp sa'y ü ğayret ederek (7) ḥālîşen ü muḥlişen maḥzâ cümleden hemân matma'-ı nazar-ı 'âcizî yalnız (8) istiḥşâl-i celb-i du'â-gû ve yâd u tezkâr kılinmaya maẓhariyyet-i dâ'iyânemi (9) mülâhaza şadedinde bulunmayı leyl ü nehâr maṭlûb u maḳşûd-ı (10) aşlı olup bu kere resîde-yi ḥüsn-i ḥitâm-gîr ü tedvînine (11) muvaffaḳıyyet-i kemterânem huşûl-pezîr olmağla cenâb-ı mucîbü's-(12) sâ'ilîn olan Mevlâ hedef-i icâbetiyle ülü'l-'azm cemî'-i (13) enbiyâ-yı 'izâm ve rusûl-i kirâm ḥürmetine siyyemâ mafḥar-i cümle cihân (14) ümmet-i ins ile cān peygamber-i âḥir zamân taşdıḳine hem teşne-gân-ı (15) 'âlemiyân şefḳati ümmetine sâyebân 'aleyhim şalavâtü'r-Raḥîm (16) ü er-Raḥmân ḥazretleriniñ nübüvvet-i 'uzmâsı ḥürmetine vâşıl-ı (17) aşl-ı merâm ü ḥâşıl-ı maṭlûb-i bi't-temâm ü nâ'il-i maḳbûl-i enâm [39a] (1) ü kesb-i derecât-ı 'âlî-maḳâm ü 'uluvvü 'aliyyi'l-'âlî'l-feḥḥâm ü ibkâ-yı (2) nîk-nâm ü nâzırîne vird-i zebânla ezber-i raḥmet-ḥ'ânî in'âm (3) eyleye. Âmîn. Sümme âmîn, sümme âmîn. (4) *Allâhümme yâ rabbi istecib du'â'ena yâ Mu'ın. Erḥamnâ bi-ḥurmeti sey-yidi'l-(5) mürselîn ve bi-ḥurmet-i sîrr-ı şûret-i fâtiḥati'l-kitâbi'l-Mübîn (6) ve bi-ḥurmeti Tâhâ ve Yâsîn ve selâmü'n-'ale'l-mürselîn. (7) Ve'l-ḥamdu leke yâ rabbe'l-'âlemîn. (8) Temmeti'r-Risâleti's-Şerîfe.*

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK BÖLÜMÜ

-A-

- A‘dā (A.) : Düşman.
- A‘lā (A.) : En yüksek, en yüce.
- A‘māl (A.) : İşler, ameller, davranışlar.
- ‘Acībe (A.) : Şaşılacak şey.
- ‘Āciz (A.) : 1. Aciz.
- ‘Ācizāne (F.) : 1. Acizce. 2. Alçakgönüllüce.
- ‘Acz (A.) : Acizlik, çaresizlik, bir şey yapamama.
- ‘Adem (A.) : Yokluk, bulunmama, adem.
- Ādem: (A.) İlk yaratılan insan ve ilk peygamber, insan, beşer.
- ‘Ādi (A.) : Sıradan, âdi, değersiz.
- Āfāt: (A.) Âfetler, musîbetler, belâlar.
- Aḥbāb (A.) : 1. Dostlar. 2. Dost.
- ‘Ahd (A.) : 1. Yemin, and. 2. Çağ, devir. 3. Söz verme.
- Aḥīr (A.) : Son, en son.
- Aḥḳar (A.) : Hakir, çok âciz
- Aḥrār (A.) : Özgürler.
- Aḥsen (A.) : En güzel.
- Aḥyā (A.) : Diriler.
- Aḥz (A.) : Alma.
- ‘Aḳā’id (A.) : İnançlar, akideler.
- ‘Āḳıbet (A.) : Son.
- ‘Āḳıl (A.) : Akıllı, akıl sahibi.
- Aḳşā (A.) : Uzak, en son.
- A‘lā (A.) : Daha yüksek, en yüksek, pek yüce
- ‘Aleyhisselām (A.) : Selam onun üzerine olsun.
- ‘Ālī (A.) : Yüce; yüksek.
- Ālī-ḳadr (A.) : Derecesi ve kıymeti yüksek.

‘Alīm (A.) : Çok bilen.
Āmāde (F.) : Hazır.
A‘māl (A.) : Ameller, işler:
‘Amel (A.): Bir maksatla yapılan iş, eylem, fiil.
‘Amme (A.) : Hala.
Ānbeān (A.-F.) : Her an, gittikçe.
‘Anber (A.) : Amber.
‘Anh (A.) : Ondan.
‘Anhā (A.) : Ondan.
Ānifen (A.) : 1. Az önce, demin. 2. Yukarıda.
‘Arż (A.) : 1. Genişlik, en. 2. Enlem.
‘Arż (A.) : Sunma, arzetme.
Ārzū-keş (F.) : Arzulu, hevesli, istekli.
Arżıyye (A.) : Dünyâya, toprağa mensup, toprakla, yeryüzüyle ilgili
‘Asākir (A.) : Askerler.
Āsār (A.) : 1. İzler. 2. Eserler.
Aşğar (A.) : En küçük.
Aşıl (A.) : 1. Sağlam. 2. Soylu.
‘Aşā`ir (A.) : Aşîretler, kabileler.
Āşikār (F.) : Açık, belli, aşikâr.
Ātī (A.) : Gelecek olan, gelecek, müstakbel.
‘Avārif (A.) : Bilginler, arifler.
‘Avdet (A.) : Geri dönüş.
Āverde: Getirilmiş.
‘Ayān (A.) : Açık, belli, aşikâr.
‘Aynelyakīn (A.) : Kesin, kesin bilgi.
Āzad (A.) : Serbest bırakma, serbestlik.
‘Azīm (A.) : Büyük.
‘Azīz (A.) : Değerli, saygın.

-B-

Bāb (A.) : 1. Bir kitabın bölümlerinden her biri. 2. Husus, mesele, konu.

Ba‘dehu (A.) : Daha sonra, ondan sonra.

Baħr (A.) : Deniz.

Bāhīr (A.) : 1. Açık, apaçık, besbelli. 2. Güzel, parlak.

Bā-ħuşūş (A.) : 1. Husûsiyle, bilhassa, özellikle. 2. Üstelik.

Bāķī (A.) : 1. Kalıcı, ölümsüz. 2. Artan, geri kalan.

Bāliġ (A.) : 1. Erişkin. 2. Tutan, varan.

Bār (F.) : 1. Yük. 2. Defa, kez. 3. Tanrı. 4. Meyve. 5. Yağdıran.

Bārī (F.) : Hiç olmazsa, en azından.

Ba‘s (A.) : Diriliş.

Bast (A.) : Yayma.

Başiret (A.) : Görüş, ileriye görme gücü.

Bātil (A.) : 1. Doğru ve sahih olmayan, gerçekle ilgisi bulunmayan. 2. Boş, esassız, çürük, temelsiz. 3. Geçersiz, hükümsüz.

Baṭın (A.) : 1. Karnı. 2. Kuşak, nesil.

Bāzū (F.) : 1. Kol. 2. Güç.

Bedāheten (A.) : Düşünmeden.

Bedī‘ (A.) : Benzeri ve örneği olmayan, görülmemiş, ender, yeni.

Bedīhī (A.) : Kuşkusuz.

Bedir (A.) : Dolunay.

Beķā (A.) : Kalıcılık.

Belīġ (A.) : 1. Fasih konuşan. 2. Fasih, düzgün.

Benī (A.) : Oğullar.

Bendegān (F.) : 1. Kullar. 2. Köleler.

Ber-ṭaraf (F.+A.) : Bir yana, şöyle dursun.

Besālet (A.) : Yiğitlik, kahramanlık, cesāret, şecāat.

Bey‘ (A.) : Satış.

Beyān (A.) : Açıklama, ifade etme, dile getirme.

Beyn (A.) : Ara, orta.

Beyyināt (A.) : Beyyineler, deliller, şahitler.
Bezī (A.) : Esirgemededen bol bol verme, sarfetme, harcama.
Bezle (F.) : Şaka, latife.
Bi-‘aynihî (A.) : Aynıyle, olduğu gibi, tıpkı.
Bilâ-şek (A.) : Şeksiz, şüphesiz
Bināberīn (A.-F.) : Bundan dolayı, buna dayanarak.
Bükā (A.) : Ağlama, ağlayış.
Bünyān (A.) : Yapı, binâ.
Bürhān (A.) : Kanıt.

-C-

Cā’iz (A.) : Uygun.
Caḥīm (A.) : Cehennem.
Cānsipārāne (F.) : Canımı feda edercesine.
Cārī (A.) : Geçerli, yürürlükte.
Cefā (A.) : Üzme, eziyet etme.
Cehd (A.) : Çalışma, çabalama.
Celb (A.) : Kendine çekme.
Celādet (A.) : Yiğitlik.
Celāl (A.) : Ululuk.
Celīl (A.) : Ulu.
Cem‘ (A.) : 1. Toplama. 2. Çoğul.
Cemādāt (A.) : Cansız varlıklar.
Cemīl (A.) : 1. Güzel. 2. Yüzü güzel.
Cenāb (A.) : Hazret.
Ceng (F.) : Savaş.
Cengāver (F.) : Savaşçı.
Ceng-cû (F.) : Savaş için vesîle arayan, kavgaya hazır.
Cerāḥat (A.) : Yara.
Cerīde (A.) : 1. Gazete. 2. Tutanak.

Cerīme (A.) : 1. Suç. 2. Para cezası, cereme. 3. Ceza ödeme.

Cesāmet (A.) : İrilik.

Cesīm (A.) : İri, büyük.

Cevāmi' (A.) : Camiler.

Cevher (A.) : 1. Mücevher. 2. Öz. 3. Elmas.

Cezīre (A.) : Ada.

Cezmen (A.) : Kesinlikle, kat'î olarak

Cibillet (A.) : Karakter, yaratılış.

Cibillī (A.) : Yaratılıştan, doğuştan gelen, fitrî, tabîî, doğal.

Cihād (A.) : İslâm nizâmını yeryüzünde hâkim kılma ve bu nizâmı savunma maksadıyla din uğrunda ve Hak yolunda yapılan savaş, gazâ

Cihet (A.) : 1. Yön, taraf. 2. Bakım, nokta. 3. Sebep.

Cübñ (A.) : Korkaklık.

Cühūd (A.-F.) : Yahûdi, Çıfit.

Cünūd (A.) : 1. Askerler. 2. Ordular.

-Ç-

Çāker (F.) : 1. Kul. 2. Hizmetkâr.

Çirkāb (F.) : Pis su.

-D-

Dā'ī (A.) : 1. Dua eden, duacı. 2. Davet eden.

Dā'īye (A.) : 1. Arzu, istek. 2. İddia.

Dağāyık (A.) : 1. İncelikler. 2. Dakikalar.

Đalālet (A.) : Sapkınlık.

Dāmen (F.) : Etek.

Defa'āt (A.) : Kereler, defalar.

Delālet (A.) : Delillik, yol gösterme.

Der- 'ağab (F.-A.) : Ardından, hemen, derhal, hemen ardından.

Derd-mend (F.) : Dertli.

Derecât (A.) : Dereceler.

Derk (A.) : 1. Anlama, idrak etme. 2. Alma.

Der-kâr (F.) : 1. İşte, işin içinde olan. 2. Belli, âşikâr.

Dest-res (F.) : Ulaşma, elde etmek.

Devrân (A.) : Felek, zaman.

Dībāce (F.) : Giriş, önsöz.

Dīhīm (F.) : Taç, ikkil.

Dirîğ (F.) : Esirgeme.

Du'ā-gū (A.+F.) : 1. Duâ eden (kimse), duâcı. 2. Bir tören ve toplantıda, bilhassa resmî toplantılarda duâ eden kimse.

Dürer (A.) : İnciler, inci tâneleri.

Dürer-bâr (A.+F.) : İnciler yağdıran, inci gibi söz söyleyen.

-E-

Ecel (A.) : Hayatın sonu.

Ecell (A.) : Çok büyük, ulular ulusu.

Ecille (A.) : Bilgi veya rütbece büyük olanlar.

Ecir (A.) : 1. Ödül. 2. Ücret.

Edille (A.) : 1. Deliller. 2. Rehberler.

Efdal (A.) : En üstün, en iyi.

Efrād (A.) : Fertler, bireyler.

Efsah (A.) : 1. Çok (daha, en, pek) fasih, en düzgün ve açık (söz), 2. Sözü düzgün ve açık söyleyen veya yazan (kimse).

Eḥad (A.) : 1. Bir, tek. 2. Tanrı.

Eḥādīs (A.) : Hadisler.

Ehemm (A.) : En önemlisi.

Eḥibbā (A.) : Dostlar.

Ekber (A.) : En büyük.

Ekl (A.) : Yeme.

Ekme1 (A.) : Mükemmel, tam.
Ekserī (A.) : 1. Çoğu. 2. Çoğu kez.
El-ān (A.) : 1. Şimdi, Şu anda. 2. Hālā, Şu anda bile.
Elem (A.) : Acı, üzüntü.
Elīm (A.) : Acı, acıklı.
Eltāf (A.) : İyilikler, lütuflar.
El-yevm (A.) : Bugün.
Elzem (A.) : Çok gerekli.
Emān (A.) : Aman dileme.
Emel (A.) : Arzu.
Emīn (A.) : 1. Güvenilir. 2. Emniyetli.
Emlāk (A.) : Mülkler.
Envāt (A.) : Ölümler.
Enām (A.) : 1. Canlılar. 2. İnsanlar.
Enbiyā (A.) : Nebīler, peygamberler.
Envā' (A.) : Çeşitler, nevilere.
Erbāb (A.) : 1. Sahip. 2. Başkan. 3. Usta.
Esbāk (A.) : Öncekinden önce olan, daha eski, bir makamda bir evvelkinden önce bulunmuş olan.
Eşdağ (A.) : Çok (daha, en, pek) sādık, çok doğru.
Esed (A.) : Arslan.
Esef (A.) : Olmaması, yapılmaması gereken veya kaybedilen bir Şey için duyulan üzüntü, acınma, yerinme.
Esefā (A.) : Vah vah, eyvahlar olsun, yazık!
Etfāl (A.) : Çocuklar.
Evāmīr (A.) : Emirler, buyruklar.
Evlā (A.) : En iyi, en uygun.
Evlīyā (A.) : 1. Velīler. 2. Önderler. 3. Yetkililer.
Evṫān (A.) : Vatanlar.
Evvel (A.) : 1. İlk. 2. Başlangıç. 3. Önce.
Eyyām (A.) : Günler.

-F-

Faḥr (A.) : Övünç, kıvanç.

Farīza (A.) : 1. Farz. 2. Borç.

Fart (A.) : Haddinden fazla olma, aşırılık, ifrat.

Faṣīḥ (A.) : Güzel konuşan.

Faṣıl (A.) : 1. Mevsim. 2. Bölüm. 3. Çözümleme.

Fazīlet (A.) : Erdem.

Fazl (A.) : 1. Erdem. 2. Üstünlük.

Fecere (A.) : 1. Günahkarlar. 2. Kötü insanlar.

Fehm (A.) : Anlama.

Fehvā (A.) : İçerik.

Fenā (A.) : Gelip geçici olma durumu, devamlı ve kalıcı olmama, ölümlü ve son bulucu olma, ölümlülük, fānilik.

Feraḥ (A.) : Sevinç.

Ferd (A.) : 1. Tek. 2. Birey.

Ferḥān (A.) : Sevinçli, neşeli.

Fermān (F.) : Buyruk.

Feṣāḥat (A.) : Fasihlik, dilde düzgünlük.

Feth (A.) : 1. Fetih, tamamen ele geçirme. 2. Açma. 3. Açılma.

Fevā'id (A.) : Yararlar, faydalar, kazançlar.

Fevc (A.) : 1. Grup, cemaat, zümre. 2. Bölük, takım.

Fevk (A.) : Üst, üstü.

Fevt (A.) : 1. Bir şeyi bir daha ele geçmeyecek şekilde kaybetme, elden kaçırma. 2. Ölüm, mevt.

Fevz (A.) : 1. Zafer, muzafferiyet. 2. Kurtuluş, selâmet, necat.

Fezā (A.) : 1. Uzay. 2. Geniş düzlük.

Fezā'il (A.) : Erdemler.

Fırqa (A.) : 1. Parti. 2. Bölük. 3. Zümre.

Fuḥūl (A.) : En önde gelenler, başkalarına üstün olanlar.

Furḳān (A.) : 1. Kur'ân. 2. İyi ile kötünün ayrıldığı yerleri gösteren.

Fünün (A.) : 1. Teknikler. 2. Bilimler.

Fütühât (A.) : Fetihler.

Fütür (A.) : 1. Gevşeklik. 2. Bıkkınlık.

Füyüz (A.) : Feyizler, bolluklar, bereketler.

-G-

Ġaflet (A.) : Habersizlik, dikkatsizlik, dalgınlık.

Ġalebe (A.) : 1. Baskın çıkma, ağır basma. 2. Kalabalık.

Ġaraz (A.) : Maksat.

Ġāye (A.) : Amaç.

Ġayret-keş (A.-F.) : 1. Gayretli. 2. Kıskanç.

Ġayūr (A.) : 1. Çok gayretli, çok çalışkan. 2. Çok hamiyetli.

Ġayz (A.) : Öfke.

Ġazā (A.) : Savaş.

Ġāzī (A.) : Savaşmış, gaza yapmış.

Ġılmān (A.) : 1. Köle. 2. Genç, yeni yetme.

Ġılzet (A.) : 1. Yoğunluk. 2. Kabalık. 3. Kalınlık.

Güne (F.) : Biçim, tarz.

Ġuzāt (A.) :Gāziler.

Gül-gün (F.) : 1. Gül renkli. 2. Pembe.

Gümān (F.) : Zan, sanı.

Gün-be-gün (T.+F.) : Gittikçe, günden güne, gün günden.

Gürūh (F.) : Topluluk, zümre, bölük.

-H-

H̄āb (F.) : 1. Uyku. 2. Rüya.

H̄afī (A.) : Gizli.

H̄akā'ik (A.) : Gerçekler.

H̄ākezā (A.) : Aynı şekilde.

Ḥaḳīr (A.) : 1. Değersiz. 2. Küçük. 3. Bendeniz, ben.
Ḥālet (A.) : 1. Hal. 2. Nitelik.
Ḥāliš (A.) : Katışksız, saf, som.
Ḥāme (F.) : Kalem.
Ḥāmid (A.) : Hamd eden, şükreden.
Ḥāmīs (A.) : Beşinci.
Ḥamiyyet (A.) : Milletinin, yurdunun, yakınlarının şerefini koruma gayreti, millî şeref ve haysiyet, fazîlet.
Ḥamiyyet- mend (A.+F.) : Hamiyetli.
Ḥān (F.) : Okuyan.
Ḥāne (F.) : 1. Ev. 2. Kısımlara ayrılmış bir şeyin bölümlerinden her biri, bölüm, göz.
Ḥandān (F.) : Güleç, gülen.
Ḥarīḳ (A.) : Yangın.
Ḥarīş (A.) : Bir şeyi elde etmek husûsunda aşırı derecede istekli olan, hırslı.
Ḥāş (A.) : 1. Özgü, has. 2. Saf. 3. Özel.
Ḥaşā' iş (A.) : Bir şeye mahsus olan ve başkasında bulunmayan nitelikler, hasîsalar.
Ḥasene (A.) : Güzel, iyi.
Ḥāşıl (A.) : Ortaya çıkan, var olan.
Ḥaşlet (A.) : Tabiat, yaratılıştan gelen huy.
Ḥāşā (A.) : Uzak dursun, hâşa.
Ḥatfe enfihî (A.) : Eceliyle ölmek.
Ḥātır (A.) : Hatır, gönül.
Ḥātırā (A.) : Hatıra, hatıra gelen.
Ḥātīme (A.) : Son.
Ḥatm (A.) : Bitirme, sona erdirme, tamamlama.
Ḥavāş (A.) : 1. Seçkin kişiler. 2. Nitelikler.
Ḥavf (A.) : Korku.
Ḥayf (A.) : Yazık, vah vah.
Helāk (A.) : 1. Yok olma. 2. Ölme.
Hemīşe (F.) : Daima, her zaman.
Hengām (F.) : Vakit, zaman.
Hey'et (A.) : 1. Ekip. 2. Dış görünüş. 3. Kurul. 4. Topluluk.

Hezār (F.) : 1. Bin. 2. Bülbül.

Hezārān (F.) : Binlerce.

Ĥinzīr (A.) : Domuz.

Ĥırz (A.) : Emin yer, içinde mal saklanan yer.

Ĥıřım (?)¹⁸⁴ : Aynı soydan gelen veya evlenme yoluyla aralarında yakınlık bulunanlardan her biri

Hidāyet (A.) : Doğru yolu gösterme.

Ĥiddet (A.) : 1. Öfke. 2. Keskinlik.

Ĥidmet (A.) : Hizmet kelimesinin eski metinlerde kullanılan asıl şekli.

Ĥikmet (A.) : 1. Bilgelik. 2. Sebep.

Ĥilāf (A.) : Aykırı, zıt.

Hilāfet-penāh (A.+F.) : Hilāfet makâmının dayanağı.

Ĥilķat (A.) : 1. Yaratma, yaratılma, yaratılış. 2. Yaratılıştan gelen, sonradan kazanılmayan hal, tabiat.

Ĥimāye (A.) : Koruma, esirgeme, sâhip ķıkma.

Himem (A.) : Himmetler.

Ĥitām (A.) : Son, nihāyet, bitim.

Ĥūb (F.) : Güzel.

Ĥuccāc (A.) : Hacılar.

Ĥulāřa (A.) : Özet.

Ĥulf (A.) : Verdiği sözü tutmama.

Ĥulūř (A.) : İķtenlik.

Ĥūlyā (A.) : Hülya, hayal.

Ĥūn (F.) : Kan.

Ĥūr (A.) : Huri.

Ĥuřūl (A.) : Ortaya ķıkma, gerķekleřme, var olma.

Ĥuřūnet (A.) : Hařinlik, sertlik.

Ĥuřūr (A.) : (Hatıra) Gelme, (zihne, fikre) dođma.

Ĥüccet (A.) : Delil, belge.

Ĥücre (A.) : Dışarı ile ilgisi mümkün mertebe az olan küçük oda, odacık.

¹⁸⁴ XIV. yüzyıldan beri Türkiye Türkçesi'nde kullanılan kelimenin kökü belli değildir.

Hümāyūn (F.) : 1. Kutlu. 2. Padişah ile ilgili.

Hüsn (A.) : Güzellik.

Hüviyyet (A.) : Asıl, kimlik.

-İ-

İşlāḥ (A.) : Düzeltme, iyileştirme, reform.

‘İyāl (A.) : Eş, hanım.

-İ-

İ‘tā (A.) : 1. Verme. 2. Verilme. 3. Ödeme. 4. Ödenme.

İ‘vicāc (A.) : Eğrilme, burkulma.

‘İbād (A.) : Kullar.

İbkā (A.) : 1. Devamlılık kazandırma. 2. Sınıfta bırakma.

İbrāz (A.) : Gösterme.

İbtāl (A.) : Geçersiz kılma, kaldırma, bozma.

İbtidā (A.) : 1. İlk, önce. 2. Başlangıç. 3. Başlama.

İbtidār (A.) : Başlama, girişme.

İbtilā (A.) : Tutkunluk, müptelalık, düşkünlük.

İcābet (A.) : 1. Kabul edilme. 2. Uyuma.

İcād (A.) : 1. Var etme, yaratma. 2. İcat.

İcāz (A.) : Veciz anlatma, özlü söyleme.

İcāzet (A.) : 1. İzin. 2. Mezuniyet belgesi, diploma.

İclāl (A.) : Saygı gösterme, büyük sayma, ağırlama, ikram, tâzim.

İcmāl (A.) : 1. Özetleme. 2. Özet. 3. Toplam.

İctihād (A.) : 1. Çalışma, çabalama. 2. Görüş. 3. Dinî kaynaklar ışığında görüş bildirme.

İctināb (A.) : Kaçınma, sakınma, çekinme.

İctisār (A.) : Yüreklenme, cesaret bulma.

İdḥāl (A.) : 1. İçeri alma, sokma. 2. Yurt dışından getirme, dışalım, ithal.

İdrāk (A.) : 1. Kavrama, anlama. 2. Erişme.

Īfā (A.) : 1. Yapma, yerine getirme. 2. Ödeme.
Īfşā (A.) : Açığa vurma.
Īġvā (A.) : Azdırma, ayartma.
Īhlāş (A.) : İçtenlik, dürüstlük.
Īhsān (A.) : 1. Bağış. 2. İyilik.
Īhţār (A.) : Uyarı, hatırlatma.
Īhţilāt (A.) : 1. Karışma. 2. Görüşme, kaynaşma.
Īhţişār (A.) : Kısaltma, özetleme.
Īhţiyār (A.) : 1. Seçme. 2. Seçilme. 3. Seçme hakkı. 4. Yaşlı.
Īhvān (A.) : Dostlar.
Īhyā (A.) : 1. Diriltme, yaşatma. 2. Canlılık kazandırma. 3. Geceyi ibadet ederek geçirme.
Īkzāz (A.) : 1. Uyandırma. 2. Uyarma.
Īkdām (A.) : Girişim.
Īkrām (A.) : 1. Cömertlik. 2. Sunma, armağan etme.
Īktifā (A.) : Yetinme.
Īktizā (A.) : 1. Gerekme. 2. İhtiyaç.
Īlā (A.) : Yüceltme, şânını, şöhretini arttırma.
Īlā-yı kelimetullāh (A.) : İslām dîninin esaslarını ve yüceliğini yaymak için gösterilen gayret, bu yolda yapılan cihād.
Īllā (A.) : Ne olursa olsun, muhakkak, mutlaka, ille
Īllet (A.) : 1. Hastalık. 2. Sebep.
Īltizāz (A.) : Lezzet alma.
Īlzām (A.) : Bir tartışmada kuvvetli delil ve fikirlerle karşısındakini cevap veremez duruma getirme, susturma, susmaya mecbur etme.
Īmān (A.) : İnanma.
Īm'ān (A.) : İnceden inceye, dikkatle araştırma, bir şeyde çok dikkatli olma, bir şeyin derinliğine nüfuz etme.
Īmdād (A.) : Yardım isteme, imdat.
Īn'ām (A.) : 1. Bağış, ihsan. 2. Bahşış.
Īnķiyād (A.) : Bağlanma, boyun eğme.
Īntāc (A.) : 1. Sonuçlandırma. 2. Doğurma.
Īntizām (A.) : Düzen.

İnzāl (A.) : İndirme.

İrā'e (A.) : Gösterme.

İsār (A.) : Şİkram etme, ağırlama.

İsmet (A.) : 1. Masumluk. 2. Haramdan kaçınma.

İstidrāc (A.) : Derece derece arttırma, bir şeye yaklaştırma.

İstiḥşāl (A.) : 1. Elde etme. 2. Elde edilme. 3. Üretim.

İṣṭiğāl (A.) : Uğraşı.

İṣṭiyāk (A.) : Şevklenme, şevk duyma.

İṭā'at (A.) : Emre uyma, söz dinleme.

İtmām (A.) : Tamamlama, bitirme.

İttifāk (A.) : 1. Fikir birliğine varma, uyuşma, anlaşmaya varma. 2. Birlikte hareket etmek üzere sözleşme.

İttiḥāz (A.) : 1. Alma. 2. Kabul etme. 3. Kullanma. 4. Değerlendirme.

İ'tikād (A.) : İnanma, kalben tasdik ederek inanma, inanç, inan.

İzāle (A.) : 1. Yok etme. 2. Giderme.

İzām (A.) : Büyükler, ulular.

İzhār (A.) : Gösterme.

-K-

Ḳābil (A.) :1. Kabul eden, alan, alıcı. 2. Olabilir, mümkün.

Ḳadīm (A.) : Eski.

Ḳādir (A.) : Güçlü.

Kāffe (A.) : Tümü, hepsi.

Kāfī (A.) : Yeterli.

Ḳā'ime (A.) : 1. Kağıt para. 2. Ferman.

Ḳāl (A.) : Söz, laf.

Ḳal'a (A.) : Kale.

Ḳamer (A.) : Ay.

Kāmil (A.) : 1. Tam. 2. Olgun. 3. Bilgili.

Ḳarīb (A.) : Yakın.

Ḳarīn (A.) : Yakın, karib.
Ḳaşr (A.) : Kasır, köşk.
Ḳāşır (A.) : 1. Kısa. 2. Kusurlu, âciz.
Ḳat'ī (A.) : Kesin.
Ḳātīb (A.) : Bir resmî dâirede, bir kurumda veya bir kişinin yanında yazı yazmakla görevli kimse, yazar, yazıcı.
Ḳātī' (A.) : Kesen, kesici.
Ḳātī'a (A.) Kâğıt veya deriden kesilerek yapılmış sanat eseri.
Ḳatī (A.) : Öldürme, katil.
Ḳavī (A.) : Güçlü.
Ḳavl (A.) : 1. Söz, kelâm. 2. Sözleşme, anlaşma.
Ḳefere (A.) : Kafirler.
Ḳelām (A.) : Söz.
Ḳelīm (A.) : Söz söyleyen, konuşan kimse, mütekellim
Ḳemīn (F.) : Pusu, tuzak.
Ḳemter (F.) : 1. Daha az. 2. Değersiz.
Ḳerāmet (A.) : 1. Cömertlik, kerem. 2. Velîlerin gösterdikleri olağandışı hal.
Ḳesb (A.) : Kazanma, çalışarak kazanma.
Ḳesīr (A.) : Çok, bol.
Ḳesret (A.) : Çokluk, bolluk.
Ḳeşīde (F.) : Çekme, çekilme, düzenleme, tertip etme.
Ḳetm (A.) : Gizleme, saklama.
Ḳırā'at (A.) : Okuma.
Ḳışşa (A.) : 1. Öykü, fıkra. 2. Olay.
Ḳıtāl (A.) : 1. Savaş. 2. Birbirini öldürme.
Ḳıyās (A.) : Bir şeyi diğer bir şeye göre değerlendirme, başka bir şeye benzeterek hakkında hüküm verme, karşılaştırma, mukāyese etme.
Ḳibriyā (A.) : Büyüklük, ululuk, azamet
Ḳilk (F.) : Kamış kalem.
Ḳirāren (A.) : Defalarca.
Ḳişver (F.) : Ülke.
Ḳudret (A.) : Güç.

Ḳudsī (A.) : Kutsal.
Ḳurb (A.) : 1. Yakınlık. 2. Yakın.
Ḳuvve (A.) : Kuvvet.
Küffār (A.) : Kafirler.
Külliyen (A.) : Bütünüyle, tamâmen.
Kütüb (A.) : Kitaplar.

-L-

Lā (A.) : 1. Hayır. 2. Yoktur.
Lā-cerem (A.) : Kuşkusuz.
Lā-siyyemā (A.) : Özellikle, bilhassa, alelhusus.
Lā-şekk (A.) : Şüphesiz, zansız.
Lā-yu'ad (A.) : Sayısız.
Lā-yuhşā (A.) : Sayılamayacak kadar çok, hesâba gelmez, pek çok.
Le'ālī (A.) : İnciler.
Leb (F.) : 1. Dudak. 2. Kenar.
Lebīb (A.) : Akıllı, zekî.
Leyl (A.) : Gece.
Liḳā (A.) : 1. Yüz, çehre. 2. Kavuşma, buluşma.
Liḳāullah (A.) : Allah'a kavuşma
Lisān (A.) : Dil.
Livā (A.) : Sancak, bayrak.
Lü'lü (A.) : İnci.

-M-

Ma'reke (A.) : Savaş alanı.
Mā'adā (A.) : Dışında, -den başka, başka, öte, yanı sıra.
Ma'ârif-mend (A.+F.) : Bilgi sâhibi, mârifetli.

Mā-dām (A.) : 1. Çünkü, değil mi ki, –diği için, mâdem. 2. Devam ettiği müddetçe, dâim ve bâkî oldukça, sürüp gittikçe.

Māder (F.) : Anne.

Mağfiret (A.) : Yarlıgama.

Mağfūr (A.) : Yarlıganmış.

Māhaşal (A.) : Sonuç.

Maḥbūb (A.) : 1. Sevilen. 2. Sevgili.

Maḥfūz (A.) : Korunmuş, saklanmış.

Māhiyet (A.) : Asıl, esas, içyüzü.

Maḥlūk (A.) : Yaratık.

Maḥlūt (A.) : Karışık.

Maḥmedet (A.) : 1. Şükür, şükran, teşekkür, övgü. 2. Övgüye, şükür ve methe lâıyk hal, hareket, davranış.

Maḥrūs (A.) : Korunan, gözetilen, muhâfaza edilen, mahfuz.

Maḥşüş (A.) : 1. Özgü, ayrılmış. 2. Bilerek.

Maḥşer (A.) : 1. Kıyamet yeri. 2. Aşırı kalabalık.

Maḥzā (A.) : Yalnız, ancak, sâdece, sırf.

Maḥzūn (A.) : Hüzünlü.

Maḥzūr (A.) : Sakınca.

Maḥdūr (A.) : 1. Güç. 2. Elden gelen.

Maḥşūd (A.) : 1. Söylenilmek, belirtmek istenilen, kastedilen. 2. İstenilen şey, amaç, gāye, maksat.

Ma'ḳūl (A.) : Akla uygun.

Ma'māfīh (A.) : Bununla birlikte.

Maḥşīb (A.) : Devlet memuriyetindeki makam.

Ma'rūf (A.) : 1. Bilinen. 2. Ünlü, tanınmış.

Maḥşūn (A.) : Korunmuş, saklanmış.

Maḥlūb (A.) : 1. İstenilen, aranan. 2. Alacak.

Maḥlab (A.) : İstenilen, talep edilen şey, istek, meram, matlup.

Māye (F.) : 1. Maya. 2. Para. 3. Māl. 4. Güç.

Māzhar (A.) : 1. Ortaya çıkış yeri. 2. Şereflenme, nail olma.

Me'āb (A.) : Sığınma yeri.

Meccānen (A.) : Parasız, ücretsiz olarak, bedâva.
Mecelle (A.) : Dergi.
Mecmū' (A.) : 1. Bir araya getirilmiş, toplanmış, cemedilmiş. 2. Bütün, hep, cümle.
Medḥ (A.) : Övgü.
Mekkāre (A.) : Kiralık binek veya yük hayvanı.
Melā'ike (A.) : Melekler.
Melḥūz (A.) : Düşünülen, öngörülen.
Memālik (A.) : Memleketler, ülkeler.
Memdūḥ (A.) : Övülmüş.
Men' (A.) : 1. Engel olma, alıkoyma. 2. Engel olunma, alıkonulma. 3. Yasaklama. 4. Yasaklanma.
Menāfi' (A.) : Menfaatler, çıkarlar, yararlar.
Menāzil (A.) : 1. Konaklar. 2. Aşamalar.
Menba' (A.) : Herhangi bir şeyin ortaya çıktığı, meydana geldiği, zuhur ettiği yer, mebbe, menşe.
Merām (A.) : Amaç, anlatılmak istenen şey.
Mergūb (A.) : Rağbet edilen, aranan, istenilen.
Merre (A.) : Defa.
Merşūş (A.) : Sağlam, metin, muhkem.
Mertebe (A.) : 1. Derece. 2. Miktar.
Merzūk (A.) : 1. Rızık verilmiş, rızıklanmış. 2. Mutlu, bahtiyar, mesut.
Mesābe (A.) : Derece, değer, ölçü, menzile.
Mesrūr (A.) : Sevinçli.
Mestūr (A.) : Örtülü, kapalı, gizli, saklı.
Mes'ūd (A.) : 1. Mutlu, saadetli. 2. Kutlu.
Meşakḳat (A.) : Sıkıntı, güçlük.
Metīn (A.) : Sağlam, dayanıklı, kuvvetli, güçlü.
Mev'ūd (A.) : 1. Vaat edilmiş. 2. Vadeli.
Mevcūdāt (A.) : Varlıklar.
Mevhūb (A.) : Bağışlanmış, hibe ve ihsan edilmiş olan.
Mevrūs (A.) : Mîras kalmış, verâset yoluyla edinilmiş.

Mevşûf (A.) : Bir nitelikle nitelendirilmiş, kendisini benzerlerinden ayıran bir nitelik kazanmış, nitelenmiş.

Mezbûr (A.) : Anılan, belirtilen.

Mezheb (A.) : 1. Bir dinde belirli görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollardan her biri. 2. Gidilen, benimsenen yol.

Mezkûr (A.) : Az önce adı geçen, sözü edilen, yukarıda anılan, zikrolunan.

Mışdâk (A.) : Ölçüt, kriter.

Mihnet (A.) : Sıkıntı, acı, dert.

Minvâl (A.) : Tarz, yol.

Mizân (A.) : 1. Terazi. 2. Ölçü. 3. Terazi burcu. 4. Mahşer günü, kıyamet günü.

Mu'âdil (A.) : Denk, eşit, müsâvî.

Mu'âhede (A.) : Ahitleşme, antlaşma.

Mu'âmele (A.) : 1. İşlem. 2. Davranış.

Mu'âriz (A.) : Birine veya bir fikre karşı olan, karşı çıkan, muhâlefet eden kimse, muhâlif.

Mu'âvin (A.) : Yardımcı.

Mu'azzam (A.) : 1. Çok büyük, çok iri, pek kocaman. 2. Büyüklüğü şüphe götürmeyen, yüce, ulu.

Muđärebe (A.) : Karşılıklı olarak birbirine vurma, vuruşma, dövüşme.

Muħaħkaħ (A.) : Doğru olduğu kesin olarak bilinen, doğruluğunda şüphe bulunmayan, doğru, gerçek.

Muħalled (A.) : Gelip geçici olmayan, sürekli, kalıcı, ebedî.

Muħtaşar (A.) : Kısa, özlü.

Muħâbil (A.) : 1. Karşılığında. 2. Karşılık.

Muħaddem (A.) : 1. Önde. 2. Önce, önceki.

Muħaddes (A.) : Her türlü ayıp ve noksanlıktan arındırılmış, yüce ve kutsal bilinmiş, kutsal, kutsî.

Muħaddime (A.) : Giriş, sunuş, başlangıç.

Muħarreb (A.) : Yakın.

Muħâtele (A.) : 1. Karşılıklı vuruşma, birbirini öldürme, boğazlaşma. 2. Savaş, harp, kavga.

Muħtedir (A.) : Güçlü, iktidarlı.

Muħtezâ (A.) : Bir şeyin gereği olan, gereken, lâzım gelen şey, gerek, îcap.

Mūmā-ileyh (A.) : Adı geçen, sözü edilen (kimse).

Murād (A.) : Erişilmek istenen, olması, gerçekleşmesi arzu edilen şey, istek, dilek, amaç

Muşaddık (A.) : 1. Doğruluğunu ortaya koyan, doğrulayan, tasdik eden (kimse). 2. Resmî bir yazı veya belgeyi onaylayan (kimse).

Mutaşarrıf (A.) : Sancak beyi.

Mutażammın (A.) : İçeren.

Mu'tekid (A.) : 1. İnanan, kabul eden, ret ve inkâr etmeyen (kimse). 2. Dînine bağlı, inançlı, dindar (kimse).

Mu'tezile (A.) : H.II.– M.VIII. yüzyıl başlarında Basra'da Vâsıl bin Atâ ile Amr bin Ubeyd'in fikirleri etrâfında gelişen ve, "Kul yaptıklarının yaratıcısıdır." inancıyla kader meselesinde olduğu gibi Allah'ın sıfatları, büyük günah vb. konularda Ehlişünnet'ten ayrılan akılcı mezhep.

Mu'tma'in (A.) : Şüpheli, korku ve endişelerden kurtulup rahatlamış, gönül huzuruna kavuşmuş, emniyete ermiş.

Muvaffakiyet (A.) : Başarı.

Muvaḥḥid (A.) : Allah'ın birliğine inanan, tevhit inancını benimseyen kimse, Müslüman.

Muvâzene (A.) : 1. Denge. 2. Ölçü ve ağırlık bakımından denk ve müsâvî olma durumu, denklik.

Mu'tekid (A.) : İnanan, inancında olan.

Mübâderet (A.) : Bir işe süratle girişme.

Mübâyâ'a (A.) : Satın alma.

Müberhen (A.) : Delille ispatlanmış olan, delilli ispatlı.

Mübîn (A.) : Açıklayan, açıklayıcı.

Mücâhid (A.) : 1. Çalışıp didinen, uğraşan, mücâdele ve mücâhede eden kimse. 2. Allah yolunda din, vatan, millet uğruna savaşan, cihat eden kimse.

Mücâhidin (A.) : Allah yolunda savaşanlar, cihat ve mücâhede edenler, mücâhitler.

Mücerred (A.) : 1. Bekar. 2. Soyut.

Müdellel (A.) : Hakkında delil bulunan, delille ispatlanmış olan, delilli.

Müdellelen (A.) : Delille ispat edilerek.

Müdrük (A.) : İdrak eden.

Mü'essir (A.) : Etkileyici, etkili.

Mü'eyyide (A.) : Yaptırım.

Müfesser (A.) : Açıklanmış, îzah ve tefsir edilmiş.
Müfessir (A.) : Açıklayan, îzah eden kimse.
Müfid (A.) : Yararlı.
Müftehîr (A.) : İftihar eden.
Müheyyā (A.) : Hazır.
Mühlik (A.) : Öldürücü.
Müjde (F.) : Sevinmeye yol açan, sevindirici haber, muştı.
Mülâhazā (A.) : 1. Etraflıca ve iyice düşünme. 2. Dikkatle bakma, tetkik etme.
Mülük (A.) : Melikler.
Mümtāz (A.) : Seçkin.
Münāfık (A.) : İkiyüzlü, nifak sokucu.
Münāvebe (A.) : Dönüşümlü olarak.
Münkir (A.) : İnkâr eden.
Müntehā (A.) : Son.
Müntehî (A.) : Bir yere, bir şeye varıp ulaşan, son bulan.
Müreccah (A.) : Tercih sebebi, tercih edilir.
Mürettib (A.) : Dizgici.
Müsellem (A.) : 1. Verilmiş, teslim edilmiş, tevdî olunmuş. 2. Doğruluğu, gerçekliği ispatlanmış, herkes tarafından kabul edilmiş, şüphe götürmez, inkâr edilemez.
Müselsel (A.) : Zincirleme.
Müstağnî (A.) : Doygun, eyvallah etmeyen.
Müstaqim (A.) : 1. Doğru, düz. 2. Doğru, gerçek, hak.
Müstecmi' (A.) : Toplayan, cemedan.
Müstedâb (A.) : Hoşa giden, beğenilen, iyi, güzel.
Müşerref (A.) : Şeref kazanmış, şereflenmiş, şerefli.
Müşevveş (A.) : Karışık.
Müştāk (A.) : Şiddetle arzu eden, özleyen, hasretini çeken, gönülden isteyen.
Mütālā'a (A.) : 1. Okuma. 2. Görüş. 3. İnceleme.
Mütehayyir (A.) : Şaşkın, şaşırmış.
Müteselsilen (A.) : Zincirleme olarak, birbirinin ardı sıra.
Mütevaqqıf (A.) : Bağlı.
Mütevâtir (A.) : Ağızdan ağıza yayılan, herkesin dilinde gezen, tevâtür yoluyla gelen.

Mütevekkil (A.) : Tevekkül eden her işini Tanrı'nın iradesine bırakan.
Müyesser (A.) : 1. Kolaylıkla olan, kolaylıkla yapılan, kolaylaştırılmış. 2. Nasip olan.
Müzākere (A.) : Bir konu üzerinde karşılıklı görüşme, fikir alış verişinde bulunma.

-N-

Nāçār (F.) : 1. Çaresiz, sorunda. 2. İster istemez.
Nāgehān (F.) : Ansızın.
Nā'il (A.) : Erişen, kavuşan, murada eren.
Na'im (A.) : 1. Nîmete eren kimse. 2. Nîmet, bolluk, refah içinde yaşama.
Nā-kābil (F.+A.) : Kābil olmayan, mümkün olmayan, imkânsız.
Naqd (A.) : Kusurlu sözle kusursuz sözü ayırt etme, tenkit.
Nā-mütenāhī (F.-A.) : Sonsuz, engin.
Nān (F.) : Ekmek.
Nār (A.) : Ateş.
Nās (A.) : İnsanlar.
Naşr (A.) : 1. Yardım. 2. Zafer, gālibiyet, nusret.
Naşş (A.) : Kesinlik.
Nāşī (A.) : İleri gelen, kaynaklanan, dolayı.
Nazar (A.) : Bakış, bakma, göz atma.
Nāzır (A.) : 1. Bakan. 2. Nezaret eden.
Nāzil (A.) : İnen.
Naẓm (A.) : 1. Dizme. 2. Düzenleme, tertip etme. 3. Vezinli ve kafiyeli söz söyleme.
Nefer (A.) : 1. Kişi. 2. Asker.
Nehār (A.) : Gündüz.
Neşr (A.) : 1. Yayma. 2. Yayınlama. 3. Yayılanma.
Nev' (A.) : Tür, nevi, çeşit.
Ni'am (A.) : Nimetler.
Nifāk (A.) : İkiyüzlülük
Nīk (F.) : İyi, güzel.
Nīk-nam (F.) : Nâmı iyi olan, iyi nam kazanmış.

Niyāz (F.) : 1. Yalvarma. 2. Dua.

Nizām (A.) : Düzen.

Nuşret (A.) : 1. Tanrı'nın yardımı. 2. Üstünlük.

Nüş (F.) : İçmek.

Nübüvvet (A.) : Peygamberlik.

Nüşür (A.) : 1. Dağıtma, yayma; dağılma, yayılma, neşr. 2. Öldükten sonra dirilme.

-P-

Peder (F.) : Baba.

Penāh (F.) : Sığınma.

Pür (F.) : Dolu.

-R-

Rābi' (A.) : Dördüncü.

Rādde (A.) : 1. Derece. 2. Civar.

Raḥīm (A.) : 1. Merhametli. 2. Merhamet eden Tanrı.

Rāvī (A.) : 1. Rivāyet eden. 2. Anlatan, hikaye eden.

Rāyiḥa (A.) : Koku.

Rāzık (A.) : Rızık veren Tanrı.

Recā' (A.) : Ümit, emel, umma.

Resā' il (A.) : 1. Risāleler. 2. Dergiler.

Resīde (F.) : Erişmiş, yetişmiş, ulaşmış, olgunlaşmış.

Revḥ (A.) : 1. Rahatlık, huzur. 2. Gönül ferahlığı, sevinç, neşe.

Revḥ ü reyḥān (A.) : Rahatlık, bolluk, bereket.

Reyḥān (A.) : Fesleğen.

Risāle (A.) : 1. Genellikle belli bir konuda yazılmış küçük kitap, broşür. 2. Dergi.

3.Mektup

Rivāyet (A.) : 1. Nakletme, hikaye etme. 2. Söylenti.

Riyā (A.) : İkiyüzlü.

Rūy (F.) : Yüz, yüzey, satıh.

Rūz (F.) : 1. Gün. 2. Gündüz.

Rūzī (F.) : 1. Rızık, azık. 2. Nasip, kader, kısmet.

Rütbe (A.) : Derece, sıra, basamak.

-S-

Sa'ādet (A.) : Mutlu olma, mutlu ve mesut yaşama, mutluluk, bahtiyarlık.

Sā'ī (A.) : Çalışan, gayret eden.

Sa'y (A.) : Çalışma, çaba gösterme.

Sābi' (A.) : Yedinci.

Şad (F.) : Yüz.

Şadākat (A.) : Kendisine iyilik edene, lutufta bulunup koruyana minnet ve şükran duyguları ile bağlanma, bu bağlılığa yakışır şekilde davranma, hânlık ve döneklık etmeme, vefâkarlık gösterme.

Şaded (A.) : Konu, asıl mesele.

Sādis (A.) : Altıncı.

Şaff (A.) : Sıra, dizi, saf.

Şağīr (A.) : 1. Küçük. 2. Küçük çocuk.

Şāhib-kırān (A.) : Uğurlu olarak bilinen Zühre (Venüs) ve Müşteri (Jüpiter) yıldızlarının aynı burç ve aynı derecede oldukları kutlu zamanda doğan kimse, böyle bir zamanda tahta çıkan çok başarılı hükümdar.

Şahīh (A.) : 1. Doğru. 2. Gerçek.

Şahrā (A.) : 1. Çöl. 2. Kır.

Sā'il (A.) : 1. Dilenci. 2. Soran. 3. Akan.

Şalābet (A.) : Sağlıklık.

Şalīb (A.) : Haç.

Sālīmen (A.) : Sağ ve sağlıklı olarak, emniyet içinde.

Sālis (A.) : Üçüncü.

Sāmin (A.) : Sekizinci.

Sānī (A.) : İkinci.

Şarāhaten (A.) : Açıkça.
Şarf (A.) : 1. Harcama. 2. Gramer.
Sarp (T.) : 1. Çok dik, çıkılması, geçilmesi zor. 2. Güç, zor, müşkül.
Şarīh (A.) : Açık, kuşku götürmeyen.
Satr (A.) : Satır kelimesinin eski metinlerde kullanılan asıl şekli.
Satvet (A.) : Güçlülük.
Sāye (F.) : Gölge.
Sāyebān (F.) : 1. Gölgelik. 2. Çadır.
Sebīl (A.) : 1. Yol. 2. Su dağıtım yeri, sebil.
Sebkat (A.) : Geçme.
Sebt (A.) : Kayda geçirme.
Sedd (A.) : Geçilmesi, aşılması zor tabii veya sun'î engel.
Sedid (A.) : Doğru, mâkul.
Sefih (A.) : Zevk ve eğlence düşkünü.
Sehv (A.) : Yanılgı.
Semā' (A.) : İşitme, duyma
Semere (A.) : 1. Meyve. 2. Ürün. 3. Sonuç.
Senā (A.) : Övgü.
Seniyye (A.) : Ulu, yüce.
Serd (A.) : Düzgün dile getirme.
Serd (F.) : 1. Soğuk. 2. Sert, haşin.
Seyf (A.) : Kılıç.
Seyyid (A.) : Efendi, önder, reis.
Seyyi'e (A.) : 1. Günah. 2. Kötülük.
Sezāvār (F.) : Layık, yaraşır.
Şıdk (A.) : Doğruluk, gerçeklik.
Şıfat (A.) : Bir kimse veya şeyin sâhip olduğu nitelik, ona âit olan özellik, hal ve vasıf
Şıyānet (A.) : Koruma.
Silk (A.) : 1. Dizi. 2. İplik. 3. Meslek.
Sīm (F.) : 1. Gümüş. 2. Gümüş tel. 3. Gümüş para.
Sirāyet (A.) : Bulaşma, geçme.
Sūd (F.) : 1. Kâr, kazanç. 2. Yarar.

Şudūr (A.) : 1.Çıkış. 2. Göğüsler.
Şulb (A.) : 1. Döl, soy. 2. Katı.
Şulehā (A.) : Salih kişiler, iyi amelli kullar.
Şūret (A.) : 1. Yüz. 2. Çare. 3. Biçim. 4. Tarz.
Suṭūr (A.) : Satırlar.
Şu'ūbet (A.) : Zorluk, güçlük, zahmet.
Sūr'at (A.) : Çabukluk, hızlılık, hız
Sütūr (F.) : 1. Binek hayvanı. 2. Yük hayvanı.
Süyūf (A.) : Kılıçlar.

-Ş-

Şādān (F.) : Sevinçli.
Şāfi' (A.) : Şefaatchi.
Şakḳ (A.) : Yarık, çatlak.
Şān (A.) : 1. Şöhret, şan. 2. Durum. 3. Gösteriş.
Şāyeste (F.) : Yaraşır, layık.
Şeb (F.) : Gece.
Şecā'at (A.) : Cesaret, yiğitlik.
Şecī' (A.) : Cesur, yiğit.
Şedā'id (A.) : 1. Eziyetli, zahmetli, sıkıntılı durumlar. 2. Âfetler, büyük sıkıntılar, belâlar.
Şedīd (A.) : Şiddetli.
Şehādet (A.) : 1. Tanıklık, şahitlik. 2. Şehadet getirme. 3. Şehitlik.
Şehīd (A.) : 1. Allah yolunda ve din uğrunda savaşırken ölen kimse. 2. Vatan, millet, kutsal bir amaç ve görev uğrunda ölen kimse.
Şehinşāh (F.) : Şahlar şahı.
Şehryārī (F.) : Hükümdarlık, şahlık.
Şedīd (A.) : Şiddetli.
Şekk (A.) : Kuşku, şüphe.
Şekvā (A.) : Şikāyet, sızlanma.
Şemā'il (A.) : Huylar, tavırlar.

Şems (A.) : Güneş.
Şer' (A.) : Şeriat, İslâm şeriatı.
Şevket (A.) : Ululuk.
Şirk (A.) : Tanrı'ya ortak koşma.
Şühüd (A.) : 1. Görme. 2. Görünme. 3. Tanıklar.
Şürb (A.) : İçme.
Şürü' (A.) : Başlama.

-T-

Ta'îm (A.) : 1. Öğretme. 2. Öğrenme. 3. Meşk. 4. İdman, egzersiz.
Ta'yîb (A.) : Ayıplama.
Ta'zîm (A.) : 1. Saygı gösterme. 2. Ululama, yüceltme.
Ta'accüb (A.) : Şaşırma.
Te'aqqul (A.) : 1. Akıl erdirme. 2. Akıl etme.
Tâ'at (A.) : 1. İbadet. 2. İtaat.
Tâc-dâr (A.-F.) : Taç sahibi, padişah.
Tafşîl (A.) : Ayrıntılı açıklama.
Taḥkîk (A.) : Araştırma, gerçeği arama.
Taḥrîk (A.) : 1. Kımıldatma, oynatma, harekete getirme. 2. Kışkırtma.
Taḥrîr (A.) : 1. Yazma. 2. Yazılma. 3. Kitap yazma. 4. Serbest bırakma.
Taḥşîl (A.) : 1. Elde etme. 2. Öğrenim.
Taḥvîl (A.) : 1. Değiştirme. 2. Borç senedi.
Tâ'ife (A.) : Grup hâlindeki insan topluluğu, bölük, fırka, takım, cemâat.
Taḥdîm (A.) : 1. Sunma, sunuş. 2. Öne alma.
Taḥdîr (A.) : 1. Değerlendirme. 2. Beğenme. 3. Tanrı'nın isteği.
Taḥrîz (A.) : Eleştiri.
Taḥrîz (A.) : 1. Borç verme. 2. Kitaba beğeni yazısı yazma.
Taḥşîr (A.) : 1. Kısaltma. 2. Kusur.
Taltîf (A.) : 1. Ödüllendirme. 2. Gönlünü alma.
Târîk (A.) : 1. Yol. 2. Tâkip edilen yol, usûl.

Taşavvur (A.) : Zihinde şekillendirme, fikren kurma, tasarım.
Taşdıķ (A.) : Onay, doğrulama.
Taşhîh (A.) : Düzelti.
Tastîr (A.) : Satır hâline koyma, satır hâlinde yazma.
Taṭbîķ (A.) : Uygulama.
Ṭayyib (A.) : Güzel, hoş.
Ṭayyibe (A.) : İyi davranış.
Te'kîd (A.) : Pekiştirme, sağlamlaştırma.
Te'lîf (A.) : 1. Yan yana getirme, alıştırma. 2. Kaleme alma, yazma.
Te'vîl (A.) : Başka bir yorum getirme.
Teb'a (A.) : Uyruk, teba.
Tebcîl (A.) : Ululama.
Tebdîl (A.) : Değişirme, dönüştürme, değişiklik.
Tebe'an (A.) : Tâbi olarak, uyarak
Tebşîr (A.) : Müjdeleme.
Tebyîn (A.) : Açık açık anlatma, beyan etme
Tecessüs (A.) : 1. Araştırma. 2. Merak.
Tedķîķ (A.) : İnceleme, tetkik.
Tevîn (A.) : Kitap durumuna koyma, yazılmış olan şeyleri toplayıp kitap hâline getirme.
Te'emmül (A.) : Enikonu düşünme.
Tefāsîr (A.) : Tefsirler, yorumlar.
Tefsîr (A.) : Yorumlama, yorum.
Tekdîr (A.) : 1. Azarlama, paylama. 2. Kederlendirme, keder verme.
Tekellüm (A.) : Konuşma.
Te'kîd (A.) : 1. Sağlamlaştırma, berkitme. 2. Daha önce yazılmış veya söylenmiş olan bir şeyi tekrar hatırlatma, bir daha bildirme.
Tekrîm (A.) : Saygı gösterme.
Teksîr (A.) : Çoğaltma.
Temennî (A.) : İstek, arzu.
Temhîd (A.) : Ön söz, giriş, mukaddime.
Temettu' (A.) : Kazanç, kâr.
Temyîz (A.) : 1. Ayırt etme. 2. Seçme.

Tenbīh (A.) : 1. Uyandırma. 2. Uyarı, tembih.

Teşne (F.) : Susamış.

Teşmegān (F.) : Susamışlar, susayanlar.

Teşfiye (A.) : 1. İyileştirme, şifâ verme. 2. Ferahlık verme, ferahlandırma.

Tevcīh (A.) : 1. Yönelme, yönlendirme. 2. Yorumlama. 3. Rütbe verme.

Teveccüh (A.) : 1. Yönelme, dönme. 2. İlgi gösterme.

Tevessül (A.) : 1. El atma, girişme. 3. İnanma. 3. Sarılma.

Te'vīl (A.) : Bir söz veya davranışa bilinen anlamından başka bir anlam verme, başka bir mânâ ile yorumlama.

Tevhīd (A.) : Birleştirme.

Tezkār (A.) : Anma hatırlama.

Tezyīn (A.) : 1. Süsleme. 2. Süslenme.

Tıynet (A.) : Mizaç.

Tuḥfe (A.) : Hediye.

-U-

Ucūr (A.) : İyi bir davranışa, bir sevâba karşılık âhirette verilecek mükâfatlar, ecirler.

Uḥrā (A.) : Başka, diğer.

Uḥrevī (A.) : Ahiret ile ilgili.

'Uḳūl (A.) : Akıllar.

'Ulemā (A.) : Bilginler.

Ulūhiyyet (A.) : Tanrılık.

'Umde (A.) : 1. İlke, prensip. 2. Dayanılacak, güvenilecek kimse veya şey, destek, dayanak.

'Uzmā (A.) : Büyük, çok büyük.

-Ü-

Ücūr (A.) : Ücretler.

Üdebā (A.) : Edepler.

Ümem (A.) : Ümmetler.

Ümm (A.) : Anne, ana.

Üns (A.) : Alışma.

Üstād (F.) : 1. Üstat. 2. Profesör. 3. Usta.

-V-

Va'd (A.) : Vaat.

Vā-beste (F.) : Bağlı.

Vâ esefâ (A.) : Ne yazık, eyvah.

Vāfî (A.) : 1. Yeter, kâfî, elverir. 2. Sözünde duran, ahdine vefâ eden (kimse).

Vāfir (A.) : Bol.

Vā hayfâ (A.) : Yazıklar olsun, eyvahlar olsun, vah vah.

Va'îd (A.) : İyiliğe yöneltmek ve kötü şeylerden sakındırmak için bir kimseyi cehennem azâbı ile korkutma.

Vākı'a (A.) : 1. Olay. 2. Gerçek.

Vākıf (A.) : 1. Vakfeden. 2. Anlamak, bilmek.

Vāreste (F.) : 1. Kurtulmuş, rahat. 2. Uzak.

Vārid (A.) : 1. Gelen, ulaşan, vâsıl olan. 2. Olması mümkün olan, olabilecek olan.

Vāris (A.) : Mirasçı.

Vāşıl (A.) : Ulaşan, kavuşan, gelen.

Vāye (F.) : Kısmet.

Vāzıh (A.) : Açık, net.

Vech (A.) : 1. Yüz. 2. Sebep, ilgi, münasebet, vasıta. 3. Yüzey.

Vefâ (A.) : 1. Sözünde durma. 2. Dostluğu sürdürme.

Velîkin (F.) : Ama, ancak.

Vesîle (A.) : 1. Sebep, bahâne. 2. Fırsat, elverişli durum.

Vesîm (A.) : 1. Damgalı, damgalanmış. 2. Güzel yüzlü, dilber.

Vird (A.) : Dua.

Vird-i zebân (A.+F.) : Dilden düşmeyen, her zaman tekrarlanan duâlar, dilekler, sözler.

Vuķū' (A.) : Meydana gelme, cereyan etme.

Vuḳūf (A.) : Bir konu hakkında geniş bilgi sahibi olma.

Vuṣlat (A.) : 1. Ulaşma. 2. Kavuşma.

Vuṣūl (A.) : Ulaşma, gelme.

Vücüb (A.) : Gereklilik.

Vüs'at (A.) : 1. Genişlik. 2. Kapasite. 3. Parasal yeterlilik.

-Y-

Yād (F.) : 1. Hatırlama. 2. Gönül, hatır. 3. Anı, hatıra.

Yaḳīn (A.) : Kesin bilgi.

Yegān (F.) : Birler.

Yegān Yegān (F.) : Bir bir, tek tek.

Yegāne (F.) : Biricik.

Yesīr (A.) : Kolay.

Yevm (A.) : Gün.

Yevmen-fe-yevmen (A.) : Günden güne, gittikçe.

-Z-

Żābitān (A.-F.) : Subaylar.

Żāhir (A.) : 1. Ortaya çıkan, görünen, zuhur eden. 2. Belli, açık, aşikâr. 3. Sanırım. 4.

Görünüş, dış yüz.

Ża'īf (A.) : Zayıf, güçsüz.

Żā'il (A.) : Yok olan, yok olucu.

Żāmin (A.) : 1. Tazmin eden, ödeyen. 2. Kefil olan.

Żann (A.) 1. Gerçeğini bilmeden ihtimal üzerine hüküm verme, bu yolda verilen hüküm, sanı. 2. Şüphe, kuruntu, işkil.

Żarūrī (A.) : Olması mecbûrî, kaçınılması imkânsız olan, mecbûrî, zorunlu.

Żāviye (A.) : 1. Açık. 2. Köşe. 3. Küçük tekke.

Żāyi' (A.) : Kaybolan.

Zebān (F.) : Dil.

Zelîl (A.) : Düşkün, zavallı.

Zıll (A.) : Gölge.

Ẓımmen (A.) : Bu arada, dolayısıyla.

Zü'l-celâl (A.) : Celâl sâhibi, Allah.

Zü'l-celâli ve'l-ikram (A.) : Hem büyüklük hem fazl u kerem sâhibi olan.

Zümre (A.) : Grup, topluluk.

Zünüb (A.) : 1. Suçlar, günahlar. 2. Kuyruklar.

SONUÇ

“*Varnalı Süleyman Vehbî Efendi'nin Risâle-i Fezâ'ilü'l-Gâzî ve's-Şühedâ Fî-Tafsîl-i Beyân-i Hasâ'isi'l-Gazâ'sı (İnceleme, Çeviri Yazı, Sözlük)*” başlıklı çalışma, girişle birlikte toplamda dört bölümden oluşmaktadır.

Eserin birinci bölümünün giriş kısmında yazma, yazmanın yazarı, yazmanın muhteviyâtı, eserde ele alınan âyetler ile hadîsler ve eser hakkında genel bilgiler verildikten sonra bunun önemi üzerinde durulmuştur. Cihâd, Gazâ, Gâzî ve Şehit Konularına Genel Bir Bakış'ta bu kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. Klasik Türk Edebiyatında Gazâ ve Cihâd'da gazâ ve cihâdın Klasik edebiyatımızdaki yerine değinilmiştir.

Eserin İkinci Bölümü olan inceleme bölümünde; eserin müellifi Süleyman Vehbî Varnavî hakkında bilgi verildikten sonra eserin genel özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. *İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesi* T 4655 numarada kayıtlı bulunan eser hakkında elde edilen bilgiler şu şekildedir:

Fiziksel Tanımlama: 37 yk., 17 st. 227x145, 163x90 mm.

Genel Not: 3b yk.'da takriz vardır.

Nüsha Özellikleri: Söz başları kırmızıdır. Duraklar yaldızlıdır.

Serlevha: Mihrabiyeli ve müzehhebdir.

Kağıt: Aharlıdır.

Cilt özellikleri: Yeşil meşin kaplıdır. Yaldızlı zencerekli ve çiçeklidir.

Mühür: 3b yk.'da 1 adet şahıs mührü vardır.

Konu Başlığı: İslâm Ahlakı¹⁸⁵

Eserin Kaynakları Bölümünde müellifin eseri kaleme alırken istifâde ettiği belli başlı eserler ele alınmıştır. Bu eserler şunlardır: *Kur'an-ı Kerîm*, *Şifâ-i Şerîf*, *Câmi'u's-Sagîr*, *Meşârik-ı Envâr*, *Râmüzü'l-Ehâdis*, *Tefsîr-i Tibyân*. Bundan sonra Eserin Edebî Yapısının İncelenmesi başlığı altında mensur eserler hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra Nesir Türleri başlığı altında nesir türleri ele alınmış olup açıklanmaya çalışılmıştır. Edebiyatımızda Seci başlığı altında önce seci hakkında bilgiler verilmiş daha sonra da seci türleri açıklanmıştır. Bu bilgiler ışığında eserde geçen seci örnekleri de sıralanmıştır. Eserde Kullanılan Aliterasyon Örnekleri başlığı altında,

¹⁸⁵ http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=varbeli&te=

aliterasyon hakkında bilgi verildikten sonra eserde geçen aliterasyonlara örnekler verilmiştir. Eserde Geçen Darb-ı Mesel ve İktibaslar başlığı altında önce bu türler açıklanmış olup daha sonra eserden örneklerle pekiştirilmiştir. Eserin Üslup Özellikleri ve Muhtevası kısmında eserin üslubu ve içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Eserin Kısımları ve Muhtevası bölümünde ise eserin başından sonuna kadar müellifin ele aldığı konu başlıkları çerçevesinde açıklamalar yapılmıştır. Eserde Geçen Sûre ve Âyetler kısmında eserde geçen on yedi sûre ve bu sûrelerden alınan toplamda otuz yedi âyet alfabetik olarak verilmiştir. Eserde Geçen Sûre ve Âyetlerin Sebeb-i Nüzûlleri başlığı altında ise şehitlik, gazâ, gâzî, cihâd, şehâdet konuları ön planda tutularak verilmiş olan âyet-i celfilelerin sebeb-i nüzûlleri ele alınmıştır. Burada bu sûre ve âyetlerin hangi hâdiseler neticesinde nâzil ettiği açıklanmış olup kişi ve sahâbelerin rivâyetlerine yer verilmiştir.

Eserin Üçüncü Bölümünde ilk olarak metnin kurulmasında izlenen yöntemler bu başlık altında ele alınmıştır. Transkripsiyonlu Metin bölümünde, Arap harfleriyle yazılmış olan eserin transkripsiyon harflerine dikkat edilerek Latin harflerine aktarımı yapılmıştır.

Sözlük bölümünde, alfabetik olarak metinde geçen kelimelerin kullanıldıkları yerlere göre kazandıkları anlamlar da göz önünde bulundurularak ve kelimelerin bu anlamlarına da riâyet edilerek, sözlük anlamlarından da hareketle metindeki anlamları verilmiştir.

Kaynakçada tez hazırlanırken kullanılan, alıntı yapılmış ya da kavram ve görüşlerinden yararlanılmış kitap, makale ve çeşitli yazılara yer verilmiştir.

Sonuç olarak, Arap harfleriyle yazılıp günümüz alfabesine aktarılan her çalışmada olduğu gibi bu eser de dil ve edebiyatımızdaki bir boşluğu doldurabilecek bir niteliktedir. Bu çalışma ise daha önce ismi muhtelif yerlerde geçen ve henüz tespit edilememiş olduğu belirtilen bir eserin ortaya çıkmasını sağlamış ve araştırmacıların eserden faydalanma imkanını sunmuştur.

KAYNAKLAR

Akbulut, Uğur. *Kuruluş Dönemi Osmanlı Tarihçiliği ve Tarih Yazma Gerekçeleri*, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi (15. sayı), 2007.

Arpa, Recep. “*Tibyân Tefsîri*”, DİA, XLI, s. 127-128.

Atar, Fahrettin. “*Şehîd*”, DİA. XXXVIII, 428.

Bilgegil, M. Kaya. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1989.

Dilçin, Cem. *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.

Durmuş, İsmail. “*Secî*”, DİA, XXXVI, 273-275.

Ecer, A. Vehbî. *İslâm Tarihi Dersleri (Metod-Kaynak-İlk Devir)*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Basımevi, 1991.

Emiroğlu, H. Tahsin. *Esbâb-ı Nüzûl: Kur'an Ayetlerinin İniş Sebepleri ve Tefsirleri*. (1-14. C) Konya: Yeni Kitap Basımevi, 1983.

Erkan, Mustafa. “*Gazavatnâme*”, DİA, XIII, 439-440.

Gümüshânevî, Ahmed Ziyâüddin. *Râmûzü'l-Ehâdis: (7097 Hadis) Tercümesi*. Çev. Naim Erdoğan. İstanbul: Pamuk Yayınları, 1976.

Hatiboğlu, İbrahim. “*Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye*”, DİA, XXIX, 361-362.

Hatiboğlu, İbrahim. “*Râmûzü'l-Ehâdis*”, DİA, XXXIV, 454-455.

Hizmetli, Sabri. *İslâm Tarihçiliği Üzerine*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı. Yayınları, 1991.

İsen, Mustafa, Muhsin Macit, Osman Horata, Filiz Kılıç ve İ. Hakkı Aksoyak. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2002.

İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesi:
http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=varbeli&te=

İz, Fahir. *Eski Türk Edebiyatında Nesir*, İstanbul: Osman Yalçın Matbaası, 1964.

Kafadar, Cemal. “*Gazâ*”, DİA. XIII, 427.

Kanar, Mehmet. *Büyük Türkçe- Farsça Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları, 2016.

Kanar, Mehmet. *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Say Yayınları, 2010.

Kandemir, M. Yaşar. “eş-Şifâ”, *DİA*, XXXIX, 137.

Kartal, Ahmet ve Zafer Koylu, *Sivrihisarlı Sinan Paşa ve Nesir Edebiyatı*. Eskişehir: Sivrihisar Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.

Kaya, Bayram Ali. “Atasözleri ve Deyimlerin Dîvân Şiirinde Kullanımı ile Dîvânların Bu Söz Varlıklarımız Bakımından Önemi”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 6, (2011): 11-54.

Kılıç, Atabey. *Klasik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Ankara: Turkish Studies Publication, 2007.

Kılıç, Filiz. *Klasik Türk Edebiyatının Peşinden*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2011.

Levend, Ağâh Sırrı. *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

Levend, Ağâh Sırrı. *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 2000.

Mazıoğlu, Hasibe. *Eski Türk Edebiyatı Makaleleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.

Mengi, Mine. *Eski Türk Edebiyatı Tarihi: Edebiyat Tarihi-Metinler*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1994.

Mercan, İsmail Hakkı. “Türk Tarihinin Kaynaklarından Olan Bazı Menâkıbnâme ve Gazavatnâmeler Hakkında”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-Journal of Social Sciences Institute* 10 (2003): 125
<http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c6s10/makale/c6s10m7.pdf>

Mutlu, İsmail, Şaban Döğen ve Abdulaziz Hatip. *Câmiü's-Sagîr: Muhtasarı, Tercüme ve Şerhi*, İstanbul: Yeni Asya Araştırma Merkezi Yayınları, 1996.

Okuyucu, Cihan, Ahmet Kartal ve M. Fatih Köksal. *Anadolu'da Nesir Edebiyatı (Klasik Dönem Osmanlı Nesri)*, İstanbul: Kesit Yayınları, 2014.

Özcan, Abdülkadir. “Gâzî”, *DİA*. XIII, 443.

Özel, Ahmet. “Cihâd”, *DİA*. VII, 527.

Pekolcay, Necla. *İslâmi Türk Edebiyatı*, İstanbul: İslâm Medeniyeti Yayınları, 1968.

Pekolcay, Necla, Selçuk Eraydın, Mustafa Tahralı, Mustafa Uzun ve M. Husrev Subaşı. *İslâmi Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'ilere Giriş*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1996.

Polat, Nazım H. “*Agâh Sırrı Levend*”, *DİA*, XXVII, 148-149.

Sagani, Ebü'l-Fezail Radıyyüddin Hasan b. Muhammed b. Hasan. *Meşarıkü'l-Envar ve Tercemesi*. Çev. Enver Baytan. İstanbul: Enver Baytan Kitabevi, 1971.

Şahin, Kürşat Şamil. “Gazavâtnâmeler Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi”, *Turkish Studies* 7/2 (2012): 997-1022.

Şener, H. İbrahim ve Alim Yıldız. *Türk İslâm Edebiyatı*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003.

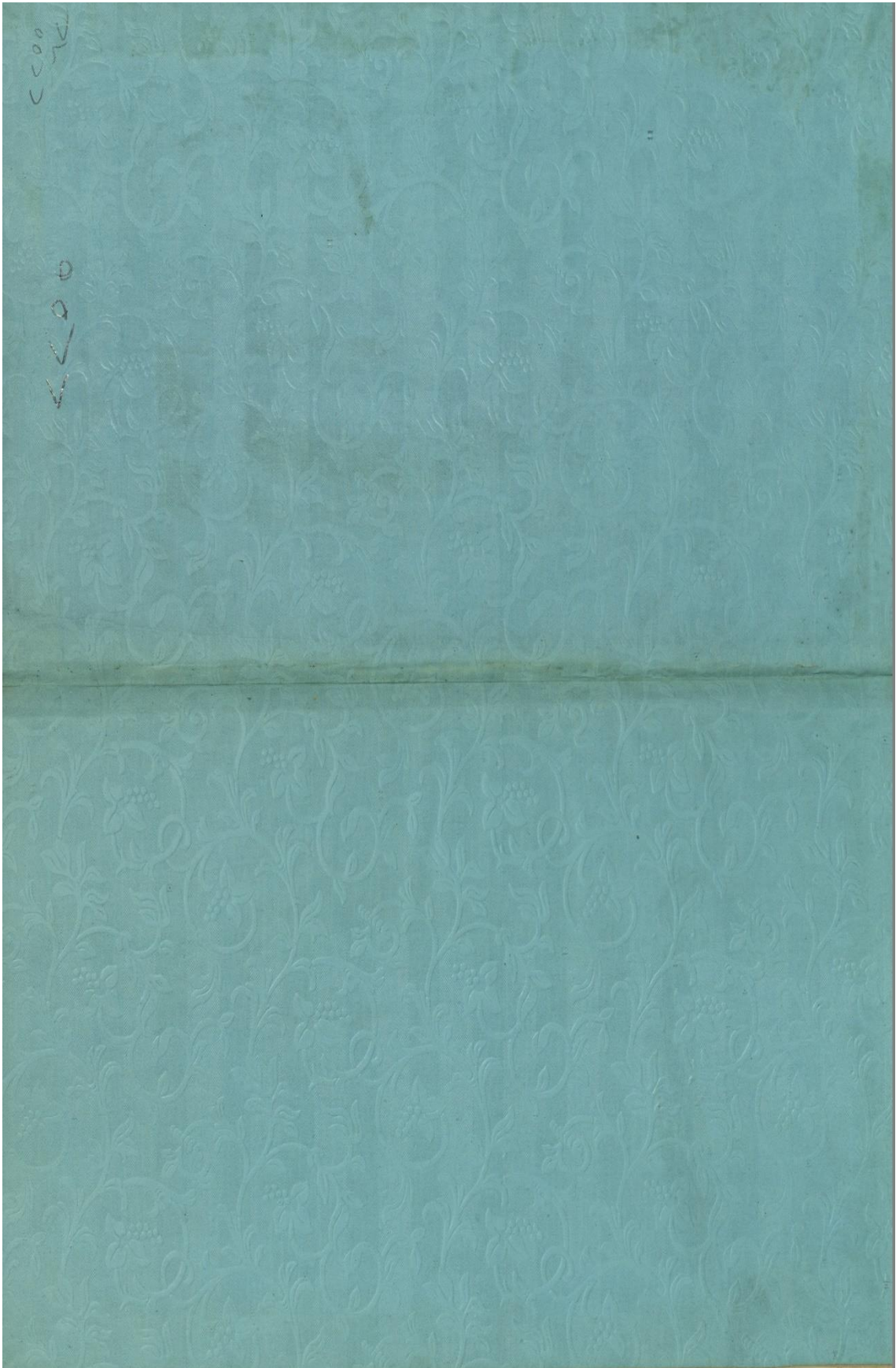
Tekin, Şinasi. *İştikâkçının Köşesi: Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler*, İstanbul: Simurg Yayınları, 2001.

Uğur, Mücteba. “*el-Câmi 'u's-şagîr*”, *DİA*. VII, 113.

Yıldırım, Alper. “Askeri Bir Süreli Yayın; Ceride-i Askeriye (15 Aralık 1880 / 20 Mart 1881 Yılları Arasındaki Sayıları)”, Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2008.

EK
(TIPKIBASIM)

لاله‌ای جامع شریفی امام اولی خواجه حافظ عینی • نورا لله
 قد به فالصبح والمسی • وخلده فی لجنة عسی • حضرت نازدن عاجزانه
 اوقیوب و علم عقائد و علم حکمت و شایه در شری دخی استاد
 الکلامه المحققین • واکماله فقیرین • اسبق درس و کل
 یجی افندی • سیه الله المحیی فی الجنة کما الحیاه • حضرت نازدن
 اذن و اجازت می نصیب اولمش و لدینی بیان • و روز شب ایفای
 فریضه تشکرمدن لسان حال و زبان بال ابله عجزی اعتراف رایه
 برابر الیوم باب حضرت سرعسکری جریده مطبیه سی سرمری
 بولند نعم اجندن عساکر شاهانه شان و قدرنی غایت عالی
 و یوجه اولدنی بیلم ایله برابر اولدنی بجه عالی قدر و مقدس ایلیکا
 خدمت دها عالی قدر اوله جفی درک ادراک ایدرک اکامعابل
 بر خدمت مغفزه اولستی روزکش بولدیغی فاده صنفده
 اولوجهه سالك سطوره شطبری • و جمیع عساکر ظل الله
 فرنگاً فرداً نشر نشوری • و فرهن منابه سنده ضابطان عسکری
 شاهانه ایله کهم الزمی • و بکان بکان نظرته بیه لزومی
 از هر خصت ملحوظ و مطلوب و لسی بیت خالصیه •
 شروع و مبارکرت قلندی •

سبب جمع و تألیف رساله غازی و شهیدان • عن صمیم اللوس
 والوجدان • و سبیه دیباجه بیانی مع الامعان • و ترجمه
 حال حقیر بر تفصیر ما بکون وما کان • شروع بیانته ابتداء
 قلندی الان • چونکه عمر اخر اولسی لاشک ظاهر و عیان •
 خاطر به خطورایلدی بر خطره ناکهان • ننیم سولیش تمثیل
 بیمثال ادبای زمان • عاقل و لدرکه عاقبت بر اقرار اثر • اگر
 بر اقرایشه یرنده بالاسر • نحو استخفه عاقبت بر اقطع غول •
 احسن المقول • مؤثر العقول • قرین القبول • مع القصور
 سبب المنفور • بیانی مرغوب و مقصد و اولغاه •
 بیت مسرب
 تخصیل علمده حجره کوشه نشین • اکال بدارک زاویه نان عشن
 راحت زیکه بر جمله ایشین • حور غلان اوله جنده اشین
 مصداقجه تخصیل علم روز سنده بولند نعم هتکا مده • منبع
 علم قرانت و سائر فنون علمده خواهه مز استاد مز استاد کامل
 قدوة العلماء العالمین • و عمدة اکامل الکاملین •

۱۶۶

چونکه كرك شها دك ورك غزاة و غزاندك اساسا حال شان
 حقيقتي بر آدم بيلايجه غوغايه لايقياه كو كس ويره مر ●
 ● واما اسكر بيلوزا ايسته اول عسكرك دك ●
 او كونه هيچ بروقت طور لمر
 وچكلمز
 زيردين عقايد چه شهيد حاضر معنا شنه كه الى الابد انك
 ايچون اولومر يوق ديك
 معنا شنه در

كرك شها دك ورك غزاة و غزاندك اساسا حال شان
 حقيقتي بر آدم بيلايجه غوغايه لايقياه كو كس ويره مر ●
 ● واما اسكر بيلوزا ايسته اول عسكرك دك ●
 او كونه هيچ بروقت طور لمر
 وچكلمز
 زيردين عقايد چه شهيد حاضر معنا شنه كه الى الابد انك
 ايچون اولومر يوق ديك
 معنا شنه در

عقاید در
 ایچون اولومر یوق دیک
 معنا شنه در

اولمى ذى كبر و بيان اولد قن صكوه • دعاسى اورزيرزه لاره
 الزمر • سبب نظام عالم • وشبلة اسايش فوج بخا دمر •
 ووجود بكانيسى ووجوب ملت ولم • روح الجسد مثاب شنده
 بولمى مسلمين عنده مسلم • وتبعة دولتلك اطاعت اقيادى
 اهمهم • لاسيما اطاعت ولوا الامريهان اولمى ملانم •
 كما قال الله تعالى طه الكلام القدير والقدم • استتميد بالله
 اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولوا الامر منكم ايت كبرى ونصر
 جليل به امر و بيان بيوردينى • واطاعت ولوا الامر حقه فرمان
 وارد اولمى جهنمه عامه تبعة دولت موخدين ودين مدين •
 وكافة ملت المؤمنين والمسلمين • اورزيرته فرقا اطاعت
 فرض عين اولدينى مبرهن بالبيان والعيان • ومدلل بالفرقان •
 ومدكور فى القرآن • اولان بادشاهز بادشاه روى زمين زمان
 عن مسلسل غلانيان • شهنشا جهان • كشور صاحب قران
 جويان قهرمان • خريص اجراء العدالة لاشك والكان • خلافتى
 آيت نشان • السلطان بن السلطان السلطان الغازى
 عبد الحميد خان • بن السلطان الغازى عبد الحميد خان •
 ايدى الله ايام دولته الى آخر التورات • افند بزم حضر تلبينات

الحمد لله الذى انزل القرآن على محمد الذى هو سيد الانبياء
 وسند الاصفياء • وبين فضيلة الشهيد والغازى والغزاة
 كما قال الله تعالى • ولا تحسبن الذين قتلوا فى سبيل الله امواتا •
 بل احياء • والصلوة والسلام على محمد الذى قال فى حديثه
 ومن قتل فى سبيل الله فهو شهيد صدق رسوله الكبرياء •
 وعلى له واصحابه الذين كانوا بعد هجرته شهيدا وغازيا فى المعركة
 والغزاة • وبعد ذا • اول جناب خالق الارض والسموات
 واول كسنة ايجاد عالم موجودات • واول كم عدم مدت
 صحراى وجوده آودة مخلوقات • واول مستجمع الصفات
 والكالات • قدرت كاليه موصوف بديع المكلمات •
 عزت جلاله اورن سكرينك عالمى كالكتات • كه انى
 يوقدن ورايلى بين الكاف والنون اولدينى بالبينات •

هیچ بروقت شیخا نهندن وارنمز • زیرا اول کیمتسه اوله دن قورقوز
 وغوغایه کیمک انک عند تده د وکونه کیدر کی مسرور و حندان
 اوله رق کیدر • یعنی وبله بیلور که اعتقادنده • برد قیسه •
 بر نفسنه دخی متصرف اوله مدتی و اوله میه جغتی بیلد یکی
 وقت کندی حیات نقد فانیستی حیات بقای ابدی به • یعنی
 بقا بالله ایله باقی اولستی هر شرعا و هر اعتقادنده جز ما علو
 یقینی قلبیده • بو کانی او قوما سنبله تحصیل بلش اوله بختندن
 اولمک ایچون هیچ وظیفه بیله ایدنمز • اینشه اول اوج عدد
 خصصت که بیان ایدله چک یعنی انسانک عبرت و شیخاعت
 دمار لر بی تحریک و حرکت که کؤر دمه که زیاده سنبله سبب قوی
 اولور • شویله که • وطن محبتی و وطن غیری • و اطلاق
 و خصم و اقربا و اسباب محبتی و غیرتی دخی اکا یار د مر ایدر •
 زیرا بونله جمله سی بر حمتدن و غیرتدن عبارت اولد یغندن
 اولمک ایله بونلری زهنده قوروب و ملا حظله موازنده •
 ایدلدیکی وقت جمله شنندن انسانک جانی عزیزدر • یعنی
 بونلرک بولنه انسان جانی قولای قولای فدا ایدنه مرتبه
 شهادتی بیلد کجه • زیرا بر مرتبه به قدر وطن محبتی و شهادتک

همیشه وجود های بونلری افات سماویه و افات ارضیه دن مصون
 و محفوظ و همیشه توحیات ایات قدسیت تا جدارانه لر بی کمال
 شوکت و عظمتیله دیمم خلافت و تسم • شهر بار لر بی لی ابد
 الابد غلبه جنود ظفر موعود • ملوکانه لر بی دخی بو ما فیومگا
 تکثیر سود • و جمله بند کانی رهین غر مسعود • بیور سین امین
 بامعین • نسل الله تعالی التوفیق • وهو نفع الرفیق •
بوداعی سلیمان وهی وارنوی کین کتربک ذکر
 چونکه بوردساله مزاجتی اوج نوع شیدان بخت ایده چک اولد یغندی
 اجمالاً بیان ایدنه • شویله که اوج عدد مقدمه • و هر بر چینه
 بر فصل ایله بیان و عیان اولنه بختدر • فصل اول شهاد
 حقه • و فصل ثانی غزاة حقه • و فصل ثالث غزاة حقه
 اولوب • و بواج ماده نکه دخی صل و اساسی بالکر شیخاعته
 متوقفدر • اول شیخاعت دخی بعضا نشانده محضنا جبل اولوب
 فطرت و طبیعتا صلیبه شننده پدر مادردن موروث اولمغین
 لکن بوصفات ایله موصوف و ممدوح بک از کیمتسه بونلوب
 و اول صفت وزره اوج خصصت دخی بونلور اینشه انک وزرینه

والله عظیم الشان نه خدا بایش ونه بیورمش ورسول علیه الصلوة
 والسلام حدیث شریفند نه بیان بیورمش وغازی و لورایسه اندک
 حکمی نه در ● وکادخی نه لر و خدا و نمشد ● ایشنه الذی بیات
 صد دنده بولنوب شویله بیان اولنورکه اوج مقدمه ایله اوج فصل
 و برختمه ایله بیان اولنه جقدر ● اولاً شهداء حقدده بدی ایت
 کریمه ● وغازی حقدده دخی بدی بت کریمه ● وغازی حقدده دخی بت
 ایت کریمه بیان اولنوب و خاتمه دخی شهداء وغازی و غزنا
 جمله شنگ حقدده حدیث شریفرا ایله بیان اولنه رف سلاک
 سطوره خرمبرگ مسطور ● وکلک کشیده ایله مختصرگ مقصد و
 مقاله ختم سکلام اولنه جقدر ●

مقدمه ثالثه

ابتدا شها دنگ مرته بهی جمله شدند مقدم بیکله سی لازم
 والزمدر که اندک حقیقتی دینگا و ما هیبتی عفا آگا ● وفضیلتی
 بیانگ تحصیل لازم اولخاه هنر و فغشکر بوشهد لکن حقیقتی تمام
 حقیقت وجهه اوزره بیورته بر وقتا و لومدن قور قورب
 کبر و طور ماز ● زیرا انسانک جانی جمله به مرخدر ● لکن نفس
 انسان حیات ابدی بی تعقل بدرسه جمله نبی وطن واطفال

حقیقتی بیک بونلر زیاده شیکله شیاعنه برده ایدر ده
 لایقیب له شیاعت قوت بولور

مقدمه ثانی

جمله دن اول شها دنگ لایقیب له کابرک بیانی وجهله شها دت
 نه دیمک واندک حقیقتی و ما هیبتی ندر ● والله عظیم الشان
 کلام قدیمده شها دنگ حقدده قاج ایت بیوروب بیانی بلیتر
 ایشنه انلرک جمله سنی رساله مزده بیان ایوب یازلشدر
 شویله که کافه و عامه جمله مؤمنین مؤمنات ● و باخصوص
 کافه عساکر اسلام اوزرینه لکن اولاجله صباطان که کرک
 بیوک ضابط و کرک کوجک ضابط اولسون همان بشقه کلابی
 بیله اولزایسه بالکر بونکابک بیانی کافدر ● زیرا شها دت
 و غزاة ● و غزاه حقدده هیچ بر شهبه ایله جک بری یوقدر ●
 و برا قلامشدر ● جمله بیان اولنمشدر ● اندک ایچون هر جبرکه
 حتی نفرزانه و ارنجه بوشها دت ماده سنی تحصیل تیمک فوض
 عین زاده شنده اولد یغندن ● و بیانی دخی فرض عین
 مشابه شنده اولد یغندن بیانه شروع اولدی ● شولوجه
 شها دت حقدده و شها دت فصل شی در ● واصل اساسی ندر

هیچ فوغادن کندی کبرو برافمز ● وکوسونی هیچ فوغادن دوندمز
 وهدر ونمز ● زیرا فوغارقا که قصور ایدرم دیو صکره شهادتا پیکر
 قزانه مام دیو بوندن فوغارقا بوخسه اولومدن هیچ بروقت فوغارمز
 زیرا اگر بر مسلم و موحد غزایه کید جاک اولد یغنده شو وجهه سهله
 و شوه صورتده نیت صا د قده خلوص قلبه و حضور شوقه
 و صدقه شویله نیتا یلمو در که ● بود فعه شو سفره بولنه جعفر
 بوغزاه خضره یاری یاغازی و یاخورد شهید ● یعنی نقد فنا عمری
 بقایه یعنی بقا بالله الی یوم الابد الا بد حیات ابدی به تسبیله
 و وصلتی نیت ایدم دیو نیتا یلمو در ● حتی روم ایل و انا طولی
 اها لبتی بلکه جمله عامه جمع مسلمان طشره زده شویله ●
 براعتقاد لری وارد در که ● بر جو حق دنیا کلدیکی وقتا تدا والده
 ماد لری مه سنی چو جنک اغزینیه ویرما کسزین شویله نیت
 ایلرکه یاری شویم اولادیمه یاغازی و یا شهید لک نصیب
 ایلیه شین دیو نیت ایدر ده بعده مه بی اونیت اوزره ویر
 وهدخی او جو حق بویله چه نیت ایده رنک اناسی مه سنی ویر شه
 هیچ بروقت او جو حق مه بی امامک اولمز ● حتی اگر جو حق مه بی
 المزایسه در لر که شنگ نیتک نیت خالصه دکلا یش سن یوجه

واقربا و احبا کبرو قالور و جمله سی هیچ بروقت خاطرینه کلن
 زیرا وطن غیرتی پک اشاعه قالور ● زیرا بن اولد کدن صکره هان
 هرشی نه اولور شه اولسون دیر ● لکن اما اگر بو نقد فانی فنا
 عمری بقایه تبدیلی دیگا و اعتقادا و یقینا بیلور ایشه انک
 هیچ بر شهیدن بر فوغوری یوقدر ● چونکه انسان وطن ایچون
 بدرجه به قدر حمیتی افضضا شندن غیرت کشت اولوب غیرت
 اوزره بولما شنی آرزو ایدر ● و بدرجه به قدر دخی طفا لدری
 هولیا ایدوب غیرت ایدر ● اما کن نقد عمری فانی چوق کیمسه
 وارد در که جسارت ایده میوب کبر و طور مای کوزادر ● اما
 ضابطندن و یاخورد احساندن او طانور کبر و طور امز بر ته به
 قدر ● و لکن دیگا عاقبتی ● و یاغازی و یا شهادتی مقابله
 وعد و موعود اولان شیداری و حیات ابدی بی و بقا بالله ایه
 بقای ملاحظه ایدر شه اوله معتقد بولنان ذات هیچ بروقت
 قورق قلبه کلن فنور و خطور اتمیوب همان اولوقت شونی
 ملاحظه ایدر که امان الامان ● اولیه که اعتقاد می بوزم یا لمر
 و بوزملا سین ● و اعتقاد دی بوزا شنی شیه اشتغال ایما یوز بو
 دانا اعتقاد بی کوزادوب عجا حیاتا بکری قزانه بیله جبه میتم بو

مقدم جننده فصل رزقنور ایسته یعنی بوجه نعم الهی به اربوب
 مزبورق و ایستد یکی شیلیری الله عظیم الشان حضرت تبری و پرشده
 همان شهید اولدیغی وقت درلو درلو نعمتا هی به در عقب ناخال اولور
 دیمکدر ● رزقنور دیومولای منعال حضرت تبری هیچ برقولونه جننده
 کیرمزن مقدم برزقون یعنی شهیدی رزقنور دینی کی هیچ
 برقولناک عبادتی مقابلنده برزقون بیورنا منشد ● حتی اولیاناک
 خیمه نیمه درلو درلو نعم المبارله مجده نیشله ● کن برزقون در عقب
 جننده کیرمزن مقدم جنندن یعنی جنت نعمتلیله دائر مزبور قدر
 دیومجده نما مشلدر ● درجه شهادت درجه اولیایه منتهی کی
 اشارت ایت کریمه دن اوله فیم اولنور یعنی مرتبه شهادت
 غایت بر اولو مرتبه که همان مرتبه اولیا کی اولغه شایسته در
 دیمکدر ● و هر تقد اولیا مرتبه سی فوقی انبیا مرتبه سی ایستده
 بونک مرتبه سی کافیا س و نماز کن شوقدر وارکه شهادتاک
 مرتبه سی نبیا و اولیا دن صکره هیچ بر بیونک بوجه مقام یوق
 دینک اولور ایت کریمه نک معناسی **ولا تحسبن الذين قتلوا في**
سبيل الله اموالنا الله عظيم الشاناک بولنده قتل اولاری ستر
 اموات یعنی ولدی ظن ایتمکدر **بلا احواء عند ربهم** بلکه الله

نیت ایتماش ستر و ایده مامش ستر دیوانا سنی تمییب ایدوب
 در کرکه بویه چه یاغازی و یا شهید نیشده ویردوب تعلیم ایدر کر
 بعده جوق وقتا ولور که جوق اوج کوندن صکره مهربانی دینی
 نقل ایدر کر ● حتی عامه طشره لرده بواعتقاد الان جار ایدر ●
 و جمله سی بواعتقاد اوزره در کر ● بوندن صکره جمله دن اوله
 شهیدک حقدده وارد اولوب حتی حقیقی صراحة نص صریح
 قاطع قرآنیله ثابت ولدینی و شهدا نک شهادتی مقابلنده
 کند و شنه الله عظیم الشان نه کونا معامله ونه وعدن ایلش
 اولدینی ونه انعام احسان ایده جکی بروجه اتی بیان ایده لر

برخی فصل
 شهادت حقدده یدی عدد ایات کیریدن
 برنجی ایت
 سورة الاعمالک یکریمی بشی صحیفه سننده واقع استعیده بالله
ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله اموالنا احواء عند ربهم
برزقون ● فوجین بما ایتیم الله من فضله و یستبشرون بالذکر
لذ یحقوهم من خلفم الا خوف عليم ● **ولا هم یحزنون** ● بورایه
 کلیمیه قدر بوبرایت کریمه در که شهادتاک حقدده جننه کیرمزن

مؤوم

سوره بقره نك بگرمى برنجى صحيفه سنده ولا تقولوا من يقبل
في سبيل الله اموال بل احياء ولكن لا تشعرون في سبيل الله قتل
 اولئلك حقتده سز اموات دبمكز بلكه انلر احياددر • لكن سز انلرك
 كيفيتى وحياتى بيله مز سز نيزا انلرك حياتى جسد ايله • ويا
 حيو انان حسن اولنوب كوز ايله كور بلوب بلنز بلكه وحى ايله
 بيلنور • حسن نصرى حضرتلر ندرن روايت اولنور كه • اشبو
 شهداء الله عند نده احياد رز قلزى روحلر نيه عرض
 اولنور • اندن انلره روح وفرح ايريشور • اشبو آيت بدره
 شهداءك حقتده نازل اولوبدركه انلر اون درت كشي ايديلر •
 التيسى مهاجر بندن سكرى انصار دند ايدى ناس دبديلر كه
 فلان كشي اولدى دنيا نك نغم ولدنى اندن زائل اولدى • حتى تما
 حضرتلرى انلره اموات دينله سندن ناسى منع ايتدى • نيزا
 انلر حكمنده احياء كيدركه نزابرى يوم قيامته دكين جارى •
 اولنور • نيكيم عرفانده فوت اولان حاجى كشى كه يوم قيامته
 دكين حجاج ايله هر شنه حج نوابى دفتريته يار بلور ديوروايت
 اولنور • يعنى انك روحى هر شنه حجاج ايله برابر حج ايدر
 ايش ديور بيان وحسكا به ايدرلر •

رتبرى جل شاه عند نده احياء ومقرن اولدور • **برزقون** جندن
 رزقنورلر يعنى جنته كيردىكى وقت عرش النده نجه رزقنورلر
 ايسه اوليجه مرزوقدرلر • **فحين بما آتاهم الله من فضله** مسرور
 وشادان اولد قلى حاليه اكا كه حق تعالى فضلندن انلره شرف
 شهادت وحيات ايديه يه فوز ونعيم • و جنته تمنع وكرامت
 قرب ويردى • **ويستبشرون بالذين لم يلحقوا بهم من خلفهم** و قتل
 اولنوب كند بيلدن صكره يه فلان اخوانلر نيه تيشه ايتلك
 دبيلر لرائى كه **الاخوف عليهم ولا هم يحزنون** انلر فى سبيل الله
 قتل اولمنغه برحيات ايرد بلكه انلرى وقوع محذور خوفي وفوت
 محبوب حزنى ككدر ايتمز يعنى هيچ انلر بر شيدن خوف ايتمز
 وانلره هيچ بر كدر ايرمز ديكدر • **اشبو آيت** كريمه دلالت ايدركه
 اشبو شهيد لك بر هيكل محسوس اوليه يعنى كوز ايله كورلر
 وعقل ايرمز لكن بر جو هرهد كه بنانه دركه بدك حرايه فاني
 يعنى اولدنى خراب اوليه وانك ادراك و تأمل والتذانى
 اكا متوقفا اوليه • **برنجى فضل**

شهادت حقتده يدى عدد ايت كيردن

و طوعنا برك محافلهم سيجون و خصم اقربا واحبا قوم قبيلتنا
 و بوجه برلك دشمن اليه چكاستي بيجون في سبيل الله طوجون
 و فورشوندن با بيلش و د و كه بكي ان دن يعني انساندن با بيلش
 بنا او بيلش بر قلعه و بر طاي به بكي بر برينه صديق طور مرصق لغی
 الله عظيم الشان حضرتلری سور ديك يعني راضي اولور ●
 و رحمتا يدرده شهيد اولور شه يعني اول ادم هيچ اولور ● حيك
 ابدی به ابرر معنا سنه نكیم ذكری چكدی ● و اگر غازی اولور شه
 عود تا بدو نقد راندن صكره دشا يوب بتاغنده اولنسه يه الله
 عظيم الشان حضرتلری اول غازی به في سبيل الله شهيد توابی
 ويرر معنا سنه در ● زير معنا ده شهيد ايله غازينك معنا ستی
 هب بر ديك ● مادامه كه اول كشي اول معركه و غزاده بولنوب
 في سبيل الله مقاتله ابدی ● اولد خي اول شهيد كيد رر ديك
 اولدی ● لكن شوقدر واركه قرآن كريك اينجده مقاتله و شهيد
 حقه ده بجه بجه ايتار واردر ● بوايك دلالتی و واضحی ●
 و فصاحتی و معنا جضندن اولان دلالتك سزنده عقده لدر
 متخير و حيران قالور ● زير بوايد و بوندن افصح بونك
 فوقده دخی كلام قديمك اينجده كور و له مز بونك فصاحتنه

عقده

عقلل شاشر سريه عقلل ابرمزر و ابره مزر زير قرآن كريك
 معنا سنده بكري تعالی حضرتلری يه كندی سورة كهفك
 اخرنده بيوردر كه ● قل لو كان البحر مدادا لكلمات ربی لنفدا البحر قبل
 ان ننفذ كلمات ربی ولو جشا بمشاه مدگا يعني دكتر مركب فرض
 اولنسه انسان و ملكه يازمغه باشلاسه لرحرر دوكبير ● و
 دوكندكي وقت يه بر مثل بارادسه يه بحرر دوكبير ايت
 كريمك معنا ستی دوكتر ● زير هر جسم مخلوقدر دوكبير ●
 الله عظيم الشانك كلامينك معنا ستی دوكتر ● زير مخلوق كلام
 يعني كلمة الله نهايت بوقدر كه اتكاه مراد الله اوليا سنه و ستك
 و اعداسنه و عیدی ● و خلقی اوزره حكيد رر ● ديك اولد بيه
 شمهك بوسيان اولنان ايت كريمك فصاحتی اعلا مرتبه ده در
 الله اعلم بمراده ● **برخی فصل**
 شهدت حقه ددی عدد ايات كريم دن
 بشينجی ايت
 سورة توبه نك اونجی صحيفه شنده ان الله اشترى من المؤمنين
 انفسهم واموالهم بان لهم الجنة الله تعالی حضرتلری ديلد بكر
 مؤمنلردن نفسلرك و ماللرك انك شينيه بدل ايدوب

نبدیکی مرتبه ده برادم بجای ایشه اول ادم الله تعالی بیه ایلدی
 مایه و معاهده سنده طوروب وفای عهد ایدر ایشه توراته
 انجیلده و قرآنده جمله کتب سماویه شویله بیان اولنور که
 اکا الله عظیم الشان و عدیبی برینه کتورمکه و عد ایلدی ●
 زیرامولای متعال حضرت تازی و عدنده خلف الین و عدنده
 خلف بلیه چکنی کنده بنه و عد و بیان ایلدی ● شویله که
 یکی اوج برده بیان ایلدی که **ان الله لا یخلف الیمعاد** ● الله
 عظیم الشان نه که قولدی حقیقه و عد بیوردی ایشه جمله شی
 اعطا ایلدی ● هیچ و عدنده خلف الین دیوفقان قدیمده بنه
 کنده کنده بنی تصدیق و تأکیدگ بیان ایلشدر ●
ببینی فصل
 شهابت حقیقه یدی عد آیات کریمه دن ●
النبی است
 سورة زلزله تک سکر بنی صحیفه سنده **والذین هابروا فی**
سبیل الله فزقلوا وما توا البرزقتم الله رزقا حسنا شونلر که
 الله تعالی تک طاعتنده و رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم
 حضرت تازینه یاردم صدد نده یعنی فی سبیل الله دعلک یعنی

مقابله سنده الله جنتنه جزا و ثواب ایده یعنی الله بولسه
 تفسیری و مالربنی صرف اتملرله مقابله الله جنت یعنی
 اخترده یوم قیامت اولقصرین در عقب حنت رزقربنی یعنی
 حیات بدی بی احسان ایلر و برر و مستور ایلر ● **یقاتلون**
فی سبیل الله فیقتلون ویقتلون که انرا الله تعالی تک رهنا سیر
 استیو کافرله غزا ایلر قتل ایلر ● و یانده قتل
 اولنورلر **وعنا علیه یحقا فی التوریه والانجیل والقرآن** انرا یحیی
 جنت تازی الله تعالی دن حقدر که اول توراته وانجیل و قرآنده
 ثابت و وافعدره **ومن فی بعده من الله اول کیمسه که ● الله**
 تعالی دن ثواب طلب ایلر جها دا مرزده عهده و فای ایده
 نیتنده اخلاص ایلر و یا و سمعه دن اجتناب ایده ●
فاستبشروا ببعکم الذی بایتمم ● ایدی الله تعالی بیه ایلدیکن
 مایه بی فرجان و مستور اولک که سزک شی بسیدر کیز
 مقابله سنده سزه جلا تل مطالبکری و برمکه و عد ایلدی
وانا لله هو الفوز العظیم ایدی اول بیع که انی الله تعالی ایله
 مایه ایلدیکن یوم قیامتده اول سزه فوز عظیمده یعنی الله
 عظیم الشان تک بولنه جان و باش و مال و هر وجهه و سعینک

دیمک اولور ● بوشهدا درجه شنی بیانده قلمو عاجزدر ●
 تعریفده لسا نلر قاصردر ● افاده ده عقللر شاشمشدر ● زبیرا
 بوشهدا نلر حقتده نیجه ایتلر دخی وارد اولمشدر لکن بز
 بویدی ایچی افاده ده پک واضح کوروب و پک افاده ده قلم
 مجز اولدوغیندن بدیشرایت بیانی ایله اکتفا ایله لس
برخی فصل
 شهدات حقتده بدی عدد ایات کریمه دن
 بدیچی بیست
 سورة العمرانك التصولك صحیفه سنده فالذین هاجروا
 واخر جوامن دیارهم واودانی سبیلی وقاتلوا و قتلوا شونلرکه
 شرکدن و یاخود د بیلری صنیات ایچون وطنلرندن چیقوب
 هجرت ایتمیلر و یاکناری و دشمنلرینی غوغا ایله دیارلرندن
 زور ایله چیقاروب سوردیلر ● ویم بولده بکا اطاعت
 و اتقیاد ایله جکر دیواذا و جفا کوروب چکدیلر و بوسب
 ایله بوغزا و معرکه ده دشمنلرله اوغراشه رق شهید اولدیلر
 و یاغی غزادن صکره قلا نلر غزادن کبر و طور ما یوچالیشا نلری
 الله تعالی حضرتلری دخی نلری بنه یاغنده بیله اولور ایسته

اوطان و عشق ترندن و او بولده اول حالده قتل اولدیلر
 و یاخود حقتا نفاکه کبر بوشقه بولده قتالک غدیری که یتیم اولد
 معرکه ده خسته لک ایله و یا رغیری علناه که همان یتیم فی سبیل
 الله کیدرکن و صواشر ایکن و اول بولده مشغول ایکن اجمل
 موعوده شیهله وفات ایدرسه یتیمه اول غزاده غوغاه شهید
 اولنلر کی انزه الله تعالی حضرتلری رزق جنت و بررکه اولد
 رزق انزدن الی یوم القيمة هیچ کسلر رتیلری عند نه حیات
 معنوی ایله احیاد لرلر دایما رزق لور لر وان الله طوبی خیر الرازقین
 الله تعالی حضرتلری رازق لک خیر لوشیدر که رزق دلدیکنه
 حصابنر و برر ایسته بورا یه کلجه بورایت یتیمه یوقار و ده
 بکنی و لا تخسبن الذین ایچی بکی اولد که صکره رزق و برماسی
 اولور اولان کیمسه یم رزق دنیاده کی یعنی اولامش کی رزق لدر
 هیچ برز انک حقتده بور لمامش بالکر بو بولده بوغزالده شهید
 حقتده بور لملش اولد یعنی بو ایکی شهید حقتده اولان
 ایتلر ده که شهدا نلر درجه سی پک بیولک عند الله بر درجه که
 همان ولی و انبیا عظام درجه لرینه یقین یعنی شهدا
 درجه شتک اوست طرفی همان اولیا و انبیا درجه شهید

بدیایت بیان اولته جتی ایدی اشته اول بدی ایت بروجه
 اقی دخی بیان اولنور
ایچی فضل
 غازیله حقنده بدی عدد ابات کرمه دن
 برنجی ایت
 سورة العمرانک اون سکرنجی صحیفه شدند **ولا تهنوا ولا**
تجزوا یوم احد ده سزه مشرکوندن اصابت ایدن شی سببیه
 جهاد صافن ضعیف و مخزون اولیکر و سزندن قتل
 اولنا نلرک اوزرینه دخی مخزون اولیکر زیرا اولکون یعنی
 احد غوغا سننده هاجریندن پیش کنی وانصاردن تمش کنی
 قتل اولندی **وانتم الاطولون** و الحامل سزاندون شانه
 اعلا سزکر **سزحق اوزره سز** و قتلکون الله تعالینک رضایسون
 وغوغا ایدوب اوله جه نیت ایدیکر ایدی و صاغ اولانکن
 غازی و اولانکن اولدی شهید در حیات ایدیا به جنده در
 و نلر ایشه یعنی مشرکون جمله سی باطل اوزره در لر
 و قتللری شیطان اغوا سیه در و قتل و نلنلری جهنده در
 و با سزک بوم بدرده اثره غلبه ایله انلری قیروب کچوبین

شهید قرابیه تاطلیقا بدر زیرا تکرری تعالی حضرت تبری نجبه
 برلده بومر مش جمله دن بری ان الله لا یضیع اجر المؤمنین
 الله عظیم الشان حضرت تبری مؤمنین موحد تک اجرینی یعنی
 ویره جکی قراب و اجوری ضایع قلم ولوکه ذره مقدار اری
 اجری اولسون دفتر اعمالنده هرزه بازلدیشه اوله جه کنایته
 اعطا اولنور کبر و قالمز زیرا **ومن یعمل مثقال ذره خیرا یره** دو
 بیورمشدر نهایت لاجرم البته مولام کیمسه تک اجرینی
 ویرماده قصور ایتمز ولوکه ذره مقداری اولسون درغ ایتمز
 احسان ایدر **لا کفرن عنهم شیئاتهم** انلرک شینه لرینی الله
 عظیم الشان حضرت تبری البته محو ایدرم دیوبورد یعنی هیچ
 کلا هلری قالمز عفو ایدرم **ولا دخلتم جنات تجری من تحتها**
الانهار و انلری البته جنتاره قوبارمک انلندن نهر لاجاری
 اولوب دا نلر اقی یعنی و یله جه شهید لره جنده بر اصرکلم
 احشا فرا اولورک حیات ایدی بی بولد قده و احسا نه نائل
 اولد قلدنده اول النندن صور اقان جنت کوشکارینه و سر ایلدینه
و یمیع افراع نعمتله منتم اولور لر
یوندر نصرتک ما ایچی فضلک بیان غازی و نلرک حقنده دخی

دک

دک

انلری هلاک کر • انلرک سزک ایله مقدم احد ده کی اولان غوغا
 برشی دکلدر پک اشاعه قالدور • تکیم غالب اولدیکر • بدرده یعنی
 حضرت و ظفرایله ینه غالبیت عاقبت سزک اولور • **ان کنتم**
مؤمنین زیرا که سزتی نالیک ضرر و وعدته مضد قلر سز •
ان یمسکم فرح فقد مس القوم فرح مثله اگر یوم احد ده انلرک
 سزه جراحت و الم ایدیشه یوم بد رده انک مثل سزک انلره
 ایدی مع هذا انلر ضعیف و جین اظهار ایدیلر لکن شوقدر
 وارک امدی سز اول خصیله انلرک ینه عندا ولو هیتمده اولی
 و سیک قات اگری واعلا سز • شول سبیدن که انلر الله تعالی
 رجا ایدیک شینی سز لر جا ایدر اولدیکر • زیرا انلر مشرکون
 اولد قلری ایچون بی بیلوب بدن رجا ایدر • و بی بر بیلوب قویج
 اوزره دکلدر در • عندا لو هیتمده رجا لری مقبول دکلدر • انک
 ایچون جمع زمانده ینه غالبیت سزندر • **وتلك الايام نداولها**
بين الناس ظفر و غلبه ایامی مسلمان و کافرون بینده صرف
 ایدر • دیمک اولور که بر صغی برکون سوندیریز • و صنف
 اخرابی برندیریز • هکذا دیمکدر که بعض کر مسلمان قزانر
 بعض کافرون یعنی حرب اصولی بو یولده در • یعنی جمع زمانده

مشهور

مسلمان قزانر معنائسته دکلدر دیمک یعنی مراد الله و عادت
 الهی بو یولده در دیمک **ولیسع الله الذین امنوا** و تاک الله تعالی
 حضرت تلری ایمان اوزره ثابت اولوب و اولیا تلری بری برندن
 تمیز ایده **وتخذ منکم شهداء** و تاک سزکون برطا فقهی شها دتله
 اکرام و یاخورد سزکون شهود معدلین انشا ایده شول سبیده که
 انلر ایمان اوزره قائمه و شدائد اوزره صبره و محنت و مشقت
 حکمکه اولد قلری حالد ثابت قدم اولوب بو سبیدن مرتبه
 شها دت نائل و کرام اولور • یعنی شها دت مرتبه شتندن
 اصلا مرتبه اولما یعنی بیاندن عبارت اولد یعنی انفا دت • **والله**
لا یحب الظالمین حق تعالی حضرت تلری ظالم لری سوزر که انلر اضا
 اید کلرینک خلا فک اظهار ایدر • اشوبوده تنبیه واردر که
 کافره علی الحقیقه ضررنا تمیه بلکه احیانا تاک انلرک غلبه شی
 انلره استبد راجد • و مؤمندره ابتدا ایچون اوله • یعنی
 بصیرت اوزره بولنسونلر دیمک معنائسته در •
ایچنی فصل
 غازیلر خنده یدی عدد ایات صکریمه دن
 ایچنی بیست

قل **فضل عاملهم** شونکر که جهاد ایدوب سبیل الهده شهید
 اولد یار الله تعالی حضرت نوری الکرک عملاری ومقابله سنده
 ویره جکی حیات ابدی بی هیچ برکونا صایع قیلر **سپهد یهم**
و صلح بالهم اول الله تعالی حضرت نوری انوری طوغروروله هدایت
 ایدر ویا خود نیاده اولدیغی مدت غازی اولورسه هدایت
 اوزره ثابت قدم قیلر **وهدی حیا تدرده اولد قه مالری**
 عصمت ایه اصلاح ایدر **ویدخلهم الجنة عز قها لم** وانوری
 شول جنه قویار که الله عظیم الشان انوره دنیاده کابرد
 بیان اتمش علما خبر ویرمش و بیان اتمش ایدی شونکر ایچون
 بیان اتمش ایدی که دنیاده اول جنه مشتاق اولوب
 اشتیا قدان کالایق ابو علاه چبالیوب دانما نجبا شومضبه
 نضل نائل اوله بر دیوخیر ایه مشغول اوله **ویا خود مؤمنین**
 موحدینه شونکر ایچون پیغمبر لر خبر ویروب بیان ایلدی که
 اول مؤمنرا اول شهادت مرتبه سنی حقیقیته بیه لوده
 حیات ابدی اولان درجه که خون کلکون شرب شهادتی
 نوش ایتیه نشنه وعشق ایه نفس نفیسی فدا اولنه رضاء
 اللہی طلب ایچون حقیقه عاشق و تخی دوه اولوب دانما

سورة فراقك التخی صحیفه سنده **فلا تطع الصکافرن**
وجاهد هربه جهاد اکبر ایدی کافرله سن اطاعت ایتیه
 جبیم یعنی قران کریم مقضی سیماله انوره جهاد شد یادت
 یعنی نلر شونکر حکمی اطلاده جبیم اجتهاد ایدر **ایهدی**
 شندی انوره عطا ننده و باطل لر بی ازاله ده جهاد شد یادیه
 جهاد ایدوب انکرک باطل بولده بولند قاری کند یارینه بیان
 ایه دین مستقیم و اعلا ی کلمه الله بولنی اظهار دده سعی
 یلیغ ایت **زیرا سفیه اولان کیمسه لره دین محمد ک حق**
 اولد یعنی اظهار ایلده حجت فاطمه ایه چایلق وانوره ایت
 ومجزات وکند یلر بی الزامه چایلق دها علا در وکند یلر بی
 همان الزام ایلمکترین شیف ایه معامله دن اکبر در **زیرا**
 شیف ایه معامله ایلک ایچنی مرتبه ده در ابتدا مشرکون
 حجه فائزسه اندن صکره شیف ایه عمل لازمدر **ایچنی فضل**
 غا ز لرحقنده بیدی عدد ایات کریمه دن
 سورة محمدک بریحی صحیفه سنده **والذین قتلوا فی سبیل الله**

بواسلام كروهنده اولامش اولسته ایدی بوقدر شوقناک اسلامیه
 وبوقدر رفوقجات عظیمه زره دن حاصل اولوب میلانه کلوردری
 یعنی بالکنه حضرت الهی ولدینی بدیمی وکون کنی شکارا اولدیندی
 کالشمس فی وسط النهار ولا یضرب النور فی البدر بالانکار ●
 فهواسیبه شمسی نهاده قمری بدره اناک رکبیدر یعنی انکار
 قبول نمیکنی ● بویات کریمه ده اولان ایجاز وفضاحت وجوامع
 الکلام اولدینعی عیان اولوب اربابناک معلومیدر ●
 وعلموا علموا علموا **ایچین فضل**
 غازیله حقیقده یدی عدد ایات کریمه دن
 بختی بیستی **بختی بیستی**
 سورة تحریریک اثرنده **بایها النی جاها کفارا ولسا فقیهین**
واظنظ علیهم یعنی الله عظیم الشان حضرت تبری پیغمبر میز علیه
 الصلوة والسلام افندی میز حضرت تبری خطا بیورر که یاخی
 الله کافرله شیفاه معامله ایله که انره هیچ قلمدن ماعنا برشی
 کار ایلمی ● یعنی تبری قلیح اصلاح ایدوب ایمانه کوزور ● تنکیم
 صلحی الله علیه وسلم حضرت تبری شعا دتله بیورر **بختی بالشیف**
 وینه حدیث اثرده ایلورده حدیث بختنده کله جکدر ● **بختی**

اولوله سلوک ایده ز دیمک معنا شسته در
 علموا علموا علموا **ایچین فضل**
 غازیله حقیقده یدی عدد ایات کریمه دن
 بختی بیستی **بختی بیستی**
 سورة محمدک برنجی صحیفه شسته **بایها الذین امنوا ان تصروا**
الله یتصرک ویتبت اقدامکم یا مؤمنار کوسز الله تعالی
 حضرت تبری انزال ایلدیکی قران کریمک حکمی وزره عمل ایدوب
 ورسولی عهد علیه السلامه غزایورنده خدمت ایدرک ایدرم
 ونصرت ایدر سکر ● الله عظیم الشان حضرت تبری دخی سز لره
 احلا کر اولان مشرکین اوزره غلبه اتمک صدد دنده سز لره
 نصرت ویا ایدرم ● وحقوق اسلامیه به قبا مده یعنی
 حقوق اسلامیه فی محافظه ایلک بولنده وکفا رایله قتالده
 اقدامکزی ثابت قدم ایدر ● یعنی الله عظیم الشان حضرت تبری
 سز لره برحسب جسارت وبتیسل بیتالک وبراسدی شجاعت
 حاصل ایدر ● وقلبکزه برفوت و قدرت قدسی اعطا واحسان
 ایدر که اول قدرت مجرب الطراف الحی ولدیغنده جمع جنبه الوتر
 زیرا که اول قدرت قدسی وقت شعا دتدن بوانه کلنجبه به قبا

قران

بصفت شریف
 در بیان خاندان
 جامع شریف
 علی بن ابی طالب
 از زبان
 بازرگان

تحت ظلال السیوف یعنی بن سیوف ایله بعث اولدم یعنی قلیح ایله کهاره جهاد ایشک اوزره امر اولدم زیرا جنت قلم کوه که سنه الفته در یعنی غازی جنته قلیح سایه سنه کبر در دیک اولور و منافقاره دخی جیمم حجتله عمل ایله که منافقاره بوکونا معامله مناسیده • زیرا انزل کفری کز لو قلبی بچنده در عجا مسلمانلمی ایودر بوخسه مشرک ککی بودر دیوشبه لری و نفا قاری قلباننده اولد یغندن همان انلره سنن جیمم حجتله یعنی هر نه که شندن طلب ایوب حق پیغمبر اولد یغنه برره ان و مجیزه استر زایشه اکاکوره انلره اول معامله ایله انلره همان قلیحاه معامله ایله زیرا منافقار مجیزه بی کوروب طلب ایله ککه اکثرینی ایمانه کلور لر • ایشته بویه مجیزه بی کوروب ینته ایمانه کلور ایشته قلیح انلره در • یعنی انلره قلیح ایله معامله ایله ین و بعده اول ایکی صنفه دخی غاظت و حسوت اوزره جهاد سخی ایلیسین اوله منافقین زوم شبهه کهار زوم سنه شدت ایله جهاده سخی ایلیسین

ایچکی فصل

غازیلر حقیقه یدی عدد ایات کبری دن

دینجی بیت

سوره

سوره حجک دینجی صحیفه سنده اذن لایین یقانا لون بانهم **ظلموا وان الله علی ضرهم قدير** شول مشرکله قتال ایدن مؤمنلره جهاده اذن و برلدی شول سببا ایله که • انزل لمر اولد بلر ایدی • روایت اولدیک مک مک مشرکری صما به ایذا و جفا ایدر لر دی کیمنی ضربا ایله و کیمسنی بشقه در لو • اذا ایدر لر دی بعده جمله سخی پیغمبر صلی الله علیه وسلم حضرت تریه شکایته کلچک اول انلره صبر ایدک کر بن قتال ایله امر و انما مشم در ایدی • بعده بوایت نازل اولوب بوایت ایله که قتاله اذن و برلدی ایدی اشبو بوایتدر که اول امره نازل اولوب دیر و دینلدریک بوایت بعض قوم حقیقه نازل اولدیک انلر مک دن مدینه به هجرت مراد ایله کلر نده مشرک انلری هجرت دن منع ایدر لر ایدی • انک ایچون هجرت دن منع ایدن مشرک ایله قتاله اذن و برلک • زیرا الله تعالی حضرت لری مؤمنلره ضریره قادر در اولو الله تعالی حضرت لری ترمکی مؤمنلره وعد ایله اذای کناری دفعه وعد ایله کبی • **ایچکی فصل**

غازیلر حقیقه یدی عدد ایات کبری دن

دینجی بیت

سورة سجده تسبیح صحیفه شنده ولینصرت الله من یصبره
 یعنی الله تعالی حضرت تباری نصرت ایدر هر کیمسه به که انک درینسه
 نصرت ایدیه یعنی دین محمدی به نصرت ایدیه نه که هر جهنمدن کرک
 ظاهرگ و کرک باطناً نصرت دین اعلاهی کلامه اللهه چالمق کج
 اجدی اول باری تعالی حضرت تباری اشبو و عدی انجازا یجوت
 مهاجرین وانصاری صنایدید عرب واکاسره عجم و قیاصره روم
 اوزره تسلیط ایدوب ارض ود یارترین اللهه نصرت ایتدی
ان الله لقوی عزیز الله تعالی حضرت تباری اللهه نصرت ایتدی
 وامرنده غالبدر یعنی بو ایتدیه مؤمنین موحدینه تنبیه واردکر
 مؤمن اولان کیمسه شریعت اجدیه تک شهید چقنده وغازی
 چقنده هر نه که قرآن عظیم الشان خیر ووروب انی برینه کوزر
 اینه الله تعالی حضرت تباری اول مؤمنلره یاردم ایدر هیج
 قصور ایلز زیرا یاردم ایتده غایت قوی وامسرنده

و وعد نده خلف ایلز
 بوند نصیره غزا و معرکه حقنده دخی بیگایت
 بیان ایدیه چک ایکن روحباری
 بیان اولنور

بجی

سورة لقاناک انرکی صحیفه شنده **وکان حقاً علینا نصر المؤمنین**
 ویزم عهد یزیه حق اولدیکه مؤمنلره نصرت ایدیه وز یعنی
 یزم اوزیزیه واجب کجی اولدیکه نیجه برلده و وعد قوی بیه
 وصاد اولدیکه کافرلر اوزیزیه مؤمنلر غالب اولمشه الله عظیم
 الشانک نصرتی سببیه چوق برلده بیان اولدیکه ملائکه ایله
 مؤمنلره امداد اولندی بیکلاجه کوزلر کوزر ملائکه لرایله که
 هترار نیجه وقران عظیم الشانده الله عظیم الشان مؤمنلره
 ملائکه لرایله امداد ایلدیکجی درت نبش برده ذکر و بیان اولمشه
 تفسیر لرده بیان ایدر

او بجی فیصل
 عزرا حقنده یدی عدد ایات ککریمه دن
 سوره مجادله تک انرکی صحیفه شنده **ان الذین یحادون الله**
 ورسوله اولئک فی الاذین نشونلرکه الله تعالی به ورسولنه

صدور قوم مؤمنین و مؤمنان بر قومک صدورینه شفا
 ویره که انرا بیدند بنوعزاعه دینور بر طائفه در کیم مکه به
 قدوم ایدوب اسلام ایله مشرف اولیق اهل مکه مشرکون
 جمله سنی نلره اذای کشیر ایلدیلر. پیغمبر یز صلی الله علیه
 وسلم انلردن شکوی ایلد کلرند. پیغمبر یز علیه الصلو
 والسلام افند یز حضرت نلری انلره فتح قریب ایله وجمله کز
 یقینه مشرور اولور سرک. دیوانلره تشبیر ایلدی **و یدهب**
غیظ قلوبهم و اول قومک اهل مکه دن مکاره شبیهه ●
 قلبلرند کی غیظی کیده ره الله تعالی انلرا یحون اشبو مواعده
 وفا ایلدی **و ینوب الله علی من یشاء** الله تعالی اهل مکه دن
 دبلدی کی کیمسه به کفردن توبه روزی قبولور ● **اکا بنا**
 انلردن یجه کیمسه اسلامه کلوب انلرک صلبندن یجه لری
 اسلام کثرتنه سبب ولوب انلرک دخی سلاملری حسن
 اولدی **والله علم حکیم** الله تعالی حضرت نلری ولمش اولر یجه
 علمدر حکمت و علی مقتضا سبجه هر ایتمی یرنده ایشلر
او یجنی فضیل
 غزایقنده یدی عدایات کریمه دن ●

معادات یعنی امرارینه مخالفت ایدر لر اطاعتا یتمنر انلر الله
 تعالی ک اذلال ذلیل ایدکی قوم و کوی کیمسه لردر ● انلر نار
 جهنمک الکت قانده اولان عذابده درلر **کتاب الله لا غلبت**
انا ورسلی ان الله لقوی عزیز الله تعالی لوح محفوظه یازدی که
 بن عظیم الشان و رسولم حجتله غالبلر د شمان اوزرینه
 نیرا الله تعالی انبیا سنه و امتلرینه نصرت ایتکمه یک قویدر
 نیرا اراده ایدکی شیده هیچ بر احد اکا غالب اولمز اوله ماز
والله غالب علی امره الله امرنده غالبدر ●
او یجنی فضیل
 غزایقنده یدی عدایات کزیمه دن ●
او یجنی بیت
 سورة توبه نک او یجنی صحیفه شنده **قالو هر یبعده بهم الله**
بایدیکر سر انلره قتال ایدک که الله تعالی سزک الیکز ایله
 انلره عذاب ایده قتل و یا هر یتمله **و یجزمهم** واسیر ایلک ایله
 انلری ذلیل ایده یعنی الله عظیم الشان انلری سزک الیکزه
 ذلیل قیله جق یعنی غزناک فائده سنی بیان ایده یوروی ●
و یضمرک علیهم و سز لری انلرک اوزرینه غالب ایده **و یشرف**

مؤمن

وانفسكم في سبيل الله والله تعالى ليك سبيلته مالا ملاكله يكون
 ونفس نفسا ليركون كوجوهك تديكي قدر شيشاهه چا لشوب
 سعي وغيرت ايد بركن **ذكر خير كوران كنم** تقولون امته اشوب
 خصلت سزه خير لودر **اكرانك** خير لودر اوله يعني بيلور سركز
 زيرا كه الله تعالى الي سرك ايچون اختيار ايدى اوله اولديه
 اكا سز لهان طور ما يوب مبادرت وسرعت يله بجاهه بركن
 زيرا بوزغزاده سز له صاغ فالور سركز **فضل شهيدا** ولانه اكرام
 اولتور ايمته يتاغنده سيله اولسه ينه اكا اول رتبه ويريليكيد
 يعني ينه حيات ايدى يه نامل وله رق بقا بالله مرتبه سته
 نامل وواصل ولجهنى كيروده كين ايتارده بيان اولتندى ايدى
اوچينجى فصيل
 غزاجقنده بدي عدد اياست كريدن
النجى بيت
 سورة صفك اخرنده يا ايها الذين امنوا هلا دكر على تجارة
 تجيكم من عناب اليم يا مؤمنسز سز له برتجارت خير ووروب
 دلالت ايدى يم كه اول سزى عناب ايمدن قورتاره
 تؤمنون بالله ورسوله وتجاهدون في سبيل الله يا مؤمن الكرم

درديجى بيت
 سورة توبه نك اوچينجى صحيفه شنده **ام حسبتم ان تركوا**
 يا مؤمنسز سز لظن ايدر ميسز كه مجرمانا ناه هان ترك اولتوب
 جهاد ايله امر اولتميه سز **ولما يمل الله الذين جاهدوا منكم**
 خالبوك سز دن اخلاص يله جهاد ايد نرى الله تعالى بيلور
 وغيرت ايدوب الله تعالى يولنه چبا ليا نرى غير بركون تبين
 ايمته **يعنى سز لوبوبله مى ظن ايدر سز حاشا بوق بوق الله**
 تعالى حضرت نرى قدرت كايلاه جمله سنى بيلور **ولربيتخذوا**
من دون الله دولا رسوله ولا مؤمنين وليجة شول وفضلو بجاهد
 كيمسه كره الله تعالى دن ورسولتدن و مؤمنردن غيرى اوليا
 و دوست اخذا ايمد بلكه يعنى سر سزى هيج كيمسه يه افشاء
 ايدى لر يعنى بولر الله تعالى ليك خاص قولر بدي ديكدره **والله**
خير بما تعلمون الله تعالى حضرت نرى سز له اعاده غرضكوى بيلور
اوچينجى فصيل
 غزاجقنده بدي عدد اياست كريدن
بشجى بيت
 سورة توبه نك بدجى صحيفه شنده **وتجاهدوا بما موالكم**

وانفسك ذلك خير لکم ان کنتم تعلمون ایدی تعالیٰ یہ
 ورسولہ ایمان کورتک واللہ تعالیٰ تک بوندہ مال لر بیکر
 ونفس لر بیکر ایله صواشوب جہا دایدک اشبو مذکور سرتک
 چتکرده هر ایشدن سزه خیر لودر ● اگر جہا دایدک وشہا دتک
 وغاز بیلک حقیقنی بیلوب اوکر ندیکن ایشہ ایشته بیه سزه
 بیان ایدرک الله عظیم الشان بیوررک **بغیر لکم ذنوبکم و**
بید خلک جنات تجری من تحتها الانهار ومسکن طیبہ فی جنات
عدن ذلک الفوز العظیم تاک سزی الله تعالیٰ ذنوب لر بیکر
 یار لغیه وسزی شول جنت لره قویه که اغا جری الشکر ایر مقار
 اقا کوشک و سرای لره ودخی قامت لره بخت نیجه لره مخند
 اوله رفق آباد ابد مناز لره ادخال ایله اول منزل لره مشک
 وعنبر و حور عثمان و بقا بالله و لقاء الله ایله باقی فالور سکر
 اشبو طیب طیبت طیبہ وریج رایحہ رفوح ریجان آساجنت
 غایتا علا مرتبه اولوت واقصای مراده واصل و ملاده
 زیاده سلیله ظفر وافر در
ان جنتی فیصل
 غزای چنده بیدی عدی دایست کریم دن

بجی

بجی است
 یله سورة صفک الخرنده **واخری تخونها نصر من الله وفتح**
قرب اشبو ایتده اولان مجده پک جوق اعلا مجده درکه
 انک فوقده هیچ بر وجهله مجده اولن ● یعنی دیکد رکه ●
 بوندن مقدم اولان مجده لردن ما عدا سزه بر مجده دها و بر
 که ای قول لر سز لر یم یولومده مجاهده ایدہ یور سکر سزین
 بر احسان دخی ایدہ یم شویله که اعلا کز اوزره ظلیه ده نصرت
 ایتمک لیکیم ایله برابر زمان قریبده مکہ وفارس ورو ملک
 فتحی دخی مجده ایدہ یم یقین زمانده انلره دخی مالک
 اوله جتسکر **وبشر المؤمنین** یا محمد سن مؤمنان بتبشیرت که
 زمان آتیده ویا شمد یک زمان قریبده هر نه که وعدا تمش ایسهم
 انلره خبر و برک و عدیمی برینه کتور و بر انلره نصرت ایدہ حکم
 دیور بیوردر
 ایشته بورا بر کلغیه قدر او بر فصل ایله غازیلر و شهید لر ●
 وغزای چنده بیوریلان بدیشر عدی دایست کریم لر ایله بر بر
 بیان ایش اولد نیغز دن بوند نصرت که دخی ون بش عدی حدیث
 شریضا ایله بوا یتلرک ما صد قلبی ودلائل ایلدی کی معنای لری

۷۲
 مثنی و مؤید شفاء شریف و جامع صغیر و راموز الحدیث
 کما بلزیده مذکور بولسان حدیث شریف را ایله اثبات ایدرک
 بروجه اتی بیان اولنور ● **حدیث اول** ●
 شهید چقنده بیورلمش ولان یدی عدد
 حدیث شریفدن برنجینی
 مشارق شریفده ابوهریره رضی الله تعالی عنه حضرت تلتزدن
 روایت اولنور پیغمبر صلی الله تعالی علیه وسلم افرندیز
 حضرت تری شهادت چقنده بیورمشکه **من مات فی سبیل الله**
فهو شهید یعنی الله تعالی حضرت تریک بولنه کفار ایله مقالتله
 ومضاربه ایدرک وصواشته رق وچا ایله رق بو حال اوزره ●
 شهید اولورسه ایشته بولله اولان کیسه عربیک برساغنده
 دکل بر دقیقه سنه بیه منصرف اوله میان آدم کلیا فانی فنا
 اولان عرفانی سنی بقا باللهه تبدیل اولنور یعنی هیچ ابد الابد
 والا باد اولنور ● وکندینه شهید اولدیغی آده جنت رزق لری
 ایریشور واعطا اولنور دیمک معنا سنه یعنی جنه وارمازون
 وکیرمزون مقدم همان در عقب جنه کیرمش معاملة سنی اولنور

جهنم

۷۳
 حدیث ثانی ●
 شهید چقنده بیورلمش ولان یدی عدد
 حدیث شریفدن اکینجینی
 مشارق شریفده ابوهریره رضی الله تعالی عنه حضرت تلتزدن
 روایت اولنور پیغمبر صلی الله تعالی علیه وسلم افرندیز
 شهادت واجلال ایله بیورمشکه **من قتل دون ماله فهو**
شهید یعنی بر آدم کندی مالک تلف اولما منسی ایچون دشمنانه
 مقاتله ایسه بعد شهید اولسه حقیقه شهادت مرتبه سنه
 برر یعنی کندینه فی سبیل الله مقاتله ایدوب شهید اولنور
 بکی مرتبه یه ینه نائل اولنور ● **حدیث ثالث** ●
 شهید چقنده بیورلمش ولان یدی عدد
 حدیث شریفدن اوچنجینی
 مشارق شریفده ابوهریره رضی الله تعالی عنه حضرت تلتزدن
 روایت ولنه رق افرندیز صلی الله تعالی علیه وسلم حضرت تری
 سعادتله بیورمش **من قتل فی سبیل الله فهو شهید** یعنی بر آدم
 غزایه کیدوب نیت خالصه ایله فی سبیل الله دشمنان ایسناه

اجر از بلور چونکه هر برایت مقابله یعنی بت کریمه نیک
 معنا سنی فاده ده بر حدیث شریف بیورلمش یعنی ولایت
 کریمه بی مفسر اوله رق اوله چه نیجه قران کریمک معنای
 مفید و مفسر حدیث شریف بیان اولمشدر ● ایسته بوحب
 شریف دخی شهید حقیقه اولان و مجده ایلرخی مفسردر
 یعنی تفسیر ایدرک بیان بیورلمشدر
حدیث خامس
 شهادت حقیقه بیورلمش اولان بدی عدد
 حدیث شریفدن بنشینجی
 ایوموسی رضی الله تعالی عنه حضرت تدرندن روایت ولمشکه
 قال رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم **من قاتل تکون کلمة**
الله هی العسیا فهو فی سبیل الله یعنی برادم خالصا غزاده
 دشمنان ایله غوغا ایسه یا کز مرادی هیچ برنخ دکل الا
 دین محمدی و دین احمدی یعنی عادای دین اعلاهی کلمه الله
 ایچون غوغا ایسه ایسته اول مقاتله همان فی سبیل الله
 مقاتله اولمش ولور ● نه شهدایه الله تعالی حضرت تکون معامله
 ایدر ایسته اکا دخی ول معامله بی ایدر ● زبراهمان نیتی

غوغا ایدرک اعلاهی دین اعلاهی کلمه الله ایچون چبانه شه
 وسی غیبت ایسه بعده اول غزاده شهید اولسه ایسته اصل
 شهادت اودرک یعنی الله عظیم الشان اول شهیدی همارت
 مجشریرینه وارمازدن جنت رزق ایله مرزوق قیلرنا قیمه قله
 قیلرده جننده کی کی فی الله عظیم الشان قدرت الهیه سبیله
 و عظیمینه حیات معنوی ایله احیا ایدوب بقا بالله ایله باقی
 و جننده دخی علا درجه له نازل بلر اللهم یترننا امین یا معبرت
حدیث رابع
 شهادت حقیقه بیورلمش اولان بدی عدد
 حدیث شریفدن درنجی
 سلمان رضی الله تعالی عنه حضرت تدرندن روایت قال رسول الله
 صلی الله علیه وسلم **من مات مرابطا فی سبیل الله او من من**
عذاب القبر وخی له اجره الی یوم القیمة یعنی برادم فی سبیل الله
 غزاده هر فصل ایسه اولسه کن خلوص قلب ایله قلبی نیز ●
 طوقب چرکاب دنیا ایله وریا ایله مخلوط اولمایه رق خالصا
 مختصا اولوب بوضوال اوزره یتاغنده وفات ایسه اوله
 ادم عذاب قدردن امین اوله رق الی یوم القیمة دقترا عا لیه

یعنی بومد کو رانک کلبی کافی، اللہ بولنے دیکھو۔ اللہ تعالیٰ حضرت تلمی انلک جملہ ششہ اخترتہ شہدایہ نصل معامہ اولنورسہ اولہ جہ معامہ اولنہ جقدردیمک معنا ششہ

شہادت جقتدہ بیورلمش ولان یدی عدد
حدیث شریفین یدنجیبی

روی عن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ انہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم **من رمی لمد ویرم فی سبیل اللہ فبلغ سہمہ العد وصابا و اخطأ فعدل رقبۃ صدک رسول اللہ** فیما قال • یعنی فند بزمصلی اللہ علیہ وسلم حضرت تلمی سعادتہ بیان بیوررک • برام دشمانہ اوق ابلہ غوغا ایلسہ • یعنی براوق تہہ دہ اول اوق دشمانہ کزک اصابت یلسون کرک ایلہ سون مادامکہ اول اوق فی سبیل اللہ اولق اوزرہ التمشدہ ر اول اوق آتمق فزایی اللہ بولنہ برقولنا زاد ایلش جہ فزایہ نائل ولور • ایشہ ہراوق کہ دشمانہ التمش اولہ ہر بریمی بچون اللہ عظیم الشان حضرت تلمی برقول ازا ایلش فزایی اعطا ایدردیمک معنا ششہ در •

خالص یدی کہ کلمۃ اللہ عالی ولسون بچون غوغا ایلش لیک انک بچون اللہ ذوالجلال حضرت تلمی اول درجہ بی احسان ایدہ جکدر • **انما الاعمال بالنیات بزاجمع عمالک باشی بنید**

حدیث سادس

شہادت جقتدہ بیورلمش ولان یدی عدد
حدیث شریفین النجیبی

روی عن ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہ انہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم **من قاتل دون نفسه حتی یقتل فهو شهید ومن قتل دون ماله فهو شهید ومن قاتل دون اہله فهو شهید ومن قتل فی جنب اللہ فهو شهید صدق رسول اللہ** فیما قال • پیغیر بزمصلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم حضرت تلمی سعادتہ واجلال ایلہ بیوررک کہ برام نفسی فوز ترمق یعنی نفسم تلفا ولما مق سودا شیلہ دشمان ایلہ مقاتلہ ایلسہ • حتی قتل ولسہ اول ادم شهید در • ودخی مالی بچون غوغا • ایلسہ ینہ شهید در • وینہ اہل وعیالی بچون مقاتلہ ایلسہ ینہ شهید در • وینہ برام اللہ عظیم الشان حضرت تلمی بولنہ مقاتلہ ایلسہ دہ ینہ قتل ولسہ اول دخی شهید در

حجی

کلوب بعبه نجه سنه دن صکره اولدم کندی کنده تاشنده
 اجل موعود بده اولسه ینه الله عظیم الشان حضرت تری شهیده
 نکه اکرام واحسان ایده جک ایسه ینه اول غازی اوله چه اکرام
 ایده جکدر ● غازی دیمک بودیمکدر ● اشته شمدی اول غازی به
 هر نه که الله طرفندن اکرام اولنه جک شیشه بعینه لافقصات
 ولازیده اوله چه اول غازی به اکرام اولنق سببیه بعینه ●
 غازی کبی اکرام اولنوردیمک معناسنه در ● یعنی الله عظیم
 الشانک محض احسانیدر ● یعنی غازی به اکرام سببیه کندی
 غازی کبی اکرام اولنور
حدیث ثانی
 غزا و غازی حقنده وارد اولان حدیث
 شریف اردن ایچینسی
 عن زید بن جاریه التیمی ● قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
 من سئل الله الشهادة يصدق بلفه الله تعالى منازلا للشهداء
 وان مات على فراشه صدق رسول الله او كما قال ● پیغمبریز
 صلی الله تعالی علیه وسلم حضرت تری سعادتله بیورر کر بر آدم
 صدق صدق قنله و خلوص خلاصه مرتبه شهادتی مولای

ایشته بورایه کلنجیه قدر شهید حقنده وارد اولان بیک عدد
 حدیث شریف تمام اولدی ● بوند نصکره شهداء و غزاه
 و غازی حضرت تری وارد اولان فضائل متضمن سکر عدد
 حدیث شریف دخی بیان اولنه جکدر ●
حدیث اول
 غزا و غازی حقنده وارد اولان حدیث
 شریف اردن ایچینسی
 فی کتاب الامور والجامع الصغیر روی عن زید بن خالد
 رضی الله تعالی عنه انه قال قال رسول الله صلی الله تعالی
 علیه وسلم من جهر غازیاً فی سبیل ● فقد غزا صدق رسول الله
 و صدق حبیب الله زید بن خالد رضی الله عنه حضرت تری ندر
 روایت اولنور رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرت تری
 شعادتله بیورر کر ● بر آدم غزایه کیده جک آدمک مالزستی
 آت کبی سلاح کبی واقع کبی شیر ایله کندینه اکرام ایلشه
 اول غازی نیک چیرینی دوزو ویرمش اولسه اول آدم فی
 سبیل الله غزایه کیدن آدمله برابر غزایتمش کبی ولور بیخی
 اول آدم غازی اولد قده بعده کبر و صبا غم اوله رفق غزادن

کلون

بمعنی هر حالده بن عظیم الشان اکابریم یعنی هر تیره که دیوار استراییه
 مطلوبه نائل بلام دیکدر یعنی مجاهد حقیقه بودن بیوش
 مجده اولمز ضامن علی الله بیک بولک مجده در بوحديث شریف
 بک جوامع الکله دره و بیک فضیحه در بوحديث شریف
حدیث رابع
 غزا و غازی حقیقه وارد اولان حدیث
 شریف در دینجیسی
 عن جابر رضی الله تعالی عنه انه قال قال رسول الله صلی الله
 تعالی علیه وسلم **من اعتدت قدماه في سبيل الله حتم الله علی**
النار صدق رسول الله اوکا قال صحابه کرامدن جابر رضی الله
 تعالی عنه حضرت تیزندن روایت اولنه رف رسول الله صلی الله
 علیه وسلم حضرت تیزی سعادت واجلال ایله در بارلر ندرت
 صدور برله بیوردر که امت صحابه مددن هر قیغیسی اولورسه
 اولسون فی سبیل الله ایقلری نوزلا نوراییه یعنی فی سبیل الله
 غزایدوب ایغی چامور و توز مشالو شیلر ایله ایقلری کیرلوز
 ایله الله بولنه چالیوب و چالیوشورسه یعنی علای کلمة الله
 ایچون غزایدورسه اول کیمسه بی بن عظیم الشان نارحیمی

متعالی حضرت تیزندن استیو طلبا یلله الله عظیم الشان
 حضرت تیزی اول قولنی فضل احسانندن و کرم بیغایه شندان
 شهداء منصبینه بالغ ایلر هر نقد در دخی کنندی بیغایه اولدرق
 اولسه ینه اول منزله واصل اولور محضاً کندیک اخلاصی
 شیبیلله اول شهداء مرتبه سنی قزانور دیکدر
حدیث ثالث
 غزا و غازی حقیقه وارد اولان حدیث
 شریف در دینجیسی
 جامع الصغیر و کتاب الامورده روی عن معاذ رضی الله تعالی
 عنه انه قال قال رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم **منجاهد**
في سبيل الله كان ضامناً على الله صدق رسول الله اوکا قال
 پیغیر یزصلی الله علیه وسلم حضرت تیزی سعادتله بیوردر که
 برآدم فی سبیل الله غزایه نیت یدرک معرکه بی حاضر اولسه
 الله عظیم الشان حضرت تیزی اولاد مک هر حاله ضامنند
 دنیا و اخرتده مشرور ایلکه و عداییش دیمک اولور یعنی
 اولورسه شهادت مرتبه سی حاضر و مهیا در و اوکا ضایغ
 سالم کیر و کلورسه غزای مرتبه سینه نائل ایلرم دیمک

یعنی

من قتل كافراً فله سلبه صدق رسول الله او كما قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم سعادته بيوروب واجلال ايله بيان ايدورلور. برآدم غزاده في سبيل الله غوغا ايدرك بركافري اولدرسه اول كافر او سستنده هرتي ك وارايله اول كيمسلك مالي اولور. يعني اول كيمسه اكر آني دري طوتوتارسه بيله اول اسيرانك مالي ديمك اولور. ديلرسه ازا ايدور. وديلر ايله ساتر وكنن اولدره مز جازد كلدر زير امامان كلتن ديمك معناسته

حديث سابع

غزا وغازي حفته و ارد اولان حديث شريفلور دن بدنجيسى

عن نعيم رضى الله عنه انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم **افضل الشهداء الذين يقاتلون في انصاف اول** صدق رسول الله او كما قال رسول الله صلى الله عليه وسلم سعادته بيان بيوردرلور. شهدا نك انك افضل شول كيمسه دركه عسكرك انك اوكونه كجوب اون طرفنده بولنه رقى غوغا ايد كيمسه در صف اوله بولنان كيمسه لك هيم قلبه شجاعته ناهي بسالتي وغيرتي سبيله قور فوكلز. والله عظيم الشان

مك

حرام قيلم ناراني باقا حرام اولدغي بيجون

حديث خامس

غزا وغازي حفته و ارد اولان حديث شريفلور دن بدنجيسى

جامع الصغبر وكتاب الاموز. عن نعيم الداري رضى الله عنه انه قال قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم **من ربط فرسا في سبيل الله ثم حالج علفه بيده كان له بكل جبهه حسنة**. يعني صلى الله عليه وسلم حضرتلري سعادته بيوردرلور. برآدم برآخي آخورينه باغلاسه في سبيل الله غزاي نيتيه اوله رقى بعده اول آني كندغي ايله بسله سه اول غزاي نيتيه ويردكي اديم وصمان ودها هرتي ك ويروب بدرديسه انك هريردازينه برحسنة ك اول قراب ديمك معناسته در بو منزل اوزره اول آني اول نيت ايله بسله كي بيجون بو مرتبه يه ناقل اولور ديمكدر

حديث سادس

غزا وغازي حفته و ارد اولان حديث شريفلور دن بدنجيسى

جامع الصغبر وكتاب الاموز. قال رسول الله صلى الله عليه وسلم

م

حضرت نوری غنیور کیمسه لری سور ایشته بویه شجاعت و سالت
 وغیری زیاده سنبله و نیت خاصه سی یله غوغا به کبرر ایسه
 انک اوزرنیه وارلمز و هیچ انک عقلمنه برشی کلز و هیچ برشی
 کوزنیه کوزکتر حتی ول عبرت و نجاتی انک و سجدینک ایچنه
 طیشنه سرایت ابدتک عن ارسلان کبی دشمنه صالدیرر
 وارسلانک عینی ولورر همان مولاجمله مزه بویه شجاعت
 نصیب ایلیه امین

حدیث نامن

غزا و غازی حقه و وارد اولان حدیث
 شریفلردن سکر نجسی
 جامع الصغیر عن ابی زید العوفی رضی الله عنه انه قال قال
 رسول الله صلی الله علیه وسلم **افضل الموت القتال فی**
سبیل الله ثم ان تموت مرطبا صدق رسول الله او كما قال
 رسول الله صلی الله علیه وسلم سعاده له بیورر لکه شهدانک
 انک افضللی الله عظیم الشانک بولنه خالصکا شهادت و لوقه
 بوندن بیوک مرتبه عنده الله بوقدر دینک و بعده نیت خاصه
 ایله بتاغنده کنده اولورسه لکن معرکه و غزای بولنده

لونه

بولنه رفق اولورسه خانه سندن بیقوب غزا دیونیتا بده ایسه
 دینک معنا سنه در • یعنی نقد فانی فنا عمر بی حیات ابد الابد
 اولان حیات معنوی به تبدیل اولنه جقدر • یعنی بتاغنده
 اولورسه بیهله ینه بودرجه به نائل اوله جقدر دیکدر •

خطار نامن

اضل صیل شهدانک بیانی • و حقیقه حقیقتنا ثباتی • و نامید
 اناسنه و اصل و وضولی • و کله ختایق دقایقه کال
 و قوفایله واقفا و لمتسی • و شهیدک فوجیهله حاصل و حصو
 و هویت هیئت و ما هبتی و شکل شما علی نه دن عبارت اولدیغو
 و محضا و قوعنک حق حقیقتنی کالیله تحقیق بروجه آف
 بیان اولنور • شول وجهله که بوشهادت ماده سنک کالیله
 ایضاحی ممکن اولمتسی درت جهته اثباته محتاج اولوب
 اعتقادا • و ایمانا • و عقلا • و قیاسا • واقع وثابت اولمتسی

نجه نجه بیک مشرکون ناچار ضروری ایمان اوزره اولوب
 انکاره بول بوله مایوب ناچارینه تصدیق ایشلاردر و عجباً
 ایشلاری که دینلورسه اگر ایلامش اولسه لرایدی بو قدر
 مؤمنین زره دن بزره متسللاً کلوب واقع اولان معجزاتی
 اولان وقوعات عجیبه لریکه قرک ایک شق اولوب
 اقربت لسانه و انشق لشم سوره سیله بیان اولمش
 اولسی و دوه لک سوبله سی کی که یدی برده تصکلم
 ایشلاردر ● هربری برکونا قصه لری وارد جامع صغیر
 کابنده و شفاء شریفه و سائرتکب سته حدیث کابرنیک
 بیانی کی که هیچ بروقت انکار قبول انجز و انکاری دخی
 ممکن اولامش و اوله مامش و اولماز ● و وقت سعادتدن
 بو وقته کلنجیه قدر عطا و صلحا و قران کریمک بیانی وزره
 که نجه کره کرا مراراً انکارینه چبالیوب و نجه منکولر
 انکاره چباله مش چباله مش لک صکره ننه ایمانه کلمشلر
 و ایمان ائمه دن ما علانکند بلرینه بشقه برمهذب بوله مامش
 ننه ناچار تصدیق ایشلار شونک ایچون که مثلاً حضور
 سعادت کلوب معجزه سنی کوردکاری وقت هیچ کیمسه

۵

صکره بو معجزات بخشنی مذاکره ایله بتوره مدم شفاء شریف
 اولبه برتفضیل ایلشکه انسان کامل و معتقد اولنلر هیچ
 طیاره مز لر ضروری بکا ایدر لر ایشته بو نجه معجزاتک
 و قوعی تصدیقه بک مناسب وابسته واعتقاد بیکه نیاشته
 و شک ایله انکاری عقلمدن وارسته اولدنی عامه ناس
 عندنده آشکار و بدیهیدر ●

ایکینجی

ایماناً شهادتی تصدیق ایلنلک
 بانی
 ایماناً شوبله تصدیق لازم کلور که چونکه انسان هیچ بشی
 بک اوجه ییلد که قلبی طور وب مطمن اوله مز و کوز بیه
 کوردمکجه یقیناً بر د لوانانه مز حتی بعضی ولور که کوز بیه
 کورده ننه بک بک قلبی نانه مز انک ایچون انسان لازم اولان
 جمله دن اول قلبیه بر شینی یقیناً انانوب تصدیق بولونی
 بولوب ضروری و اربوب اول قلبنده اولان عجباً
 و شک و کافی بر طرف ایللر ● و بونک بولوشوبله در که
 علیه الصلوة والسلام افند بونک و قنده معجزاتی سببیه

بینه

واقع اولمش که هیچ بروقت کیمسته انکار ایدہ منراحتی اهل صلیبک
 علیہمزه اتفاقا قلدی واقع اولوب و دین محمد یدہ بولنا ندر لک
 اوزرینہ غلبہ ایدہ میوب یتہ اهل اسلام غالب و لمسی کی کہ
 تاریخ لک بیانی میداندہ اولوب شمعی بہ قدر اولان معجزاتی
 وقت سعاد تدنبر و کون بکون ساعت بساعت دقیقہ
 بدقیقہ ظاهر و باہر اولوب میداندہ کلستی کی کہ معجزاتی کون
 کی آشکار و قیامتہ قدر بر بر معجزاتی یوماً فیوماً ظاہر و
 عیان اولسی و بالکن قرآن کریم کندی بر و جہلہ امثال قبول
 اتمیوب اعظم معجزات دین اولدینی کی کندی دخی معناسنی
 تفسیر ایدن و اوقیان و اوقیان ویزان جملہ سی تحقیقی وجہ
 اوزدہ اکلادمان اوقومادن عاجز اولدینی بتو کہ اینجندہ اولان
 معجزہ لری بیان اولندقدہ انکاری هیچ بر کونا قابل دکلدر
 و قابل ولہ مامش والان اولاما بوری و الیومر نیجہ
 منکر اولینہ چالیوب انکارہ بول بولنا قدہ صلو شویب
 چبالہ دہ اولد قلدی میداندہ اولوب لکن کندی الله کلام
 اولدیندن حکمی قیامتہ دکن باقی اولدینی نیجہ صدقہ ارا
 دلایل و احادیث شریفہ لرایہ مثبت و مبرہندر و الیومر

قائم بق رقی جملہ سی ایمان ابلسی کی ضروری بقیما هر کسہ
 طوعاً ایمان ایدر منشا ولدینی زیرا هر کس هر نہ ایلہ و هر نہ
 معجزہ ایلہ قانوب هر نہ استر و هر نہ معجزہ طلب ایدر لرستہ اتی
 کوسترہ رتک ضروری ایمان ایدر و رب بر و ایتدہ اوج بیات
 و بر و ایتدہ حد و حسابی بوق لایعد و لایخصی بوبلہ بوبلہ
 نیجہ درلو معجزہ لرایلہ خلیق قاندرہ رقی مؤمنرا چو غالوب
 دنیا از وقت اینجندہ ایمان و اسلام ایلہ طولمش حتی و لقد
 چو غالمش کہ وقت سعاد ندہ جزیرة العریدہ یک جوق بر لر
 ایمانہ کلش کہ کوه کوه یوز و اکیوز و بعض مملکت چموتی
 بردن برہ جملہ سی ایمانہ کلش تکیم قرآن کریمہ انسا ندر فوج
 فوج فرقه فرقه کلوب ایمانہ کلدیکی اناجا نصر الله سورہ
 شنک منطوقیجہ بیانی و دها نیجہ بونہ بکر قرآن ککریم
 کله جکدن خیر و برہ رتک بیان اولنشدہ کہ تکیم سورہ فتحہ
هو الذی رسل رسولہ بالهدی و دین الحق لیظہرہ علی الدین
کله دیوبیور دینی بر دہ جملہ مفسرین عظام لیظہرہ کله شنک
 علی اتفاق تفسیر ندہ لیغلبہ علی الدین کله ایلہ بیان و تفسیر
 ابلشار کہ لاشک جمیع دینک اوزرینہ غلبہ سی وقتیلہ

دع

بجمله کا ذمّه عامه مسلمانان و مؤمنین مؤمنات هرگز نيز
 بواعقاد اوزه بولند غير اجلد بواعقاد دخی جمله مزك
 اخی كوكندن آيره رق پارچه پارچه ايله لرهم برکيسه بی و
 صحیحاً رسولی بواعقادن دودرمك ممكن وقابل اولامغله
 ايشته بوتفصيل اجمالاً تصديققه کافی واما تأمله وافی وجواباً
 منكرينه شافی اولدنی جمله ناسه يتز

ايجينى

شهادتک عقلاً تصديقاً و ثباتک
 بيانک

اصل شهادتی عقلاً تصديق ايمک انسانه غایت صعبوتلو و هر
 تقد رکوچ ايسه ده و لکن ينه اثباتی بک قولای و ممکندر
 چونکه عقل هر شيشی ممکن کورر و هر شيشی اولور اولور پوری
 عادتا بويله کوروش و بويله بيلوب بويله تفکر و تصور ايدر
 اولغله لکن برآمد کندای کندينه دوشنوب ديمه لوک بئلا اول
 نيجه نيجه عاقل و کامل کتيلار کتيلاردر بئلا بها البت زياده سيله
 بيلوب ارامش و تجسس ايشد لردير بک بندخی تجسس و تفکر
 ايه يم ديوبندن اول نرلر اولمش بوعجبا انلرک عالی و شافی ندرديوز

تاريخلرک و کابلرک بيانلرندن کوز ايله کوررکي تفکر ايله برابر
 مع مافيه کيروده کينلرک حالی کيسی انکار بوزنده اولوبده بغيرلرک
 تصديق ايتدکلری شيب ايله کيسنی بره کچورمک ايله کيسنی
 صورله غرق ايله هلاکلرکي و کيسنی بوم سبت ماده سنده
 خنزير صورتنه تجويل ايله اوج کون ييشايوب اوج کوندنضکره
 جمله شينيه هلاک ايدره رک کوزلری اوکلرنده قهر ايلديکي
 کورمش ولد قارندن و بونلری دخی بزم کابلرک بيانی و اول
 کين بغيرلرک کابلرنده مذکور علی قول بوزکومي درت بيک
 بغيرلری و انلرک وقتنده بولنا نلره درلو درلو معجزه کورستوز
 نيجه لری هزارکره صد هزاران کتيلار ايمان ايله مشرف و خجرازي
 منکر اوله رق بويله بويله واقعه لرک وقوعی عاقل اولان کينلر
 يقينی فاده ايدرک اليوم وارث انبا بولنان علماء عظام
 واسطه سيله بزره و اضل اولان کابلرک دخی بويله بويله
 نيجه وقوعاتی بيان ايش باخصوص الان صد دنده بولند بغير
 شهادت بجنات محقق کابلرک ساشنی و واقعات حقیقنی حقا
 و يقيناً حقیقه تصديق اولمشنی اولوالالباب اولان کيسيه
 نيجه و بربرک بونی تصديق عقلاً لازم کيلوری ديوانک انلرک

بولوبوق اولد يئني نالچارضرت وري تصديبق ايدر ●

درديجيني

شها دتاك قيا سا تصد يقناك

بناف

شها دتاك قيا سا ساسني تصديق ايلكلك طرئق سوليدرك
انسان كامللك النده برميذاني واردرك هرشيئي وهرشنيك اساسني
اكا تطبيقي ايدر بعده انك ايله عمل ايدر اكا بزقوة مدره ديريذك
خواص خمسة نظا هره دره ايشتمك كورمك كچي ايشنه علاء نظام
حضرتلرينك اوقيوب كوردكي كابلرك بيانله ايشدر وكورر
واوقور واوكرانور شوييله كه هرشيئي عقلنه اورارق وهرشيئي
كوررك ودهوشونرك وتفكر ايدرک ومطالعه ايدرک اويله
نيجه ويرر كامل ولان عقل مستقيم عاقله كه بومد كوراني
وكابلري كلياً انكارني عقل قبولاً بتر ذبوضروري تصديقي
انتاج ايدر ● زيرا هزاركم هزار بوزنيك كشيئر تصد يقنه ●
بولمشلر درين بوني نيجه انكار ايله بيورم درده درعقب
عقل قيا سا تصديق ايدر ● واما عقل كامل اوليوب عقل مشوش
اولورسه كه كوفي كوروب بيله مديكي كچي كه كوزي چاباق اولور

كوز

كوز و كوزلر كوزونك چياخذندراكا ده برشي دكلر زيرا
اعوجاج كند نده در كند نده اولد يغني بيلز وسيله مز اعوجاجلو
اولان كوز هرشنيك حقيقتني بيلوب تحقيق ايله مز واسفا
ويا حيفاك تحقيق ايله مديكندن نيجه جيمز صارب صارب
بولله صا پر رق ضللا لنده قالد فلزندن كيسي منكر كيسي منافق
كيسي مشرك وكيسي معتزله اولوب درلودر لواطل باطل مذهب
ايله كل مذهب بذهب قبلندن اوله رق اوقيوب وكراند كيند
وعقايه دينيه سني واهل سنت مذهبي تحقيق ايله ميوب
ضللا لنده فالورلر و كادخي جوق جوق اسفا ونور محضاً علم
عقايدي اوقيوب اوكرنكه محتاج اولد يغني وهر حاله علم ●
ضرورت دينيه سني تحقيق ايتك جمله اوزرنيه اهم الزم
ولازم وفرض عين وعين فرض ولد يغندن متصفانه ورجحانه
اويله بوقدرجه تفضيل ايلدم كه بوشها دت بجني غايت زياره سيله
روحانيت حضرت پيغمبري بي توسيله عساكوشاها نزلت
جلالته وحدت وسطوت وحيت وجنكا وركنه وشوكت
نجيمانه شنه ياردم وجنك جو يانه شنه غايت قوت ويره چكي
جمله عند نده مسلم اولد يغندن انك ايجون درت وجهله اثبات

۲۲

ايدرك بيانته اجتنار وابتدأ بالدم كوارقوقي بازويه وبرك
 ازهرجت جهده وسى بديرك صرف ماحصل وقليل البضا عه
 كترانه مى درك واعترافله برابرانما مى نصيب وميسر قلندك
 فله الحمد حمداً بواوفق كل عسير • وهو نعم النصير •
فائدة مختصه
 انفا ذكرى سبقنا يدن شهادت ماده سنك انباقي ازهرجت
 كونا كونا تمثيل ايله حق حقيقى بيان صمته كرا مراراً •
 حكاية شنى وحقنه اولان نجه نجه ايات كريمه واحاديث
 شريفه لودفات ايله تكرر تكرار اداله لرك سرديله بسط
 بسط وسطير سطر ايدرك صرف ماحصل وسعترك يتديكى
 قدر مع المنون تزين صحيفه سطور ايدرك بكمزك نمره سى واك
 اضل علت غايه سى اضل مقصود ومطلوب الهى اولان امر
 شونان عبارتدرك كاه منكرين ومنافقين واصحاب مجود
 وعنود وكفرة فخره وجملة شنه برتبهيد رك كفر عسا ديله
 خاب غفلتدن ايقاض ولفق اوزره الله عظيم الشان مجرات
 بجهري بى ميدانه كوروب بيان واره ايدرك بين الناس
 انسانك مقننداره ميه جنى صورته خارق عاد اولان شيارى

بلا

بيان واظهار ايله بين المؤمنين ومعارض المسلمين منكر اولنلر
 انكاره بول بوله مامق بچون ومنكر وناقق برندن فرق و
 سچيلوب ومناز وتميز اولوب ايرلسى اوزره معجزه بجهري
 مختصهان برشد شديد قوى ومن منين اسكندرى مثابه شنه
 اولديغندن مؤمنين وموحدين جمله سنك قلبلى مطراش
 اولسون ومنكر لركاره بول بوله ماسين ايجون در عقب همان
 تصديقند ماعدا قلب لر بيه برنى كلسون ديوميدانه كلش برامر
 قطعديركه تصديقاً للعباد • وفائدة المفاد • والزاماً للعاد
 وبداهى سبب لجهاد • اولديغى جمله به باهر وظاهر وانكار
 وعيان وبيان اولوب بو سببدن لا بعد ولا يحصى نجه كشيلىر
 هزاران صدهزاران مليون وزليون وقطربليون ومليار لى
 عدد نجه حساب كلز وحساب قبول اتمز وكاتبلى بازامز ودقتلر
 آلز نجه كيسه لرايمان اديوب وايمان ايله مشرف اولوب ايمانه
 كلسى عامه ناس عندنده مشر وانكارى ناقابل وانكارى هيچ
 بركيسه نك قلبه بيه كلز زيراجله ناس عندنده متواتراً اثبات
 اولمش برامر رك • الان شدى مكة مكرمه نك وارفتنى انكار
 ايميه بركر كه هيچ بر دلولو انكارى ممكن دكلدر اشنه بومعجزه بخت

٢٤

انك كبيدركه شمدى به قدر بوجختى نبات ابدى بگير بويجه سعى
 وغير تيز شونك ايچوندر كه زيرا معجزه بى كماليله بيلوب تصديق
 ايد بيلورسه اولوقت مقصود بيز حاصل اولور كه كاؤ او امرالحى
 تصديق اولمش اولور كه شهادت بوجتى و وعده وعيدى و هر نه كه
 بيان اولندى ايسه جمله سى معجزه به متوقفدر كه معجزه ايله ايتا
 اولنور همان مولاجمله مزه هدايت نصيب ايله امين ●

خاتمه

زمره مجاهدينه باندان مستغنى ولغاه مزبور شهيدان رساله
 لب لبيب واديب عندنده مرغوب ● و عوارف معارفندان
 زنده معروف وموهوب اولسى ونشر نشورى مقصدا قصو
 اولوق ارزوشيله عسا كر ظل الهك كليسى همان مومى ايله
 رساله بى قرأت برله مع مافيه مطالعه ايدوب معنا سنى فهم
 ايلوب اوليله جه ايمان اعتقاد بى دوزالديوب آنفا بيان
 اولدي بى وجهه علمك وعلا و شرعا واعتقادا قيا سا ازهر
 محبت شهادت حق حقيقتى حقيه تحقيق ايدرك هر مؤمنين
 موحدين و مجاهدين اولز لر بيه الزم لازم اولغاه تعظيم و تكريم
 و تجليل ايله بوز رساله مرغوب وموهوب بى نسخه ايد بيلوب

لله

ورد زبانله كجه وكوندنز ياننده و برابردن آبرما يوب باسنده
 ويا بازوشنده صافلوب كوزوب حوش بوش حالى وقتى
 اولد قده خلوص حال ولسان قال وزبان بال وقال ايله تكرار
 ايدوب وهدى ياننده اولان اجنا واصدقا ومصاحبلى جان
 قولانغيه جان كوكوندن جان فدايدركى دكلوب عمل بتلبدر
 زيرامد كوز رساله مستطابى جمع مفسرين عظام حضرت تارنيك
 بيان وانفاقى اوزره وحى شيد المفسرين كه ام التفاسير تارنيك
 ايله معروف ابن عباس رضى الله تعالى عنها حضرت تارنيك تفسير تارنيك
 بيان واولوي اوزره تفسير اولوب وقاضى بيضاوى بيض
 الله وجهه حضرت تارنيك تاويل وتوجهى وزره دى ترجمه
 واكثر لرى تفسير تارنيك اخذ اولمشدر بنا برين كاؤ مالك
 محروسته ده سلاح النده بولنان عسا كر معظمه شاهانه روى
 زمين زمان حضرت تارنيك طابور لرى بكان بكان ورسا امام
 افنديسى حضرت التارنيه وحى بلوك تارنيك بيله نفر نترات وفرح ●
 افراد بيه بردانه بجا تا اعطاسى نام و سزا و اوله رق وقت
 سفره هر بر لرى بيه تعليم ايدرك ووقت حضرتده بالمتا و به
 هراون بائى به وبلوك امين لرى بيه ويا بلوك تارنيك ويا ماعا و تارنيك

٢٥

ویروب جمله سی عفا بدینیه سنی کوزلبه بلایوب و تضحیح
 الیوب و حق حقیقت شهادتی حقا تحقیق واعتقاد سنی ببارک
 غوغایه کیرر شه بوجهله او مجاهد غازی عشکر هیچ بروقت
 طوب و غولله و قورشون مشللو مهله که لردن فور قویب
 کیر و طولورماز و طولورماز بلکه دها زیاده جنگا و راوله رق
 الیوبیه صالده برور کند و شننده اولوم قورشوسی ولدینی اجلدن
 بک زیاده شیهه جشارت کلور که کوزلبه کوران اشانه تجیب
 وحیرت فزا بخش بدر همان عنده نده خون کلکون شرب شهادتی
 نوش خوش ایلمک بر ایچم صوکی و لوب حیات ابدی لایبه نشده
 اولوب شویله که در عقب نوش بنکی من طرف الله هر بار طلب
 اید راستر و جبار که اناسی مده سنی ناک ایچون و بریش اولدینی
 اجلدن سود نیک افضضا سند ندر که دین مبین اوغزینیه جان
 آتروق ترک جان و فای جهان ناک ایچون هر آن و هر زمان
 حاضر و آماده و مهیا در حق بوبریخی ملدر مولای متعال
 حضرت ناری همان نصیب و میسر الیه امین ● خلاصه کلام
 و نتیجه سلام ● اتار کاک ختیر احقر ● و کثیر ذنوب کبر و صغیر صغر
 اولان بو کتر داعی بر تقضه بربک مقصدا قضا و مطلبیا علاسی

همان دنیوی و اخروی مراد ایچن اعلی مطلق و محقق رضای
 باری رب فلق حضرت ناری اولوب و او قنوب و مظالمه اولوب
 و مقضضا سنجه عمل اولدینجه رحمتله یاد و تدکار قلمه بیز جلدن
 رجا و نیاز اولمنق صد دنده اولدینمدن محضاً هر آن و هر بار
 فطرا اظهار تشکر و زیاده شیهه محبت و حمد ایشار ننا ایلده
 عجزی ابراز و اعترا فور ایله برابر ● خنامه مسک ● نظم جلیلی
 ● ایشار تیهه خنامه رشیده سی اولولالی مثللو خنامه ●
 ● چاکر عاجزای ایله تسطیر سطر و کشیده ●
 سطور قلمشدر
 الطاف جلیله سیمایه به متوکلا ● و روح روحانیت حضرت
 پیغمبری به متوسلا سایه سلطنت سنییه حضرت خلافتینا هو
 و لایه فیوضات جناب حمید الملیه نامتناهی ● السلطان ابن
 السلطان الغازی عبد الحمید خان ● بن السلطان الغازی
 عبد الجبید خان خلده الله خلافتیه الی آخر الدوران ● افند من
 حضرت ناری نیک ایم ملوکا ندرنده انضمامه عاجزئی کتر تیهه ایشو
 رساله حسن مآب و احسن مستطابنی شهاد و غازی و غزرا

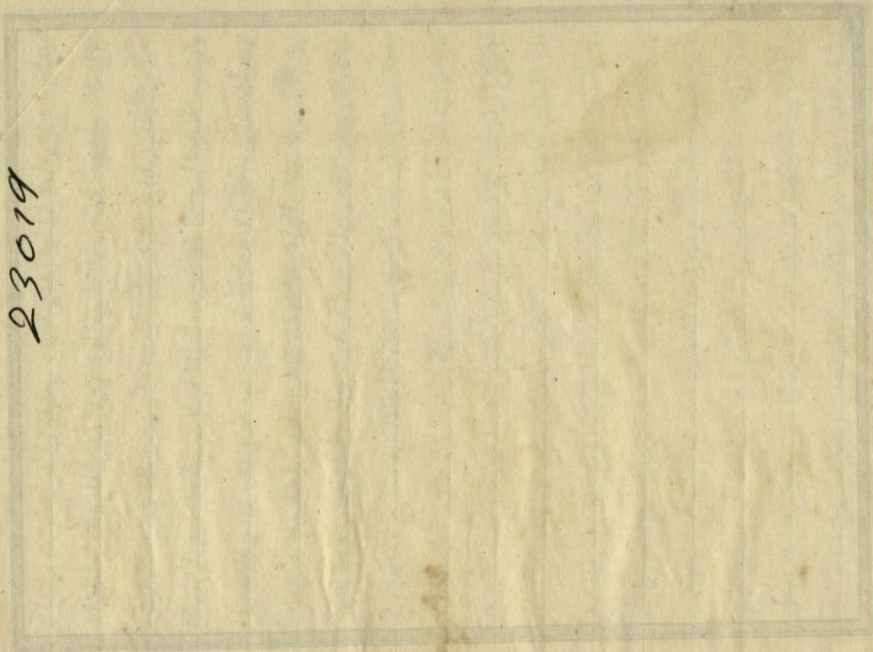
حفته جمع وتدوين اوتمسني على وجه الاجمال والاختصار
 اكل نظام واجمل انظام ونفس نفس اقلن وبق امل وارز وشبهه
 بسط بسط وتمهيد اولنوب ممكن مرتبه سهو وخطا دن مصنون
 ووارسته بولمنستك محافظه سئله جان سيارانه صرف ما حصل
 واجراي مافي الصبرهي كمال تدقيق ووقتله انتاسنه حقي
 ابله حقيقة فداكارانه چالينوب سعي وغذرت ايدرك
 خالصا وخالصا محضاجمله دن همان مطمع نظر عاجزي بالكر
 استحصال جلب دعاكو وياد وتذكار قلبيه منظره داعيانمي
 ملاحظه صده دنده بولنه بي ليل ونهار مطلوب ومقصود
 اصلي ولوب بوكره رشیده حسن ختامكبر وند وينه
 موفقيت كذنانم حصول بذير اولغله جناب مجيب
 السائلين اولان مولی هده فاجا بتيه اولو العزم جميع
 انبياء عظام ورسلكرام حرمنه ستم مغز جمله جهان
 امتي نسله جان پيغمبر اخر الزمان تصد يقته هم تشنگان
 عالمان شفقني امنه سايبان عليهم صلوات الرحيم
 والرحمان حضرت نريك نبوت عظام سي حرمنه واصل
 اصل مرام وحاصل مطلوب بالتمام وناقل مقبول انام

ويز

وكسب درجات عالي مقام وعلو على العالم الغمام وابقاي
 نيك نام وناظرينه ورد زبانه از رحمت خواني انعام
 اليه امين ششم امين ششم امين
 اللهم يارب اسئجب دعائنا يا معين ارحمنا بجرمة سيد
 المرسلين وجرمة سرسورة فاتحة الكتاب المبين
 وجرمة طه ويس وسلام على المرسلين
 والحمد لك يارب العالمين

تمت الرسالة الشريفة

D
23019

23019

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Esra		DEMİR
Doğum Yeri ve Yılı	Diyarbakır		16.02.1991
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İngilizce		Orta Düzey
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lise	2006	2010	Erkut Soyak Anadolu Lisesi
Lisans	2011	2015	Kırklareli Üniversitesi
Yüksek Lisans	2016	2019	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum/lar	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı	
1.			
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	34esrademir@gmail.com		
	Tarih	02/05/2019	
	İmza		
	Adı Soyadı	Esra Demir	

